

ΔΙΕΘΝΕΣ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

**ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ ΣΤΗ ΔΙΟΙΚΗΣΗ
& ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ ΜΟΝΑΔΩΝ**

Διπλωματική Εργασία

**« Η ΠΡΟΣΛΗΨΗ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΕΚΦΟΒΙΣΜΟΥ ΚΑΙ Η ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ
ΤΟΥ ΣΤΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΤΗΣ ΣΧΟΛΙΚΗΣ ΚΟΙΝΟΤΗΤΑΣ. ΣΤΑΣΕΙΣ ΚΑΙ
ΑΠΟΨΕΙΣ ΤΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ Π.Ε. ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ »**

της
ΦΑΝΗΣ ΔΡΑΚΟΥ

Υπεύθυνος Καθηγητής:
ΧΡΗΣΤΟΣ ΓΕΩΡΓΙΟΥ

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ

2020

Υποβλήθηκε ως απαιτούμενο για την απόκτηση του μεταπτυχιακού διπλώματος ειδίκευσης στη διοίκηση & οργάνωση εκπαιδευτικών μονάδων
Θεσσαλονίκη, Ιανουάριος 2020.

Η παρούσα Διπλωματική Εργασία καλύπτεται στο σύνολό της νομικά από δημόσια άδεια πνευματικών δικαιωμάτων Creative Commons:

Αναφορά Δημιουργού - Μη Εμπορική Χρήση - Παρόμοια Διανομή

Μπορείτε να:

Μοιραστείτε: αντιγράψετε και αναδιανέμετε το παρόν υλικό με κάθε μέσο και τρόπο

Προσαρμόστε: αναμείξτε, τροποποιήστε και δημιουργήστε πάνω στο παρόν υλικό

Υπό τους ακόλουθους όρους:

Αναφορά Δημιουργού: Θα πρέπει να καταχωρίσετε αναφορά στο δημιουργό, με σύνδεσμο της άδειας, και με αναφορά αν έχουν γίνει αλλαγές. Μπορείτε να το κάνετε αυτό με οποιονδήποτε εύλογο τρόπο, αλλά όχι με τρόπο που να υπονοεί ότι ο δημιουργός αποδέχεται το έργο σας ή τη χρήση που εσείς κάνετε.

Μη Εμπορική Χρήση: Δε μπορείτε να χρησιμοποιήσετε το υλικό για εμπορικούς σκοπούς.

Παρόμοια Διανομή: Αν αναμείξετε, τροποποιήσετε, ή δημιουργήσετε πάνω στο παρόν υλικό, πρέπει να διανείμετε τις δικές σας συνεισφορές υπό την ίδια άδεια Creative Commons όπως και το πρωτότυπο.

Αναλυτικές πληροφορίες νομικού κώδικα στην ηλεκτρονική διεύθυνση:

<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/legalcode>

Υπεύθυνη Δήλωση

Με ατομική μου ευθύνη και γνωρίζοντας τις κυρώσεις που προβλέπονται από τον Κανονισμό Σπουδών του Μεταπτυχιακού Προγράμματος στη Διοίκηση & Οργάνωση Εκπαιδευτικών Μονάδων του Διεθνούς Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, δηλώνω υπεύθυνα ότι:

- Η παρούσα Διπλωματική Εργασία αποτελεί έργο αποκλειστικά δικής μου δημιουργίας, έρευνας, μελέτης και συγγραφής.
- Για τη συγγραφή της Διπλωματικής μου Εργασίας δεν χρησιμοποίησα ολόκληρο ή μέρος έργου άλλου δημιουργού ή τις ιδέες και αντιλήψεις άλλου δημιουργού χωρίς να γίνεται σαφής αναφορά στην πηγή προέλευσης (βιβλίο, άρθρο από επιστημονικό περιοδικό, ιστοσελίδα κλπ.).

Θεσσαλονίκη, 26 /1/ 2020.

Η Δηλούσα: Φανή Δράκου.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Σε ένα σύγχρονο περιβάλλον, που χαρακτηρίζεται από πολυγλωσσία, πολυπολιτισμικότητα, ποικιλομορφία σε δομές και συστήματα και ραγδαίες εξελίξεις, η εκπαίδευση αναδεικνύεται ως θεμελιώδης παράγων οικονομικής, κοινωνικής και πολιτισμικής ανάπτυξης. Μέσα σε αυτό το πλαίσιο, παρουσιάζεται επιτακτική η ανάγκη, τα εκπαιδευτικά συστήματα να γίνουν δυναμικά, ώστε να προβλέπουν τους μετασχηματισμούς της κοινωνίας και να μπορούν να αντεπεξέρχονται στις προκλήσεις της.

Οι εκπαιδευτικοί, ως κύριοι συντελεστές της εκπαιδευτικής διαδικασίας, καλούνται να ανανεώσουν, και να εμπλουτίσουν τις γνώσεις τους και να επαναπροσδιορίσουν τις στάσεις και τις απόψεις τους σχετικά με το ρόλο τους στο σχολείο, τη διδακτική πράξη και την αποτελεσματική μάθηση, με απώτερο σκοπό τον εκσυγχρονισμό του συστήματος και τη βελτίωση της ποιότητας της εκπαίδευσης.

Από την άλλη πλευρά η Πολιτεία οφείλει να παρέχει στους εκπαιδευτικούς τη δυνατότητα να αποκτήσουν τα εφόδια που θα τους επιτρέψουν να ανταποκρίνονται με επάρκεια και αποτελεσματικότητα στις αυξημένες απαιτήσεις του εκπαιδευτικού τους έργου. Οι απαιτήσεις αυτές έχουν ποικίλες μορφές και συνδέονται, συνήθως, με τη σχολική τάξη και το άμεσο κοινωνικό της περιβάλλον. Στη χώρα μας, όπου η εικόνα του σχολείου αποκτά όλο και περισσότερο χαρακτηριστικά πλουραλισμού σε επίπεδο γλώσσας και πολιτισμού, με συνεχώς αυξανόμενα τα ποσοστά πρόωρης εγκατάλειψης του σχολείου και ορατό τον κίνδυνο κοινωνικού αποκλεισμού μαθητών με ιδιαιτερότητες, είναι αναγκαίο οι εκπαιδευτικοί να αποκτήσουν γνώσεις, οι οποίες θα τους βοηθήσουν να εντοπίζουν και να διαχειρίζονται κάθε είδους προβλήματα και κυρίως τα προβλήματα του σχολικού εκφοβισμού.

Η θεματική της παρούσας μελέτης, αντλείται από το χώρο της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης και ειδικότερα από το πεδίο του σχολικού εκφοβισμού, φαινόμενο το οποίο λαμβάνει όλο και μεγαλύτερες διαστάσεις στις μέρες μας. Στόχος της παρούσας εργασίας είναι η καταγραφή των απόψεων των εκπαιδευτικών της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης της Ανατολικής Θεσσαλονίκης, όσο αναφορά, το πώς προσλαμβάνουν το φαινόμενο του Σχολικού Εκφοβισμού και την ετοιμότητά τους ως προς τη διαχείριση τέτοιων περιστατικών. Τα κύρια σημεία της έρευνας διαρθρώνονται γύρω από τρεις άξονες : 1) τη διερεύνηση των γνώσεων των εκπαιδευτικών σχετικά με το φαινόμενο 2) την προσλαμβάνουσα οπτική και την καταγραφή των εμπειριών τους σε σχέση με την εμφάνιση του φαινομένου στο σχολικό χώρο και 3) τους τρόπους διαχείρισης και αντιμετώπισης του σχολικού εκφοβισμού από τους εκπαιδευτικούς.

Ο ρόλος του σχολείου έχει πλέον αλλάξει, δεν είναι μόνο γνωστικός αλλά και κοινωνικός καθώς γίνεται δεκτό, ότι η διαμόρφωση της γνώσης και η πρόσληψή της διαμορφώνεται κοινωνικά και συνεργατικά και βασίζεται στην προϋπάρχουσα γνώση. Η πρόσληψη της γνώσης σήμερα, απαιτεί την καλλιέργεια ικανοτήτων, δεξιοτήτων, στρατηγικών, λύσης προβλημάτων και αξιών. Έλλειψη αυτών των προϋποθέσεων μπορούν να αποτελέσουν ταυτόχρονα και παράγοντες που μπορούν να σχετιστούν με το φαινόμενο του Σχολικού Εκφοβισμού. Έλλιπής καλλιέργεια των παραπάνω, μπορεί να παρατηρηθεί και μέσα στην ίδια την οικογένεια. Αν σχολείο και οικογένεια από κοινού δώσουν έμφαση στην καλλιέργεια αρχών όπως, η αυτοεκτίμηση, ο σεβασμός της προσωπικότητας, η συνεργατικότητα, το αίσθημα δικαιοσύνης και της ανάληψης ευθυνών, οι διαπραγματευτικές αρχές, η συναισθηματική ενσυναίσθηση, η ενθάρρυνση στην αμφισβήτηση, με απώτερο στόχο τη χειραφέτηση των ανθρώπινων πλασμάτων, πέρα από τους καθαρούς μαθησιακούς στόχους, μπορούν να συμβάλλουν από μια διαφορετική σκοπιά σε μία σταδιακή εξασθένιση των αιτίων του φαινομένου του σχολικού εκφοβισμού.

ΛΕΞΕΙΣ-ΚΛΕΙΔΙΑ: Σχολικός εκφοβισμός-Bullying, θύτης, θύμα, αντίληψη εκπαιδευτικού, επιπτώσεις, διαχείριση φαινομένου, εκπαιδευτική κοινότητα.

ABSTRACT

In a contemporary environment, that is characterized by multilingualism, multiculturalism, variety in structures and systems and rapid progress, education is considered a vital cornerstone of financial, social and cultural growth. In this framework, there is an urgent need for the educational systems to be dynamic, so that they predict the social transformations and be able to cope with the challenges of society.

Educators, as the prime participants of the educational procedure, are called to replenish and enrich their knowledge and re-identify their attitudes and opinions concerning their role at school, effective teaching as well as successful learning. The ultimate goal being the modernization of the system and the improvement of the quality of education.

On the other side, the State has the obligation to provide the educators with the ability to acquire these skills that will allow them to be sufficient and effective during their demanding educational work. These demands have various forms and are usually related to the school class and the immediate social environment. In our country, school characteristics are increasingly pluralistic as far as language and culture are concerned. The percentages of early dropouts from school are increasing and there is a visible danger of social isolation of students with special skills. For all these reasons, it is crucial that the educators acquire knowledge that will help them spot and cope with every possible problem and especially problems of bullying at school.

The thematic of this study comes from Primary Education, and especially the field of school bullying, a phenomenon which has more and more increasing dimensions at present. The goal of this project is the documentation of the opinions of the teachers of Primary Education of Eastern Thessaloniki on how they perceive the phenomenon of school bullying and their readiness to handle such incidents. The main points of this research are structured around three axes: 1) research of the knowledge of teachers about the phenomenon, 2) receiving points of view and documentation of their experiences and the ways of dealing with various incidents and 3) ways of management and confrontation of school bullying by the educators.

The role of the school has now changed. It is not only cognitive but also social. It is now accepted that the shaping and acquisition of knowledge is formed socially and collaboratively and is based on existing knowledge. The acquisition of knowledge requires the cultivation of skills, abilities, problem solving strategies and ethics. The lack of the above can contribute to the phenomenon of bullying at school. Incomplete cultivation these conditions can be observed in families as well.

Both school and family must pay attention to the cultivation of self-esteem, respect of the individuality, collaboration, sense of justice and responsibility. The negotiating principles, emotional intelligence, encouragement of dispute, that have as the final goal the emancipation of the individual, can contribute to the gradual weakening of the causes of school bullying.

KEY WORDS: school violence, bullying, offender, victim, educator's perception, impacts, management of phenomenon, educational community.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ	16
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1	18
1.1 Η έννοια του Σχολικού Εκφοβισμού	18
1.2 Μορφές Σχολικού Εκφοβισμού	19
1.3 Χαρακτηριστικό προφίλ του Θύτη και του Θύματος	23
1.4 Παράγοντες που προκαλούν το Σχολικό Εκφοβισμό	24
1.5 Επιπτώσεις του Σχολικού Εκφοβισμού στο σχολικό περιβάλλον	28
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2	31
2.1 Βιβλιογραφική Ανασκόπηση	31
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3	39
3.1 Η πρόσληψη –αντίληψη του Σχολικού Εκφοβισμού από τους εκπαιδευτικούς	39
3.2 Η Διαχείριση του Σχολικού Εκφοβισμού από τους Εκπαιδευτικούς	44
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4 ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ	48
4.1 Σκοπός και Ερευνητικά Ερωτήματα	48
4.2 Ηθικά και δεοντολογικά ζητήματα της έρευνας	49
4.3 Πορεία διεξαγωγής της έρευνας	49
4.4 Πληθυσμός και Δείγμα της έρευνας	50
4.5 Μέσο συλλογής δεδομένων	50
4.6 Εργαλείο Συλλογής Ερευνητικών Δεδομένων - Το ερωτηματολόγιο	51
4.7 Περιγραφική Στατιστική	58
4.8 Επαγωγική Στατιστική	101
4.8.1 Συσχετίσεις των Ενοτήτων με Φύλο	101
4.8.2 Συσχετίσεις Ενοτήτων με Ηλικία	117
4.9 Έλεγχος T-Test	131
4.10 One way ANOVA - Ηλικία	132
4.11 Pearson correlation	135
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5	139
5.1- Παρουσίαση-ανάλυση-σχολιασμός αποτελεσμάτων	139
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6	147
6.1 Συμπεράσματα – προτάσεις	147
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	151
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Α	158
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Β	166

Πίνακες-Σχήματα

Πίνακας 1-1: Μορφές σχολικού εκφοβισμού, σύμφωνα με τη μαρτυρία του 60,69% των μαθητών που δήλωσαν θύματα. (European Antibullying Campaign, 2012)	22
Σχήμα 1-1. Αποτύπωση παραγόντων σχετικών με τη σχολική βία και τον εκφοβισμό στο πλαίσιο του σχολείου	25
Πίνακας 2-1: Ποσοστά μαθητών που δηλώνουν θύτες και θύματα σε 17 χώρες- μέλη του Οργανισμού Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης (ΟΟΣΑ) %	37
Πίνακας 2-2: Ποσοστά θυματοποίησης στις χώρες διεξαγωγής της έρευνας στα πλαίσια της εκστρατείας «EAN-Ευρωπαϊκό Δίκτυο κατά του σχολικού εκφοβισμού»	38
Πίνακας 4-1 Οι Μεταβλητές του Ερωτηματολογίου (78).....	53
Πίνακας 4-2 Δείκτες αξιοπιστίας ερωτηματολογίου.....	57
Πίνακας 4-3 Δείκτης αξιοπιστίας ερωτήσεων ενότητας Γ.1.....	57
Πίνακας 4-4 Δείκτης αξιοπιστίας ερωτήσεων ενότητας Γ.2.....	57
Πίνακας 4-5 Δείκτης αξιοπιστίας ερωτήσεων ενότητας Γ.3.....	57
Πίνακας 4-6 Δείκτης αξιοπιστίας ερωτήσεων ενότητας Δ.1.....	57
Πίνακας 4-7 Δείκτης αξιοπιστίας ερωτήσεων ενότητας Δ.2.....	58
Πίνακας 4-8 Δείκτης αξιοπιστίας ερωτήσεων ενότητας Δ.3.....	58
Πίνακας 4-9 Συνολικός δείκτης αξιοπιστίας ερωτηματολογίου.....	58
Πίνακας 4-1 Α Συνολικά αποτελέσματα ενότητας Α. Δημογραφικά στοιχεία.....	59
Πίνακας 4-2Α Δημογραφικά-Φύλο	59
Πίνακας 4-3Α Δημογραφικά –Ηλικία.....	60
Πίνακας 4-4Α Δημογραφικά- Οικογενειακή κατάσταση.....	60
Πίνακας 4-5Α Δημογραφικά- Ειδικότητα.....	61
Πίνακας 4-6Α Δημογραφικά –Τύπος σχολείου.....	61
Πίνακας 4-7Α Δημογραφικά –Χρόνια υπηρεσίας.....	62
Πίνακας 4-8Α Δημογραφικά –Μορφωτικό επίπεδο.....	62
Πίνακας 4-9Α Δημογραφικά- Θέση εργασίας.....	62
Πίνακας 4-10Α Δημογραφικά- Σχέση εργασίας.....	63
Πίνακας 4-1Β Συνολικά αποτελέσματα ενότητας Β. Το φαινόμενο του Σχολικού Εκφοβισμού.....	63
Πίνακας 4-2Β Έχετε παρακολουθήσει στις βασικές σπουδές μαθήματα bullying...	64
Πίνακας 4-3Β Έχετε παρακολουθήσει στις μεταπτυχιακές σπουδές μαθήματα bullying.....	64
Πίνακας 4-4Β Έχετε παρακολουθήσει στην υπηρεσία επιμορφωτικά μαθήματα bullying.....	64

Πίνακας 4-1Γ1 Συνολικά αποτελέσματα ενότητας Γ1. Πόσο συχνά παρακολουθείτε στο σχολικό χώρο τα φαινόμενα σχολικού εκφοβισμού.....	65
Πίνακας 4-2Γ1 Πόσο συχνά παρακολουθείτε στο σχολικό χώρο προσβολές.....	66
Πίνακας 4-3Γ1 Πόσο συχνά παρακολουθείτε στο σχολικό χώρο χειρονομίες.....	66
Πίνακας 4-4Γ1 Πόσο συχνά παρακολουθείτε στο σχολικό χώρο απειλητικές ματιές	66
Πίνακας 4-5Γ1 Πόσο συχνά παρακολουθείτε στο σχολικό χώρο εξευτελισμούς.....	67
Πίνακας 4-6Γ1 Πόσο συχνά παρακολουθείτε στο σχολικό χώρο σπρώξιμο.....	67
Πίνακας 4-7Γ1 Πόσο συχνά παρακολουθείτε στο σχολικό χώρο χτύπημα.....	67
Πίνακας 4-8Γ1 Πόσο συχνά παρακολουθείτε στο σχολικό χώρο τράβηγμα μαλλιών.	68
Πίνακας 4-9Γ1 Πόσο συχνά παρακολουθείτε στο σχολικό χώρο φτύσιμο.....	68
Πίνακας 4-10Γ1 Πόσο συχνά παρακολουθείτε στο σχολικό χώρο αρπαγή αντικειμένων	69
Πίνακας 4-11Γ1 Πόσο συχνά παρακολουθείτε στο σχολικό χώρο καταστροφή αντικειμένων	69
Πίνακας 4-12Γ 1 Πόσο συχνά παρακολουθείτε στο σχολικό χώρο διάδοση φημών...	70
Πίνακας 4-13Γ1 Πόσο συχνά παρακολουθείτε στο σχολικό χώρο αποκλεισμούς.....	70
Πίνακας 4-14Γ1 Πόσο συχνά παρακολουθείτε στο σχολικό χώρο προσβλητικές επιστολές	71
Πίνακας 4-15Γ1 Πόσο συχνά παρακολουθείτε στο σχολικό χώρο ενοχλητικά μηνύματα	71
Πίνακας 4-1Γ2 Συνολικά αποτελέσματα ενότητας Γ2. Σε ποιο βαθμό θεωρείτε ότι επηρεάζει την εκδήλωση φαινομένου εκφοβισμού.....	72
Πίνακας 4-2Γ2 Σε ποιο βαθμό επηρεάζει την εκδήλωση φαινομένου εκφοβισμού το φύλο του θύτη.....	73
Πίνακας 4-3Γ2 Σε ποιο βαθμό επηρεάζει την εκδήλωση φαινομένου εκφοβισμού το φύλο του θύματος.....	73
Πίνακας 4-4Γ2 Σε ποιο βαθμό επηρεάζει την εκδήλωση φαινομένου εκφοβισμού η ηλικία του θύτη.....	74
Πίνακας 4-5Γ2 Σε ποιο βαθμό επηρεάζει την εκδήλωση φαινομένου εκφοβισμού η ηλικία του θύματος.....	74
Πίνακας 4-6Γ2 Σε ποιο βαθμό επηρεάζει την εκδήλωση φαινομένου εκφοβισμού η χώρα προέλευσης του θύτη.....	75
Πίνακας 4-7Γ2 Σε ποιο βαθμό επηρεάζει την εκδήλωση φαινομένου εκφοβισμού η χώρα προέλευσης του θύματος.....	75
Πίνακας 4-1Γ3 Συνολικά αποτελέσματα ενότητας Γ3	76
Πίνακας 4-2Γ3 Το οικογενειακό περιβάλλον-γονεϊκά πρότυπα ενισχύουν την εμφάνιση του εκφοβισμού.....	77
Πίνακας 4-3Γ3 Τα κοινωνικά πρότυπα-κουλτούρα ενισχύουν την εμφάνιση του εκφοβισμού.....	77

Πίνακας 4-4Γ3 Τα μέσα μαζικής ενημέρωσης ενισχύουν την εμφάνιση του εκφοβισμού.....	78
Πίνακας 4-5Γ3 Η έλλειψη προγραμμάτων πρόληψης-αντιμετώπισης ενισχύουν την εμφάνιση του εκφοβισμού.....	78
Πίνακας 4-6Γ3 Οι "σιωπηροί παρατηρητές" ενισχύουν την εμφάνιση του εκφοβισμού	79
Πίνακας 4-7Γ3 Τα φαινόμενα όπως ρατσισμός-ξеноφοβία ενισχύουν την εμφάνιση του εκφοβισμού.....	79
Πίνακας 4-8Γ3 Η χαμηλή αυτοεκτίμηση του θύτη ενισχύουν την εμφάνιση του εκφοβισμού.....	80
Πίνακας 4-9Γ3 Η χαμηλή αυτοεκτίμηση του θύματος ενισχύουν την εμφάνιση του εκφοβισμού.....	80
Πίνακας 4-10Γ3 Η έμφαση στην υψηλή επίδοση ενισχύουν την εμφάνιση του εκφοβισμού.....	81
Πίνακας 4-11Γ3 Η έλλειψη ενημέρωσης γονέων για χειρισμό ανάλογων κρίσεων, ενισχύουν την εμφάνιση του εκφοβισμού.....	81
Πίνακας 4-1Δ1 Τρόποι διαχείρισης για την αντιμετώπιση του εκφοβισμού στο σχολικό χώρο.....	82
Πίνακας 4-2Δ1 Σωματική τιμωρία.....	83
Πίνακας 4-3Δ1 Επιλέγω παραπομπή του θύτη στο Δ/ντή.....	83
Πίνακας 4-4Δ1 Επιλέγω παραπομπή του θύτη και θύματος στο Δ/ντή.....	84
Πίνακας 4-5Δ1 Επιλέγω συζήτηση με το θύτη.....	84
Πίνακας 4-6Δ1 Επιλέγω συζήτηση με το θύμα.....	84
Πίνακας 4-7Δ1 Επιλέγω συζήτηση με το θύτη και το θύμα.....	85
Πίνακας 4-8Δ1 Επιλέγω συζήτηση με τους αυτόπτες μάρτυρες.....	85
Πίνακας 4-9Δ1 Επιλέγω συνεργασία με τους γονείς του θύτη.....	85
Πίνακας 4-10Δ1 Επιλέγω συνεργασία με τους γονείς του θύματος.....	86
Πίνακας 4-11Δ1 Επιλέγω συνεργασία με τους γονείς του θύτη και θύματος.....	86
Πίνακας 4-12Δ1 Επιλέγω συνεργασία με τον σχολικό σύμβουλο.....	86
Πίνακας 4-13Δ1 Επιλέγω συνεργασία με ειδικούς (ψυχολόγοι κτλ)	87
Πίνακας 4-14Δ1 Επιλέγω αυξημένη επιτήρηση θύτη και θύματος.....	87
Πίνακας 4-15Δ1 Επιλέγω υποστήριξη του θύτη από ένα συμμαθητή.....	88
Πίνακας 4-16Δ1 Επιλέγω υποστήριξη του θύματος από ένα συμμαθητή.....	88
Πίνακας 4-17Δ1 Επιλέγω συζήτηση με όλη την τάξη για το φαινόμενο του σχ. Εκφοβισμού.....	88
Πίνακας 4-18Δ1 Επιλέγω λήψη απόφασης από τους υπόλοιπους μαθητές για τον τρόπο αντιμετώπισης.....	89
Πίνακας 4-1Δ2 Εμπερικλείονται στις υποχρεώσεις των εκπαιδευτικών, οι πτυχές- γνωρίσματα, για τη διαχείριση του σχολικού εκφοβισμού;.....	90

Πίνακας 4-2Δ2 Υποχρέωση εκπαιδευτικού η δημιουργία θετικού κλίματος.....	91
Πίνακας 4-3Δ2 Υποχρέωση εκπαιδευτικού οι συμβουλευτικές δραστηριότητες με σκοπό την αυτοοργάνωση της μάθησης από το μαθητή.....	91
Πίνακας 4-4Δ2 Υποχρέωση εκπαιδευτικού η αξιοποίηση των βιωμάτων του μαθητή κατά τη μαθησιακή διαδικασία	92
Πίνακας 4-5Δ2 Υποχρέωση εκπαιδευτικού η ενεργός ακρόαση στα προβλήματα των μαθητών.....	92
Πίνακας 4-6Δ2 Υποχρέωση εκπαιδευτικού η ανάδειξη του "προσώπου" του μαθητή.	92
Πίνακας 4-7Δ2 Υποχρέωση εκπαιδευτικού η ενίσχυση της αυτοεκτίμησης του μαθητή ..	93
Πίνακας 4-8Δ2 Υποχρέωση εκπαιδευτικού η θετική και άνευ όρων αποδοχή του μαθητή	93
Πίνακας 4-9Δ2 Υποχρέωση εκπαιδευτικού η αυθεντικότητα απέναντι στους μαθητές	94
Πίνακας 4-10Δ2 Υποχρέωση εκπαιδευτικού η ενσυναίσθηση απέναντι στους μαθητές ..	94
Πίνακας 4-11Δ2 Υποχρέωση εκπαιδευτικού η αντίληψη του μαθητή ως δυναμικού συστήματος.....	95
Πίνακας 4-12Δ2 Υποχρέωση εκπαιδευτικού η αντίληψη της τάξης ως δυναμικό σύστημα	95
Πίνακας 4-1Δ3 Ενέργειες διαχείρισης των εκπαιδευτικών για την αντιμετώπιση του σχολικού εκφοβισμού	96
Πίνακας 4-2Δ3 Η δημιουργία θετικού κλίματος αποδοχής και σεβασμού του άλλου εντάσσεται στις ενέργειες διαχείρισης του σχ. Εκφοβισμού.....	97
Πίνακας 4-3Δ3 Η αξιοποίηση των βιωμάτων και των «ιστοριών» του θύτη και θύματος εντάσσεται στις ενέργειες διαχείρισης του σχ. Εκφοβισμού.....	97
Πίνακας 4-4Δ3 Η ενεργός ακρόαση θύτη και θύματος εντάσσεται στις ενέργειες διαχείρισης του σχ. Εκφοβισμού.....	98
Πίνακας 4-5Δ3 Η δημιουργία συμβουλευτικής ομάδας μεταξύ εκπαιδευτικού θύτη και θύματος εντάσσεται στις ενέργειες διαχείρισης του σχ. Εκφοβισμού.....	98
Πίνακας 4-6Δ3 Η δημιουργία συμβουλευτικής ομάδας μεταξύ εκπαιδευτικού θύτη και θύματος και άλλων φορέων, εντάσσεται στις ενέργειες διαχείρισης του σχ. Εκφοβ.....	99
Πίνακας 4-7Δ3 Η συνεργασία με την οικογένεια θύτη και θύματος εντάσσεται στις ενέργειες διαχείρισης του σχ. Εκφοβισμού.....	99
Πίνακας 4-8Δ3 Η εστίαση στην αυτοεκτίμηση θύτη και θύματος εντάσσεται στις ενέργειες διαχείρισης του σχ. Εκφοβισμού.....	100
Πίνακας 4-9Δ3 Η διδασκαλία τρόπων λήψης απόφασης θύτη και θύματος εντάσσεται στις ενέργειες διαχείρισης του σχ. Εκφοβισμού.....	100
Πίνακας 4-8.1 Το οικογενειακό περιβάλλον-γονεϊκά πρότυπα ενισχύουν την εμφάνιση του εκφοβισμού * Φύλο.....	102
Πίνακας 4-8.2 Chi-Square Tests	103
Πίνακας 4-8.3 Τα μέσα μαζικής ενημέρωσης ενισχύουν την εμφάνιση του εκφοβισμού * Φύλο.....	104
Πίνακας 4-8.4 Chi-Square Tests	105

Πίνακας 4-8.5 Τα φαινόμενα όπως ρατσισμός-ξενοφοβία ενισχύουν την εμφάνιση του εκφοβισμού Φύλο.....	106
Πίνακας 4-8.6 Chi-Square Tests.....	108
Πίνακας 4-8.7 Επιλέγω συζήτηση με το θύμα * Φύλο.....	109
Πίνακας 4-8.8 Chi-Square Tests.....	110
Πίνακας 4-8.9 Επιλέγω συνεργασία με γονείς θύτη και θύματος * Φύλο.....	110
Πίνακας 4-8.10 Chi-Square Tests.....	111
Πίνακας 4-8.11 Εμπερικλείεται στις υποχρεώσεις ως εκπαιδευτικός η δημιουργία θετικού κλίματος με τους μαθητές * Φύλο.....	112
Πίνακας 4-8.12 Chi-Square Tests.....	113
Πίνακας 4-8.13 Εμπερικλείεται στις υποχρεώσεις ως εκπαιδευτικός η ενίσχυση της αυτοεκτίμησης του μαθητή * Φύλο.....	114
Πίνακας 4-8.14 Chi-Square Tests.....	115
Πίνακας 4-8.15 Η δημιουργία θετικού κλίματος αποδοχής και σεβασμού του άλλου εντάσσεται στις ενέργειες διαχείρισης του σχ. εκφοβισμού * Φύλο.....	116
Πίνακας 4-8.16 Chi-Square Tests	117
Πίνακας 4-8.17 Το οικογενειακό περιβάλλον-γονεϊκά πρότυπα ενισχύουν την εμφάνιση του εκφοβισμού * Ηλικία.....	118
Πίνακας 4-8.18 Chi-Square Tests	119
Πίνακας 4-8.19 Η χαμηλή αυτοεκτίμηση του θύτη ενισχύουν την εμφάνιση του εκφοβισμού * Ηλικία.....	120
Πίνακας 4-8.20 Chi-Square Tests.....	121
Πίνακας 4-8.21 Επιλέγω συζήτηση με τους αυτόπτες μάρτυρες * Ηλικία.....	122
Πίνακας 4-8.22 Chi-Square Tests	123
Πίνακας 4-8.23 Επιλέγω λήψη απόφασης από τους υπόλοιπους μαθητές για τον τρόπο αντιμετώπισης * Ηλικία.....	123
Πίνακας 4-8.24 Chi-Square Tests.....	124
Πίνακας 4-8.25 Εμπερικλείεται στις υποχρεώσεις ως εκπαιδευτικός η αξιοποίηση των βιωμάτων του μαθητή * Ηλικία.....	125
Πίνακας 4-8.26 Chi-Square Tests	126
Πίνακας 4-8.27 Εμπερικλείεται στις υποχρεώσεις ως εκπαιδευτικός η ανάδειξη του "προσώπου" του μαθητή * Ηλικία.....	126
Πίνακας 4-8.28 Chi-Square Tests	127
Πίνακας 4-8.29 Η αξιοποίηση των βιωμάτων θύτη και θύματος εντάσσεται στις ενέργειες διαχείρισης του σχ. εκφοβισμού * Ηλικία.....	128
Πίνακας 4-8.30 Chi-Square Tests	129
Πίνακας 4-8.31 Η ενεργός ακρόαση θύτη και θύματος εντάσσεται στις ενέργειες διαχείρισης του σχ. εκφοβισμού * Ηλικία.....	130

Πίνακας 4-8.32 Chi-Square Tests	131
Πίνακας P-1 Φύλο - Pearson Correlations	135
Πίνακας P-2 Ηλικία - Pearson Correlations.....	136
Πίνακας P-3. Χρόνια υπηρεσίας- Pearson Correlations.....	137

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Ολοκληρώνοντας την παρούσα διπλωματική εργασία, θα ήθελα να ευχαριστήσω θερμά όλους όσους με στήριξαν και ήταν κοντά μου κατά την υλοποίησή της. Αισθάνομαι την ανάγκη να εκφράσω τις ιδιαίτερες ευχαριστίες μου στον επιβλέποντα καθηγητή μου κ. Χρήστο Γεωργίου, για την ουσιαστική βοήθειά του σε όλη τη διάρκεια της διπλωματικής μου εργασίας, για την κατανόηση, την ενθάρρυνση καθώς και την ψυχολογική στήριξη που μου παρείχε σε κάθε στάδιο της έρευνας, καθώς και τους εκπαιδευτικούς: Ιωαννίδη Θεόδωρο και τον αγαπητό συνάδελφο Μπράνο Σταύρο για την πολύτιμη βοήθειά τους, καθώς και την οικογένειά μου για τη στήριξή της. Ακόμη, θα ήθελα να ευχαριστήσω τους εκπαιδευτικούς που συμμετείχαν στη διεξαγωγή της έρευνας, χωρίς τη συμβολή των οποίων, η ερευνητική διαδικασία δε θα μπορούσε να πραγματοποιηθεί.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Μορφή επιδημίας έχει λάβει τα τελευταία χρόνια το φαινόμενο του σχολικού εκφοβισμού στην Ελλάδα καθώς αυξάνονται εντυπωσιακά τα κρούσματα βίας, απειλών, εκβιασμών και παρενοχλήσεων μεταξύ μαθητών. Μια τέτοια μορφή βίας η οποία απασχόλησε τους ερευνητές εκτενέστερα την τελευταία δεκαετία είναι η σχολική. Αν και στη χώρα μας το φαινόμενο αυτό δεν παρουσιάζει ούτε την έκταση ούτε την ένταση όπως σε άλλες χώρες του εξωτερικού, εντούτοις, τα τελευταία χρόνια παρατηρείται μια ανησυχητική αύξηση κρουσμάτων με την Ελλάδα να καταλαμβάνει την 4η θέση ανάμεσα σε 41 χώρες σε περιστατικά ενδοσχολικής βίας και εκφοβισμού (Dafne, 2012). Ο σχολικός εκφοβισμός αναπτύχθηκε ταυτόχρονα με τη μαζική εκπαίδευση και θεωρείται απολύτως φυσιολογική για την ανάπτυξη και την κοινωνικοποίηση των παιδιών στις δυτικές κοινωνίες (Ανδρέου, 2011 Βουϊδάσκης, 1986 Καλλιώτης, 2005). Δυστυχώς όμως λόγω της παγκοσμιοποίησης και των συνεπειών που επέφερε (εισροή μεγάλου αριθμού μεταναστών, ραγδαίες κοινωνικές, οικονομικές και πολιτικές αναδιαρθρώσεις) το φαινόμενο πήρε μεγάλες διαστάσεις (Οίλweis 1994· Χηνάς & Χρυσοφίδης, 2000) Στην Ελλάδα ειδικότερα, εξαιτίας της οικονομικής κρίσης, οι κραδασμοί που έπληξαν την ελληνική κοινωνία και οικογένεια επεκτάθηκαν στις ανομοιογενείς τάξεις των σχολείων. Τα παιδιά ως πιο ευαίσθητοι δέκτες, γίνονται αποδέκτες της γενικότερης προβληματικής κατάστασης και μη μπορώντας να διαμαρτυρηθούν ή να εκφράσουν την άποψη και τη σκέψη τους «αποσυμπιέζουν» τα συναισθήματά τους μέσω της σχολικής βίας (Μαραγκοπούλου, 2010).

Ο σχολικός εκφοβισμός είναι η συστηματική κατάχρηση εξουσίας που εκδηλώνεται μεταξύ ανηλίκων (επικράτηση του δυνατότερου προς τον ασθενέστερο μέσω της τρομοκρατίας και του εκφοβισμού) και που μπορεί να περικλείει ακόμη και πράξεις παραβατικού χαρακτήρα. Αποτελεί μια βίαιη και επιθετική συμπεριφορά, η οποία εντοπίζεται στα πλαίσια του σχολείου και έχει σοβαρές επιπτώσεις στην ψυχολογική και συναισθηματική κατάσταση του μαθητή καθώς επίσης και στην διαδικασία της μάθησης. Πρόκειται για τη σκόπιμη και επαναλαμβανόμενη βίαιη συμπεριφορά ενός μαθητή απέναντι σε έναν άλλον, η οποία έχει στόχο την επιβολή αλλά και την πρόκληση σωματικού ή ψυχικού πόνου. Σε μια γενικότερη θεώρηση των ερμηνειών της εκδήλωσης βίαιης συμπεριφοράς επισημαίνει κανείς τρεις βασικές κατηγορίες:

– Η πρώτη κατηγορία αναφέρεται σε θεωρίες που δέχονται την έμφυτη επιθετικότητα του ανθρώπου.

– Η δεύτερη κατηγορία περιλαμβάνει τις θεωρίες που αιτιολογούν την εκδήλωση της βίας ως αντίδραση στις συνθήκες του περιβάλλοντος.

– Η τρίτη κατηγορία αναφέρεται σε θεωρίες που δέχονται τη βίαιη συμπεριφορά ως αποτέλεσμα μάθησης από το περιβάλλον. Ο εκφοβισμός δημιουργεί στα θύματα σοβαρά και μακροχρόνια ψυχολογικά προβλήματα, όπως άγχος, κατάθλιψη, ανασφάλεια, φοβίες και χαμηλή αυτοεκτίμηση (Μπότσαρη-Μακρή, 2010) και σε ακραίες καταστάσεις έχει οδηγήσει ακόμη και στην αυτοκτονία. Η ελληνική κοινωνία στην εποχή της παγκοσμιοποίησης και ειδικότερα η σχολική κοινότητα, που συναντά πλέον την πολυπολιτισμικότητα, καλείται να κατανοήσει και συστηματικά να αντιμετωπίσει το φαινόμενο της ενδοσχολικής βίας, το οποίο προσλαμβάνει παγκοσμίως ανησυχητικές διαστάσεις, αφού το ποσοστό των νέων που εκφοβίζουν ή εκφοβίζονται συνεχώς αυξάνεται. Στατιστικές έρευνες και επιστημονικές μελέτες δείχνουν ότι το μεγαλύτερο ποσοστό μαθητών, τουλάχιστον μια φορά καθ' όλη τη σχολική τους πορεία έχουν υποστεί, έχουν γίνει θεατές ή έχουν ασκήσει βία λεκτική, ψυχολογική, σωματική. Η σχολική βία είναι πλέον ένα πρόβλημα που επηρεάζει τη ζωή χιλιάδων μαθητών. Ωστόσο παρατηρείται έλλειμμα ενημέρωσης και περιορισμένη ευαισθητοποίηση για τον τρόπο αντιμετώπισής του, καθώς εκπαιδευτικοί και γονείς μιλούν ελάχιστα για το πρόβλημα με τα παιδιά, ενώ οι μαθητές-θύματα αποσιωπούν συμπεριφορές βίας και εκφοβισμού. Ο σχολικός εκφοβισμός όμως είναι παρών.

Ένα σημαντικό και ταυτόχρονα αποκαρδιωτικό εύρημα που έχει προκύψει από τις προϋπάρχουσες μελέτες του φαινομένου είναι ότι ο σημαντικότερος κίνδυνος για τα παιδιά που θυματοποιούνται δεν είναι η βία των συνομηλίκων τους, αλλά η αδυναμία των ενηλίκων να την αποτρέψουν και να τους παρέχουν την υποστήριξη και την ασφάλεια που χρειάζονται για την ομαλή ανάπτυξη τους (Γιωτοπούλου-Μαραγκοπούλου, 2010). Η στροφή συνεπώς της έρευνας στον ενήλικα και στην προκειμένη περίπτωση στον εκπαιδευτικό, τον «σημαντικότερο άλλο» στη ζωή του μαθητή, έχει ιδιαίτερη αξία καθώς τόσο η πρόληψη, όσο και ο περιορισμός του εκφοβισμού συνδέονται με το ανθρώπινο δυναμικό και τους τρόπους με τους οποίους αυτό συμβάλει στην ομαλή λειτουργία του σχολείου. Ως σημάδι αδυναμίας του εκπαιδευτικού συστήματος ή ως αντανάκλαση του πολιτισμού της κοινωνίας μας ; Τι φταίει τελικά ; (Ανανιάδης Π, 2016) . Οι στάσεις, οι απόψεις των εκπαιδευτικών, ο τρόπος που αντιμετωπίζουν το φαινόμενο, η επιμόρφωση τους και οι ανάγκες που προκύπτουν σε σχέση με το εν λόγω θέμα είναι κάποιες από τις διαστάσεις που θα μπορούσαν να διερευνηθούν εκτενέστερα έτσι ώστε να συμβάλλουν στην πρόληψη και αντιμετώπιση των περιστατικών.

Η παρούσα εργασία εκπονήθηκε για να διερευνηθεί πως προσλαμβάνουν οι εκπαιδευτικοί της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης το φαινόμενο του Σχολικού Εκφοβισμού και τους τρόπους διαχείρισής του.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

1.1 Η έννοια του Σχολικού Εκφοβισμού.

Η ενδοσχολική βία ορίζεται ως μια κατάσταση κατά την οποία ασκείται εσκεμμένη, απρόκλητη, συστηματική και επαναλαμβανόμενη βία και επιθετική συμπεριφορά με σκοπό την επιβολή, την καταδυνάστευση και την πρόκληση σωματικού και ψυχικού πόνου σε μαθητές εντός και εκτός σχολείου. Βία λεκτική, ψυχολογική, σωματική, ακόμη και διαδικτυακή ή ηλεκτρονική στην οποία εμπλέκονται: ο δράστης ή θύτης ή νταής (bully), το θύμα ή στόχος (victim ή target) και οι παρατηρητές ή παριστάμενοι (bystanders). Ως συνηθέστεροι χώροι διάπραξης περιστατικών σχολικής βίας και εκφοβισμού, αναφέρονται οι εξής: η τάξη, η αυλή του σχολείου, το γήπεδο, οι τουαλέτες και στο δρόμο προς ή από το σχολείο. Στη μεγάλη ευρωπαϊκή έρευνα, που διοργανώθηκε στο πλαίσιο της εκστρατείας «ΕΑΝ- Ευρωπαϊκό Δίκτυο κατά του σχολικού εκφοβισμού», φάνηκε πως η σχολική τάξη αποτελεί το μέρος στο οποίο παρατηρείται πιο συχνά το φαινόμενο του σχολικού εκφοβισμού (European Antibullying Network, 2012). Ωστόσο, μόνο στην Ελλάδα παρατηρούνται συχνότερα περιστατικά εκτός του σχολικού χώρου.

Αν και το φαινόμενο του σχολικού εκφοβισμού είναι γνωστό από την αυγή του οργανωμένου εκπαιδευτικού συστήματος, στις μέρες μας βρίσκεται στο επίκεντρο του δημόσιου διαλόγου. Οι διαφορές ανάμεσα στο παρελθόν και το σήμερα αναφέρονται κυρίως σε ποσοτικά και ποιοτικά χαρακτηριστικά που σχετίζονται με τη συχνότητα και την ένταση εμφάνισης των περιστατικών και τις μορφές που λαμβάνουν. Παρόμοια με κάθε άλλο κοινωνικό φαινόμενο ο σχολικός εκφοβισμός έχει δυναμικό χαρακτήρα και εμφανίζει διαφορές αντίστοιχες και ανάλογες με τις αλλαγές του κοινωνικού περιβάλλοντος.

Το κοινωνικοπολιτικά δεδομένα, τα ιστορικά γεγονότα και γενικότερα η πολιτισμική κουλτούρα, αποτελούν παράγοντες που συνθέτουν και επηρεάζουν την έννοια της βίας, η οποία σχετίζεται άμεσα με την παραβατικότητα, τον κοινωνικό αποκλεισμό και την ανισότητα. Η ενδοσχολική βία συνδέεται με βίαιες εκδηλώσεις συμπεριφοράς που απορρέουν από τις γενικότερες οικογενειακές και κοινωνικές συνθήκες μέσα στις οποίες το παιδί ζει και αναπτύσσεται. Κάτω από συγκεκριμένες, κάθε φορά, καταστάσεις το άτομο μπορεί να

χρησιμοποιήσει τη βία ως διέξοδο στα προβλήματά του (Σώκου, 2003). Η επιθετική συμπεριφορά, η επιμονή σε βάθος χρόνου, καθώς και η ανισότητα και ανισοροπία μεταξύ αδυναμίας και δύναμης τόσο σωματικής όσο και ψυχολογικής ανάμεσα στα πρόσωπα θύτες και θύματα, αποτελούν τα κύρια χαρακτηριστικά του εκφοβισμού. Συχνά, το παιδί που επιτίθεται ή εκφοβίζει διαθέτει μεγαλύτερη δύναμη επιβολής από το παιδί που είναι αποδέκτης αυτής της συμπεριφοράς, το οποίο τις περισσότερες φορές παρουσιάζει αδυναμία ως προς την υπεράσπιση του εαυτού του. Είναι αξιοσημείωτο όμως το γεγονός ότι οι θύτες και τα θύματα της ενδοσχολικής βίας και του εκφοβισμού, μπορεί να αλλάζουν συχνά ρόλους, μπαίνοντας ο ένας στη θέση του άλλου, ανάλογα με τις καταστάσεις.

Ο εκφοβισμός μπορεί να εκδηλωθεί με διάφορες μορφές άμεσες ή έμμεσες, που αναφέρονται σε διάφορα περιστατικά τα οποία παραβιάζουν τα δικαιώματα των παιδιών (Χρυσ αφίδης, 1997). Οι άμεσες μορφές εκφοβισμού αναγνωρίζονται πιο εύκολα προκειμένου οι εκπαιδευτικοί να παίρνουν τα κατάλληλα μέτρα, ενώ οι έμμεσες χρήζουν ιδιαίτερης προσοχής και παρατήρησης εκ μέρους των εκπαιδευτικών και των γονέων. Χαρακτηρίζονται δε ως έμμεσες λόγω της «καλυμμένης φύσης» τους και της ανάμιξης τρίτων προσώπων, όπως για παράδειγμα η διαρροή άσχημων φημών και η κοινωνική απομόνωση.

1.2 Μορφές Σχολικού Εκφοβισμού.

Τίθεται όμως συχνά το ερώτημα ποιες συμπεριφορές θεωρούνται κοινωνικά αποδεκτές και ποιες όχι, καθώς στα όρια του παιχνιδιού δημιουργούνται εντάσεις, ανταγωνισμοί, πειράγματα ή επίδειξη δύναμης. Λαμβάνοντας υπόψη την παραπάνω οπτική είναι εύλογο ότι δημιουργείται σύγχυση για το πώς μπορεί να γίνει διάκριση ανάμεσα στον εκφοβισμό και τις απλές πράξεις επιθετικότητας που καταγράφονται μεταξύ των μαθητών.

Σύμφωνα με τον Rigby (2002) υπάρχουν τρία (3) στοιχεία τα οποία πρέπει να συνυπάρχουν έτσι ώστε μια πράξη να μπορεί να χαρακτηριστεί ως εκφοβισμός. Αρχικά, να υφίσταται μια εσκεμμένη αρνητική συμπεριφορά την οποία χαρακτηρίζει ως «επιθετικότητα κυριαρχίας». Αυτό το είδος αντίδρασης είναι αδικαιολόγητο, δεν έχει δηλαδή πρωτίστως προκληθεί με κάποιο τρόπο και ούτε έχει ξεκάθαρο στόχο πέραν του να επιδείξει την κυριαρχία κάποιου. Κατά δεύτερο λόγο η συμπεριφορά αυτή θα πρέπει να συνοδεύεται από συστηματικότητα και περιοδικότητα, να εμφανιστεί δηλαδή σε περισσότερο από μια περίπτωση έτσι ώστε να μπορεί να χαρακτηριστεί ως καταπιεστική (Farrington, 1993 · Jimerson et al, 2010 · Smith & Sharp, 1993). Τέλος είναι σημαντικό να υπάρχει «ανισοροπία δύναμης». Ο όρος αυτός είναι αρκετά ευρύς και θα μπορούσε να περιλαμβάνει τη σωματική, την πνευματική, την κοινωνική, την ιεραρχική υπεροχή ή οτιδήποτε άλλο μπορεί να θεωρηθεί σαν «διαφορά δύναμης» ανάμεσα

στα εμπλεκόμενα πρόσωπα, αρκεί η έκβαση της αντιπαράθεσης να καταλήγει στην αδυναμία του θύματος να υπερασπίσει τον εαυτό του.

Δεν χαρακτηρίζεται ως εκφοβισμός ή επιθετική συμπεριφορά, η σύγκρουση μεταξύ παιδιών όταν οι εμπλεκόμενοι διαθέτουν «ίση δύναμη» είτε αυτό έχει να κάνει με το σωματότυπο τους, το κοινωνικό τους υπόβαθρο, ή τη γενικότερη φιλοσοφία τους (Jimerson et al, 2010 · Olweus, 1996 Rigby, 2011). Επίσης αποκλείεται η απόδοση του όρου εκφοβιστική συμπεριφορά όταν πρόκειται για πειράγματα ή αστεία (όσο βίαια και να είναι) μεταξύ των μαθητών και όταν η συναισθηματική αντίδραση των εμπλεκομένων στην αντιπαράθεση είναι παρόμοια. Όπως φαίνεται από τα παραπάνω ο σχολικός εκφοβισμός αναφέρεται σε μια ευρεία γκάμα επιθετικών πράξεων καθώς πρόκειται για την εκδήλωση σωματικής, λεκτικής ή κοινωνικής επιθετικότητας. Λόγω του μεγάλου εύρους που καλύπτει ο όρος «σχολικός εκφοβισμός», πολλοί ερευνητές έχουν επιχειρήσει να διαχωρίσουν τις επιμέρους μορφές του.

Σύμφωνα με τη βιβλιογραφία **ο σχολικός εκφοβισμός διαχωρίζεται σε άμεσο και έμμεσο** (Bjorkqvist et al. 1992), σε **ευθύ** (overt) και **συγκαλυμμένο** (covert). Περιπτώσεις άμεσου σχολικού εκφοβισμού αποτελούν πράξεις σωματικής επιθετικότητας όπως σπρωξίματα, χτυπήματα, μπουνιές, κλωτσιές καθώς επίσης και λεκτικές επιθέσεις όπως βρισιές, προσβολές και απειλές (Bennitez & Justicia, 2006; Byers et al., 2011). Ως έμμεσο σχολικό εκφοβισμό χαρακτηρίζουμε πράξεις όπως το κουτσομπολιό, η κοινωνική απομόνωση, η διάδοση αρνητικών φημών, ο αποκλεισμός μαθητών από δραστηριότητες και οι αρνητικές εκφράσεις του προσώπου και του σώματος (Olweus, 1993) ή επιθετικές πράξεις με τη βοήθεια ηλεκτρονικών μέσων κυρίως κινητών τηλεφώνων, υπολογιστών και διαδικτύου (ηλεκτρονικός σχολικός εκφοβισμός) (Boulton et al. 2013).

Εκτός από τον προαναφερθέντα διαχωρισμό του σχολικού εκφοβισμού σε άμεσο/ευθύ και έμμεσο/συγκαλυμμένο, έχουν προταθεί στη διεθνή βιβλιογραφία διάφοροι επιμέρους τύποι σχολικού εκφοβισμού ανάλογα με τη μορφή της επιθετικής συμπεριφοράς.

Ο εκφοβισμός λοιπόν μπορεί να εκδηλωθεί με διάφορες μορφές, όπως :

A. Λεκτικός: Πρόκειται για άμεση μορφή εκφοβισμού, ο οποίος περιλαμβάνει τη χρήση υβριστικών ή περιπαικτικών εκφράσεων, πειραγμάτων, απειλών, εκβιασμών, αγενών σχολίων και ειρωνείας ή και άλλου είδους κοροϊδευτικών και σαρκαστικών εκφράσεων που απευθύνονται σκόπιμα από κάποιο άτομο ή ομάδα ατόμων σε κάποιο άλλο, προκειμένου να το πληγώσουν (Barone, 1997).

B. Συναισθηματικός: Πρόκειται κυρίως για έμμεση μορφή εκφοβισμού και περιλαμβάνει απειλές, εκβιασμούς, διάδοση κακοηθών και ψευδών φημών, υβριστικές ή περιπαικτικές εκφράσεις για τη φυλή, την εθνικότητα, τη θρησκεία, την ταυτότητα αναπηρίας, τη σεξουαλική

ταυτότητα του θύματος, επιδιωκόμενη απομάκρυνση των φίλων, απομόνωση ή και άσκηση πίεσης από τους συμμαθητές .

Γ. Ψυχολογικός: Πρόκειται για έμμεση μορφή εκφοβισμού, όπου τα θύματα βιώνουν εσκεμμένα σε μεγάλη συχνότητα αποκλεισμό από κοινωνικές ή/και ομαδικές δραστηριότητες, κοινωνική απομόνωση ή αποκλεισμό από το παιχνίδι στα διαλείμματα. Όπως και στον συναισθηματικό εκβιασμό και εδώ τα θύματα μπορεί να είναι αποδέκτες δυσφήμισης και κακοπροαίρετων κουτσομπολιών ή επεισοδίων με στόχο τη γελοιοποίησή τους .

Δ. Σωματικός: αποτελεί την πιο άμεση μορφή εκδήλωσης του φαινομένου. Αφορά την άσκηση φυσικής βίας, χτυπήματα, σπρωξίματα, γρονθοκοπήματα, την καταστροφή ή την κλοπή προσωπικής περιουσίας. Αυτή η μορφή εκφοβισμού συνδέεται άμεσα με τη μυϊκή δύναμη ή τη σωματική διάπλαση του «εκφοβιστή» (bully) και εκδηλώνεται από μεγαλύτερης ηλικίας μαθητές σε μαθητές μικρότερων τάξεων, με σπρωξίματα στους διαδρόμους και εγκλεισμούς σε τουαλέτες ή με την άσκηση πίεσης προκειμένου τα θύματα να κάνουν κάτι παρά τη θέλησή τους .

Ε. Κοινωνικός: Ο κοινωνικός εκφοβισμός αφορά στον σκόπιμο αποκλεισμό των μαθητών από κοινωνικές δραστηριότητες ή στην άσκηση επιρροής στην ομάδα των συνομηλίκων ώστε να αισθανθούν αντιπάθεια για το θύμα, προκειμένου να υποδαυλίζεται συστηματικά η αυτοεκτίμηση του θύματος και μπορεί να είναι άμεσος ή έμμεσος. Εκδηλώνεται με τον συστηματικό αποκλεισμό, απομόνωση και αδιαφορία απέναντι στο θύμα. (Coloroso,2003).

ΣΤ. Σεξουαλικός: Πρόκειται για μια μορφή σεξουαλικής παρενόχλησης, η οποία αφορά σε αγόρια και κορίτσια και εκδηλώνεται με υβριστικά σχόλια ή πειράγματα σεξουαλικού περιεχομένου, ανήθικες χειρονομίες, δημοσιοποίηση περιπαιχτικών σεξουαλικών σκίτσων μέχρι και σοβαρών σεξουαλικών επιθέσεων.

Ζ. Ρατσιστικός: Πρόκειται για την εκδήλωση λεκτικής, συναισθηματικής ή και σωματικής βίας που στόχο έχει να προσβάλλει το θύμα λόγω της καταγωγής του, της κοινωνικής τάξης του, της οικονομικής κατάστασης της οικογένειάς του και γενικά της διαφορετικότητάς του από το σύνολο της πλειοψηφίας.

Η. Εκφοβισμός με εκβιασμό (extortion): Συνήθως αναφέρεται στην κλοπή ή καταστροφή υλικών αντικειμένων του θύματος, όπως στην εκούσια απόσπαση χρημάτων ή προσωπικών αντικειμένων και συνοδεύεται από απειλές ή και τον εξαναγκασμό σε ανεπιθύμητες, αντικοινωνικές πράξεις.

Θ. Ηλεκτρονικό bullying/cyber bullying : περιγράφεται ως «η επαναλαμβανόμενη και εκ προθέσεως βλάβη που προκαλείται διαμέσου της χρήσης ηλεκτρονικών υπολογιστών, κινητών τηλεφώνων και άλλων ηλεκτρονικών συσκευών». Παραδείγματα αποτελούν η αποστολή

υβριστικού ή απειλητικού υλικού, η δημοσίευση μη κολακευτικών φωτογραφιών χωρίς συναίνεση, η διάδοση ανυπόστατων φημών μέσω e-mails και των υπηρεσιών MMS και SMS των κινητών τηλεφώνων και των διαδικτυακών τόπων κοινωνικής δικτύωσης. Ηλεκτρονικός εκφοβισμός είναι και η υποκλοπή στοιχείων λογαριασμού κάποιου και αποστολή μηνυμάτων σε άλλους χρήστες (Γάκη & Αντωνίου, 2014).

Ακολουθεί ο Πίνακας 1-1 καταγραφής των αποτελεσμάτων από την έρευνα της εκστρατείας του EAN, αναφορικά με τις συνηθέστερες μορφές σχολικού εκφοβισμού στην Ελλάδα.

Μορφές Σχολικού Εκφοβισμού	Ποσοστό
Χρήση κοροϊδευτικών ονομάτων -παρατσούκλια	60.69%
Αποκλεισμός από δραστηριότητες - απομόνωση	27.40%
Σπρωξίματα – χτυπήματα	45.39%
Εξαναγκασμός σε πράξεις με χρήση βίας	21.91%
Εξιστόρηση περιπαιχτικών/κοροϊδευτικών ιστοριών	27.60%
Σεξουαλική παρενόχληση, διάδοση φημών με αντίστοιχο περιεχόμενο	21.06%
Αφαίρεση προσωπικών ειδών/χρημάτων	19.69%
Διάδοση κοροϊδευτικών μηνυμάτων – e-mails	19.16%
Εξαναγκασμός σε πράξεις παρά τη θέλησή μου	20.54%
Πειράγματα εξαιτίας της εξωτερικής εμφάνισης	36.30%
Ανάρτηση ή απειλή ανάρτησης εξευτελιστικών video ή φωτογραφιών στο internet	14.26%
Διάδοση εξευτελιστικών video ή φωτογραφιών μέσω κινητών τηλεφώνων	12.82%

Πίνακας 1-1: Μορφές σχολικού εκφοβισμού, σύμφωνα με τη μαρτυρία του 60,69% των μαθητών που δήλωσαν θύματα. (European Antibullying Campaign, 2012)

Σύμφωνα με δεδομένα ελληνικών και διεθνών ερευνών η σωματική βία αποτελεί τη συνηθέστερη μορφή εκφοβισμού μεταξύ μαθητών πρώτης σχολικής ηλικίας, ενώ η λεκτική και κοινωνική βία αποτελούν τις πιο συνήθεις μορφές εκφοβισμού σε παιδιά μεγαλύτερης ηλικίας. Διαπιστώνεται, δηλαδή, ότι καθώς τα παιδιά μεγαλώνουν, καταφεύγουν σε πιο έμμεσες μορφές επιθετικής συμπεριφοράς. Ως συνηθέστερη μορφή σχολικού εκφοβισμού αναφέρεται η χρήση υβριστικών ονομάτων, ενώ ακολουθούν η διάδοση κακόβουλων φημών, οι απειλές, οι σωματικές επιθέσεις και ο σεξουαλικός εκφοβισμός, ο οποίος εμφανίζεται πολύ πιο συχνά στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση. Αναφορικά με την έκταση και ένταση του σχολικού εκφοβισμού,

βάσει ερευνών γενικά έχουν παρατηρηθεί τα εξής (Hasan, Drolet, & Paquin, 2003; Craig, et al., 2009; Currie, et al., 2012; Κοκκέβη, κ.ά, 2012; Καραβόλτσου, 2013):

- Ο εκφοβισμός σταθερά μειώνεται μεταξύ των ηλικιών 12 και 18.
- Το φαινόμενο φτάνει στην κορύφωσή του στα δύο πρώτα χρόνια της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης.
- Σταδιακά μειώνεται η σωματική βία και αυξάνεται η λεκτική και η ψυχολογική.
- Το ποσοστό του εκφοβισμού, με την πάροδο των χρόνων τείνει να μειώνεται, αλλά όταν εμμένει είναι πιθανόν να μεγαλώνει σε ένταση.

Σημαντική διαφοροποίηση παρουσιάζουν οι ερευνητικές μελέτες που αφορούν στην εκδήλωση του φαινομένου σε συνάρτηση με το φύλο. Τα αγόρια σε σύγκριση με τα κορίτσια είναι περισσότερο πιθανό να εμπλακούν σε περιστατικά σχολικού εκφοβισμού. Επιπλέον, διαπιστώνεται ότι τα αγόρια και τα κορίτσια επηρεάζονται από διαφορετικούς παράγοντες, όταν εκδηλώνουν κάποια εκφοβιστική συμπεριφορά, με τα κορίτσια να επηρεάζονται περισσότερο από κοινωνικές νόρμες, ενώ στα αγόρια καθοριστικό ρόλο παίζουν τα χαρακτηριστικά της προσωπικότητάς τους. Παράλληλα, κοινή ερευνητική διαπίστωση αποτελεί το γεγονός ότι τα αγόρια ασκούν περισσότερο σωματικό εκφοβισμό σε αντίθεση με τα κορίτσια που εκδηλώνουν πιο έμμεσες μορφές εκφοβισμού, όπως την κοινωνική απομόνωση.

1.3 Χαρακτηριστικό προφίλ του Θύτη και του Θύματος.

Τα χαρακτηριστικά των Θυτών:

α) Δράστες – Νταήδες:

Χαρακτηριστικό τους γνώρισμα αποτελεί η επιθετικότητα που πολλές φορές (κυρίως στα αγόρια) συνδυάζεται και με σωματική δύναμη. Είναι παρορμητικοί και θέλουν να κυριαρχούν έναντι των άλλων. Δεν έχουν ενσυναίσθηση προς τα θύματά τους. Μπορεί να είναι δημοφιλείς σε ένα μέσο επίπεδο. Πολλοί χαρακτηρίζονται από μια υποβόσκουσα ανασφάλεια και άγχος. Ενδεχομένως, να έχουν ανατραφεί σε περιβάλλον με έλλειψη τρυφερότητας, σωματική τιμωρία ή με ανεκτική συμπεριφορά στην επιθετικότητα (Olweus, 2009).

β) Παθητικοί Νταήδες ή Οπαδοί:

Ανήκουν στην ομάδα του νταή. Συμμετέχουν σε πράξεις εκφοβισμού, αλλά δεν τις ξεκινούν οι ίδιοι. Ενδέχεται να είναι ανασφαλείς και αγχώδεις (Olweus, 2009).

γ) Οι Παρατηρητές – θεατές:

Εκτός από τους δράστες και τα θύματα στα περιστατικά σχολικού εκφοβισμού υπάρχουν και οι

μαθητές που παρακολουθούν. Αν και δεν συμμετέχουν ενεργά μπορεί να επηρεαστούν. Αυτοί χωρίζονται στις ακόλουθες κατηγορίες:

- Μαθητές που απλά παρακολουθούν.
- Μαθητές που ακολουθούν τον δάστη.
- Μαθητές που ενισχύουν το επεισόδιο.
- Μαθητές που υποστηρίζουν το θύμα (Olweus, 2009).

Τα χαρακτηριστικά των Θυμάτων:

α) Παθητικά ή υποτακτικά θύματα:

Τα τυπικά θύματα είναι περισσότερο αγχώδη και ανασφαλή από τον μέσο όρο των μαθητών. Παρουσιάζουν χαμηλή αυτοεκτίμηση και δεν έχουν καλή αυτοεικόνα. Είναι ντροπαλοί, ευαίσθητοι, ήσυχτοι και επιφυλακτικοί. Συνήθως, αντιδρούν με κλάμα ή απόσυρση. Τις περισσότερες φορές τα χαρακτηριστικά αυτά συνδυάζονται και με σωματική αδυναμία (Olweus, 2009).

β) Προκλητικά θύματα:

Χαρακτηρίζονται από ένα συνδυασμό αγχώδους και επιθετικής συμπεριφοράς. Παρουσιάζουν συχνά προβλήματα συγκέντρωσης και η συμπεριφορά τους μπορεί να προκαλέσει εκνευρισμό στους συμμαθητές και τους δασκάλους τους. Ορισμένοι μπορούν να χαρακτηριστούν και ως υπερκινητικοί (Olweus, 2009).

γ) Μαθητές που εναλλάσσουν τον ρόλο του θύματος και του θύτη:

Πρόκειται για μαθητές που μπορεί να εκφοβίζονται από πιο δυνατά παιδιά και οι ίδιοι να εκφοβίζουν τους ασθενέστερους. Η έρευνα του Olweus έδειξε ότι ένας σημαντικός αριθμός μαθητών που θυματοποιήθηκε διατήρησε τον ρόλο αυτό αρκετό χρονικό διάστημα (Olweus, 2009).

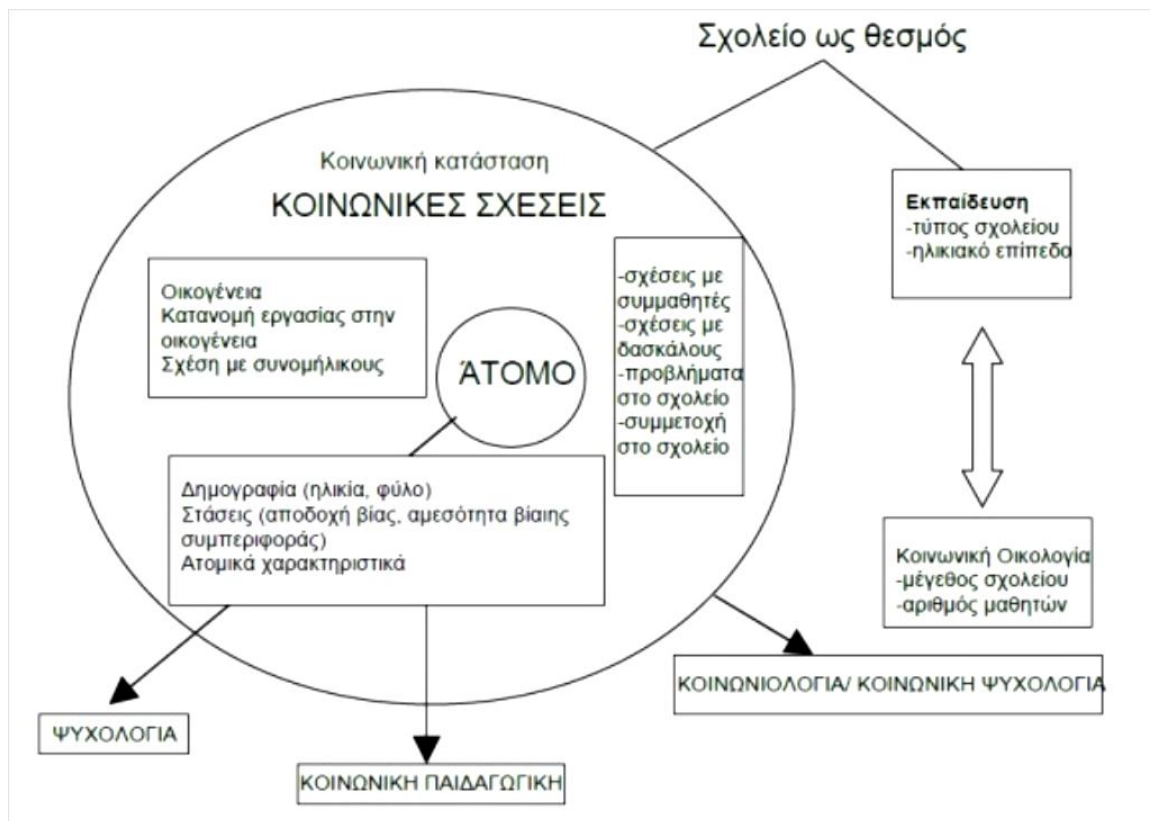
1.4 Παράγοντες που προκαλούν το Σχολικό Εκφοβισμό.

Η σχολική βία είναι ένα σύνθετο κοινωνικό φαινόμενο που οφείλεται στην αλληλεπίδραση ατομικών και κοινωνικών παραγόντων, όπως είναι τα ατομικά χαρακτηριστικά των παιδιών, το οικογενειακό τους περιβάλλον, τα γνώρισματα και οι παιδαγωγικές πολιτικές του σχολικού περιβάλλοντος, τα ΜΜΕ και το διαδίκτυο που προωθούν μοντέλα βίας, αλλά και τα κοινωνικά προβλήματα (ανεργία, ρατσισμός) που ενισχύουν αντικοινωνικές συμπεριφορές. Καταρχήν η επιθετική συμπεριφορά αποτελεί χαρακτηριστικό γνώρισμα της αναπτυξιακής πορείας των παιδιών. Η βία στις λέξεις, τις κινήσεις και τις συμπεριφορές, η βία της περιθωριοποίησης, η

βία του ρατσισμού και της υπεροχής δείχνει να γοητεύει εξαιρετικά τους νέους και κρύβει μέσα της συσσωρευμένη ενέργεια και έντονη δυναμική. Αλλά και η οικογένεια παίζει σημαντικό ρόλο στην πρόκληση ενδοσχολικής βίας. Ερευνητικά πορίσματα (Holt, Kaufman και Finkelhor, 2008) δείχνουν ότι τα παιδιά που εκφοβίζονται είναι πιθανόν στο οικογενειακό τους περιβάλλον να αντιμετωπίζουν υψηλά επίπεδα κριτικής, κακοποίηση και ελαστικότητα σε κανόνες, ενώ τα παιδιά που εκφοβίζουν αντιμετωπίζουν κυρίως έλλειψη επιτήρησης, κακοποίηση και εκτίθενται σε καταστάσεις ενδοοικογενειακής βίας. Κατά συνέπεια, λοιπόν, σε ένα οικογενειακό περιβάλλον που δεν προβάλλεται ο σεβασμός προς τον άλλο ή οι γονείς επιδεικνύουν και οι ίδιοι επιθετική και αντικοινωνική συμπεριφορά είναι πολύ πιθανό το παιδί να υιοθετήσει τη δική τους «αντικοινωνική» στάση, την οποία θα διατηρεί στο σχολικό περιβάλλον και στην κοινωνία αργότερα ως ενήλικας (Cowie, 2000; Tremblay, 2000; Eysenck, 2013).

Η κοινωνικοποίηση του παιδιού ξεκινάει από την οικογένεια, συνεχίζεται όμως στο σχολικό περιβάλλον, όπου το νεαρό άτομο μαθαίνει να συνυπάρχει με τους άλλους μέσα σε οργανωμένο κοινωνικό πλαίσιο και υπό την επιβολή θεσμικών κανόνων.

Σχήμα 1-1: Αποτύπωση παραγόντων σχετικών με τη σχολική βία και τον εκφοβισμό στο πλαίσιο του σχολείου (Αρτινοπούλου, 2001:149).

Το σχολείο όμως μοιραία καθρεφτίζει την παθογένεια της κοινωνίας και απορροφά τις παθολογικές συμπεριφορές διαλυμένων οικογενειακών σχέσεων, εφηβικών υπαρξιακών δυσκολιών, πολύπλοκων κοινωνικών ανισοτήτων και προβλημάτων, όπως ανεργία, ρατσιστική συμπεριφορά και οικονομική ανέχεια. Έτσι φαίνεται να ευθύνεται για την ανάπτυξη της επιθετικότητας και την εμφάνιση του φαινομένου του σχολικού εκφοβισμού. Η δομή και η οργάνωση των σχολείων και η φύση του ίδιου του εκπαιδευτικού συστήματος δεν είναι ευέλικτα, αφού πρόκειται για προκαθορισμένα πλαίσια που καταπιέζουν την προσωπικότητα του παιδιού και δεν ανταποκρίνονται στις προσωπικές επιλογές και επιθυμίες του (Χρυσafiίδης, 1997; Dishion, French, & Patterson, 1995). Το σχολείο, κυρίως στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση, κατά γενική ομολογία, έχει περιοριστεί στον ρόλο του ως μεταδότη γνώσεων αποποιούμενο τον βασικό του ρόλο στην κοινωνικοποίηση του ατόμου.

Επιγραμματικά παρουσιάζονται παρακάτω **βασικοί παράγοντες** που σχετίζονται με τα χαρακτηριστικά της **σχολικής ζωής** και ευθύνονται για την εκδήλωση του σχολικού εκφοβισμού:

- Ανταγωνιστικότητα και έλλειψη συνεργασίας στη μάθηση.
- Έλλειψη κώδικα συμπεριφοράς και συνολικής σχολικής πολιτικής.
- Έλλειψη ενθάρρυνσης μαθητικών πρωτοβουλιών και δημιουργικότητας στη μάθηση.
- Απουσία δημιουργικών μαθημάτων που άπτονται των αναγκών των εφήβων.
- Αδιαφορία ή ανοχή στη βίαιη συμπεριφορά.
- Μειωμένο ενδιαφέρον των εκπαιδευτικών για τη συναισθηματική ζωή των παιδιών.
- Μη συμμετοχή των μαθητών στην εκπαιδευτική διαδικασία.
- Έλλειψη προγραμμάτων ψυχοκοινωνικής αγωγής.
- Χαμηλό επίπεδο συνεργασίας δασκάλων και μαθητών.
- Διαταραγμένες σχέσεις εκπαιδευτικών και διευθυντή.
- Έλλειψη αλληλοσεβασμού ανάμεσα στους εκπαιδευτικούς.
- Ανεπάρκεια των εκπαιδευτικών για αποτελεσματικό χειρισμό των βίαιων περιστατικών.
- Έλλειψη συμμετοχής γονέων στη σχολική ζωή. (Καραβόλτσου, 2013; Χηνάς & Χρυσafiίδης, 2000).

Στους παράγοντες αυτούς συγκαταλέγονται και κοινωνικο-πολιτισμικοί που αφορούν σε συγκεκριμένες συνθήκες λειτουργίας κάποιων σχολείων, όπως το μέγεθος του σχολείου και των τάξεων, η συγκρότηση σχολείου σε υποβαθμισμένη περιοχή, η αστικότητα της περιοχής, οι κακές κτιριακές εγκαταστάσεις, ο μεγάλος αριθμός μαθητών, η αναλογία μαθητών και

διδασκόντων. Η κατηγοριοποίηση και αξιολόγηση των μαθητών με κριτήριο τη βαθμολογία τους αναφέρεται ως ένα ακόμη αίτιο εκδήλωσης επιθετικότητας από τον μαθητή προς τον εκπαιδευτικό, εφόσον αισθάνεται ανίκανος να ανταπεξέλθει στο σύστημα και στις θεσμοθετημένες προσδοκίες της κοινωνίας του σχολείου. Οι μαθητές βιώνουν το στρες και την πίεση γι' ακαδημαϊκή επίτευξη χωρίς απαραίτητα όλα τα παιδιά να απολαμβάνουν ευνοϊκές συνθήκες και μέσα για να επιτύχουν τον στόχο αυτόν (Yoneyama & Naito, 2003). Ως εκ τούτου οι μαθητές με χαμηλή επίδοση, που συνήθως εκλαμβάνουν τη βαθμολογία και ως αξιολόγηση της προσωπικότητάς τους, θα επιδείξουν τον θυμό τους απέναντι στο δάσκαλό τους, αλλά και στον σχολικό θεσμό, εκδηλώνοντας την άρνησή τους για το σχολείο, με συχνές και αδικαιολόγητες απουσίες και γενικά άρνηση για τη μάθηση (Νόβα - Καλτσούνη, 2005). Γενικά, τα παιδιά ως αντίδραση στον εκπαιδευτικό θα εκδηλώσουν λεκτική επιθετικότητα με προσβολές και ειρωνείες ή θα προσπαθούν να διακόψουν το μάθημα, προκαλώντας φασαρίες, πλάκες, χαβαλέ και ενοχλητικούς θορύβους ή θα προχωρήσουν σε βανδαλισμούς, ρύπανση του σχολικού χώρου ή θα αναγράφουν προσβλητικά σχόλια στους τοίχους του σχολείου ακόμα και για τους καθηγητές τους. Την εκδήλωση ωστόσο του φαινομένου του σχολικού εκφοβισμού ευνοούν και βασικοί **κοινωνικοί παράγοντες** που ευθύνονται για την εκδήλωση επιθετικής συμπεριφοράς και είναι οι εξής:

- Ραγδαία αύξηση της φτώχειας και διάσπαση του κοινωνικού ιστού.
- Υψηλά επίπεδα ανεργίας.
- Υψηλά επίπεδα εγκληματικότητας.
- Κοινωνικές ανισότητες και άνοδος ρατσιστικών πολιτικών παρατάξεων.
- Προβολή υπέρμετρης βίας στα ΜΜΕ.
- Έλλειμμα στις διαπροσωπικές σχέσεις με την πολύωρη απασχόληση με ηλεκτρονικά παιχνίδια και ψηφιακά μέσα επικοινωνίας (smart-phones, tablets κ.λπ.).
- Κοινωνικές νόρμες με ανοχή στη βία (π.χ. χουλιγκανισμός).

(Γιωτοπούλου- Μαραγκοπούλου, 2010; Bowes et al., 2009; Μακρή-Μπότσαρη, 2005; Τσακιράκης, 2004; Χηνάς & Χρυσοφίδης, 2000; Smith & Donnerstein, 1998; Sampson, et al., 1997; Bursik & Grasmick, 1993).

Στη σημερινή εποχή το φαινόμενο της σχολικής βίας "θρέφει" και η εξάπλωση της χρήσης νέων τεχνολογιών και ειδικότερα η εκτεταμένη **χρήση του διαδικτύου** από νεαρές ηλικίες που έχει οδηγήσει σε έξαρση των περιστατικών ηλεκτρονικής βίας και εγκυμονεί κινδύνους όπως:

- η διαδικτυακή επικοινωνία με άγνωστα και πολλές φορές επικίνδυνα άτομα
- η έκθεση σε περιεχόμενο που δημιουργούν οι χρήστες και προωθεί την ανορεξία
- χρήση ναρκωτικών ακόμα και αυτοκτονικών τάσεων

- η διαδικτυακή έκθεση σε εικόνες σεξουαλικού περιεχομένου και σε κατάχρηση προσωπικών δεδομένων
- ο διαδικτυακός εκφοβισμός.

Όλοι οι παραπάνω παράγοντες ενισχύουν την εκδήλωση του φαινομένου του σχολικού εκφοβισμού με τις διάφορες μορφές του και καθιστούν επιτακτική την ανάγκη πρόληψης, αλλά και διαχείρισής του, όταν αυτό εκδηλωθεί.

1.5 Επιπτώσεις του Σχολικού Εκφοβισμού στο σχολικό περιβάλλον.

Σύμφωνα με τον Olweus (1993), ο σχολικός εκφοβισμός ορίζεται ως η εσκεμμένη επιθετική συμπεριφορά, απρόκλητη και επαναλαμβανόμενη από ένα πρόσωπο ή ομάδα ατόμων. Αποτελεί κατάχρηση εξουσίας και εμπεριέχει ανισότητα στη δύναμη - αντικειμενική ή αντιληπτή. Περιλαμβάνει πειράγματα, χτυπήματα, απειλές, προσβολές, αγνόηση και αποκλεισμό. Εν ολίγοις, κατευθύνεται προς εκείνα τα θύματα που εκλαμβάνονται από τους θύτες ως αδύναμα σωματικά ή ψυχολογικά. Το φαινόμενο αυτό τυγχάνει ιδιαίτερης επιστημονικής προσοχής τις τελευταίες δεκαετίες, καθώς παρατηρείται σταδιακή αύξηση εκδήλωσής του στο σχολικό πλαίσιο (Clemence, 2001). Το ερώτημα που θέτει η επιστημονική κοινότητα, και το οποίο εμείς θα μελετήσουμε στη δική μας έρευνα, είναι πώς οι εκπαιδευτικοί αντιλαμβάνονται τον σχολικό εκφοβισμό και οι τρόποι διαχείρισής του. Ας δούμε όμως και τις καταστροφικές επιπτώσεις που προκαλεί.

Ποικίλες έρευνες έχουν αναφέρει τις δραματικές επιπτώσεις του εκφοβισμού στα άτομα που εμπλέκονται σε αυτόν. Οι Glew και συνεργάτες βρήκαν πως τα θύματα και οι δράστες/ θύματα νιώθουν πολύ ανασφαλείς στο σχολείο τους, αισθάνονται ότι δεν ανήκουν στο χώρο αυτό, ενώ τόσο τα θύματα όσο και οι δράστες νιώθουν τον περισσότερο καιρό θλιμμένοι (Glew et al., 2005). Ο εκφοβισμός δε προκαλεί μόνο προσωρινές επιπτώσεις, αλλά συμβάλει στην εμφάνιση μελλοντικών ψυχιατρικών συμπτωμάτων. Τα παιδιά που είχαν εμπλακεί στον εκφοβισμό στην πρώιμη σχολική ηλικία και στη πρώιμη εφηβεία και ιδιαίτερα αυτά που υπήρξαν και δράστες και θύματα εμφανίζουν περισσότερα ψυχιατρικά συμπτώματα στην ηλικία των 15 ετών (Kumpulainen, & Rasanen, 2000).

Τα θύματα του εκφοβισμού εμφανίζουν φτωχότερη κοινωνικοσυναισθηματική προσαρμογή. Νιώθουν περισσότερη μοναξιά, αισθάνονται κοινωνικά απομονωμένα και αντιμετωπίζουν δυσκολίες στο να κάνουν φιλίες με τους συμμαθητές τους. (Nansel, Overpeck and Pilla, 2001) Μάλιστα, έχει βρεθεί ότι τόσο τα αγόρια όσο και τα κορίτσια που έχουν πέσει θύματα εκφοβισμού εμφανίζουν κατάθλιψη και αυτοκτονικό ιδεασμό στην πρώιμη εφηβεία (Van der Wal, 2003). Από την άλλη μεριά, οι δράστες του εκφοβισμού εμφανίζουν μεγαλύτερη ευκολία

στο να κάνουν φίλους όταν βρίσκονται στο δημοτικό. Όταν, όμως, φτάσουν στο γυμνάσιο εμφανίζουν περισσότερα προβλήματα συμπεριφοράς όπως, κατανάλωση οινοπνεύματος και κάπνισμα, ενώ, ιδιαίτερα στο λύκειο αισθάνονται και αυτοί σε έντονο βαθμό μοναξιά. Επιπλέον, ο σχολικός εκφοβισμός συχνά συνδυάζεται με χαμηλές ακαδημαϊκές επιδόσεις. Λαμβάνοντας υπόψη το συνδυασμό της κοινωνικής απομόνωσης, της αποτυχίας στο σχολείο και τη συμμετοχή σε προβληματικές συμπεριφορές, τα παιδιά που είναι και δράστες και θύματα εκφοβισμού αποτελούν μια ομάδα ιδιαίτερα υψηλού κινδύνου. Τα παιδιά αυτά αισθάνονται πολύ μόνα (Nansel, Overpeck, & Pilla, 2001) και εμφανίζουν υψηλά επίπεδα Μακιαβελισμού (Andreou,2000). Παρότι, η αρνητική και χαμηλή αυτοαντίληψη είναι χαρακτηριστικό όλων των παιδιών που εμπλέκονται στον εκφοβισμό, οι έρευνες δείχνουν πως τα θύματα/ δράστες εμφανίζουν υψηλότερα ποσοστά χαμηλής αυτοαντίληψης σε σχέση με τις άλλες δύο ομάδες (Andreou,2000;O'Moore & Kirkham,2001). Σύμφωνα με μελέτες, τα θύματα του σχολικού εκφοβισμού παρουσιάζουν τόσο ψυχοσωματικά προβλήματα, όπως πονοκεφάλους, κοιλιακά άλγη, διαταραχές ύπνου κ.ά., όσο και ψυχολογικά, όπως συμπτώματα άγχους, συναισθηματικής ανασφάλειας, σχολική φοβία, δυσκολίες προσαρμογής, αλλά και μειωμένη αυτοπεποίθηση και χαμηλή εικόνα του εαυτού τους, μοναξιά, συναισθηματικές δυσκολίες, συμπτώματα κατάθλιψης, ακόμη και τάσεις αυτοκτονίας. Μπορεί να παρουσιάσουν άρνηση να πάνε στο σχολείο και να απουσιάζουν συχνά, καθώς και μείωση της σχολικής επίδοσης. Τέλος, τα θύματα του σχολικού εκφοβισμού ενδέχεται, όταν ενηλικιωθούν, να παρουσιάσουν σημαντικές ελλείψεις στην άσκηση των κοινωνικών ρόλων που τους ανατίθενται, στην ικανότητα ανάληψης ευθυνών και στη σύναψη διαπροσωπικών σχέσεων (Γιοβαζολιάς, 2007, οπ. αναφ. στην Ευρωπαϊκή Έρευνα για τον Σχολικό Εκφοβισμό, 2012 Παραδεισιώτη & Τζιόγκουρος, 2008).

Έρευνες δείχνουν ότι τα παιδιά που ασκούν σχολικό εκφοβισμό, **οι θύτες**, έχουν αυξημένες πιθανότητες να παρουσιάσουν και άλλες μορφές αντικοινωνικής συμπεριφοράς: βανδαλισμούς, κλοπές, αλκοολισμός, κ.ά. (Παραδεισιώτη & Τζιόγκουρος, 2008). Διαχρονικές μελέτες έχουν δείξει ότι περίπου το 60% των αγοριών που χαρακτηρίστηκαν νταήδες καταδικάστηκαν τουλάχιστον μια φορά μέχρι τα 24 τους χρόνια και το 35-40% είχαν περισσότερες καταδίκες από όσους δεν είχαν εμπλακεί σε περιστατικά σχολικής βίας (Olweus, 2009). Αρνητικές είναι οι συνέπειες και για όσα παιδιά βλέπουν τα περιστατικά εκφοβισμού, **οι παρατηρητές**, να συμβαίνουν γύρω τους, χωρίς να μπορούν να κάνουν κάτι γι' αυτό. Φοβούνται πολύ και συχνά νιώθουν ότι θα μπορούσαν να είναι τα ίδια στη θέση του θύματος. Θεωρούν αρνητικό το κλίμα στο σχολείο και γι' αυτό μπορεί να παρουσιάσουν χαμηλή σχολική επίδοση. Μπορεί ακόμη να

νώθουν άγχος και ανασφάλεια, θλίψη και αδυναμία. Τα περιστατικά αυτά περιορίζουν το δικαίωμα των παιδιών να ζουν σε ένα ασφαλές σχολικό περιβάλλον (Oliveus, 2009· Παραδεισιώτη & Τζιόγκουρος, 2008).

Οι παρατηρητές συχνά έχουν την αίσθηση ότι είναι «αόρατοι». Στην πραγματικότητα όμως οι παρατηρητές προσελκύουν την προσοχή των ερευνητών, γιατί όλοι οι άνθρωποι που είναι παρόντες αναπόφευκτα εμπλέκονται στις δράσεις (Tsang, 2008). Τέλος, τα παιδιά που γίνονται συχνά μάρτυρες του εκφοβισμού αισθάνονται αντιφατικά συναισθήματα, όπως φόβο, θυμό, λύπη και αδιαφορία. Αισθάνονται ανασφαλείς και αγχωμένοι, καθώς μπορεί να είναι το επόμενο θύμα (Harris and Petrie, 2003).

Διαπιστώνεται ότι ο σχολικός εκφοβισμός, σύμφωνα με τα παραπάνω, έχει πολλές παραμέτρους, σύνθετα αίτια και πολλαπλές συνέπειες. Αναμφίβολα είναι κοινωνικό φαινόμενο που επηρεάζεται από πολλούς παράγοντες κινδύνου. Οι επιπτώσεις του σχολικού εκφοβισμού είναι τόσο ψυχολογικές όσο και κοινωνικο-συναισθηματικές.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

2.1 Βιβλιογραφική Ανασκόπηση.

Η συστηματική εξέταση της φύσης του σχολικού εκφοβισμού άρχισε με το έργο του Olweus στη δεκαετία του 1970 στη Σκανδιναβία. Η καταγραφή του σχολικού εκφοβισμού άρχισε από την Σκανδιναβία, στη συνέχεια όμως έγιναν και άλλες μελέτες σε πολλές χώρες, όπως θα δούμε παρακάτω, εφόσον αποτελεί ένα μεγάλο πρόβλημα.

Οι Hamarus & Kaikkonen (2008:335) υποστηρίζουν ότι ο σχολικός εκφοβισμός είναι ένα παγκόσμιο φαινόμενο με μια όμως στενή παράδοση έρευνας. Έχει ασκηθεί κριτική ότι η έρευνά τους είναι ελλιπής διότι παρουσιάζεται ομογενοποιημένη και βλέπει τα προβλήματα μέσα από την άποψη των ατόμων που συμμετέχουν στο bullying. Αντιθέτως ελάχιστες έρευνες έχουν εστιάσει στις κοινωνικές- πολιτιστικές διαφοροποιήσεις. Η έρευνα τους εστιάζει στον εκφοβισμό τόσο στο σχολικό όσο και στο πολιτιστικό περιβάλλον.

Όταν σκεφτόμαστε τον σχολικό εκφοβισμό (bullying), το μυαλό μας πάει κατευθείαν στα ψυχολογικά και ψυχικά προβλήματα που μπορεί να προκαλέσει στα θύματα. Κι όμως. Ο σχολικός εκφοβισμός μπορεί να έχει μακροπρόθεσμα αποτελέσματα ακόμα και στην υγεία όσων δοκιμάζονται από αυτό. Έχει μεγάλο ενδιαφέρον να εξετάσουμε τα ευρήματα των ερευνών σε αρκετά κράτη της Ευρώπης, της Αμερικής αλλά και της Ιαπωνίας, σχετικά με το φαινόμενο.

Νέα έρευνα Βρετανών επιστημόνων δείχνει πως οι έφηβοι που υφίστανται bullying μπορεί να δουν δομικές αλλαγές και στον εγκέφαλο τους. Ερευνητές από το **King's College του Λονδίνου στη Βρετανία** ανέλυσαν δεδομένα, ερωτηματολόγια καθώς και τομογραφίες του εγκεφάλου 682 εφήβων ηλικίας 14 ως 19 ετών από τη Βρετανία, την Ιρλανδία, τη Γαλλία και τη Γερμανία. Τα παιδιά συμμετείχαν στη μακροχρόνια μελέτη IMAGEN, η οποία είχε ως στόχο την καταγραφή της ανάπτυξης του εγκεφάλου και της ψυχικής υγείας των εφήβων. Στο πλαίσιο αυτής της μελέτης όλοι οι συμμετέχοντες υποβλήθηκαν σε τομογραφία εγκεφάλου όταν ήταν 14 και 19 ετών. Επιπλέον, στις ηλικίες των 14, των 16 και των 19 ετών τα νεαρά άτομα συμπλήρωσαν ερωτηματολόγια σχετικά με το αν είχαν πέσει ποτέ θύμα bullying και σε ποιον βαθμό. Παρατηρήθηκε πως 36 από τους 682 εφήβους ήταν θύματα χρόνιου bullying. Δεδομένα που αφορούσαν αυτούς τους 36 εφήβους συγκρίθηκαν με εκείνα άλλων συμμετεχόντων που είχαν βιώσει λιγότερο σοβαρό εκφοβισμό και για μικρότερο διάστημα από συνομηλίκους τους. Ελήφθησαν επίσης υπόψη αλλαγές στον όγκο του εγκεφάλου καθώς και τα επίπεδα κατάθλιψης, άγχους και υπερκινητικότητας στην ηλικία των 19 ετών. Τα αποτελέσματα της έρευνας δημοσιεύτηκαν στην επιθεώρηση «Molecular Psychiatry». Η

επικεφαλής της έρευνας Δρ. Έριν Μπούρκε Κινλάν και οι συνεργάτες της, διαπίστωσαν πως το bullying συνδέεται με εμφάνιση προβλημάτων ψυχικής υγείας στα παιδιά – αυτό δεν είναι κάτι καινούργιο, απλώς και αυτή η μελέτη ήλθε να επιβεβαιώσει τα ευρήματα προηγούμενων μελετών.

Το εντελώς νέο εύρημα ήταν ότι το bullying συνδέεται με μείωση του όγκου δύο περιοχών του εγκεφάλου, και συγκεκριμένα του κερκοφόρου πυρήνα και του κελύφους. Αυτές οι αλλαγές στον εγκέφαλο φάνηκε να εξηγούν, τουλάχιστον ως έναν βαθμό, το πώς συνδέεται το bullying με τα υψηλότερα επίπεδα γενικευμένου άγχους στην ηλικία των 19 ετών. «Η σημασία των δομικών αλλαγών που υφίστανται ο κερκοφόρος πυρήνας και το κέλυφος του εγκεφάλου σε ό,τι αφορά την ανάπτυξη άγχους συνδέεται κυρίως με τη συνεισφορά που έχουν αυτές οι δύο περιοχές σε σχετικές με το άγχος συμπεριφορές, όπως το πόσο ευαίσθητο είναι το άτομο απέναντι στην ανταμοιβή, τα κίνητρά του, την προσοχή του αλλά και η επεξεργασία των συναισθημάτων» εξήγησε η Δρ. Μπούρκε Κινλάν. Προσέθεσε ότι είναι ανησυχητικό το γεγονός πως ποσοστό έως και 30% των νεαρών ατόμων υφίσταται bullying από τους συνομηλίκους τους – και μάλιστα κάποια παιδιά υπομένουν τέτοιες συμπεριφορές σχεδόν σε καθημερινή βάση. Στις μέρες μας το φαινόμενο έχει πάρει ανησυχητικές διαστάσεις σε διεθνές επίπεδο (Hawker & Boulton, 2000). Τα περιστατικά του σχολικού εκφοβισμού που αφορούν κάθε βαθμίδα της εκπαίδευσης συνεχώς αυξάνονται τόσο σε παγκόσμια κλίμακα όσο και στη χώρα μας και σε άμεση σύνδεση με το σύγχρονο τοπίο της κοινωνικοοικονομικής κρίσης το φαινόμενο αυτό, τείνει να λαμβάνει ανησυχητικές διαστάσεις και ακραία περιστατικά σχολικού εκφοβισμού, απασχολούν όλο και πιο συχνά την επικαιρότητα. Ειδικότερα για τη χώρα μας από έρευνα του «Παρατηρητηρίου» του Υπουργείου Παιδείας, που διεξήχθη το 2013 και στην οποία συμμετείχαν 61.000 μαθητές, προκύπτει ότι σε ποσοστό 34,01% οι μαθητές έχουν εμπλακεί σε περιστατικά σχολικού εκφοβισμού και έχουν ασκήσει βία (ΥΠΠΕΘ, 2015). Ανάλογη μεταγενέστερη έρευνα (2014) του Ερευνητικού Πανεπιστημιακού Ινστιτούτου Ψυχικής Υγιεινής (ΕΠΨΥ) για τις συμπεριφορές των εφήβων στο σχολικό περιβάλλον αναφέρεται ότι σε ποσοστό 6,4% οι έφηβοι μαθητές υπήρξαν θύματα bullying ενώ σε ποσοστό 7,5% εμφανίζονται ως θύτες (ΕΠΨΥ, 2015). Η πρώτη μεγάλη έρευνα για το φαινόμενο του σχολικού εκφοβισμού, περίπου στο 1/4 του συνόλου των μαθητών της χώρας, πραγματοποιήθηκε από τον Olweus σε 130.000 μαθητές δημοτικών και γυμνασίων της **Νορβηγίας** την περίοδο 1983-1986. Παράλληλα, ο Olweus διεξήγαγε έρευνα με το ίδιο ερωτηματολόγιο στη Σουηδία και συμπλήρωσε την έρευνά του με στοιχεία από 300-400 εκπαιδευτικούς και 1000 γονείς το 1985. Τα αποτελέσματα έδειξαν ότι το 15% των μαθητών έχουν εμπλακεί σε ανάλογα επεισόδια, είτε ως θύματα (9%) είτε ως δράστες (7%) ή και τα δυο

(1,6%).

Παρόμοια και λίγο πιο αυξημένα ήταν και τα ποσοστά στη **Σουηδία**. Σύμφωνα με την ίδια έρευνα, οι μαθητές δηλώνουν ότι οι εκπαιδευτικοί δεν δραστηριοποιούνται στα συγκεκριμένα περιστατικά και δεν το συζητούν μαζί τους. Τα ίδια προβλήματα αντιμετωπίζει και η Σουηδία και μάλιστα σε λίγο μεγαλύτερο βαθμό από τη Νορβηγία. Επιπλέον, διαφαίνεται ότι τα αγόρια ήταν συχνότερα θύματα ή αυτουργοί άμεσου εκφοβισμού από ότι τα κορίτσια. Τα αγόρια μάλιστα εκδηλώνουν κυρίως βία με σωματική επαφή, ενώ τα κορίτσια χρησιμοποιούν έμμεσους τρόπους παρενόχλησης. Στις χώρες αυτές υπάρχει πλέον ένα επαρκές θεσμικό πλαίσιο για την πρόληψη της σχολικής βίας (Olweus,2009).

Η Ολλανδία έχει, επίσης, να επιδείξει ένα ευρύ φάσμα ερευνητικών δεδομένων ειδικά κατά τη δεκαετία του '90. Σε εθνική έρευνα του Mooij σε πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση τη χρονική περίοδο 1992-1993 οι μαθητές αναφέρουν ότι έχουν πέσει θύματα σωματικής βίας τουλάχιστον μια φορά σε ποσοστό 15%, συναισθηματικής βίας και βλάβης της παρουσίας τους σε ποσοστό 43%, ενώ το 22% των μαθητών δηλώνει ότι έχει υποστεί σεξουαλική παρενόχληση από αγόρια και το 14% από κορίτσια. Από την άλλη πλευρά, οι εκπαιδευτικοί αναφέρουν ότι μόνο ένα ποσοστό 8% έχει πέσει θύμα σχολικού εκφοβισμού από άλλους μαθητές. Αρκετές πολιτικές σχεδιάστηκαν στη χώρα για την πρόληψη και την αντιμετώπιση του φαινομένου (Αρτινοπούλου, 2001).

Η Φινλανδία δεν διαφοροποιείται ουσιαστικά από τις άλλες ευρωπαϊκές χώρες ως προς την έκταση και τη συχνότητα του φαινομένου. Στον τομέα της πρόληψης και της αντιμετώπισης έχει συνδέσει το φαινόμενο με την ψυχική υγεία των μαθητών και την κοινωνική τους ένταξη (Αρτινοπούλου, 2001).

Στη **Δανία** η έρευνα σε εθνικό επίπεδο δεν έχει αναπτυχθεί ιδιαίτερα. Υπάρχουν, όμως, πολλές μικρής εμβέλειας έρευνες και έρευνα του Παγκόσμιου Οργανισμού Υγείας το 1996 που δείχνουν ένα μάλλον υψηλό ποσοστό θυμάτων και δραστών σχολικού εκφοβισμού. Η χώρα αναλαμβάνει σημαντικές πρωτοβουλίες για την πρόληψη και την αντιμετώπιση του σχολικού εκφοβισμού στο κεντρικό επίπεδο της πολιτικής εξουσίας.

Η Γερμανία παρουσιάζει πλούτο ερευνητικών στοιχείων στα επιμέρους κρατίδια, ωστόσο η ομοσπονδιακή οργάνωση της χώρας δεν επιτρέπει την εξαγωγή συμπερασμάτων σε εθνικό επίπεδο. Τα ερευνητικά στοιχεία - έρευνα του Schwind και μαθητική έρευνα της Νυρεμβέργης το 1994 (Nuremberg Pupils Survey) - δεν παρουσιάζουν ιδιαίτερα οξυμένο το πρόβλημα της σχολικής βίας στη χώρα και μορφές, όπως η λεκτική βία και ο βανδαλισμός, είναι συχνότερες από άλλες μορφές σοβαρής θυματοποίησης.

Το ζήτημα της ασφάλειας στο σχολείο αποτελεί θέμα δημόσιου ενδιαφέροντος στην **Αγγλία**.

Τη δεκαετία του '90 διεξήχθησαν έρευνες από το Πανεπιστήμιο του Leicester σε αντιπροσωπευτικό δείγμα 4000 σχολείων και στην εκπαιδευτική περιοχή του Sheffield με δείγμα 6.748 μαθητών πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης. Τα αποτελέσματα παρουσίασαν σχετικά υψηλά επίπεδα εκφοβισμού, καθώς το 27% των μαθητών δήλωσαν ότι έχει απειληθεί αρκετές φορές το τελευταίο τρίμηνο. Το Ηνωμένο Βασίλειο φαίνεται να υιοθετεί μια αυστηρή κατασταλτική παρά προληπτική πολιτική για το θέμα, καθώς επιδιώκει κυρίως την πειθαρχία και την αποδοχή των κανόνων (Αρτινοπούλου, 2001).

Στο **Βέλγιο** οι κυριότερες έρευνες ήταν του J. Ganty, του M. Born, και των B. Galand και P. Philippot. Η πρώτη δείχνει ότι υπάρχει αυξημένη βία μεταξύ των μαθητών, κυρίως με τη μορφή βανδαλισμού και καυγάδων. Η δεύτερη δείχνει ότι οι μαθητές έχουν υποστεί κλοπή μέσα στον χώρο του σχολείου σε ποσοστό 19,2%, επίθεση σε ποσοστό 3,7%, απειλές σε ποσοστό 14,3% και σεξουαλική παρενόχληση σε ποσοστό 1,1%. Η τρίτη διαπίστωσε την ανεπάρκεια των χειρισμών των δασκάλων στις περιπτώσεις σχολικής βίας (Αρτινοπούλου, 2001).

Στην **Αυστρία** έρευνα του Πανεπιστημίου της Βιέννης το 1994 εντοπίζει τις αιτίες της επιθετικότητας των μαθητών στο κοινωνικό τους περιβάλλον, στα ατομικά χαρακτηριστικά τους και στα χαρακτηριστικά συγκεκριμένων κοινωνικοοικονομικών στρωμάτων. Παρατηρεί, επίσης, ότι οι καλές σχέσεις μέσα στη σχολική κοινότητα και τα θετικά μοντέλα στην επίλυση των διαφορών οδηγούν σε χαμηλά επίπεδα επιθετικότητας των μαθητών.

Η διεξαγωγή του πρώτου παγκόσμιου συνεδρίου για τη Σχολική Βία και τις Δημόσιες Πολιτικές στη **Γαλλία** δείχνει το ιδιαίτερο ενδιαφέρον της επιστημονικής κοινότητας και της πολιτείας. Σε μεγάλη συγκριτική έρευνα στη χώρα διαπιστώθηκε συσχέτιση της βίας με τις κοινωνικοδημογραφικές συνθήκες του σχολικού πληθυσμού. Επίσης, αναφορικά με τις μορφές εκδήλωσής της, διαπιστώθηκε ότι συχνότερη είναι η λεκτική βία σε ποσοστό 58% και ακολουθούν τα ψεύδη και οι συκοφαντίες σε ποσοστό 55% και οι καυγάδες σε ποσοστό 9%.

Στην **Ισπανία** έχουν γίνει έρευνες που εντοπίζουν το μέγεθος και τη φύση του προβλήματος. Σε διεξοδική έρευνα που διεξήχθη το 1995-1997 στη χώρα το 22% των μαθητών δήλωσε ότι το πρόβλημα δεν τους αγγίζει, ενώ το 10% δήλωσε ότι υπήρξε θύμα και το 20% περιέγραψε τον εαυτό του ως θύτη, ενώ η πλειονότητα των μαθητών που εμπλέκονταν σε περιστατικά βίας άλλοτε υπήρξε θύμα και άλλοτε θύτης. Στη χώρα εφαρμόζονται ολοκληρωμένα προγράμματα παρέμβασης προσαρμοσμένα στις ιδιαιτερότητές της (Αρτινοπούλου, 2001).

Έρευνα σε 4.743 μαθητές δημοτικού στον **Καναδά** ανέδειξε ότι το 15% των μαθητών έχουν υποστεί σχολικό εκφοβισμό, ενώ το 6% έχουν ασκήσει εκφοβισμό σε συμμαθητές τους και ένα μικρό ποσοστό 2% ήταν ταυτόχρονα δράστες και θύματα (O'Connell, et al., 1997). Η

Αμερικανική Ιατρική Ένωση (American Medical Association) αναφέρει ότι το 15-30% των μαθητών στις **ΗΠΑ** εμπλέκονται ως θύτες ή θύματα εκφοβισμού, ενώ πάνω από τα 2/3 αυτών πιστεύουν ότι το σχολείο δεν ανταποκρίνεται επαρκώς στην αντιμετώπιση του εκφοβισμού (Γιαννακοπούλου, 2014).

Η έξαρση του φαινομένου και η κρισιμότητα των περιστάσεων καθιστά επιτακτική την ανάγκη μιας ολιστικής αντιμετώπισης του φαινομένου. Απαιτείται άμεση και έγκαιρη παρέμβαση ώστε να αποτραπεί η εγκαθίδρυση αρνητικών συμπεριφορών (Καραβόλτσου, 2013). Απαραίτητη προϋπόθεση για την άμεση και έγκαιρη παρέμβαση αποτελεί η ευαισθητοποίηση των εμπλεκόμενων και η συνεργασία όλων των μελών της εκπαιδευτικής κοινότητας που θα αποτρέψουν την εγκαθίδρυση αρνητικών συμπεριφορών, μέσα από κατάλληλες δράσεις πρόληψης και παρέμβασης. Γονείς, μαθητές και εκπαιδευτικοί απαιτείται να συνεργαστούν με στόχο την πρόληψη, την αντιμετώπιση και την άμβλυνση πάσης φύσεως επιπτώσεων τόσο στο επίπεδο της ψυχοκοινωνικής ανάπτυξης των μαθητών όσο και στο επίπεδο της μαθησιακής τους πορείας. Οι συγκρούσεις παρουσιάζονται γενικευμένες μέσα στην ίδια την κοινωνία (Farrington, 1993) και ζητήματα όπως αυτά των εργασιακών σχέσεων, της ανεργίας, της πολιτικής, του ανταγωνισμού, των προκαταλήψεων και άλλα, δημιουργούν ένα πλέγμα σχέσεων που αναμφισβήτητα επηρεάζει την προσωπικότητα του ατόμου αλλά και αποτελούν πηγές άγχους, (Έρευνα για την Παιδική βία, 2014), πίεσης καθώς και ενισχυτικούς παράγοντες φαινομένων όπως αυτό της ενδοσχολικής βίας. Το σύνθετο φαινόμενο της επιθετικότητας μεταφέρεται και στο σχολείο.

Οι περισσότεροι μελετητές ορίζουν τη σχολική βία ως μια “επιθετική συμπεριφορά μεταξύ παιδιών ή νέων, μέσα ή έξω από το σχολικό περιβάλλον και έχει σκοπό:

- α)** να προκαλέσει δυσφορία ή βλάβη στο θύμα,
- β)** περιλαμβάνει ανισορροπία δύναμης ή εξουσίας μεταξύ του θύτη και του θύματος
- γ)** και εμφανίζεται κατ’ επανάληψη με την πάροδο του χρόνου” (Rigby, 1996).

Η έρευνα έχει σκιαγραφήσει τις αντιδράσεις τριών μερών: του θύματος, του θύτη και των παρατηρητών. Πολλές φορές αναφέρεται από τους ερευνητές ότι τα θύματα ανάμεσα σε άλλα παρουσιάζουν: μειωμένη αυτοπεποίθηση, χαμηλή αυτοεικόνα, αισθήματα ενοχής, δεν έχουν φίλους ή έχουν ελάχιστους που μπορούν να τους συμπαρασταθούν συναισθηματικά. Άλλες φορές παρουσιάζονται ως (μοναχικά άτομα, ανώριμα) που χαρακτηρίζονται κάποιες φορές από ελλειπείς δεξιότητες επικοινωνίας και δυνατότητας επίλυσης προβλημάτων (Olweus, 1997). Αντίθετα οι δράστες χαρακτηρίζονται, εκτός των άλλων, από έλλειψη ή από πολύ χαμηλού επιπέδου ενσυναίσθηση τόσο σε γνωστικό, όσο και σε συναισθηματικό πεδίο, δηλαδή δεν είναι σε θέση να αντιληφθούν τις σκέψεις και τα συναισθήματα των θυμάτων (Rigby, 2008 ό.

π.), καθώς και ανεπάρκεια στην ηθική τους ανάπτυξη, στον τρόπο δηλαδή που αντιλαμβάνονται τις έννοιες του δίκαιου και των συμπεριφορών που το συνοδεύουν, της ντροπής και προσωπικής ευθύνης, ενώ οι σχολικές επιδόσεις συνήθως κυμαίνονται σε χαμηλά επίπεδα. Ακόμα και η τρίτη πλευρά, αυτή των παρατηρητών, καταγράφεται ότι απέναντι στο φαινόμενο νιώθει άγχος και ανασφάλεια θεωρώντας το κλίμα στο σχολείο αρνητικό ενώ η συμπεριφορά τους μοιράζεται από την αδράνεια και τη μη εμπλοκή, στην επιθυμία για την τιμωρία των δραστών και την παρέμβαση ειδικά στο δημοτικό (European Antibullying Campaign project, 2012).

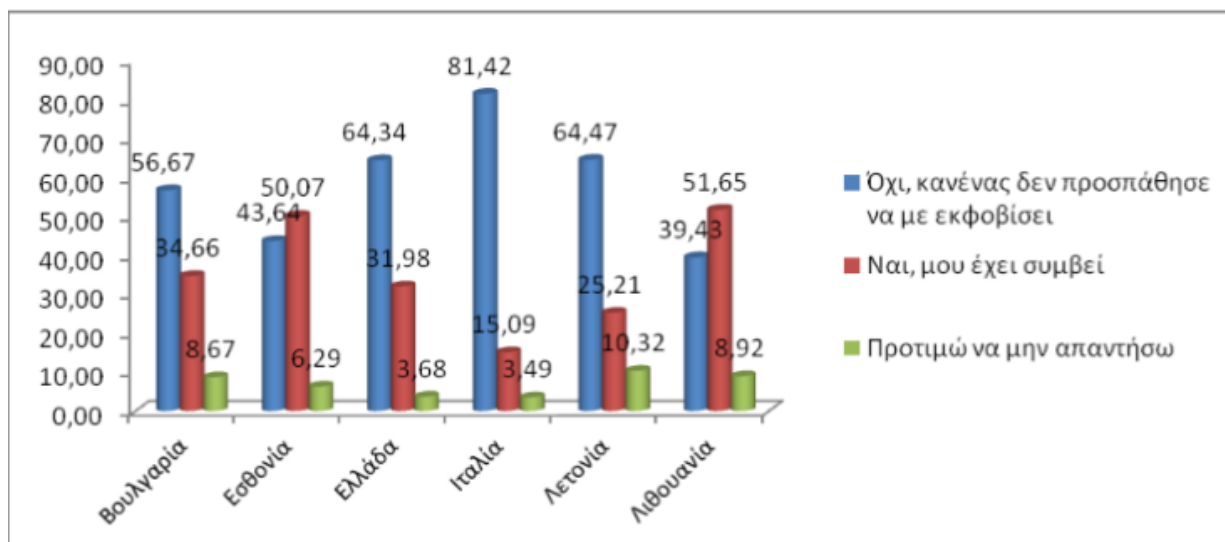
Ο σχολικός εκφοβισμός και η βία αποτελεί ένα πολυδιάστατο φαινόμενο που εξαπλώνεται ανησυχητικά με αρνητικές συνέπειες στη διαμόρφωση «υγιών» αυριανών πολιτών. Γι' αυτό και διεξάγονται πολυάριθμες έρευνες στον ελλαδικό και στον διεθνή χώρο, προκειμένου να διευκρινιστεί η έκταση του φαινομένου και το ποσοστό αύξησής του.

Σύμφωνα με έρευνα που πραγματοποιήθηκε σε μαθητές Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης από 17 χώρες του Οργανισμού Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης (ΟΟΣΑ) στην Ευρώπη, την Αυστραλία και τη Νότια Αμερική (Moore, Jones & Broadbent, 2008), όπως φαίνεται και στον Πίνακα 2-1, τα ποσοστά των μαθητών που δηλώνουν θύματα κυμαίνονται από 4% έως 25%, ενώ το ποσοστό των μαθητών που δηλώνουν ότι έχουν υπάρξει θύτες βρίσκεται στο 18%. **Εξαιρέση αποτελεί η Ιαπωνία**, στην οποία παρατηρείται ότι τα ποσοστά όσων δηλώνουν θύτες είναι υψηλότερα από αυτά εκείνων που δηλώνουν θύματα.

Χώρες	Ποσοστό μαθητών που δηλώνουν θύτες	Ποσοστό μαθητών που δηλώνουν θύματα
Ολλανδία	4%	9%
Αγγλία	4%	10%
Ηνωμένες Πολιτείες	8%	9%
Γερμανία	9%	10%
Νορβηγία	8%	12%
Καναδάς	9%	18%
Ιαπωνία	17%	14%
Αυστραλία (σε παιδιά μικρή ηλικίας)	7%	25%
Αυστραλία (σε παιδιά μεγαλύτερης	3%	14%

Πίνακας 2-1: Ποσοστά μαθητών που δηλώνουν θύτες και θύματα σε 17 χώρες- μέλη του Οργανισμού Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης (ΟΟΣΑ) %

Στα αποτελέσματα της διεθνούς έρευνας «για τις συμπεριφορές που συνδέονται με την υγεία των εφήβων μαθητών» HBSC/WHO (Health Behaviour in School-aged Children) υποστηρίζεται ότι το 8-12 % των μαθητών που συμμετείχαν στην έρευνα δήλωσαν ότι εκφόβισαν κάποιον συμμαθητή τους τουλάχιστον δύο φορές τον μήνα, το τελευταίο δίμηνο πριν από τη διενέργεια της έρευνας. Στη μεγάλη ευρωπαϊκή έρευνα, που διοργανώθηκε σε έξι χώρες στο πλαίσιο της εκστρατείας «EAN-Ευρωπαϊκό Δίκτυο κατά του σχολικού εκφοβισμού» και δημοσιεύθηκε το 2012, αναφέρεται (Πίνακας 2-2) πως οι χώρες στις οποίες οι μαθητές δήλωσαν υψηλότερα ποσοστά εκφοβισμού συμμαθητή τους, από τη μεγαλύτερη στη μικρότερη συχνότητα εμφάνισης των περιστατικών, είναι η **Λιθουανία** (51,65%), η **Εσθονία** (50,07%), η **Ελλάδα** (31,98%), η **Λετονία** (10,32%), η **Βουλγαρία** (8,67%) και η **Ιταλία** (3,49%). (Πίνακας 2-2)

Πίνακας 2-2: Ποσοστά θυματοποίησης στις χώρες διεξαγωγής της έρευνας στα πλαίσια της εκστρατείας «EAN-Ευρωπαϊκό Δίκτυο κατά του σχολικού εκφοβισμού».

ΠΗΓΗ: European Antibullying Campaign (2012) Ευρωπαϊκή Έρευνα για το φαινόμενο του σχολικού εκφοβισμού: Τελική έκθεση Copenhagen.

Σε πιο πρόσφατη έρευνα που έγινε σε σχολεία της χώρας μας (2014) διαπιστώθηκε ότι το 10% του συνόλου των μαθητών πέφτουν θύματα ενδοσχολικής βίας.ο ποσοστό των θυτών ανέρχεται στο 5% του μαθητικού πληθυσμού, η αναλογία των εμπλεκομένων σε περιστατικά βίας, αγοριών-κοριτσιών είναι 3 προς 1 και ότι τα αγόρια υπερτερούν σε περιστατικά σωματικής βίας ενώ και κορίτσια σε περιστατικά λεκτικής.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

3.1 Η πρόσληψη–αντίληψη του Σχολικού Εκφοβισμού από τους εκπαιδευτικούς.

Στην ελληνική νομοθεσία δεν υπάρχει σχετική πρόβλεψη για την παραβατικότητα ανηλίκων στο σχολείο και συγκεκριμένα για το σχολικό εκφοβισμό. Επίσης, δεν προβλέπονται σαφώς οι αρμοδιότητες των διευθυντών-εκπαιδευτικών, σχετικά με το φαινόμενο του σχολικού εκφοβισμού. Οι αρμοδιότητες των διευθυντών σχολικών μονάδων στο πλαίσιο αντιμετώπισης περιστατικών σχολικού εκφοβισμού συνάγονται από τα γενικότερα καθήκοντα όπως ορίζονται από τα προεδρικά διατάγματα και τις υπουργικές αποφάσεις (Σμυρναίου, (χ.χ) σ.13). Μέσα από τις νομικές και υπηρεσιακές διατάξεις που αναφέρονται στα καθήκοντα και τις υποχρεώσεις των διευθυντών των σχολικών μονάδων της Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης ανακύπτουν σε αδρές γραμμές ο θεσμικός τους ρόλος απέναντι σε περιστατικά σχολικού εκφοβισμού. Ένας ρόλος που μοιράζεται ανάμεσα σε δράσεις πρόληψης, διαχείρισης και αντιμετώπισης του σχολικού εκφοβισμού. Στην υπουργική απόφαση Φ.353.1/324/105657/Δ1/2002 (καθηκοντολόγιο) υπογραμμίζεται ότι «οι Διευθυντές είναι υπεύθυνοι για την ομαλή λειτουργία του σχολείου και τον συντονισμό της σχολικής ζωής» (άρθρο 28, παράγραφος 2, εδάφιο β).

Η πλειοψηφία των ερευνών στη διεθνή βιβλιογραφία εστιάζουν στο μαθητικό πληθυσμό και τον σχολικό εκφοβισμό και λίγες έχουν ασχοληθεί με τις στάσεις και τις απόψεις των εκπαιδευτικών. Η Beran (2006) χαρακτηρίζει τον εκφοβισμό σαν την «κρυμμένη εγκύκλιο» καθώς οι εκπαιδευτικοί δεν έχουν συχνά επίγνωση του τι συμβαίνει στον αυλόγυρο με αποτέλεσμα να παρεμβαίνουν μόνο σε 4% των επεισοδίων και κατά συνέπεια η συμπεριφορά τους να εκλαμβάνεται από τους δράστες ως παθητική έγκριση. Η μη εμπλοκή τους όμως μπορεί να οφείλεται στο γεγονός ότι δεν μπορούν εύκολα να διακρίνουν ένα κρούσμα εκφοβισμού από ένα βίαιο παιχνίδι, δεν έχουν την κατάλληλη γνώση να χειριστούν την κατάσταση, αισθάνονται και οι ίδιοι φόβο εξαιτίας της χαμηλής τους αυτοπεποίθησης, όσον αφορά τη διαχείριση τέτοιων επεισοδίων και τέλος νοιώθουν ότι και οι ίδιοι κρίνονται από το σχολικό περίγυρο όπως κρίνονται οι δράστες και τα θύματα (Beran, 2005). Είναι πιο συχνή η επαφή τους με ανοιχτές μορφές εκφοβισμού (σωματικός) και όχι με συγκαλυμμένες (λεκτικός, κοινωνικός αποκλεισμός) καθώς αδυνατούν να κατατάξουν τις δεύτερες ως πραγματική απειλή (Boulton, 1997). Ο σωματικός εκφοβισμός λαμβάνεται πιο σοβαρά υπόψη από άλλα είδη εκφοβισμού ακόμα και όταν δεν υπάρχει τραυματισμός και επιβάλλεται πειθαρχική

συμμόρφωση του δράστη. Όσον αφορά στην αντιμετώπιση από τους εκπαιδευτικούς, οι εκπαιδευτικοί με μεγαλύτερη αυτοεκτίμηση και αυτεπάρκεια πιστεύουν σε μεγαλύτερο βαθμό ότι έχουν προσωπική ευθύνη στην αντιμετώπιση του εκφοβισμού ενώ οι πιο έμπειροι εκπαιδευτικοί, καταφεύγουν λιγότερο στην τιμωρία του δράστη επειδή ανησυχούν περισσότερο για την πνευματική του υγεία. Τέλος το εχθρικό σχολικό περιβάλλον δρα αρνητικά στην αυτοπεποίθηση των εκπαιδευτικών σε σχέση με τις παρεμβάσεις τους.

Από την άλλη πλευρά, σύμφωνα με έρευνες (Beran, 2005) οι εκπαιδευτικοί αν και νιώθουν την ανάγκη να επέμβουν συχνότερα σε επεισόδια εκφοβισμού, διότι θεωρούν ότι σε αυτό το στάδιο της ανάπτυξης τα παιδιά δεν είναι ικανά να λύσουν μόνα τους τις διαφορές τους και χρειάζονται την παρουσία ενός ενήλικα να τα καθοδηγήσει, δεν γνωρίζουν τον τρόπο.

Άλλοτε η έλλειψη εκπαίδευσης και άλλοτε η έλλειψη υποστήριξης τους περιορίζει στο ρόλο της αστυνόμευσης του σχολικού χώρου, στην παραπομπή των εμπλεκομένων στο γραφείο του διευθυντή και στην επιβολή τιμωρίας ή αποβολής. Τέλος οι εκπαιδευτικοί παραδέχονται (Beran, 2006) τις ελλείψεις της εκπαίδευσης-επιμόρφωσης τους και θεωρούν ότι αυτή θα έπρεπε να είναι κομμάτι της προπτυχιακής τους προετοιμασίας. Τόνισαν επίσης την ανάγκη του προσανατολισμού της εκπαίδευσής τους στην κοινωνικό - συναισθηματική ανάπτυξη των παιδιών και όχι της ακαδημαϊκής τους προόδου και την ανάγκη δημιουργίας επιμορφωτικών προγραμμάτων τα οποία θα εστιάζουν στους τομείς της γνώσης, των ικανοτήτων (δημιουργία διαπροσωπικών και επικοινωνιακών δεξιοτήτων) και της αυτοπεποίθησης (ενθάρρυνση και υποστήριξη τόσο από τη διοίκηση όσο και από τους συναδέλφους) (Beran, 2006). Τα ευρήματα των ερευνών έδειξαν ότι η παρέμβαση ή όχι των εκπαιδευτικών σε περιστατικά εκφοβισμού εξαρτάται από τους ακόλουθους παράγοντες:

- Αν θεωρούν το θύμα υπεύθυνο για τη θυματοποίηση του.
- Αν συγκεντρώνει χαρακτηριστικά τέτοια ώστε να προκαλούν τη θυματοποίηση του (π.χ. πρόβλημα βάρους, ιδιαίτερες ικανότητες).
- Αν αισθάνεται ή όχι ο εκπαιδευτικός συμπόνια για το θύμα.
- Τι είδους εκφοβισμός λαμβάνει χώρα (ο λεκτικός συνήθως αγνοείται).
- Το σχολικό περιβάλλον : αν είναι υποστηρικτικό η όχι (αν υπάρχει πίεση για την ακαδημαϊκή ανάπτυξη των παιδιών σε βάρος της κοινωνικο – συναισθηματικής και αν ο μαθητικός πληθυσμός αποτελείται κατεξοχήν από «σκληρά παιδιά»).
- Τέλος η υποκειμενικότητα των εκπαιδευτικών που απορρέει από τις δικές τους προσωπικές εμπειρίες και βιώματα για το πώς θα εκλάβουν ένα φαινόμενο εκφοβισμού.

Ο εκφοβισμός των εκπαιδευτικών από τους μαθητές είναι ένα ζήτημα ταμπού το οποίο δεν αποτελεί ούτε θέμα συζήτησης, αλλά ούτε και έρευνας. Οι εκπαιδευτικοί-θύματα αποθαρρύνονται ή αισθάνονται ντροπή και αμηχανία να αναφέρουν τέτοια περιστατικά καθώς θεωρούν ότι είναι επιβλαβή τόσο για την δική τους εικόνα όσο και την εικόνα του σχολείου που εργάζονται (NoBullying.com, 2015). Όσον αφορά τους ίδιους τους εκπαιδευτικούς, αυτοί επισήμαναν ότι οι περισσότερες παρεμβάσεις σε περιστατικά προέρχονται από τους ίδιους και έκριναν την ισχύ της παρέμβασης τους ως αποτελεσματική, ενώ δήλωσαν **ελάχιστα ικανοποιημένοι από την υπάρχουσα εκπαίδευση τους σε σχέση με τον εκφοβισμό**. Σχετικά με την ετοιμότητα διαχείρισης περιστατικών σχολικού εκφοβισμού την αναβάθμιση των προσόντων τους πιστεύουν ότι θα έπρεπε να **συμπεριληφθούν τα ακόλουθα στοιχεία στη βασική τους εκπαίδευση** : α) ομάδες επιμόρφωσης προκειμένου να τους εκπαιδεύσουν στη συζήτηση με θύματα και δράστες, β) δράσεις πρόληψης και παρέμβασης για τον εκφοβισμό, γ) συνεργασία με υποστηρικτικούς φορείς. Αποτελεί γεγονός ότι στο σχολείο οποιαδήποτε επιθετική συμπεριφορά των μαθητών αποτελεί διαταραχή της λειτουργίας και οποιαδήποτε παρέμβαση, είτε από πλευράς διοίκησης, είτε από πλευράς εκπαιδευτικών αποσκοπεί στην καταστολή και την αποκατάσταση της «πειθαρχίας». **Όσον αφορά τη διοίκηση δυστυχώς στην Ελλάδα δεν υπάρχει προκαθορισμένη κατεύθυνση για την πολιτική που πρέπει να ασκηθεί μετά την εκδήλωση φαινομένων εκφοβισμού και έτσι ουσιαστικά οι δράσεις που υιοθετούνται από το κάθε σχολείο εξαρτώνται από τη συγκεκριμένη σχολική κουλτούρα και από τα άτομα που διοικούν τον εν λόγω οργανισμό** (Χηνάς και συν, 2000). Στοιχεία που συλλέχθηκαν και αφορούσαν την αντίδραση των εκπαιδευτικών απέναντι στο φαινόμενο και τις δυσκολίες που αντιμετωπίζουν όταν παρεμβαίνουν, αποκάλυψαν ότι επικαλούμενοι την έλλειψη εμπειρίας, αρνήθηκαν την ύπαρξη ή την έκταση των περιστατικών ή / τα αντιμετώπισαν ως φυσιολογική συμπεριφορά των μαθητών.

Οι αρχικές αντιδράσεις τους απέναντι στους θύτες και τα θύματα διαφοροποιούνται : τιμωρούν «λεκτικά» τους δράστες και παρηγορούν τα θύματα για να τα καθησυχάσουν. Μετά την αρχική παρέμβαση τους καταφεύγουν περισσότερο στη λύση του «διευθυντή» ή των «γονέων», παρά στην παιδαγωγική συζήτηση με τα θύματα και τους δράστες (Χηνάς και συν, 2000). Τέλος αισθάνονται ότι μόνοι τους πρέπει να αντιμετωπίσουν το πρόβλημα χωρίς σαφείς κατευθύνσεις ή συγκεκριμένη γραπτή πολιτική που να καθορίζει τις ευθύνες, την καταγραφή, τις διαδικασίες διαχείρισης, την παρακολούθηση και την αξιολόγηση των αποτελεσμάτων (Ασημόπουλος και συν., 2008). Δηλώνουν επίσης ότι η ανεπάρκεια τους οφείλεται σε πολλούς παράγοντες όπως

στην έλλειψη ειδικών γνώσεων επί του θέματος και γενικότερης συγκεκριμένης πολιτικής, την αδιαφορία, τη μη συνεργασία των γονέων, την απουσία γενικότερης υποστήριξης από το εκπαιδευτικό σύστημα και τους διάφορους περιβαλλοντικούς παράγοντες (π.χ. κτιριακές ανεπάρκειες, μεγάλος αριθμός μαθητών κ.λ.π)

Οι αντιλήψεις των εκπαιδευτικών είναι καθοριστικές για την ανάληψη πρωτοβουλιών και δράσης –ανεξαρτήτως των σπουδών ή της σχετικής επιμόρφωσης που μπορεί να έχουν. Οι φιλοσοφικές, παιδαγωγικές, ψυχολογικές, κοινωνιολογικές παραδοχές τους και οι αντιλήψεις για το ρόλο τους, επηρεάζουν τις πρακτικές και προσεγγίσεις τους στο ζήτημα αυτό, αφού ο κάθε εκπαιδευτικός υιοθετεί μια προσωπική θεωρία για τη Σχολική Τάξη (Ματσαγγούρας, 2008).

Στόχος της παρούσας εργασίας είναι η καταγραφή των απόψεων των εκπαιδευτικών της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης όσον αφορά το πώς προσλαμβάνουν το φαινόμενο του Σχολικού Εκφοβισμού και την ετοιμότητά τους ως προς τη διαχείριση τέτοιων περιστατικών.

Οι εκπαιδευτικοί λόγω της καθημερινής επαφής με τους μαθητές είναι τα πρόσωπα που καλούνται να δώσουν λύσεις σε περιστατικά σχολικού εκφοβισμού. Τα περισσότερα εξ' αυτών λαμβάνουν χώρα στον προαύλιο χώρο του σχολείου, την ώρα του διαλείμματος, καθώς η αυλή είναι ο χώρος που εκδηλώνονται τα περισσότερα περιστατικά εκφοβισμού. Στο διάλειμμα οι μαθητές ενδέχεται να σχηματίζουν σταθερές και μόνιμες ομάδες παιχνιδιού, αποκλείοντας τελείως κάποιους άλλους από αυτές. Ενδιαφέρον παρουσιάζει και η διαπίστωση ότι ο εκφοβισμός εμφανίζεται τα τελευταία πέντε λεπτά του διαλείμματος, καθώς εκείνη την ώρα έχουν βαρεθεί και προσφεύγουν στο να βασανίζουν τους άλλους μαθητές. Εκτός από τα περιστατικά εκφοβισμού στα οποία οι εκπαιδευτικοί είναι αυτόπτες μάρτυρες στο χώρο του σχολείου, συχνά ενημερώνονται από τους γονείς των εμπλεκομένων, κυρίως των θυμάτων, αλλά και από τους παριστάμενους μαθητές. Τα θύματα συχνά αντιδρούν με απόσυρση και αποφεύγουν να ζητήσουν βοήθεια από τους ενήλικες (εκπαιδευτικούς ή γονείς). Οι γονείς ελάχιστα μιλούν για το πρόβλημα με τα παιδιά τους, συνήθως το υποβαθμίζουν σε απλό «πέπραγμα» και οι εκπαιδευτικοί ελάχιστα συζητούν στην τάξη τις συμπεριφορές βίας και εκφοβισμού, παρά μόνο αν χρειαστεί να τις αντιμετωπίσουν (Ε.Ψ.Υ.Π.Ε.3).

Σύμφωνα με την έρευνά μας, οι τρόποι παρέμβασης των εκπαιδευτικών στον εκφοβισμό ποικίλουν και καταδεικνύουν τις θετικές προθέσεις τους ως προς τη διευθέτηση του ζητήματος. Όλοι οι εκπαιδευτικοί προβαίνουν σε ενέργειες και ουδείς αδιαφορεί για το περιστατικό εκφοβισμού, εύρημα που ενισχύεται από την έρευνά μας. Πολύ συχνή πρακτική των εκπαιδευτικών είναι να μεταθέτουν την ευθύνη για εύρεση λύσης στον διευθυντή της σχολικής

μονάδας (Oliveus, 2007), ο οποίος μπορεί να τιμωρεί τον θύτη, να ηρεμεί το θύμα και να ενημερώνει τους γονείς των μαθητών. Ελάχιστοι εκπαιδευτικοί αναζητούν την παρέμβαση του Σχολικού Συμβούλου ή άλλων αρμόδιων φορέων. Άλλη δημοφιλής πρακτική των εκπαιδευτικών είναι η ενημέρωση των γονέων, αρχικά του θύτη και έπειτα του θύματος και η συζήτηση με καθένα από τους εμπλεκόμενους. Τέλος, λιγότεροι εκπαιδευτικοί αναφέρουν την τάξη ως χώρο παρέμβασης μέσω συζήτησης ή προγραμμάτων ενδυνάμωσης της ομάδας και επίλυσης των συγκρούσεων με το σύνολο των μαθητών. Οι διδάσκοντες προτιμούν να συζητούν με το θύτη και το θύμα, αποφεύγοντας άλλες πρακτικές που αναφέρονται παραπάνω, εύρημα που ενισχύεται από την έρευνα των Ψάλτη & Κωνσταντίνου (2007). Επιδιώκοντας την πρόληψη και αντιμετώπιση των περιστατικών σχολικού εκφοβισμού, απαιτείται η συντονισμένη δράση όλων των εμπλεκόμενων στο κοινωνικό περιβάλλον των μαθητών, δηλαδή της οικογένειας, του σχολείου (και σε επίπεδο τάξης), αλλά και της ευρύτερης κοινότητας της οποίας μέλη είναι οι μαθητές.

Οι εκπαιδευτικοί περιγράφουν περιστατικά στα οποία είτε είναι οι ίδιοι αυτόπτες μάρτυρες, είτε τους γνωστοποιούνται από το οικογενειακό περιβάλλον των μαθητών ή από μαθητές αυτόπτες μάρτυρες των περιστατικών κατά τη διάρκεια του διαλείμματος. Οι πρώτες αντιδράσεις των εκπαιδευτικών στον σχολικό εκφοβισμό, είναι να διαφοροποιούνται απέναντι στους θύτες και στα θύματα. Φαίνεται να «τιμωρούν» λεκτικά τους θύτες, χρησιμοποιώντας συχνά σκληρές εκφράσεις, ενώ παρηγορούν τα θύματα σε μια προσπάθεια να τα καθησυχάσουν. Μετά την αρχική παρέμβαση, η πλειοψηφία των εκπαιδευτικών απευθύνεται στον/στην διευθυντή/ρια του σχολείου με σκοπό να διευθετήσει το γεγονός, να ενημερώσει τους γονείς και να επιβάλλει τις κατάλληλες κυρώσεις. Μια μεγάλη μερίδα εκπαιδευτικών αναφέρει ότι προτιμά να καλεί τους γονείς των εμπλεκόμενων, ώστε να ενημερωθούν για το γεγονός και να νουθετήσουν τα παιδιά τους. Αρκετοί εκπαιδευτικοί αναφέρουν ότι προσπάθησαν να επιλύσουν το ζήτημα στο πλαίσιο της τάξης, με συζητήσεις και ομαδικές δράσεις, εμπλέκοντας ακόμα και άλλους εκπαιδευτικούς ή εξωτερικούς φορείς. Στόχος είναι να εντάξουν το θύτη και το θύμα στην ίδια ομάδα, με σκοπό να τονώσουν την αυτοπεποίθησή τους, να τους επαινέσουν για τη συνεργασία τους και να αμβλύνουν τις διαφορές τους που οδήγησαν στη βία. Στόχος των εκπαιδευτικών, όπως αναδείχτηκε από την έρευνά μας είναι η δημιουργία θετικού κλίματος μέσα στην τάξη καθώς και η καλλιέργεια και ενίσχυση της αυτοεκτίμησης των μαθητών.

3.2 Η Διαχείριση του Σχολικού Εκφοβισμού από τους Εκπαιδευτικούς.

Για την αποτελεσματική αντιμετώπιση-διαχείριση φαινομένων εκφοβισμού το σχολείο πρέπει να υιοθετήσει και εφαρμόσει μια ξεκάθαρη και σχεδιασμένη πολιτική με κατάλληλες δράσεις που να αφορούν όλους τους μαθητές. Επιπλέον θα πρέπει με ουσιαστικό τρόπο να εμπλέκονται στη λειτουργία του σχολείου εκτός από τους μαθητές οι εκπαιδευτικοί και οι γονείς. Στο πλαίσιο της διαχείρισης του φαινομένου, σημαντικό ρόλο παίζει η πρόληψη που σχεδιάζεται και εφαρμόζεται συνολικά στο σχολικό περιβάλλον και θα πρέπει να διέπεται από τους άξονες που αφορούν την οικοδόμηση θετικού κλίματος. Το σχολείο, που τάσσεται στον αγώνα ενάντια στο σχολικό εκφοβισμό, καθορίζει ξεκάθαρους κανόνες, τους οποίους γνωστοποιεί σε μαθητές και γονείς και εφαρμόζει με συνέπεια και σταθερότητα. Έτσι εξασφαλίζεται το αίσθημα της δικαιοσύνης, που είναι απαραίτητη προϋπόθεση για τη μείωση του εκφοβισμού. Επίσης, η αλληλεγγύη και ο σεβασμός μεταξύ των εκπαιδευτικών, η αντιμετώπιση των περιστατικών του εκφοβισμού από κοινού είναι βασική προϋπόθεση για την οικοδόμηση θετικού κλίματος. Οι εκπαιδευτικοί επιβάλλεται να συνεργάζονται έτσι ώστε οι μαθητές που παρουσιάζουν προβλήματα συμπεριφοράς να μη θεωρούνται **μαθητές συγκεκριμένων εκπαιδευτικών, αλλά του σχολείου**. Επομένως, δεν πρέπει να γίνεται ο χειρισμός και η στήριξη των μαθητών με προβληματική συμπεριφορά από έναν εκπαιδευτικό, αλλά από το σύνολο των εκπαιδευτικών. Επιπλέον, η ενεργός εμπλοκή των μαθητών στη σχολική ζωή προκειμένου να τους δοθεί η δυνατότητα να εκφράσουν απόψεις και συναισθήματα καθώς και η εφαρμογή προληπτικών δράσεων αποτελούν την καλύτερη επένδυση για την μείωση της βίας και του εκφοβισμού. Ακόμα η συνεργασία με τους γονείς, η ενημέρωση και η εμπλοκή τους στις δράσεις του σχολείου αποτελεί σημαντικό στοιχείο στην οικοδόμηση θετικού κλίματος σε αυτό (Παπαγεωργάκης, 2013). Τέλος, η συνεργασία με άλλους φορείς διασφαλίζει σημαντική βοήθεια στις προσπάθειες του σχολείου για κοινωνική επιτυχία των μαθητών του (ΥΠ.ΠΑΙ.Π Κύπρου 2015:7).

Ένας από τους άξονες της παρούσας ερευνητικής εργασίας, είναι και η διερεύνηση της αποτελεσματικής διαχείρισης του φαινομένου από τους εκπαιδευτικούς. Για το σκοπό αυτό κατασκευάστηκε ερωτηματολόγιο (Παράρτημα Α) και χορηγήθηκε σε εκπαιδευτικούς πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης της Ανατολικής Θεσσαλονίκης. Το δείγμα αποτέλεσαν 114 εκπαιδευτικοί. Η ανάλυση των αποτελεσμάτων έδειξε ότι η πλειοψηφία των εκπαιδευτικών της έρευνάς μας διαθέτει γενικές γνώσεις επί του θέματος του εκφοβισμού, και κατά συνέπεια δεν είναι σε θέση να αναγνωρίζει τις λεπτές διαχωριστικές γραμμές που τον διακρίνουν από άλλες βίαιες πράξεις. Παρόλο που οι συμμετέχοντες θεωρητικά γνωρίζουν τους ορθότερους τρόπους

επίλυσης του, επιλέγουν πιο συντηρητικές λύσεις και σε καμία περίπτωση δεν θέλουν να επωμιστούν μόνοι τους το βάρος της ευθύνης που τους αναλογεί. Οι εκπαιδευτικοί φαίνεται επίσης να αισθάνονται ανασφάλεια για τις γνώσεις τους σχετικά με την πρόληψη και αντιμετώπιση του φαινομένου και θεωρούν ότι θα πρέπει να εκπαιδευτούν καλύτερα για να είναι οι παρεμβάσεις τους πιο ουσιαστικές. Τέλος, νιώθουν αβεβαιότητα ή απαξίωση επειδή πιστεύουν ότι δεν έχουν την υποστήριξη που θα έπρεπε, κυρίως από τους γονείς των εμπλεκομένων.

Οι παρεμβάσεις αντιμετώπισης διαφόρων μορφών σχολικού εκφοβισμού είναι πιο αποτελεσματικές αν εντάσσονται σε ένα συγκεκριμένο σχέδιο πρόληψης. Το σχολείο οφείλει να είναι προετοιμασμένο και να έχει συμπεριλάβει στον προγραμματισμό του εσωτερικού κανονισμού του, τους ακόλουθους μηχανισμούς πρόληψης:

1. Την αναγνώριση και την ευαισθητοποίηση σχετικά με τους παράγοντες κινδύνου και τα φαινόμενα που προειδοποιούν ότι υπάρχει πιθανότητα να εκδηλωθούν μορφές βίας μεταξύ των μαθητών στο σχολείο.
2. Την καλλιέργεια της ικανότητας των μαθητών για εποικοδομητική επίλυση των συγκρούσεων αποτελεί το ζητούμενο στην πρόληψη του εκφοβισμού. Για να αναπτυχθεί η ικανότητα αυτή προϋποθέτει κατανόηση των πηγών της δυναμικής της σύγκρουσης, δημιουργία ασφαλούς περιβάλλοντος και διαφύλαξη των σχέσεων.
3. Η αναμόρφωση του σχολικού κλίματος δεν αποβλέπει σε μια αποτρεπτικού χαρακτήρα παρέμβαση, κάθε φορά που αντιμετωπίζουμε περιστατικά βίας και εκφοβισμού, αλλά θα επιχειρεί να διαμορφώσει τη σχολική ζωή με τέτοιο τρόπο, ώστε να απομακρύνονται οι αιτίες εκείνες που θεωρείται ότι παράγουν και προάγουν την εκδήλωση της βίας.
4. Η διευθέτηση του σχολικού χώρου αναφέρεται στο σχολικό περιβάλλον, το οποίο πρέπει να δημιουργεί ασφάλεια και αίσθηση φροντίδας στους μαθητές. Όσο αφορά στην ασφάλεια του χώρου είναι απαραίτητη η τακτική επίβλεψη όλων των χώρων του σχολείου.
5. Ο επαναπροσδιορισμός των διαπροσωπικών σχέσεων, ο οποίος αφορά τη συστηματική και δημιουργική συνεργασία όλων των μελών της σχολικής κοινότητας για να υπάρξουν θετικά αποτελέσματα.
6. Η αναμόρφωση της μαθησιακής διαδικασίας έχει σχέση με το κλίμα διδασκαλίας και γενικότερα της σχολικής ζωής, όπου θα πρέπει να επικρατεί πνεύμα συνεργασίας, ενεργός συμμετοχή, δημιουργικότητα, και καλλιέργεια όλων των επιμέρους ικανοτήτων καθενός μαθητή (Χηνάς, & Χρυσοφίδης, 2000,σ.21-29).

Για την επίτευξη αυτών των συλλογικών στόχων θα πρέπει να λαμβάνεται υπόψη η «οικοσυστημική προσέγγιση» της προβληματικής συμπεριφοράς, η οποία ερμηνεύεται μέσα σε ένα πλέγμα σχέσεων και συμπεριφορών (Στεφάνου, 2007:190). Η οικοσυστημική προσέγγιση υποστηρίζει πως τα φαινόμενα ενδοσχολικής βίας και παραβατικότητας θεωρούνται αποτελέσματα του συστήματος του σχολείου, οπότε θα πρέπει να αντιμετωπίζονται με τη συμμετοχή όλων των εμπλεκόμενων σχολικών ομάδων (διευθυντές, μαθητές, γονείς, εκπαιδευτικοί) (Coloroso, 2004). Μία οικοσυστημική προσέγγιση θεωρεί τον έμψυχο παράγοντα πολύ σημαντικό στην πρόληψη και αντιμετώπιση των φαινομένων ενδοσχολικής βίας και παραβατικότητας. Συγκεκριμένα, ένα σχολικό σύστημα θα πρέπει να περιλαμβάνει καλά εκπαιδευμένους εκπαιδευτικούς, οργανωμένη και αποτελεσματική σχολική διοίκηση, υψηλής ποιότητας διδασκαλία, ενημέρωση γονέων και θετικό σχολικό κλίμα, φιλοσοφία και κουλτούρα (Coloroso, 2004· Ματσόπουλος, 2009·). Ο Durant (1995, όπ.αναφ. στο Ματσόπουλος 2009), προσεγγίζοντας τις προβληματικές συμπεριφορές των μαθητών στο σχολείο υιοθετεί την οικοσυστημική προσέγγιση, η οποία βασίζεται στις εξής παραδοχές:

1. Η προβληματική συμπεριφορά κατανοείται καλύτερα μέσα σε ένα πλαίσιο αλληλεπιδράσεων που συντηρούν αυτή τη προβληματική συμπεριφορά. Αυτό συμβαίνει χωρίς οι εμπλεκόμενοι (π.χ οι εκπαιδευτικοί) να το συνειδητοποιούν. **Ενθαρρύνουν δηλαδή οι εκπαιδευτικοί ή οι γονείς την προβληματική συμπεριφορά των μαθητών με κάποιες από τις δικές τους συμπεριφορές** (π.χ απειλές, προσβολές προς τους μαθητές κ.λπ).

2. Η προβληματική συμπεριφορά συνήθως συνεχίζει να υφίσταται γιατί οι γονείς ή και οι εκπαιδευτικοί συνεχίζουν να αντιδρούν με τον ίδιο τρόπο απέναντι στην προβληματική συμπεριφορά, και χωρίς να το επιδιώκουν, συμβάλλουν στη διατήρηση του προβλήματος.

3. Μια αλλαγή στην προβληματική συμπεριφορά μπορεί να οδηγήσει και σε άλλες αλλαγές και μακροχρόνιες θετικές επιπτώσεις σε πολλές πλευρές της συμπεριφοράς του μαθητή.

Η αλλαγή των στάσεων και αντιδράσεων όλων των παραγόντων στο πλαίσιο της σχολικής κοινότητας που συντηρούν τον εκφοβισμό συσχετίζεται με την αντιμετώπιση των περιστατικών του εκφοβισμού. Στην αντιμετώπιση του φαινομένου του εκφοβισμού θα συμβάλει αποτελεσματικά η αλλαγή του σχολικού κλίματος, καθώς και ο ρόλος που θα διαδραματίσουν, οι εκπαιδευτικοί, οι μαθητές και οι γονείς, στην επίτευξη αυτής της αλλαγής.

Καλές πρακτικές για τη πρόληψη και τη διαχείριση του φαινομένου του εκφοβισμού εστιάζουν στη συζήτηση για τα δικαιώματα των μαθητών, στην ανάπτυξη της φιλίας και της αλληλεγγύης, στην ευαισθητοποίηση, στην εποπτεία του σχολικού χώρου, στην ενεργητική εμπλοκή των εκπαιδευτικών και στη διάδραση με τους γονείς στη σχολική και τοπική κοινότητα. Η δυναμική της ομάδας, των κοινωνικών δεξιοτήτων, της ομαδικής εργασίας των

μαθητών, της ενεργητικής συμμετοχής στην εκπαιδευτική διαδικασία, των μεθόδων αυτοπροστασίας των μαθητών και της δημοκρατικής διακυβέρνησης του σχολείου αποτελούν σημαντικές πρωτοβουλίες. Οι εκπαιδευτικοί πρέπει να προωθούν τη συνεργατικότητα μέσω της ομαδοσυνεργατικής μάθησης, να συνομιλούν και να προάγουν την επικοινωνία μεταξύ των μαθητών, να διαχειρίζονται κατάλληλα τη σχολική τάξη και να έχουν υποστηρικτική συμπεριφορά απέναντι στους μαθητές.

Εν κατακλείδι, όταν ο εκπαιδευτικός αντιληφθεί ένα τέτοιο περιστατικό, αφού αρχικά το αξιολογήσει, θα πρέπει να επιλέξει την κατάλληλη προσέγγιση. Η κάθε περίπτωση είναι διαφορετική και ο ίδιος θα κρίνει ποιους θα εμπλέξει (σύστημα σχολείου, τάξη, γονείς, φορείς) για να διαχειριστεί αποτελεσματικά ένα γεγονός σχολικού εκφοβισμού. Πεδίο εστίασης αρκετών ερευνητών, είναι το σχολικό σύστημα όπου εκδηλώνονται βίαιες και παραβατικές συμπεριφορές, καθώς τα φαινόμενα αυτά συνήθως παρατηρούνται σε σχολικά συστήματα που θεωρούνται ανεπαρκή (Arter & Conoley, 1984). Έτσι, προέκυψε ένα μοντέλο πρόληψης και διαχείρισης της σχολικής βίας διαμέσου της «οικοσυστημικής προσέγγισης» (Ματσόπουλος, 2009).

Ακόμη ένα μοντέλο αντιμετώπισης της ενδοσχολικής βίας και παραβατικότητας (όχι τόσο πρόληψης) είναι αυτό της εποικοδομητικής επίλυσης συγκρούσεων (Χηνάς & Χρυσafiδης, 2000). Σύμφωνα με αυτό το μοντέλο, οι εκπαιδευτικοί θα πρέπει να εφοδιάσουν τους μαθητές με κοινωνικές και επικοινωνιακές δεξιότητες αντιμετώπισης συγκρούσεων, διαμέσου μίας πιο δημοκρατικής εκπαίδευσης. Η δημοκρατική αυτή εκπαίδευση θα πρέπει να περιλαμβάνει ευκαιρίες για δραστηριοποίηση, ανάπτυξη δεξιοτήτων επίλυσης προβλημάτων, αναγνώριση και θετική εκτίμηση από τον περίγυρο για κάθε επιτυχία (Χηνάς & Χρυσafiδης, 2000). Για να επιτευχθούν όλα τα παραπάνω, χρειάζεται οι ίδιοι οι εκπαιδευτικοί να αναπτύξουν κοινωνικές και επικοινωνιακές δεξιότητες και αυτό μπορεί να πραγματοποιηθεί μέσω της στοχευμένης επιμόρφωσης.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4

ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ

4.1 Σκοπός και Ερευνητικά Ερωτήματα.

Ο σκοπός της έρευνας διαρθρώνεται γύρω από τρεις άξονες : 1) τη διερεύνηση των γνώσεων των εκπαιδευτικών σχετικά με το φαινόμενο 2) την προσλαμβάνουσα οπτική και την καταγραφή των εμπειριών τους σε σχέση με την εμφάνιση του φαινομένου στο σχολικό χώρο και 3) τους τρόπους διαχείρισης και αντιμετώπισης του σχολικού εκφοβισμού από τους εκπαιδευτικούς. Η έρευνα στρέφεται προς τους εκπαιδευτικούς, θεωρώντας ότι είναι η πιο κατάλληλη πηγή πληροφοριών εξαιτίας της καθημερινής τους αλληλεπίδρασης με τους μαθητές αλλά και του κομβικού τους ρόλου στην εκπαιδευτική διεργασία.

Για την επίτευξη του στόχου κρίθηκε αναγκαία αρχικά η καταγραφή των υπάρχουσών γνώσεων των εκπαιδευτικών πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης όσον αφορά το φαινόμενο του σχολικού εκφοβισμού, την προσλαμβάνουσα οπτική τους, διότι πολλές φορές συγχέεται ένας απλός διαξιφισμός με την έννοια του σχολικού εκφοβισμού και το αντίθετο. Στη συνέχεια έγινε προσπάθεια αποτύπωσης της συχνότητας που παρατηρείται το φαινόμενο, καθώς και των χαρακτηριστικών του θύτη μέσα από τη δική τους οπτική γωνία. Επιχειρήσαμε να διερευνήσουμε τους παράγοντες που κατά την άποψή τους ενισχύουν την εμφάνιση του στο σχολικό χώρο. Τέλος θελήσαμε να διαπιστώσουμε τον τρόπο διαχείρισης και αντιμετώπισης του σχολικού εκφοβισμού από τους εκπαιδευτικούς και την εμπλοκή τους στο βαθμό της διαχείρισης του φαινομένου και την ανάγκη για επιμόρφωση.

Με βάση τα προαναφερθέντα προκύπτουν τα παρακάτω ερευνητικά ερωτήματα :

- i) Είναι επιστημονικά ενημερωμένοι οι εκπαιδευτικοί για το φαινόμενο του σχολικού εκφοβισμού;
- ii) Ποια φαινόμενα σχολικού εκφοβισμού εκδηλώνονται συχνότερα στο σχολικό χώρο;
- iii) Ποιοί παράγοντες πιστεύουν οι εκπαιδευτικοί ότι συμβάλλουν στην εμφάνισή του σχολικού εκφοβισμού;
- iv) Ποιές πρακτικές αντιμετώπισης και διαχείρισης θεωρούν οι εκπαιδευτικοί κατάλληλες για την αντιμετώπισή του;
- v) Ποιες ενέργειες διαχείρισης του φαινομένου θεωρούν οι εκπαιδευτικοί ότι εμπεικλείονται στις υποχρεώσεις τους;
- vi) Ποιές είναι οι ανάγκες των εκπαιδευτικών για επιμόρφωση και υποστήριξη από ειδικούς και φορείς;

4.2 Ηθικά και δεοντολογικά ζητήματα της έρευνας.

Σε κάθε έρευνα, είτε πρόκειται για ποσοτική, είτε για ποιοτική, τα ζητήματα ηθικής και δεοντολογίας είναι ιδιαίτερος σημαντικά, λόγω της άμεσης εμπλοκής του ερευνητή με τα προσωπικά δεδομένα. Συγκεκριμένα, αφορούν στην εμπιστευτικότητα, στην ανωνυμία, στην εντιμότητα, στην εμπιστοσύνη, στην προστασία από τυχόν κινδύνους, στην πληροφορημένη συναίνεση, στο κόστος-όφελος, στην αμοιβαιότητα, στην πρόσβαση των αποτελεσμάτων της έρευνας και τέλος στη χρήση των αποτελεσμάτων της. Σύμφωνα με τους Cohen κ.ά. (2008), ένα μεγάλο μέρος της εκπαιδευτικής έρευνας είναι η συνειδητή συναίνεση. Συνειδητή συναίνεση σημαίνει οι συμμετέχοντες να γνωρίζουν τα πάντα για τη συμμετοχή τους στην οποιαδήποτε έρευνα και να μάθουν τα αποτελέσματα της έρευνας. Η αρχή της συνειδητής συναίνεσης στην έρευνα βασίζεται στο δικαίωμα του ατόμου στην ελευθερία, δηλαδή να μπορεί να αποχωρήσει από την έρευνα όποτε εκείνος θελήσει, και την αυτοδιάθεσή του, χωρίς να υπάρξει κάποια συνέπεια. Για να εξασφαλιστούν αυτά, λοιπόν, πριν την έναρξη της συμπλήρωσης του ερωτηματολογίου ζητήθηκε από τους συμμετέχοντες να συναινέσουν με email, ενώ διαβεβαιώθηκαν ότι τα στοιχεία τους θα παραμείνουν απόρρητα.

4.3 Πορεία διεξαγωγής της έρευνας.

Η προτεινόμενη μεθοδολογική προσέγγιση της έρευνας είναι η ποσοτική μέθοδος, καθώς στόχος της έρευνας είναι ο έλεγχος συγκεκριμένων θεωρητικών υποθέσεων για το υπό μελέτη κοινωνικό φαινόμενο. Η έρευνα με ερωτηματολόγια είναι η πιο διαδεδομένη μορφή εμπειρικής έρευνας. Η ποσοτική μέθοδος, που βασίζεται σε δειγματοληπτική έρευνα με τυποποιημένο ερωτηματολόγιο, προσφέρει τη δυνατότητα στον ερευνητή να προσεγγίσει μεγάλο μέρος του πληθυσμού για τον έλεγχο της θεωρίας. Η τυποποίηση των στοιχείων που θα συλλεχθούν και η επιδεκτικότητα των στοιχείων σε στατιστικές μεθόδους ανάλυσης για την ανάδειξη γενικών τάσεων, θα καταστήσουν αυτού του είδους την έρευνα την πλέον καθιερωμένη μέθοδο για την μελέτη των κοινωνικών φαινομένων (Creswell, 2011).

Στην παρούσα εργασία έχει χρησιμοποιηθεί η ποσοτική έρευνα, διότι αυτή παράσχει σαφήνεια και ευκολία στον εντοπισμό όλων των μεταβλητών που σχετίζονται με το θέμα, ενώ υπάρχει καθορισμένη διαδικασία που πρέπει να ακολουθηθεί και έχει υψηλό βαθμό αξιοπιστίας, λόγω των ελεγχόμενων συνθηκών της έρευνας. Ταυτόχρονα, σημαντικό ρόλο στην επιλογή της συγκεκριμένης μεθόδου διαδραμάτισε το γεγονός ότι έχει κάποια πλεονεκτήματα σε σχέση με τη συνέντευξη, όπως το ότι τα αποτελέσματα είναι σχεδόν απολύτως αντικειμενικά, χωρίς να βασίζονται στην προσωπική κρίση του ερευνητή .

4.4 Πληθυσμός και Δείγμα της έρευνας.

Ο πληθυσμός της παρούσας έρευνας αποτελείται από τους εκπαιδευτικούς Α/βάθμιας εκπαίδευσης της Ανατολικής Θεσσαλονίκης οι οποίοι/ες εργάζονται την στιγμή κατά την οποία διεξήχθη η έρευνα. Η επιλογή των ατόμων έγινε με τη μέθοδο της απογραφής δηλαδή επιλέχθηκε ο πληθυσμός των δημοτικών σχολείων που υπήρχε η δυνατότητα προσέγγισης. Στην έρευνα έλαβαν μέρος συνολικά οι εκπαιδευτικοί των εξής σχολείων: Δήμου Πυλαίας-Χορτιάτη και Δήμου Θεσσαλονίκης.

Τα ερωτηματολόγια που συλλέχτηκαν μέσω της διαδικτυακής διαδικασίας (Google forms) ήταν 114. Η έρευνα πραγματοποιήθηκε κατά το διάστημα από 1 Μαρτίου ως τις 30 Μαΐου.

4.5 Μέσο συλλογής δεδομένων.

Στην παρούσα έρευνα, ως μέσο για τη συλλογή δεδομένων χρησιμοποιήθηκαν τα ερωτηματολόγια (Παράρτημα Α) και η επιλογή αυτού του μέσου έγινε επειδή σε σύντομο χρονικό διάστημα συγκεντρώθηκαν οι πληροφορίες που χρειάζονται για την πραγματοποίηση της έρευνας. Πριν από τα κύρια ερωτηματολόγια, δόθηκε συνοδευτική επιστολή που θα ενημερώνει το δείγμα για τη στοχοθεσία της έρευνας, καθώς και για τον τρόπο συμπλήρωσης των ερωτηματολογίων. Το ειδικά διαμορφωμένο ερωτηματολόγιο, θεωρείται η πιο διαδοσμένη μέθοδος για τη συλλογή δεδομένων. (Creswell, 2011· Javeau, 2000). Επιπλέον, το ερωτηματολόγιο αποτελεί ένα εργαλείο το οποίο μπορεί να χρησιμοποιηθεί σε πληθώρα κοινωνικών ερευνών, επιτρέποντάς μας την έμμεση συλλογή τόσο πολλών όσο και διαφόρων πληροφοριών από ένα πληθυσμιακό δείγμα, σχετικά άμεσα. Έτσι, οδηγούμαστε στην εξαγωγή συμπερασμάτων, τα οποία γενικεύονται για τον πληθυσμό κατόπιν της στατιστικής τους ανάλυσης. Η έρευνα βασίστηκε στη συλλογή και επεξεργασία ποσοτικών και ερευνητικών δεδομένων που προέκυψαν από τις ατομικές απαντήσεις στα ερωτηματολόγια που έδωσαν οι εκπαιδευτικοί. Πρόκειται για έρευνα με ποσοτικά δεδομένα.

Η συλλογή των ερευνητικών δεδομένων έγινε με την καταγραφή των απαντήσεων των εκπαιδευτικών πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης των σχολείων του Δήμου Πυλαίας-Χορτιάτη και του Δήμου Θεσσαλονίκης. Η αποστολή του συνδέσμου του ερωτηματολογίου έγινε μέσω email στους εκπαιδευτικούς. Για την καταγραφή χρησιμοποιήθηκε η υπηρεσία Google forms, για την κατασκευή του ερωτηματολογίου και στη συνέχεια το αρχείο Excel που δημιουργήθηκε, χρησιμοποιήθηκε για την εισαγωγή των δεδομένων στο SPSS.

4.6 Εργαλείο Συλλογής Ερευνητικών Δεδομένων - Το ερωτηματολόγιο.

Για την συλλογή των στοιχείων χρησιμοποιήθηκε ένα διαδικτυακό ερωτηματολόγιο. Οι ερωτήσεις ήταν συνολικά **78** από τις οποίες προέκυψαν και οι αντίστοιχες μεταβλητές του SPSS. Στην παρούσα έρευνα ως ερευνητικό εργαλείο χρησιμοποιήθηκε ένα δομημένο ανώνυμο ερωτηματολόγιο. Για τη σύνταξή του ελήφθησαν υπόψη η σχετική βιβλιογραφία και τα πορίσματα προηγούμενων ερευνών, ωστόσο υπήρξε αυτοσχεδιασμός από την ερευνήτρια. (Αρτινοπούλου, 2001· Ευρωπαϊκή Έρευνα για το Σχολικό Εκφοβισμό, 2012· ΕΨΥΠΕ, 2012· Λαμπροπούλου & Μάνεσης, 2014· Olweus, 2009).

Με αυτό το εργαλείο μπορεί να γίνει ποσοτικοποίηση των απαντήσεων και ανάλυση των πληροφοριών που συγκεντρώνονται, γεγονός που συνάδει με την επιλογή της ποσοτικής προσέγγισης (Creswell, 2011· Javeau, 2000). Η εννοιολογική κατασκευή του στηρίζεται σε τέσσερις θεματικούς άξονες, ο καθένας εκ των οποίων περιλαμβάνει ερωτήσεις. Συγκεκριμένα οι άξονες του ερωτηματολογίου είναι οι ακόλουθοι:

Ο **πρώτος άξονας** περιλαμβάνει τα δημογραφικά στοιχεία των συμμετεχόντων: φύλο, ηλικία, οικογενειακή κατάσταση, βαθμίδα εκπαίδευσης, χρόνια υπηρεσίας, μορφωτικό επίπεδο, θέση και σχέση εργασίας. Τα στοιχεία αυτά μας επιτρέπουν να ελέγξουμε την αντιπροσωπευτικότητα του δείγματος. Οι ερωτήσεις που αφορούν το φύλο, είναι δυαδικές και ζητείται μια από τις δύο επιλογές. Οι ερωτήσεις που αφορούν την ηλικία και τα χρόνια υπηρεσίας διατυπώθηκαν σε κλίμακα διάταξης, σε κλάσεις ανά δεκαετίες. Οι ερωτήσεις που αφορούν οικογενειακή κατάσταση, βαθμίδα εκπαίδευσης, μορφωτικό επίπεδο, θέση και σχέση εργασίας είναι τετράβαθμης και τρίβαθμης κλίμακας αντίστοιχα.

Ο **δεύτερος άξονας** περιλαμβάνει ύπαρξη ή μη επιμόρφωσης πάνω στο θέμα. Τα στοιχεία αυτά μας επιτρέπουν να ελέγξουμε την αντιπροσωπευτικότητα του δείγματος και να διαπιστώσουμε την ύπαρξη σχετικής επιμόρφωσης. Οι ερωτήσεις είναι δυαδικού τύπου ΝΑΙ, ΟΧΙ.

Ο **τρίτος άξονας** περιλαμβάνει τις ερωτήσεις τύπου likert και διερευνά τις απόψεις των εκπαιδευτικών σχετικά με το φαινόμενο του σχολικού εκφοβισμού, αναφορικά με την εκδήλωσή του στα σχολεία τους, τις συχνότερες μορφές του και τους παράγοντες που τον προκαλούν, καθώς και τον βαθμό αντίληψής τους για το τι είναι ο σχολικός εκφοβισμός.

Ο **τέταρτος άξονας** ερωτήσεων περιλαμβάνει τις ερωτήσεις και διερευνά τις απόψεις των εκπαιδευτικών σχετικά με τη διαχείριση του φαινομένου του σχολικού εκφοβισμού, αναφορικά με την πρόληψη και την αντιμετώπισή του καθώς και την ικανότητα των εκπαιδευτικών να διαχειριστούν το φαινόμενο και τις ανάγκες τους για επιμόρφωση και στήριξη.

Οι απαντήσεις είναι διατυπωμένες σε διαβαθμισμένη κλίμακα Likert, όπου ο εκπαιδευτικός καλείται μέσω έξι συγκεκριμένων επιλογών (1 καθόλου, 2 ελάχιστα, 3 λίγο, 4 μέτρια, 5 πολύ, 6 πάρα πολύ) να επιλέξει αυτή που τον εκφράζει περισσότερο.

Η έρευνα ξεκίνησε το Μάρτιο και ολοκληρώθηκε το Μάιο του 2019. Πριν τη χορήγηση του ερωτηματολογίου στην τελική φάση, προηγήθηκε πιλοτική δοκιμή του ερωτηματολογίου σε συμπτωματικό δείγμα 10 εκπαιδευτικών, επιλεγμένων με την τεχνική της αξιολογικής δειγματοληψίας, με σκοπό την ανίχνευση τεχνικών προβλημάτων κατά τη χορήγηση και συμπλήρωσή του, προβλημάτων κατανόησης του περιεχομένου, γλωσσολογικών αδυναμιών και την εκτίμηση της διάρκειας της όλης διαδικασίας (Παπαδόπουλος και συν., 2008). Για την οργάνωση και την ανάλυση των δεδομένων, προτείνεται η χρήση του S.P.S.S. και η περιγραφική στατιστική ανάλυση (descriptive statistics), η οποία περιλαμβάνει μεθόδους για την οργάνωση, απλοποίηση και συνοπτική παρουσίαση των δεδομένων.

Η κωδικοποίηση του ερωτηματολογίου

Από την κωδικοποίηση του ερωτηματολογίου προέκυψαν **78 μεταβλητές** (Πίνακας 4-1)

Πίνακας 4-1 *Οι Μεταβλητές του Ερωτηματολογίου (78).*

Μεταβλητή	Τύπος		Ετικέτα	Τιμές	Είδος
g1.1	Numeric	1	Πόσο συχνά παρακολουθείτε στο σχολικό χώρο προσβολές	{1, Καθόλου}...	Scale
g1.2	Numeric	1	Πόσο συχνά παρακολουθείτε στο σχολικό χώρο χειρονομίες	{1, Καθόλου}...	Scale
g1.3	Numeric	1	Πόσο συχνά παρακολουθείτε στο σχολικό χώρο απειλητικές ματιές	{1, Καθόλου}...	Scale
g1.4	Numeric	1	Πόσο συχνά παρακολουθείτε στο σχολικό χώρο εξευτελισμούς	{1, Καθόλου}...	Scale
g1.5	Numeric	1	Πόσο συχνά παρακολουθείτε στο σχολικό χώρο σπρώξιμο	{1, Καθόλου}...	Scale
g1.6	Numeric	1	Πόσο συχνά παρακολουθείτε στο σχολικό χώρο χτύπημα	{1, Καθόλου}...	Scale
g1.7	Numeric	1	Πόσο συχνά παρακολουθείτε στο σχολικό χώρο τράβηγμα μαλλιών	{1, Καθόλου}...	Scale
g1.8	Numeric	1	Πόσο συχνά παρακολουθείτε στο σχολικό χώρο φτύσιμο	{1, Καθόλου}...	Scale
g1.9	Numeric	1	Πόσο συχνά παρακολουθείτε στο σχολικό χώρο αρπαγή αντικειμένων	{1, Καθόλου}...	Scale
g1.10	Numeric	1	Πόσο συχνά παρακολουθείτε στο σχολικό χώρο καταστροφή αντικειμένων	{1, Καθόλου}...	Scale
g1.11	Numeric	1	Πόσο συχνά παρακολουθείτε στο σχολικό χώρο διάδοση φημών	{1, Καθόλου}...	Scale
g1.12	Numeric	1	Πόσο συχνά παρακολουθείτε στο σχολικό χώρο αποκλεισμούς	{1, Καθόλου}...	Scale
g1.13	Numeric	1	Πόσο συχνά παρακολουθείτε στο σχολικό χώρο προσβλητικές επιστολές	{1, Καθόλου}...	Scale
g1.14	Numeric	1	Πόσο συχνά παρακολουθείτε στο σχολικό χώρο ενοχλητικά μηνύματα	{1, Καθόλου}...	Scale
g2.1	Numeric	1	Σε ποιο βαθμό επηρεάζει την εκδήλωση φαινομένου εκφοβισμού το φύλο του θύτη	{1, Καθόλου}...	Scale
g2.2	Numeric	1	Σε ποιο βαθμό επηρεάζει την εκδήλωση φαινομένου εκφοβισμού το φύλο του θύματος	{1, Καθόλου}...	Scale
g2.3	Numeric	1	Σε ποιο βαθμό επηρεάζει την εκδήλωση φαινομένου εκφοβισμού η ηλικία του θύτη	{1, Καθόλου}...	Scale
g2.4	Numeric	1	Σε ποιο βαθμό επηρεάζει την εκδήλωση φαινομένου εκφοβισμού η ηλικία του θύματος	{1, Καθόλου}...	Scale
g2.5	Numeric	1	Σε ποιο βαθμό επηρεάζει την εκδήλωση φαινομένου εκφοβισμού η χώρα προέλευσης του θύτη	{1, Καθόλου}...	Scale
g2.6	Numeric	1	Σε ποιο βαθμό επηρεάζει την εκδήλωση φαινομένου εκφοβισμού η χώρα προέλευσης του θύματος	{1, Καθόλου}...	Scale
g3.1	Numeric	1	Το οικογενειακό περιβάλλον-γονεϊκά πρότυπα ενισχύουν την εμφάνιση του εκφοβισμού	{1, Καθόλου}...	Scale

g3.2	Numeric	1	Τα κοινωνικά πρότυπα-κουλτούρα ενισχύουν την εμφάνιση του εκφοβισμού	{1, Καθόλου}...	Scale
g3.3	Numeric	1	Τα μέσα μαζικής ενημέρωσης ενισχύουν την εμφάνιση του εκφοβισμού	{1, Καθόλου}...	Scale
g3.4	Numeric	1	Η έλλειξη προγραμμάτων ενισχύουν την εμφάνιση του εκφοβισμού	{1, Καθόλου}...	Scale
g3.5	Numeric	1	Οι "σιωπηροί παρατηρητές" ενισχύουν την εμφάνιση του εκφοβισμού	{1, Καθόλου}...	Scale
g3.6	Numeric	1	Τα φαινόμενα όπως ρατσισμός-ξενοφοβία ενισχύουν την εμφάνιση του εκφοβισμού	{1, Καθόλου}...	Scale
g3.7	Numeric	1	Η χαμηλή αυτοεκτίμηση του θύτη ενισχύουν την εμφάνιση του εκφοβισμού	{1, Καθόλου}...	Scale
g3.8	Numeric	1	Η χαμηλή αυτοεκτίμηση του θύματος ενισχύουν την εμφάνιση του εκφοβισμού	{1, Καθόλου}...	Scale
g3.9	Numeric	1	Η έμφαση στην σχολική επίδοση ενισχύουν την εμφάνιση του εκφοβισμού	{1, Καθόλου}...	Scale
g3.10	Numeric	1	Η έλλειψη ενημέρωσης γονέων ενισχύουν την εμφάνιση του εκφοβισμού	{1, Καθόλου}...	Scale
d1.1	Numeric	1	Επιλέγω σωματική τιμωρία του θύτη	{1, Καθόλου}...	Scale
d1.2	Numeric	1	Επιλέγω παραπομπή του θύτη στο Δ/ντή	{1, Καθόλου}...	Scale
d1.3	Numeric	1	Επιλέγω παραπομπή θύτη και θύματος στο Δ/ντή	{1, Καθόλου}...	Scale
d1.4	Numeric	1	Επιλέγω συζήτηση με το θύτη	{1, Καθόλου}...	Scale
d1.5	Numeric	1	Επιλέγω συζήτηση με το θύμα	{1, Καθόλου}...	Scale
d1.6	Numeric	1	Επιλέγω συζήτηση και με το θύτη και με το θύμα	{1, Καθόλου}...	Scale
d1.7	Numeric	1	Επιλέγω συζήτηση με τους αυτόπτες μάρτυρες	{1, Καθόλου}...	Scale
d1.8	Numeric	1	Επιλέγω συνεργασία με τους γονείς του θύτη	{1, Καθόλου}...	Scale
d1.9	Numeric	1	Επιλέγω συνεργασία με τους γονείς του θύματος	{1, Καθόλου}...	Scale
d1.10	Numeric	1	Επιλέγω συνεργασία με γονείς θύτη και θύματος	{1, Καθόλου}...	Scale
d1.11	Numeric	1	Επιλέγω συνεργασία με τον σχολικό σύμβουλο	{1, Καθόλου}...	Scale
d1.12	Numeric	1	Επιλέγω συνεργασία με ειδικούς (ψυχολόγοι κτλ)	{1, Καθόλου}...	Scale
d1.13	Numeric	1	Επιλέγω αυξημένη επιτήρηση θύτη και θύματος	{1, Καθόλου}...	Scale
d1.14	Numeric	1	Επιλέγω υποστήριξη του θύτη από ένα συμμαθητή	{1, Καθόλου}...	Scale
d1.15	Numeric	1	Επιλέγω υποστήριξη του θύματος από ένα συμμαθητή	{1, Καθόλου}...	Scale
d1.16	Numeric	1	Επιλέγω συζήτηση με όλη την τάξη για το φαινόμενο του σχ. εκφοβισμού	{1, Καθόλου}...	Scale
d1.17	Numeric	1	Επιλέγω λήψη απόφασης από τους υπόλοιπους μαθητές για τον τρόπο αντιμετώπισης	{1, Καθόλου}...	Scale
d2.1	Numeric	17	Εμπερικλείεται στις υποχρεώσεις ως εκπαιδευτικός η δημιουργία θετικού κλίματος με τους μαθητές	{1, Καθόλου}...	Scale
d2.2	Numeric	17	Εμπερικλείεται στις υποχρεώσεις ως εκπαιδευτικός οι συμβουλευτικές δραστηριότητες	{1, Καθόλου}...	Scale
d2.3	Numeric	17	Εμπερικλείεται στις υποχρεώσεις ως εκπαιδευτικός η	{1, Καθόλου}...	Scale

			αξιοποίηση των βιωμάτων του μαθητή		
d2.4	Numeric	17	Εμπερικλείεται στις υποχρεώσεις ως εκπαιδευτικός η ενεργός ακρόαση στα προβλήματα	{1, Καθόλου}...	Scale
d2.5	Numeric	17	Εμπερικλείεται στις υποχρεώσεις ως εκπαιδευτικός η ανάδειξη του "προσώπου" του μαθητή	{1, Καθόλου}...	Scale
d2.6	Numeric	17	Εμπερικλείεται στις υποχρεώσεις ως εκπαιδευτικός η ενίσχυση της αυτοεκτίμησης του μαθητή	{1, Καθόλου}...	Scale
d2.7	Numeric	17	Εμπερικλείεται στις υποχρεώσεις ως εκπαιδευτικός η θετική και ανευ όρων αποδοχή του μαθητή	{1, Καθόλου}...	Scale
d2.8	Numeric	17	Εμπερικλείεται στις υποχρεώσεις ως εκπαιδευτικός η αυθεντικότητα απέναντι στους μαθητές	{1, Καθόλου}...	Scale
d2.9	Numeric	17	Εμπερικλείεται στις υποχρεώσεις ως εκπαιδευτικός η ενσυναίσθηση απέναντι στους μαθητές	{1, Καθόλου}...	Scale
d2.10	Numeric	17	Εμπερικλείεται στις υποχρεώσεις ως εκπαιδευτικός η αντίληψη του μαθητή ως δυναμικού συστήματος	{1, Καθόλου}...	Scale
d2.11	Numeric	17	Εμπερικλείεται στις υποχρεώσεις ως εκπαιδευτικός η αντίληψη της τάξης ως δυναμικό σύστημα	{1, Καθόλου}...	Scale
d3.1	Numeric	17	Η δημιουργία θετικού κλίματος αποδοχής και σεβασμού του άλλου εντάσσεται στις ενέργειες διαχείρισης του σχ. εκφοβισμού	{1, Καθόλου}...	Scale
d3.2	Numeric	17	Η αξιοποίηση των βιωμάτων θύτη και θύματος εντάσσεται στις ενέργειες διαχείρισης του σχ. Εκφοβισμού	{1, Καθόλου}...	Scale
d3.3	Numeric	17	Η ενεργός ακρόαση θύτη και θύματος εντάσσεται στις ενέργειες διαχείρισης του σχ. εκφοβισμού	{1, Καθόλου}...	Scale
d3.4	Numeric	17	Η δημιουργία συμβουλευτικής ομάδας μεταξύ εκ. θύτη και θύματος εντάσσεται στις ενέργειες διαχείρισης του σχ. εκφοβισμού	{1, Καθόλου}...	Scale
d3.5	Numeric	17	Η δημιουργία συμβουλευτικής ομάδας μεταξύ εκ. θύτη και θύματος και άλλων φορέων εντάσσεται στις ενέργειες διαχείρισης του σχ. εκφοβισμού	{1, Καθόλου}...	Scale
d3.6	Numeric	17	Η συνεργασία με την οικογένεια θύτη και θύματος εντάσσεται στις ενέργειες διαχείρισης του σχ. Εκφοβισμού	{1, Καθόλου}...	Scale
d3.7	Numeric	17	Η εστίαση στην αυτοεκτίμηση θύτη και θύματος εντάσσεται στις ενέργειες διαχείρισης του σχ. Εκφοβισμού	{1, Καθόλου}...	Scale
d3.8	Numeric	17	Η διδασκαλία τρόπων λήψης απόφασης θύτη και θύματος εντάσσεται στις ενέργειες διαχείρισης του σχ. εκφοβισμού	{1, Καθόλου}...	Scale
fylo	Numeric	1	Φύλο	{1, Άνδρας}...	Nominal
eidikotita	Numeric	2	Ειδικότητα	{1, ΠΕ02}...	Nominal
hlikia	Numeric	1	Ηλικία	{1, 25-35}...	Ordinal
familystatus	Numeric	1	Οικογενειακή κατάσταση	{1, Άγαμος/η}...	Nominal

sctype	Numeric	1	Τύπος σχολείου	{1, Γενικό Λύκειο}...	Nominal
yearswork	Numeric	1	Χρόνια υπηρεσίας	{1, 0-10}...	Ordinal
education	Numeric	1	Μορφωτικό επίπεδο	{1, ΑΕΙ-ΤΕΙ}...	Nominal
jobposition	Numeric	1	Θέση εργασίας	{1, Δάσκαλος/α}...	Nominal
jobtype	Numeric	1	Σχέση εργασίας	{1, Αναπληρωτής/ρια}...	Nominal
b1	Numeric	1	Έχετε παρακολουθήσει στις βασικές σπουδές μαθήματα bullying	{1, NAI}...	Nominal
b2	Numeric	1	Έχετε παρακολουθήσει στις μεταπτυχιακές σπουδές μαθήματα bullying	{1, NAI}...	Nominal
b3	Numeric	1	Έχετε παρακολουθήσει στην υπηρεσία επιμορφωτικά μαθήματα bullying	{1, NAI}...	Nominal

Δείκτες αξιοπιστίας ερωτηματολογίου

Για το σύνολο του ερωτηματολογίου, αλλά και ξεχωριστά για κάθε υποενότητα του ερωτηματολογίου έγινε έλεγχος εσωτερικής αξιοπιστίας και συνοχής των ερωτήσεων, με χρήση του δείκτη εσωτερικής αξιοπιστίας/συνοχής Crombach's alpha (α) (Πίνακας 4-2)

Τιμή δείκτη	Επίπεδο εσωτερικής αξιοπιστίας
$\alpha \geq 0.9$	Άριστο
$0.9 > \alpha \geq 0.8$	Καλό
$0.8 > \alpha \geq 0.7$	Αποδεκτό
$0.7 > \alpha \geq 0.6$	Αμφίβολο
$0.6 > \alpha \geq 0.5$	Φτωχό
$0.5 > \alpha$	Μη αποδεκτό

Πίνακας 4-2 Δείκτες αξιοπιστίας ερωτηματολογίου

Reliability Statistics	
Cronbach's Alpha	N of Items
,929	14

Πίνακας 4-3 Δείκτης αξιοπιστίας ερωτήσεων ενότητας Γ.1

Reliability Statistics	
Cronbach's Alpha	N of Items
,912	6

Πίνακας 4-4 Δείκτης αξιοπιστίας ερωτήσεων ενότητας Γ.2

Reliability Statistics	
Cronbach's Alpha	N of Items
,900	10

Πίνακας 4-5 Δείκτης αξιοπιστίας ερωτήσεων ενότητας Γ.3

Reliability Statistics	
Cronbach's Alpha	N of Items
,871	17

Πίνακας 4-6 Δείκτης αξιοπιστίας ερωτήσεων ενότητας Δ.1

Reliability Statistics	
Cronbach's Alpha	N of Items
,944	11

Πίνακας 4-7 Δείκτης αξιοπιστίας ερωτήσεων ενότητας Δ.2

Reliability Statistics	
Cronbach's Alpha	N of Items
,909	8

Πίνακας 4-8 Δείκτης αξιοπιστίας ερωτήσεων ενότητας Δ.3

Reliability Statistics	
Cronbach's Alpha	N of Items
,947	78

Πίνακας 4-9 Συνολικός δείκτης αξιοπιστίας ερωτηματολογίου

Συμπερασματικά αναφέρεται ότι το επίπεδο αξιοπιστίας και εσωτερικής συνοχής του ερωτηματολογίου είναι σε καλό επίπεδο.

4.7 Περιγραφική Στατιστική

Α. Δημογραφικά στοιχεία

Στην έρευνα συμμετείχαν 114 εκπαιδευτικοί. Από αυτούς άνδρες είναι 40 , δηλαδή το 35,1% και γυναίκες είναι 74 δηλαδή το 64,9%. Παρατηρούμε ότι η πλειονότητα των εκπαιδευτικών ήταν γυναίκες. Ηλικιακά το 13,2% είναι μεταξύ 25-35 ετών, το 13,2% επίσης είναι μεταξύ 36-45 ετών, το 57% είναι μεταξύ 46-55 ετών και τέλος το 16,7% είναι μεταξύ 56-65 ετών. Σε σχέση με την οικογενειακή κατάσταση το 70,2%, είναι έγγαμοι , το 13,2% είναι διαζευγμένοι και το 14% είναι άγαμοι. Σε σχέση με τη βαθμίδα εκπαίδευσης, εκπαιδευτικοί Π.Ε. 70 είναι το 84,2%, ενώ εκπαιδευτικοί ειδικοτήτων που υπηρετούν στα Δημοτικά σχολεία είναι το 10,5%. Σε σχέση με το μορφωτικό επίπεδο, παρατηρήθηκε ότι μόνο το 3,5% είναι κάτοχοι διδακτορικού τίτλου, το 33,3% είναι κάτοχοι Μεταπτυχιακού, το 11,4% έχουν φοιτήσει στο

Διδασκαλείο Δημοτικής Εκπαίδευσης και φυσικά το 51,8% έχουν πτυχίο ΑΕΙ. Σε σχέση με τη θέση εργασίας, δάσκαλοι είναι το 51,8%, διευθυντές/ντριες είναι το 21,9%, και καθηγητές αποσπασμένοι στην Πρωτοβάθμια εκπαίδευση είναι το 20,2%.(Πίνακας 4-1 Α)

Statistics

		Φύλο	Ειδικότητα	Ηλικία	Οικογενειακή κατάσταση	Τύπος σχολείου
N	Valid	114	114	114	114	114
	Missing	0	0	0	0	0
Mean		1,65	10,82	2,77	2,61	2,77
Median		2,00	12,00	3,00	3,00	3,00
Std. Deviation		,479	3,229	,883	,759	,652
Sum		188	1234	316	298	316

Statistics

		Χρόνια υπηρεσίας	Μορφωτικό επίπεδο	Θέση εργασίας
N	Valid	114	114	114
	Missing	0	0	0
Mean		2,74	2,26	1,81
Median		3,00	1,00	1,00
Std. Deviation		1,040	1,383	,967
Sum		312	258	206

Πίνακας 4-1 Α Συνολικά αποτελέσματα ενότητας Α. Δημογραφικά στοιχεία.

Από αυτούς άνδρες είναι 40 , δηλαδή το 35,1% και γυναίκες είναι 74 δηλαδή το 64,9%.

Παρατηρούμε ότι η πλειονότητα των εκπαιδευτικών ήταν γυναίκες.

Φύλο

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Άνδρας	40	35,1	35,1	35,1
	Γυναίκα	74	64,9	64,9	100,0
	Total	114	100,0	100,0	

Πίνακας 4-2Α Δημογραφικά-Φύλο

Ηλικιακά το 57% είναι μεταξύ 46-55 ετών, το 13,2% είναι μεταξύ 25-35 ετών, το 13,2% επίσης είναι μεταξύ 36-45 ετών, και τέλος το 16,7% είναι μεταξύ 56-65 ετών.

Ηλικία					
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	25-35	15	13,2	13,2	13,2
	36-45	15	13,2	13,2	26,3
	46-55	65	57,0	57,0	83,3
	56-65	19	16,7	16,7	100,0
	Total	114	100,0	100,0	

Πίνακας 4-3Α Δημογραφικά -Ηλικία

Σε σχέση με την οικογενειακή κατάσταση, το 70,2%, είναι έγγαμοι , το 13,2% είναι διαζευγμένοι και το 14% είναι άγαμοι.

Οικογενειακή κατάσταση					
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Άγαμος/η	16	14,0	14,0	14,0
	Διαζευγμένος/η	15	13,2	13,2	27,2
	Έγγαμος/η	80	70,2	70,2	97,4
	Χήρος/α	3	2,6	2,6	100,0
	Total	114	100,0	100,0	

Πίνακας 4-4Α Δημογραφικά- Οικογενειακή κατάσταση

Σε σχέση με τη βαθμίδα εκπαίδευσης, εκπαιδευτικοί Π.Ε. 70 είναι το 67,5%, ενώ εκπαιδευτικοί ειδικοτήτων που υπηρετούν στα Δημοτικά σχολεία είναι το 32,7%.

Ειδικότητα

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	ΠΕ02	4	3,5	3,5	3,5
	ΠΕ0204	1	,9	,9	4,4
	ΠΕ03	2	1,8	1,8	6,1
	ΠΕ04	3	2,6	2,6	8,8
	ΠΕ0401	1	,9	,9	9,6
	ΠΕ0402	1	,9	,9	10,5
	ΠΕ05	1	,9	,9	11,4
	ΠΕ06	9	7,9	7,9	19,3
	ΠΕ07	1	,9	,9	20,2
	ΠΕ11	4	3,5	3,5	23,7
	ΠΕ60	1	,9	,9	24,6
	ΠΕ70	77	67,5	67,5	92,1
	ΠΕ71	3	2,6	2,6	94,7
	ΠΕ79	1	,9	,9	95,6
	ΠΕ7901	1	,9	,9	96,5
	ΠΕ82	1	,9	,9	97,4
	ΠΕ86	2	1,8	1,8	99,1
	ΠΕ9101	1	,9	,9	100,0
	Total	114	100,0	100,0	

Πίνακας 4-5Α Δημογραφικά- Ειδικότητα

Σε σχέση με τη βαθμίδα εκπαίδευσης, το 84,2% είναι δάσκαλοι ενώ το 10,5% είναι εκπαιδευτικοί ειδικοτήτων, το 3,5% είναι καθηγητές, και το 1,8% είναι νηπιαγωγοί.

Τύπος σχολείου

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Γενικό Λύκειο	12	10,5	10,5	10,5
	Γυμνάσιο	4	3,5	3,5	14,0
	Δημοτικό	96	84,2	84,2	98,2
	Νηπιαγωγείο	2	1,8	1,8	100,0
	Total	114	100,0	100,0	

Πίνακας 4-6Α Δημογραφικά –Τύπος σχολείου

Σε σχέση με τα χρόνια υπηρεσίας παρατηρήθηκε ότι το 30,7% είχαν από 21-30 χρόνια, το 28,9% είχαν πάνω από 30 έτη, το 25,4% υπηρετούν 11-20 έτη και τέλος το 14,9% έχουν υπηρεσία έως 10 έτη.

Χρόνια υπηρεσίας

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	0-10	17	14,9	14,9	14,9
	11-20	29	25,4	25,4	40,4
	21-30	35	30,7	30,7	71,1
	31 και άνω	33	28,9	28,9	100,0
	Total	114	100,0	100,0	

Πίνακας 4-7Α Δημογραφικά –Χρόνια υπηρεσίας

Σε σχέση με το μορφωτικό επίπεδο, παρατηρήθηκε ότι το 33,3% είναι κάτοχοι Μεταπτυχιακού, ενώ μόνο το 3,5% είναι κάτοχοι διδακτορικού τίτλου, το 11,4% έχουν φοιτήσει στο Διδασκαλείο Δημοτικής Εκπαίδευσης και φυσικά το 51,8% έχουν πτυχίο ΑΕΙ.

Μορφωτικό επίπεδο

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	ΑΕΙ-ΤΕΙ	59	51,8	51,8	51,8
	Διδακτορικό	4	3,5	3,5	55,3
	Διδασκαλείο	13	11,4	11,4	66,7
	Μεταπτυχιακό	38	33,3	33,3	100,0
	Total	114	100,0	100,0	

Πίνακας 4-8Α Δημογραφικά –Μορφωτικό επίπεδο

Σε σχέση με τη θέση εργασίας, το 51,8% είναι δάσκαλοι, το 21,9% διευθυντές/ντριες, το 20,2% καθηγητές αποσπασμένοι στην Πρωτοβάθμια εκπαίδευση και το 6,1% υποδιευθυντές/ντριες.

Θέση εργασίας

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Δάσκαλος/α	59	51,8	51,8	51,8
	Διευθυντής/ρια	25	21,9	21,9	73,7
	Καθηγητής/ρια	23	20,2	20,2	93,9
	Υποδιευθυντής/ρια	7	6,1	6,1	100,0
	Total	114	100,0	100,0	

Πίνακας 4-9Α Δημογραφικά- Θέση εργασίας

Το ποσοστό του 86% του δείγματος, δηλαδή 98 εκπαιδευτικοί είναι διορισμένοι, 7,9% δηλ. 9 αναπληρωτές και 6,1% δηλ. 7 ωρομίσθιοι.

		Σχέση εργασίας			Cumulative
		Frequency	Percent	Valid Percent	Percent
Valid	Αναπληρωτής/ρια	9	7,9	7,9	7,9
	Μόνιμος/η	98	86,0	86,0	93,9
	Ωρομίσθιος/α	7	6,1	6,1	100,0
	Total	114	100,0	100,0	

Πίνακας 4-10Α Δημογραφικά- Σχέση εργασίας

Β. Το φαινόμενο του Σχολικού Εκφοβισμού

Σε σχέση με την επιμόρφωση των εκπαιδευτικών σχετικά με το φαινόμενο του σχολικού εκφοβισμού, παρατηρήθηκε ότι ένα μεγάλο ποσοστό της τάξεως του 70,2% που δεν έχει λάβει κάποιου είδους επιμόρφωση κατά τη διάρκεια των βασικών σπουδών και ένα ποσοστό της τάξεως του 73,7% οι οποίοι ούτε στις μεταπτυχιακές τους σπουδές παρακολούθησαν μαθήματα σχετικά με τη πρόληψη ή διαχείριση του σχολικού εκφοβισμού.(Πίνακας 4-1B)

		Statistics		
		Έχετε παρακολουθήσει στις βασικές σπουδές μαθήματα bullying	Έχετε παρακολουθήσει στις μεταπτυχιακές σπουδές μαθήματα bullying	Έχετε παρακολουθήσει στην υπηρεσία επιμορφωτικά μαθήματα bullying
N	Valid	114	114	114
	Missing	0	0	0
Mean		1,70	1,74	1,22
Median		2,00	2,00	1,00
Std. Deviation		,460	,442	,416

Πίνακας 4-1B Συνολικά αποτελέσματα ενότητας Β. Το φαινόμενο του Σχολικού Εκφοβισμού.

Έχετε παρακολουθήσει στις βασικές σπουδές μαθήματα bullying

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	NAI	34	29,8	29,8	29,8
	OXI	80	70,2	70,2	100,0
	Total	114	100,0	100,0	

Πίνακας 4-2B Έχετε παρακολουθήσει στις βασικές σπουδές μαθήματα bullying

Έχετε παρακολουθήσει στις μεταπτυχιακές σπουδές μαθήματα bullying

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	NAI	30	26,3	26,3	26,3
	OXI	84	73,7	73,7	100,0
	Total	114	100,0	100,0	

Πίνακας 4-3B Έχετε παρακολουθήσει στις μεταπτυχιακές σπουδές μαθήματα bullying

Αντίθετα, παρατηρούμε πως οι διορισμένοι εκπαιδευτικοί, επιλέγουν και επιδιώκουν οι ίδιοι να παρακολουθούν σεμινάρια ή επιμορφώσεις για τα θέματα του σχολικού εκφοβισμού. Εδώ ανατρέπεται το προηγούμενο ποσοστό. Το **νέο στοιχείο** είναι ότι ένα ποσοστό 78,1% εκπαιδευτικών επιλέγει και παρακολουθεί, κατά τη διάρκεια της επαγγελματικής ζωής σεμινάρια bylling, ενώ ένα ποσοστό 21,9% δεν επιλέγει να παρακολουθήσει, όπως φαίνεται από τον παρακάτω πίνακα. Συμπερασματικά θα λέγαμε πως κατά τη διάρκεια της διδακτικής πράξης, γεννιέται η ανάγκη επιμόρφωσης και στήριξης του εκπαιδευτικού έργου και αυτό αποτυπώνεται στο παραπάνω μεγάλο ποσοστό. Γεγονός που κατά την άποψή μας θα έπρεπε να προβλέπεται στην αυγή των ακαδημαϊκών σπουδών.(Πίνακας 4-4B)

Έχετε παρακολουθήσει στην υπηρεσία επιμορφωτικά μαθήματα bullying

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	NAI	89	78,1	78,1	78,1
	OXI	25	21,9	21,9	100,0
	Total	114	100,0	100,0	

Πίνακας 4-4B Έχετε παρακολουθήσει στην υπηρεσία επιμορφωτικά μαθήματα bullying

Γ. Πρόσληψη- Αντίληψη του Σχολικού Εκφοβισμού

Γ 1. Πόσο συχνά παρακολουθείτε στο σχολικό χώρο τα παρακάτω είδη εκφοβισμού;

Αρχικά οι εκπαιδευτικοί ρωτήθηκαν αν παρατηρούν κάποιες μορφές συμπεριφοράς στο σχολικό περιβάλλον, στο οποίο εργάζονται και τα αποτελέσματα παρουσιάζονται παρακάτω. Από τα συνολικά αποτελέσματα φαίνεται ότι πιο συχνά παρατηρούνται: προσβολές, χειρονομίες, σπρωξίματα, χτυπήματα και πολύ λιγότερο αποκλεισμοί, απειλητικές ματιές, φτυσίματα και ακόμη πιο σπάνια προσβλητικές επιστολές ή μηνύματα. (Πίνακας 4-1Γ1).

Statistics

	N		Mean	Std. Deviation	Sum
	Valid	Missing			
Πόσο συχνά παρακολουθείτε στο σχολικό χώρο προσβολές	114	0	4,34	1,112	495
Πόσο συχνά παρακολουθείτε στο σχολικό χώρο χειρονομίες	114	0	4,27	1,185	487
Πόσο συχνά παρακολουθείτε στο σχολικό χώρο απειλητικές ματιές	114	0	3,54	1,249	404
Πόσο συχνά παρακολουθείτε στο σχολικό χώρο εξευτελισμούς	114	0	2,82	1,354	321
Πόσο συχνά παρακολουθείτε στο σχολικό χώρο σπρώξιμο	114	0	4,39	1,273	501
Πόσο συχνά παρακολουθείτε στο σχολικό χώρο χτύπημα	114	0	3,89	1,349	443
Πόσο συχνά παρακολουθείτε στο σχολικό χώρο τράβηγμα μαλλιών	114	0	2,59	1,316	295
Πόσο συχνά παρακολουθείτε στο σχολικό χώρο φτύσιμο	114	0	2,41	1,232	275
Πόσο συχνά παρακολουθείτε στο σχολικό χώρο αρπαγή αντικειμένων	114	0	2,84	1,314	324
Πόσο συχνά παρακολουθείτε στο σχολικό χώρο καταστροφή αντικειμένων	114	0	2,51	1,298	286
Πόσο συχνά παρακολουθείτε στο σχολικό χώρο διάδοση φημών	114	0	2,68	1,279	305
Πόσο συχνά παρακολουθείτε στο σχολικό χώρο αποκλεισμούς	114	0	3,55	1,263	405
Πόσο συχνά παρακολουθείτε στο σχολικό χώρο προσβλητικές επιστολές	114	0	1,83	1,144	209
Πόσο συχνά παρακολουθείτε στο σχολικό χώρο ενοχλητικά μηνύματα	114	0	1,96	1,200	223

Πίνακας 4-1Γ1 Συνολικά αποτελέσματα ενότητας Γ1. Πόσο συχνά παρακολουθείτε στο σχολικό χώρο τα φαινόμενα σχολικού εκφοβισμού.

Από την ανάλυση των απαντήσεων προέκυψε πως στο σχολικό περιβάλλον, παρατηρούνται σε μεγάλο βαθμό προσβολές 47,4 % και χειρονομίες 36,8% .

Πόσο συχνά παρακολουθείτε στο σχολικό χώρο προσβολές

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Ελάχιστα	12	10,5	10,5	10,5
	Λίγο	11	9,6	9,6	20,2
	Μέτρια	27	23,7	23,7	43,9
	Πολύ	54	47,4	47,4	91,2
	Πάρα Πολύ	10	8,8	8,8	100,0
	Total		114	100,0	100,0

Πίνακας 4-2Γ1 Πόσο συχνά παρακολουθείτε στο σχολικό χώρο προσβολές

Πόσο συχνά παρακολουθείτε στο σχολικό χώρο χειρονομίες

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Καθόλου	2	1,8	1,8	1,8
	Ελάχιστα	9	7,9	7,9	9,6
	Λίγο	15	13,2	13,2	22,8
	Μέτρια	32	28,1	28,1	50,9
	Πολύ	42	36,8	36,8	87,7
	Πάρα Πολύ	14	12,3	12,3	100,0
	Total		114	100,0	100,0

Πίνακας 4-3Γ1 Πόσο συχνά παρακολουθείτε στο σχολικό χώρο χειρονομίες

Ενώ σπανιότερα παρατηρούνται απειλητικές ματιές 14% και εξευτελισμοί 10,5%.

Πόσο συχνά παρακολουθείτε στο σχολικό χώρο απειλητικές ματιές

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Καθόλου	3	2,6	2,6	2,6
	Ελάχιστα	28	24,6	24,6	27,2
	Λίγο	17	14,9	14,9	42,1
	Μέτρια	43	37,7	37,7	79,8
	Πολύ	16	14,0	14,0	93,9
	Πάρα Πολύ	7	6,1	6,1	100,0
	Total		114	100,0	100,0

Πίνακας 4-4Γ1 Πόσο συχνά παρακολουθείτε στο σχολικό χώρο απειλητικές ματιές.

Πόσο συχνά παρακολουθείτε στο σχολικό χώρο εξευτελισμούς

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Καθόλου	23	20,2	20,2	20,2
	Ελάχιστα	29	25,4	25,4	45,6
	Λίγο	24	21,1	21,1	66,7
	Μέτρια	24	21,1	21,1	87,7
	Πολύ	12	10,5	10,5	98,2
	Πάρα Πολύ	2	1,8	1,8	100,0
	Total	114	100,0	100,0	

Πίνακας 4-5Γ1 Πόσο συχνά παρακολουθείτε στο σχολικό χώρο εξευτελισμούς.

Στους επόμενους πίνακες παρατηρούμε ότι υψηλό ποσοστό στο σχολικό χώρο, κατέχουν το σπρώξιμο 32,5% και τα χτυπήματα 29,8%.

Πόσο συχνά παρακολουθείτε στο σχολικό χώρο σπρώξιμο

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Καθόλου	1	,9	,9	,9
	Ελάχιστα	11	9,6	9,6	10,5
	Λίγο	15	13,2	13,2	23,7
	Μέτρια	26	22,8	22,8	46,5
	Πολύ	37	32,5	32,5	78,9
	Πάρα Πολύ	24	21,1	21,1	100,0
	Total	114	100,0	100,0	

Πίνακας 4-6Γ1 Πόσο συχνά παρακολουθείτε στο σχολικό χώρο σπρώξιμο.

Πόσο συχνά παρακολουθείτε στο σχολικό χώρο χτύπημα

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Καθόλου	3	2,6	2,6	2,6
	Ελάχιστα	21	18,4	18,4	21,1
	Λίγο	18	15,8	15,8	36,8
	Μέτρια	27	23,7	23,7	60,5
	Πολύ	34	29,8	29,8	90,4
	Πάρα Πολύ	11	9,6	9,6	100,0
	Total	114	100,0	100,0	

Πίνακας 4-7Γ1 Πόσο συχνά παρακολουθείτε στο σχολικό χώρο χτύπημα.

Μικρότερα ποσοστά κατέχουν : το τράβηγμα των μαλλιών 9,6% και το φτύσιμο 4,4%.

Πόσο συχνά παρακολουθείτε στο σχολικό χώρο τράβηγμα μαλλιών

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Καθόλου	30	26,3	26,3	26,3
	Ελάχιστα	30	26,3	26,3	52,6
	Λίγο	22	19,3	19,3	71,9
	Μέτρια	21	18,4	18,4	90,4
	Πολύ	11	9,6	9,6	100,0
	Total		114	100,0	100,0

Πίνακας 4-8Γ1 Πόσο συχνά παρακολουθείτε στο σχολικό χώρο τράβηγμα μαλλιών.

Πόσο συχνά παρακολουθείτε στο σχολικό χώρο φτύσιμο

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Καθόλου	33	28,9	28,9	28,9
	Ελάχιστα	32	28,1	28,1	57,0
	Λίγο	25	21,9	21,9	78,9
	Μέτρια	18	15,8	15,8	94,7
	Πολύ	5	4,4	4,4	99,1
	Πάρα Πολύ	1	,9	,9	100,0
	Total		114	100,0	100,0

Πίνακας 4-9Γ1 Πόσο συχνά παρακολουθείτε στο σχολικό χώρο φτύσιμο.

Όπως προκύπτει από τους παρακάτω πίνακες, σπανιότερα παρουσιάζονται: η αρπαγή αντικειμένων, που κατέχει ένα 12,3% και η καταστροφή αντικειμένων 6,1 % και η διάδοση φημών 7,9%.

Πόσο συχνά παρακολουθείτε στο σχολικό χώρο αρπαγή αντικειμένων

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Καθόλου	14	12,3	12,3	12,3
	Ελάχιστα	43	37,7	37,7	50,0
	Λίγο	24	21,1	21,1	71,1
	Μέτρια	16	14,0	14,0	85,1
	Πολύ	14	12,3	12,3	97,4
	Πάρα Πολύ	3	2,6	2,6	100,0
	Total	114	100,0	100,0	

Πίνακας 4-10Γ1 Πόσο συχνά παρακολουθείτε στο σχολικό χώρο αρπαγή αντικειμένων.

Πόσο συχνά παρακολουθείτε στο σχολικό χώρο καταστροφή αντικειμένων

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Καθόλου	29	25,4	25,4	25,4
	Ελάχιστα	37	32,5	32,5	57,9
	Λίγο	20	17,5	17,5	75,4
	Μέτρια	19	16,7	16,7	92,1
	Πολύ	7	6,1	6,1	98,2
	Πάρα Πολύ	2	1,8	1,8	100,0
	Total	114	100,0	100,0	

Πίνακας 4-11Γ1 Πόσο συχνά παρακολουθείτε στο σχολικό χώρο καταστροφή αντικειμένων.

Πόσο συχνά παρακολουθείτε στο σχολικό χώρο διάδοση φημών

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Καθόλου	21	18,4	18,4	18,4
	Ελάχιστα	39	34,2	34,2	52,6
	Λίγο	23	20,2	20,2	72,8
	Μέτρια	20	17,5	17,5	90,4
	Πολύ	9	7,9	7,9	98,2
	Πάρα Πολύ	2	1,8	1,8	100,0
	Total		114	100,0	100,0

Πίνακας 4-12Γ 1 Πόσο συχνά παρακολουθείτε στο σχολικό χώρο διάδοση φημών.

Δε συμβαίνει όμως το ίδιο χαμηλό ποσοστό με τους αποκλεισμούς, όπου το φαινόμενο κατέχει το 21,9%.

Πόσο συχνά παρακολουθείτε στο σχολικό χώρο αποκλεισμούς

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Καθόλου	3	2,6	2,6	2,6
	Ελάχιστα	27	23,7	23,7	26,3
	Λίγο	23	20,2	20,2	46,5
	Μέτρια	31	27,2	27,2	73,7
	Πολύ	25	21,9	21,9	95,6
	Πάρα Πολύ	5	4,4	4,4	100,0
	Total		114	100,0	100,0

Πίνακας 4-13Γ1 Πόσο συχνά παρακολουθείτε στο σχολικό χώρο αποκλεισμούς.

Οι προσβλητικές επιστολές παρουσιάζονται με 4,4% και τα ενοχλητικά μηνύματα με 6,1%.

Πόσο συχνά παρακολουθείτε στο σχολικό χώρο προσβλητικές επιστολές

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Καθόλου	60	52,6	52,6	52,6
	Ελάχιστα	30	26,3	26,3	78,9
	Λίγο	14	12,3	12,3	91,2
	Μέτρια	4	3,5	3,5	94,7
	Πολύ	5	4,4	4,4	99,1
	Πάρα Πολύ	1	,9	,9	100,0
	Total	114	100,0	100,0	

Πίνακας 4-14Γ1 Πόσο συχνά παρακολουθείτε στο σχολικό χώρο προσβλητικές επιστολές.

Πόσο συχνά παρακολουθείτε στο σχολικό χώρο ενοχλητικά μηνύματα

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Καθόλου	52	45,6	45,6	45,6
	Ελάχιστα	37	32,5	32,5	78,1
	Λίγο	12	10,5	10,5	88,6
	Μέτρια	5	4,4	4,4	93,0
	Πολύ	7	6,1	6,1	99,1
	Πάρα Πολύ	1	,9	,9	100,0
	Total	114	100,0	100,0	

Πίνακας 4-15Γ1 Πόσο συχνά παρακολουθείτε στο σχολικό χώρο ενοχλητικά μηνύματα.

Γ 2. Σε ποιο βαθμό θεωρείτε ότι επηρεάζει την εκδήλωση φαινομένου εκφοβισμού

Από τη συνολική αποτύπωση φάνηκε ότι περισσότερο επηρεάζει την εμφάνιση του φαινομένου, η ηλικία του θύτη και του θύματος και λιγότερο το φύλο. Αξίζει να σημειωθεί ότι και η χώρα προέλευσης του θύματος, παρουσιάζει σημαντικό ποσοστό, για την εκδήλωση του φαινομένου.(Πίνακας 4-1Γ2)

Statistics

		Σε ποιο βαθμό επηρεάζει την εκδήλωση φαινομένου εκφοβισμού το φύλο του θύτη	Σε ποιο βαθμό επηρεάζει την εκδήλωση φαινομένου εκφοβισμού το φύλο του θύματος	Σε ποιο βαθμό επηρεάζει την εκδήλωση φαινομένου εκφοβισμού η ηλικία του θύτη	Σε ποιο βαθμό επηρεάζει την εκδήλωση φαινομένου εκφοβισμού η ηλικία του θύματος	Σε ποιο βαθμό επηρεάζει την εκδήλωση φαινομένου εκφοβισμού η χώρα προέλευσης του θύτη
N	Valid	114	114	114	114	114
	Missing	0	0	0	0	0
Mean		3,59	3,48	3,99	3,88	3,84
Std. Deviation		1,438	1,365	1,237	1,235	1,393
Sum		409	397	455	442	438

Statistics

		Σε ποιο βαθμό επηρεάζει την εκδήλωση φαινομένου εκφοβισμού η χώρα προέλευσης του θύματος
N	Valid	114
	Missing	0
Mean		3,96
Std. Deviation		1,369
Sum		452

Πίνακας 4-1Γ2 Συνολικά αποτελέσματα ενότητας Γ2. Σε ποιο βαθμό θεωρείτε ότι επηρεάζει την εκδήλωση φαινομένου εκφοβισμού

Στη συνέχεια διαπιστώνουμε πως οι εκπαιδευτικοί δε θεωρούν το φύλο του θύτη 25,4% ή το φύλο του θύματος 17,5% σημαντικό για την εμφάνιση του φαινομένου.

Σε ποιο βαθμό επηρεάζει την εκδήλωση φαινομένου εκφοβισμού το φύλο του θύτη

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Καθόλου	12	10,5	10,5	10,5
	Ελάχιστα	14	12,3	12,3	22,8
	Λίγο	28	24,6	24,6	47,4
	Μέτρια	23	20,2	20,2	67,5
	Πολύ	29	25,4	25,4	93,0
	Πάρα Πολύ	8	7,0	7,0	100,0
	Total	114	100,0	100,0	

Πίνακας 4-2Γ2 Σε ποιο βαθμό επηρεάζει την εκδήλωση φαινομένου εκφοβισμού το φύλο του θύτη

Σε ποιο βαθμό επηρεάζει την εκδήλωση φαινομένου εκφοβισμού το φύλο του θύματος

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Καθόλου	12	10,5	10,5	10,5
	Ελάχιστα	14	12,3	12,3	22,8
	Λίγο	29	25,4	25,4	48,2
	Μέτρια	32	28,1	28,1	76,3
	Πολύ	20	17,5	17,5	93,9
	Πάρα Πολύ	7	6,1	6,1	100,0
	Total	114	100,0	100,0	

Πίνακας 4-3Γ2 Σε ποιο βαθμό επηρεάζει την εκδήλωση φαινομένου εκφοβισμού το φύλο του θύματος

Η ηλικία τόσο του θύτη 33,3% όσο και του θύματος 30,7%, παίζει πιο σημαντικό ρόλο και επηρεάζει στην εκδήλωση του εκφοβισμού.

Σε ποιο βαθμό επηρεάζει την εκδήλωση φαινομένου εκφοβισμού η ηλικία του θύτη

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Καθόλου	4	3,5	3,5	3,5
	Ελάχιστα	12	10,5	10,5	14,0
	Λίγο	19	16,7	16,7	30,7
	Μέτρια	33	28,9	28,9	59,6
	Πολύ	38	33,3	33,3	93,0
	Πάρα Πολύ	8	7,0	7,0	100,0
	Total	114	100,0	100,0	

Πίνακας 4-4Γ2 Σε ποιο βαθμό επηρεάζει την εκδήλωση φαινομένου εκφοβισμού η ηλικία του θύτη

Σε ποιο βαθμό επηρεάζει την εκδήλωση φαινομένου εκφοβισμού η ηλικία του θύματος

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Καθόλου	3	2,6	2,6	2,6
	Ελάχιστα	15	13,2	13,2	15,8
	Λίγο	24	21,1	21,1	36,8
	Μέτρια	30	26,3	26,3	63,2
	Πολύ	35	30,7	30,7	93,9
	Πάρα Πολύ	7	6,1	6,1	100,0
	Total	114	100,0	100,0	

Πίνακας 4-5Γ2 Σε ποιο βαθμό επηρεάζει την εκδήλωση φαινομένου εκφοβισμού η ηλικία του θύματος

Σε σχέση με τη χώρα προέλευσης, προκύπτει πως οι εκπαιδευτικοί δίνουν βαρύτητα, στη χώρα προέλευσης του θύματος 30,7% και λιγότερο στου θύτη 23,7%.

Σε ποιο βαθμό επηρεάζει την εκδήλωση φαινομένου εκφοβισμού η χώρα προέλευσης του θύτη

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Καθόλου	6	5,3	5,3	5,3
	Ελάχιστα	18	15,8	15,8	21,1
	Λίγο	17	14,9	14,9	36,0
	Μέτρια	33	28,9	28,9	64,9
	Πολύ	27	23,7	23,7	88,6
	Πάρα Πολύ	13	11,4	11,4	100,0
	Total	114	100,0	100,0	

Πίνακας 4-6Γ2 Σε ποιο βαθμό επηρεάζει την εκδήλωση φαινομένου εκφοβισμού η χώρα προέλευσης του θύτη

Σε ποιο βαθμό επηρεάζει την εκδήλωση φαινομένου εκφοβισμού η χώρα προέλευσης του θύματος

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Καθόλου	4	3,5	3,5	3,5
	Ελάχιστα	18	15,8	15,8	19,3
	Λίγο	17	14,9	14,9	34,2
	Μέτρια	27	23,7	23,7	57,9
	Πολύ	35	30,7	30,7	88,6
	Πάρα Πολύ	13	11,4	11,4	100,0
	Total	114	100,0	100,0	

Πίνακας 4-7Γ2 Σε ποιο βαθμό επηρεάζει την εκδήλωση φαινομένου εκφοβισμού η χώρα προέλευσης του θύματος

Γ 3. Σε ποιο βαθμό θεωρείτε ότι οι παρακάτω παράγοντες ενισχύουν την εμφάνιση περιστατικών εκφοβισμού στο σχολικό χώρο;

Από τον παρακάτω συγκεντρωτικό πίνακα προκύπτει πως οι συχνότεροι παράγοντες που ενισχύουν την εμφάνιση του φαινομένου είναι το οικογενειακό περιβάλλον, ο ρατσισμός, η χαμηλή αυτοεκτίμηση του θύματος και ακολουθούν τα κοινωνικά πρότυπα, η χαμηλή αυτοεκτίμηση του θύτη, η έλλειψη ενημέρωσης των γονέων, οι «σιωπηροί» παρατηρητές και τα Μ.Μ.Ε.(Πίνακας 4-1Γ3)

Statistics

	N		Mean	Std. Deviation	Sum
	Valid	Missing			
Το οικογενειακό περιβάλλον-γονεϊκά πρότυπα ενισχύουν την εμφάνιση του εκφοβισμού	114	0	5,00	,978	570
Τα κοινωνικά πρότυπα-κουλτούρα ενισχύουν την εμφάνιση του εκφοβισμού	114	0	4,88	,979	556
Τα μέσα μαζικής ενημέρωσης ενισχύουν την εμφάνιση του εκφοβισμού	114	0	4,69	1,145	535
Η έλλειψη προγραμμάτων πρόληψης και αντιμετώπισης ενισχύουν την εμφάνιση του εκφοβισμού	114	0	4,62	1,163	527
Οι "σιωπηροί παρατηρητές" ενισχύουν την εμφάνιση του εκφοβισμού	114	0	4,79	1,009	546
Τα φαινόμενα όπως ρατσισμός-ξενοφοβία ενισχύουν την εμφάνιση του εκφοβισμού	114	0	4,90	1,056	559
Η χαμηλή αυτοεκτίμηση του θύτη ενισχύουν την εμφάνιση του εκφοβισμού	114	0	4,82	1,131	550
Η χαμηλή αυτοεκτίμηση του θύματος ενισχύουν την εμφάνιση του εκφοβισμού	114	0	4,89	1,011	557
Η έμφαση στην υψηλή σχολική επίδοση ενισχύουν την εμφάνιση του εκφοβισμού	114	0	3,73	1,285	425
Η έλλειψη ενημέρωσης γονέων ενισχύουν την εμφάνιση του εκφοβισμού	114	0	4,81	1,104	548

Πίνακας 4-1Γ3 Συνολικά αποτελέσματα ενότητας Γ3 .

Στη συνέχεια και όπως αποτυπώνεται στους παρακάτω πίνακες, παρατηρούμε πως οι δείκτες στους πίνακες που ακολουθούν είναι υψηλοί. Τούτο είναι πιθανό να οφείλεται, στην ανάγκη για επιμόρφωση και ενός πλαισίου δράσεων, όχι μόνον για τους εκπαιδευτικούς, αλλά κυρίως για τους γονείς. Το οικογενειακό περιβάλλον ενισχύει τον εκφοβισμό με ότι αυτό συνεπάγεται σε ποσοστό 50,9%, καθώς και τα κοινωνικά πρότυπα 53,5%.

Το οικογενειακό περιβάλλον-γονεϊκά πρότυπα ενισχύουν την εμφάνιση του εκφοβισμού

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Ελάχιστα	5	4,4	4,4	4,4
	Λίγο	4	3,5	3,5	7,9
	Μέτρια	12	10,5	10,5	18,4
	Πολύ	58	50,9	50,9	69,3
	Πάρα Πολύ	35	30,7	30,7	100,0
	Total	114	100,0	100,0	

Πίνακας 4-2Γ3 Το οικογενειακό περιβάλλον-γονεϊκά πρότυπα ενισχύουν την εμφάνιση του εκφοβισμού.

Τα κοινωνικά πρότυπα-κουλτούρα ενισχύουν την εμφάνιση του εκφοβισμού

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Ελάχιστα	6	5,3	5,3	5,3
	Λίγο	3	2,6	2,6	7,9
	Μέτρια	17	14,9	14,9	22,8
	Πολύ	61	53,5	53,5	76,3
	Πάρα Πολύ	27	23,7	23,7	100,0
	Total	114	100,0	100,0	

Πίνακας 4-3Γ3 Τα κοινωνικά πρότυπα-κουλτούρα ενισχύουν την εμφάνιση του εκφοβισμού

Στα παραπάνω συγκαταλέγονται και τα Μ.Μ.Ε. που ενισχύουν το φαινόμενο, κατά την άποψη των ερωτηθέντων σε ποσοστό 40,4%. Η έλλειψη προγραμμάτων ενημέρωσης επηρεάζει αρνητικά, όπως πιστεύει το 41,2%.

Τα μέσα μαζικής ενημέρωσης ενισχύουν την εμφάνιση του εκφοβισμού

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Ελάχιστα	8	7,0	7,0	7,0
	Λίγο	9	7,9	7,9	14,9
	Μέτρια	22	19,3	19,3	34,2
	Πολύ	46	40,4	40,4	74,6
	Πάρα Πολύ	29	25,4	25,4	100,0
	Total	114	100,0	100,0	

Πίνακας 4-4Γ3 Τα μέσα μαζικής ενημέρωσης ενισχύουν την εμφάνιση του εκφοβισμού

Η έλλειψη προγραμμάτων πρόληψης-αντιμετώπισης ενισχύουν την εμφάνιση του εκφοβισμού

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Καθόλου	1	,9	,9	,9
	Ελάχιστα	6	5,3	5,3	6,1
	Λίγο	13	11,4	11,4	17,5
	Μέτρια	21	18,4	18,4	36,0
	Πολύ	47	41,2	41,2	77,2
	Πάρα Πολύ	26	22,8	22,8	100,0
	Total	114	100,0	100,0	

Πίνακας 4-5Γ3 Η έλλειψη προγραμμάτων πρόληψης-αντιμετώπισης ενισχύουν την εμφάνιση του εκφοβισμού

Οι σιωπηροί παρατηρητές, όπως αναφέρει η βιβλιογραφία, τάσσονται με το μέρος του θύτη και ενισχύουν με τη στάση τους το φαινόμενο. Γεγονός που προκύπτει και από την έρευνα στο 44,7%.

Οι "σιωπηροί παρατηρητές" ενισχύουν την εμφάνιση του εκφοβισμού

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Ελάχιστα	6	5,3	5,3	5,3
	Λίγο	3	2,6	2,6	7,9
	Μέτρια	27	23,7	23,7	31,6
	Πολύ	51	44,7	44,7	76,3
	Πάρα Πολύ	27	23,7	23,7	100,0
	Total	114	100,0	100,0	

Πίνακας 4-6Γ3 Οι "σιωπηροί παρατηρητές" ενισχύουν την εμφάνιση του εκφοβισμού

Ο ρατσισμός-ξеноφοβία, γεγονός που διχάζει την ελληνική κοινωνία δυστυχώς επιβεβαιώνει την εμφάνιση του σχολικού εκφοβισμού σε ποσοστό 47,4%.

Τα φαινόμενα όπως ρατσισμός-ξеноφοβία ενισχύουν αντικοινωνικές συμπεριφορές

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Καθόλου	2	1,8	1,8	1,8
	Ελάχιστα	2	1,8	1,8	3,5
	Λίγο	7	6,1	6,1	9,6
	Μέτρια	16	14,0	14,0	23,7
	Πολύ	54	47,4	47,4	71,1
	Πάρα Πολύ	33	28,9	28,9	100,0
	Total	114	100,0	100,0	

Πίνακας 4-7Γ3 Τα φαινόμενα όπως ρατσισμός-ξеноφοβία ενισχύουν την εμφάνιση του εκφοβισμού

Αναζητούμε και επιδιώκουμε εμείς οι εκπαιδευτικοί, ψυχικά υγιείς μαθητές, με πίστη στον εαυτό τους, διότι σε αντίθετη περίπτωση, μαθητές με χαμηλή αυτοεκτίμηση, κινδυνεύουν να γίνουν θύτες 45,6% ή θύματα 40,4%.

Η χαμηλή αυτοεκτίμηση του θύτη ενισχύουν την εμφάνιση του εκφοβισμού

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Καθόλου	1	,9	,9	,9
	Ελάχιστα	7	6,1	6,1	7,0
	Λίγο	5	4,4	4,4	11,4
	Μέτρια	17	14,9	14,9	26,3
	Πολύ	52	45,6	45,6	71,9
	Πάρα Πολύ	32	28,1	28,1	100,0
	Total	114	100,0	100,0	

Πίνακας 4-8Γ3 Η χαμηλή αυτοεκτίμηση του θύτη ενισχύουν την εμφάνιση του εκφοβισμού

Η χαμηλή αυτοεκτίμηση του θύματος ενισχύουν την εμφάνιση του εκφοβισμού

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Ελάχιστα	5	4,4	4,4	4,4
	Λίγο	3	2,6	2,6	7,0
	Μέτρια	26	22,8	22,8	29,8
	Πολύ	46	40,4	40,4	70,2
	Πάρα Πολύ	34	29,8	29,8	100,0
	Total	114	100,0	100,0	

Πίνακας 4-9Γ3 Η χαμηλή αυτοεκτίμηση του θύματος ενισχύουν την εμφάνιση του εκφοβισμού

Η έμφαση στην υψηλή σχολική επίδοση ενισχύουν την εμφάνιση του εκφοβισμού

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Καθόλου	4	3,5	3,5	3,5
	Ελάχιστα	19	16,7	16,7	20,2
	Λίγο	22	19,3	19,3	39,5
	Μέτρια	38	33,3	33,3	72,8
	Πολύ	21	18,4	18,4	91,2
	Πάρα Πολύ	10	8,8	8,8	100,0
	Total	114	100,0	100,0	

Πίνακας 4-10Γ3 Η έμφαση στην υψηλή επίδοση ενισχύουν την εμφάνιση του εκφοβισμού

Η ενημέρωση των γονέων είναι απαραίτητη, διότι όπως φαίνεται στον επόμενο πίνακα, η έλλειψή της ενισχύει το φαινόμενο σε ποσοστό 42,1%.

Η έλλειψη ενημέρωσης γονέων για χειρισμό ανάλογων κρίσεων, ενισχύουν την εμφάνιση του εκφοβισμού

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Καθόλου	1	,9	,9	,9
	Ελάχιστα	5	4,4	4,4	5,3
	Λίγο	7	6,1	6,1	11,4
	Μέτρια	21	18,4	18,4	29,8
	Πολύ	48	42,1	42,1	71,9
	Πάρα Πολύ	32	28,1	28,1	100,0
	Total	114	100,0	100,0	

Πίνακας 4-11Γ3 Η έλλειψη ενημέρωσης γονέων για χειρισμό ανάλογων κρίσεων, ενισχύουν την εμφάνιση του εκφοβισμού

Δ. Διαχείριση- Αντιμετώπιση του Σχολικού Εκφοβισμού.

Δ 1. Πόσο συχνά επιλέγετε τους παρακάτω τρόπους διαχείρισης- παρέμβασης για την αντιμετώπιση περιστατικών εκφοβισμού στο σχολικό χώρο;

Από τις απαντήσεις των εκπαιδευτικών και τους τρόπους διαχείρισης για την αντιμετώπιση του φαινομένου, κυρίαρχο ρόλο παίζει η συζήτηση με το θύμα και το θύτη, η συζήτηση με το σύνολο της τάξης και η κάθε είδους συνεργασία με το θύτη, θύμα και τις οικογένειες αυτών.(Πίνακας 4-1Δ1)

Συνολικά Αποτελέσματα

	N		Mean	Std. Deviation	Sum
	Valid	Missing			
Επιλέγω σωματική τιμωρία του θύτη	114	0	1,19	,664	136
Επιλέγω παραπομπή του θύτη στο Δ/ντή	114	0	4,14	1,382	472
Επιλέγω παραπομπή θύτη και θύματος στο Δ/ντή	114	0	3,95	1,444	450
Επιλέγω συζήτηση με το θύτη	114	0	5,26	,852	600
Επιλέγω συζήτηση με το θύμα	114	0	5,34	,818	609
Επιλέγω συζήτηση και με το θύτη και με το θύμα	114	0	5,16	1,027	588
Επιλέγω συζήτηση με τους αυτόπτες μάρτυρες	114	0	4,96	,995	566
Επιλέγω συνεργασία με τους γονείς του θύτη	114	0	5,12	,951	584
Επιλέγω συνεργασία με τους γονείς του θύματος	114	0	5,11	,999	582
Επιλέγω συνεργασία με γονείς θύτη και θύματος	114	0	4,75	1,287	542
Επιλέγω συνεργασία με τον σχολικό σύμβουλο	114	0	3,80	1,422	433
Επιλέγω συνεργασία με ειδικούς (ψυχολόγοι κτλ)	114	0	4,15	1,553	473
Επιλέγω αυξημένη επιτήρηση θύτη και θύματος	114	0	5,01	1,000	571
Επιλέγω υποστήριξη του θύτη από ένα συμμαθητή	114	0	3,44	1,488	392
Επιλέγω υποστήριξη του θύματος από ένα συμμαθητή	114	0	3,91	1,430	446
Επιλέγω συζήτηση με όλη την τάξη για το φαινόμενο του σχ. εκφοβισμού	114	0	5,22	1,020	595
Επιλέγω λήψη απόφασης από τους υπόλοιπους μαθητές για τον τρόπο αντιμετώπισης	114	0	3,79	1,717	432

Πίνακας 4-1Δ1 Τρόποι διαχείρισης για την αντιμετώπιση του εκφοβισμού στο σχολικό χώρο.

Σε σχέση με τους τρόπους διαχείρισης του σχολικού εκφοβισμού, οι εκπαιδευτικοί απάντησαν με 90,4% ότι **δεν** επιλέγουν τη σωματική τιμωρία.

Επιλέγω σωματική τιμωρία του θύτη

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Καθόλου	103	90,4	90,4	90,4
	Ελάχιστα	4	3,5	3,5	93,9
	Λίγο	4	3,5	3,5	97,4
	Μέτρια	2	1,8	1,8	99,1
	Πολύ	1	,9	,9	100,0
	Total	114	100,0	100,0	

Πίνακας 4-2Δ1 Σωματική τιμωρία.

Στη συνέχεια παρουσιάζονται οι απαντήσεις των εκπαιδευτικών, σχετικά με τους τρόπους διαχείρισης του φαινομένου. Επιλέγουν με ένα 50% την παραπομπή του θύτη στο Διευθυντή/ντρια, την παραπομπή θύτη και θύματος 43% συγχρόνως στο Διευθυντή/ντρια.

Επιλέγω παραπομπή του θύτη στο Δ/ντή

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Καθόλου	4	3,5	3,5	3,5
	Ελάχιστα	14	12,3	12,3	15,8
	Λίγο	18	15,8	15,8	31,6
	Μέτρια	21	18,4	18,4	50,0
	Πολύ	40	35,1	35,1	85,1
	Πάρα Πολύ	17	14,9	14,9	100,0
	Total	114	100,0	100,0	

Πίνακας 4-3Δ1 Επιλέγω παραπομπή του θύτη στο Δ/ντή

Επιλέγω παραπομπή θύτη και θύματος στο Δ/ντή

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Καθόλου	7	6,1	6,1	6,1
	Ελάχιστα	15	13,2	13,2	19,3
	Λίγο	19	16,7	16,7	36,0
	Μέτρια	24	21,1	21,1	57,0
	Πολύ	34	29,8	29,8	86,8
	Πάρα Πολύ	15	13,2	13,2	100,0
	Total	114	100,0	100,0	

Πίνακας 4-4Δ1 Επιλέγω παραπομπή του θύτη και θύματος στο Δ/ντή

Ένας από τους τρόπους διαχείρισης που επιλέγουν οι εκπαιδευτικοί όπως φαίνεται, είναι η συζήτηση με το θύτη, το θύμα και τους αυτόπτες μάρτυρες.

Επιλέγω συζήτηση με το θύτη

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Ελάχιστα	2	1,8	1,8	1,8
	Λίγο	4	3,5	3,5	5,3
	Μέτρια	6	5,3	5,3	10,5
	Πολύ	52	45,6	45,6	56,1
	Πάρα Πολύ	50	43,9	43,9	100,0
	Total	114	100,0	100,0	

Πίνακας 4-5Δ1 Επιλέγω συζήτηση με το θύτη

Επιλέγω συζήτηση με το θύμα

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Ελάχιστα	1	,9	,9	,9
	Λίγο	5	4,4	4,4	5,3
	Μέτρια	4	3,5	3,5	8,8
	Πολύ	48	42,1	42,1	50,9
	Πάρα Πολύ	56	49,1	49,1	100,0
	Total	114	100,0	100,0	

Πίνακας 4-6Δ1 Επιλέγω συζήτηση με το θύμα

Επιλέγω συζήτηση και με το θύτη και με το θύμα

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Καθόλου	1	,9	,9	,9
	Ελάχιστα	2	1,8	1,8	2,6
	Λίγο	7	6,1	6,1	8,8
	Μέτρια	9	7,9	7,9	16,7
	Πολύ	44	38,6	38,6	55,3
	Πάρα Πολύ	51	44,7	44,7	100,0
	Total	114	100,0	100,0	

Πίνακας 4-7Δ1 Επιλέγω συζήτηση με το θύτη και το θύμα

Επιλέγω συζήτηση με τους αυτόπτες μάρτυρες

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Ελάχιστα	4	3,5	3,5	3,5
	Λίγο	6	5,3	5,3	8,8
	Μέτρια	16	14,0	14,0	22,8
	Πολύ	52	45,6	45,6	68,4
	Πάρα Πολύ	36	31,6	31,6	100,0
	Total	114	100,0	100,0	

Πίνακας 4-8Δ1 Επιλέγω συζήτηση με τους αυτόπτες μάρτυρες

Γνώμονας και επιδίωξη των εκπαιδευτικών είναι η άριστη συνεργασία, σε τούτο είναι πιθανόν να οφείλεται το υψηλό ποσοστό των απαντήσεών τους. Επιλέγουν συνεργασία με τους γονείς του θύτη 79,8%, επιλέγουν συνεργασία με τους γονείς του θύματος 80,7%, επιλέγουν συνεργασία με τους γονείς θύτη-θύματος 68,4% αθροιστικά (πολύ, πάρα πολύ).

Επιλέγω συνεργασία με τους γονείς του θύτη

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Ελάχιστα	2	1,8	1,8	1,8
	Λίγο	6	5,3	5,3	7,0
	Μέτρια	15	13,2	13,2	20,2
	Πολύ	44	38,6	38,6	58,8
	Πάρα Πολύ	47	41,2	41,2	100,0
	Total	114	100,0	100,0	

Πίνακας 4-9Δ1 Επιλέγω συνεργασία με τους γονείς του θύτη

Επιλέγω συνεργασία με τους γονείς του θύματος

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Ελάχιστα	3	2,6	2,6	2,6
	Λίγο	7	6,1	6,1	8,8
	Μέτρια	12	10,5	10,5	19,3
	Πολύ	45	39,5	39,5	58,8
	Πάρα Πολύ	47	41,2	41,2	100,0
	Total	114	100,0	100,0	

Πίνακας 4-10Δ1 *Επιλέγω συνεργασία με τους γονείς του θύματος*

Επιλέγω συνεργασία με γονείς θύτη και θύματος

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Καθόλου	2	1,8	1,8	1,8
	Ελάχιστα	9	7,9	7,9	9,6
	Λίγο	6	5,3	5,3	14,9
	Μέτρια	19	16,7	16,7	31,6
	Πολύ	40	35,1	35,1	66,7
	Πάρα Πολύ	38	33,3	33,3	100,0
	Total	114	100,0	100,0	

Πίνακας 4-11Δ1 *Επιλέγω συνεργασία με τους γονείς του θύτη και θύματος*

Η συνεργασία με το Σχολικό Σύμβουλο αποτυπώνεται μέτρια 35,1% αθροιστικά (πολύ, πάρα πολύ)

Επιλέγω συνεργασία με τον σχολικό σύμβουλο

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Καθόλου	8	7,0	7,0	7,0
	Ελάχιστα	17	14,9	14,9	21,9
	Λίγο	17	14,9	14,9	36,8
	Μέτρια	32	28,1	28,1	64,9
	Πολύ	28	24,6	24,6	89,5
	Πάρα Πολύ	12	10,5	10,5	100,0

Total	114	100,0	100,0
-------	-----	-------	-------

Πίνακας 4-12Δ1 Επιλέγω συνεργασία με τον σχολικό σύμβουλο

Ενώ η ανάγκη στήριξης από ειδικούς προκύπτει με 52,6% αθροιστικά (πολύ, πάρα πολύ)

Επιλέγω συνεργασία με ειδικούς (ψυχολόγοι κτλ)

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Καθόλου	10	8,8	8,8	8,8
	Ελάχιστα	12	10,5	10,5	19,3
	Λίγο	11	9,6	9,6	28,9
	Μέτρια	21	18,4	18,4	47,4
	Πολύ	38	33,3	33,3	80,7
	Πάρα Πολύ	22	19,3	19,3	100,0
	Total	114	100,0	100,0	

Πίνακας 4-13Δ1 Επιλέγω συνεργασία με ειδικούς (ψυχολόγοι κτλ)

Επιλέγουν την επιτήρηση θύτη και θύματος 81, 6% αθροιστικά (πολύ, πάρα πολύ).

Επιλέγω αυξημένη επιτήρηση θύτη και θύματος

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Ελάχιστα	5	4,4	4,4	4,4
	Λίγο	5	4,4	4,4	8,8
	Μέτρια	11	9,6	9,6	18,4
	Πολύ	56	49,1	49,1	67,5
	Πάρα Πολύ	37	32,5	32,5	100,0
	Total	114	100,0	100,0	

Πίνακας 4-14Δ1 Επιλέγω αυξημένη επιτήρηση θύτη και θύματος

Όπως φαίνεται στη συνέχεια, επιλέγουν υποστήριξη του θύτη από συμμαθητή του 23,7% και του θύματος από συμμαθητή του 38,6% αθροιστικά (πολύ, πάρα πολύ)

Επιλέγω υποστήριξη του θύτη από ένα συμμαθητή

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Καθόλου	16	14,0	14,0	14,0
	Ελάχιστα	18	15,8	15,8	29,8
	Λίγο	16	14,0	14,0	43,9
	Μέτρια	37	32,5	32,5	76,3
	Πολύ	18	15,8	15,8	92,1
	Πάρα Πολύ	9	7,9	7,9	100,0
	Total	114	100,0	100,0	

Πίνακας 4-15Δ1 Επιλέγω υποστήριξη του θύτη από ένα συμμαθητή

Επιλέγω υποστήριξη του θύματος από ένα συμμαθητή

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Καθόλου	9	7,9	7,9	7,9
	Ελάχιστα	14	12,3	12,3	20,2
	Λίγο	12	10,5	10,5	30,7
	Μέτρια	35	30,7	30,7	61,4
	Πολύ	31	27,2	27,2	88,6
	Πάρα Πολύ	13	11,4	11,4	100,0
	Total	114	100,0	100,0	

Πίνακας 4-16Δ1 Επιλέγω υποστήριξη του θύματος από ένα συμμαθητή

Η συζήτηση με όλη την τάξη, προφανώς κατά την άποψη των ερωτηθέντων, είναι το αποδοτικότερο μέσο διαχείρισης και αποτυπώνεται με 86,8% αθροιστικά (πολύ, πάρα πολύ)

Επιλέγω συζήτηση με όλη την τάξη για το φαινόμενο του Σχ. Εκφοβισμού

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Ελάχιστα	4	3,5	3,5	3,5
	Λίγο	7	6,1	6,1	9,6
	Μέτρια	4	3,5	3,5	13,2
	Πολύ	44	38,6	38,6	51,8
	Πάρα Πολύ	55	48,2	48,2	100,0
	Total	114	100,0	100,0	

Πίνακας 4-17Δ1 Επιλέγω συζήτηση με όλη την τάξη για το φαινόμενο του σχ. εκφοβισμού

Η επιλογή της λήψης απόφασης από τους μαθητές 41,33% αθροιστικά (πολύ, πάρα πολύ).

Επιλέγω λήψη απόφασης από τους υπόλοιπους μαθητές για τον τρόπο αντιμετώπισης

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Καθόλου	16	14,0	14,0	14,0
	Ελάχιστα	16	14,0	14,0	28,1
	Λίγο	14	12,3	12,3	40,4
	Μέτρια	21	18,4	18,4	58,8
	Πολύ	24	21,1	21,1	79,8
	Πάρα Πολύ	23	20,2	20,2	100,0
	Total		114	100,0	100,0

Πίνακας4-18Δ1 Επιλέγω λήψη απόφασης από τους υπόλοιπους μαθητές για τον τρόπο αντιμετώπισης.

Δ 2. Σε ποιό βαθμό θεωρείτε ότι οι παρακάτω πτυχές-γνωρίσματα της διαχείρισης εμπερικλείονται στις υποχρεώσεις σας ως εκπαιδευτικού;

Απαραίτητη και σημαντικότερη υποχρέωση του εκπαιδευτικού, θεωρούν οι ερωτηθέντες, είναι πρωτίστως η δημιουργία θετικού κλίματος, η ενίσχυση της αυτοεκτίμησης του μαθητή, η ενεργός ακρόαση και η ενσυναίσθηση από μέρους των εκπαιδευτικών, των προβλημάτων του μαθητή και στη συνέχεια οι συμβουλευτικές δραστηριότητες, η αξιοποίηση των βιωμάτων του μαθητή .(Πίνακας 4-1Δ2)

Συνολικά Αποτελέσματα

	N		Mean	Std. Deviation	Sum
	Valid	Missing			
Εμπερικλείεται στις υποχρεώσεις ως εκπαιδευτικός η δημιουργία θετικού κλίματος με τους μαθητές	114	0	5,48	,743	625
Εμπερικλείεται στις υποχρεώσεις ως εκπαιδευτικός οι συμβουλευτικές δραστηριότητες	114	0	5,21	,982	594
Εμπερικλείεται στις υποχρεώσεις ως εκπαιδευτικός η αξιοποίηση των βιωμάτων του μαθητή	114	0	5,05	,985	576
Εμπερικλείεται στις υποχρεώσεις ως εκπαιδευτικός η ενεργός ακρόαση στα προβλήματα	114	0	5,39	,858	615
Εμπερικλείεται στις υποχρεώσεις ως εκπαιδευτικός η ανάδειξη του "προσώπου" του μαθητή	114	0	4,96	1,092	565
Εμπερικλείεται στις υποχρεώσεις ως εκπαιδευτικός η ενίσχυση της αυτοεκτίμησης του μαθητή	114	0	5,47	,767	624
Εμπερικλείεται στις υποχρεώσεις ως εκπαιδευτικός η θετική και άνευ όρων αποδοχή του μαθητή	114	0	4,82	1,216	549
Εμπερικλείεται στις υποχρεώσεις ως εκπαιδευτικός η αυθεντικότητα απέναντι στους μαθητές	114	0	5,26	,969	600
Εμπερικλείεται στις υποχρεώσεις ως εκπαιδευτικός η ενσυναίσθηση απέναντι στους μαθητές	114	0	5,35	,872	610
Εμπερικλείεται στις υποχρεώσεις ως εκπαιδευτικός η αντίληψη του μαθητή ως δυναμικού συστήματος	114	0	5,22	,849	595
Εμπερικλείεται στις υποχρεώσεις ως εκπαιδευτικός η αντίληψη της τάξης ως δυναμικό σύστημα	114	0	5,39	,804	614

Πίνακας 4-1Δ2 *Εμπερικλείονται στις υποχρεώσεις των εκπαιδευτικών, οι πτυχές- γνωρίσματα, για τη διαχείριση του σχολικού εκφοβισμού;*

Στους πίνακες της επόμενης ενότητας, αναδεικνύονται υψηλά θετικά ποσοστά, στις απαντήσεις των εκπαιδευτικών που αφορούν τις υποχρεώσεις τους ως πτυχές διαχείρισης του εκφοβισμού. Θεωρούν ότι το θετικό κλίμα 59,6% είναι υποχρέωσή τους καθώς και οι συμβουλευτικές δραστηριότητες 47,4% (πάρα πολύ).

Εμπερικλείεται στις υποχρεώσεις ως εκπαιδευτικός η δημιουργία θετικού κλίματος με τους μαθητές

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Λίγο	4	3,5	3,5	3,5
	Μέτρια	5	4,4	4,4	7,9
	Πολύ	37	32,5	32,5	40,4
	Πάρα Πολύ	68	59,6	59,6	100,0
	Total	114	100,0	100,0	

Πίνακας 4-2Δ2 Υποχρέωση εκπαιδευτικού η δημιουργία θετικού κλίματος

Εμπερικλείεται στις υποχρεώσεις ως εκπαιδευτικός οι συμβουλευτικές δραστηριότητες με σκοπό την αυτοοργάνωση της μάθησης από το μαθητή

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Ελάχιστα	4	3,5	3,5	3,5
	Λίγο	3	2,6	2,6	6,1
	Μέτρια	12	10,5	10,5	16,7
	Πολύ	41	36,0	36,0	52,6
	Πάρα Πολύ	54	47,4	47,4	100,0
	Total	114	100,0	100,0	

Πίνακας 4-3Δ2 Υποχρέωση εκπαιδευτικού οι συμβουλευτικές δραστηριότητες με σκοπό την αυτοοργάνωση της μάθησης από το μαθητή

Οι εκπαιδευτικοί δείχνουν να αξιολογούν τα βιώματα των μαθητών στο 38,6%

Εμπερικλείεται στις υποχρεώσεις ως εκπαιδευτικός η αξιοποίηση των βιωμάτων του μαθητή κατά τη μαθησιακή διαδικασία

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Ελάχιστα	2	1,8	1,8	1,8
	Λίγο	8	7,0	7,0	8,8
	Μέτρια	16	14,0	14,0	22,8
	Πολύ	44	38,6	38,6	61,4
	Πάρα Πολύ	44	38,6	38,6	100,0
	Total	114	100,0	100,0	

Πίνακας 4-4Δ2 Υποχρέωση εκπαιδευτικού η αξιοποίηση των βιωμάτων του μαθητή κατά τη μαθησιακή διαδικασία

Θεωρούν υποχρεωσή τους (πάρα πολύ) 57,9% την ενεργητική ακρόαση των προβλημάτων των μαθητών τους.

Εμπερικλείεται στις υποχρεώσεις ως εκπαιδευτικός η ενεργός ακρόαση στα προβλήματα των μαθητών

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Λίγο	7	6,1	6,1	6,1
	Μέτρια	7	6,1	6,1	12,3
	Πολύ	34	29,8	29,8	42,1
	Πάρα Πολύ	66	57,9	57,9	100,0
	Total	114	100,0	100,0	

Πίνακας 4-5Δ2 Υποχρέωση εκπαιδευτικού η ενεργός ακρόαση στα προβλήματα των μαθητών

Εμπερικλείεται στις υποχρεώσεις ως εκπαιδευτικός η ανάδειξη του "προσώπου" του μαθητή

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Καθόλου	3	2,6	2,6	2,6
	Λίγο	7	6,1	6,1	8,8
	Μέτρια	19	16,7	16,7	25,4
	Πολύ	45	39,5	39,5	64,9
	Πάρα Πολύ	40	35,1	35,1	100,0

Total	114	100,0	100,0
-------	-----	-------	-------

Πίνακας 4-6Δ2 Υποχρέωση εκπαιδευτικού η ανάδειξη του "προσώπου" του μαθητή

Η ενίσχυση της αυτοεκτίμησης, εμπερικλείεται στις υποχρεώσεις τους σε μεγάλο ποσοστό 60,5%.

Εμπερικλείεται στις υποχρεώσεις ως εκπαιδευτικός η ενίσχυση της αυτοεκτίμησης του μαθητή

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Λίγο	4	3,5	3,5	3,5
	Μέτρια	7	6,1	6,1	9,6
	Πολύ	34	29,8	29,8	39,5
	Πάρα Πολύ	69	60,5	60,5	100,0
	Total	114	100,0	100,0	

Πίνακας 4-7Δ2 Υποχρέωση εκπαιδευτικού η ενίσχυση της αυτοεκτίμησης του μαθητή

Εμπερικλείεται στις υποχρεώσεις ως εκπαιδευτικός η θετική και άνευ όρων αποδοχή του μαθητή

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Καθόλου	3	2,6	2,6	2,6
	Ελάχιστα	4	3,5	3,5	6,1
	Λίγο	7	6,1	6,1	12,3
	Μέτρια	21	18,4	18,4	30,7
	Πολύ	41	36,0	36,0	66,7
	Πάρα Πολύ	38	33,3	33,3	100,0
	Total	114	100,0	100,0	

Πίνακας 4-8Δ2 Υποχρέωση εκπαιδευτικού η θετική και άνευ όρων αποδοχή του μαθητή

Τόσο η αυθεντικότητα του εκπαιδευτικού απέναντι στους μαθητές του 50,9% όσο και η ενσυναίσθηση που θα πρέπει να τον διακρίνει 54,4% , είναι παράγοντες που θεωρούνται σημαντικοί, όπως φαίνεται από τις απαντήσεις τους.(Πίνακες 4-9Δ2 και 4-10Δ2).

Εμπερικλείεται στις υποχρεώσεις ως εκπαιδευτικός η αυθεντικότητα απέναντι στους μαθητές

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Ελάχιστα	4	3,5	3,5	3,5
	Λίγο	2	1,8	1,8	5,3
	Μέτρια	12	10,5	10,5	15,8
	Πολύ	38	33,3	33,3	49,1
	Πάρα Πολύ	58	50,9	50,9	100,0
	Total	114	100,0	100,0	

Πίνακας 4-9Δ2 Υποχρέωση εκπαιδευτικού η αυθεντικότητα απέναντι στους μαθητές

Εμπερικλείεται στις υποχρεώσεις ως εκπαιδευτικός η ενσυναίσθηση απέναντι στους μαθητές

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Ελάχιστα	1	,9	,9	,9
	Λίγο	5	4,4	4,4	5,3
	Μέτρια	9	7,9	7,9	13,2
	Πολύ	37	32,5	32,5	45,6
	Πάρα Πολύ	62	54,4	54,4	100,0
	Total	114	100,0	100,0	

Πίνακας 4-10Δ2 Υποχρέωση εκπαιδευτικού η ενσυναίσθηση απέναντι στους μαθητές

Ο μαθητής είναι ένα δυναμικό σύστημα κατά την άποψη του 43,9%, όπως επίσης το 55,3% πιστεύει πως και η σχολική τάξη είναι ένα δυναμικό σύστημα.

**Εμπερικλείεται στις υποχρεώσεις ως εκπαιδευτικός η αντίληψη του μαθητή ως
δυναμικού συστήματος**

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Λίγο	6	5,3	5,3	5,3
	Μέτρια	13	11,4	11,4	16,7
	Πολύ	45	39,5	39,5	56,1
	Πάρα Πολύ	50	43,9	43,9	100,0
	Total	114	100,0	100,0	

Πίνακας 4-11Δ2 Υποχρέωση εκπαιδευτικού η αντίληψη του μαθητή ως δυναμικού συστήματος

**Εμπερικλείεται στις υποχρεώσεις ως εκπαιδευτικός η αντίληψη της τάξης ως δυναμικό
σύστημα**

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Λίγο	4	3,5	3,5	3,5
	Μέτρια	11	9,6	9,6	13,2
	Πολύ	36	31,6	31,6	44,7
	Πάρα Πολύ	63	55,3	55,3	100,0
	Total	114	100,0	100,0	

Πίνακας 4-12Δ2 Υποχρέωση εκπαιδευτικού η αντίληψη της τάξης ως δυναμικό σύστημα

Δ 3. Σε ποιο βαθμό εντάσσετε τις παρακάτω ενέργειες της διαχείρισής σας για την αντιμετώπιση του σχολικού εκφοβισμού;

Στις ενέργειες διαχείρισης που εντάσσονται και αφορούν την αντιμετώπιση του φαινομένου, σύμφωνα πάντα με τις απόψεις των εκπαιδευτικών είναι η δημιουργία θετικού κλίματος, η ενεργός ακρόαση θύτη και θύματος, η καλλιέργεια της αυτοεκτίμησης θύτη και θύματος και η συνεργασία με τις οικογένειες των θύτη, θύματος.(Πίνακας 4-1Δ3).

Συνολικά Αποτελέσματα

		Η δημιουργία θετικού κλίματος αποδοχής και σεβασμού του άλλου εντάσσεται στις ενέργειες διαχείρισης του σχ. εκφοβισμού	Η αξιοποίηση των βιωμάτων θύτη και θύματος εντάσσεται στις ενέργειες διαχείρισης του σχ. εκφοβισμού	Η ενεργός ακρόαση θύτη και θύματος εντάσσεται στις ενέργειες διαχείρισης του σχ. εκφοβισμού	Η δημιουργία συμβουλευτικής ομάδας μεταξύ εκ. θύτη και θύματος εντάσσεται στις ενέργειες διαχείρισης του σχ. εκφοβισμού	Η δημιουργία συμβουλευτικής ομάδας μεταξύ εκ. θύτη και θύματος άλλων φορέων εντάσσεται στις ενέργειες διαχείρισης του σχ. εκφοβισμού
N	Valid	114	114	114	114	114
	Missing	0	0	0	0	0
Mean		5,48	4,78	5,28	4,64	4,48
Std. Deviation		,755	1,011	1,000	1,338	1,397
Sum		625	545	602	529	511

Συνολικά Αποτελέσματα

		Η συνεργασία με την οικογένεια θύτη και θύματος εντάσσεται στις ενέργειες διαχείρισης του σχ. εκφοβισμού	Η εστίαση στην αυτοεκτίμηση θύτη και θύματος εντάσσεται στις ενέργειες διαχείρισης του σχ. Εκφοβισμού	Η διδασκαλία τρόπων λήψης απόφασης θύτη και θύματος εντάσσεται στις ενέργειες διαχείρισης του σχ. εκφοβισμού
N	Valid	114	114	114
	Missing	0	0	0
Mean		4,96	5,17	4,80
Std. Deviation		1,299	1,004	1,249
Sum		565	589	547

Πίνακας 4-1Δ3 Ενέργειες διαχείρισης των εκπαιδευτικών για την αντιμετώπιση του σχολικού εκφοβισμού

Η διαχείριση του φαινομένου του σχολικού εκφοβισμού, προβληματίζει την εκπαιδευτική κοινότητα. Όπως προκύπτει όμως από τους παρακάτω πίνακες, οι απόψεις των εκπαιδευτικών για τις ενέργειες και τις στρατηγικές διαχείρισης συγκλίνουν και παρουσιάζουν υψηλά ποσοστά. Κομβική ερώτηση της έρευνας, είναι αν η δημιουργία θετικού κλίματος αποδοχής και σεβασμού του άλλου, εντάσσεται στις ενέργειες διαχείρισης του σχολικού εκφοβισμού. Το 91,2% αθροιστικά (πολύ, πάρα πολύ) απάντησε ΝΑΙ.

Η δημιουργία θετικού κλίματος αποδοχής και σεβασμού του άλλου εντάσσεται στις ενέργειες διαχείρισης του σχ. Εκφοβισμού

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Λίγο	4	3,5	3,5	3,5
	Μέτρια	6	5,3	5,3	8,8
	Πολύ	35	30,7	30,7	39,5
	Πάρα Πολύ	69	60,5	60,5	100,0
	Total	114	100,0	100,0	

Πίνακας 4-2Δ3 Η δημιουργία θετικού κλίματος αποδοχής και σεβασμού του άλλου εντάσσεται στις ενέργειες διαχείρισης του σχ. Εκφοβισμού

Στην ερώτηση αν τα βιώματα θύτη-θύματος εντάσσονται στις ενέργειες διαχείρισης του σχολικού εκφοβισμού, απάντησαν θετικά 68,5%(πολύ, πάρα πολύ)

Η αξιοποίηση των βιωμάτων και των «ιστοριών» του θύτη και θύματος εντάσσεται στις ενέργειες διαχείρισης του σχ. Εκφοβισμού

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Ελάχιστα	3	2,6	2,6	2,6
	Λίγο	11	9,6	9,6	12,3
	Μέτρια	22	19,3	19,3	31,6
	Πολύ	50	43,9	43,9	75,4
	Πάρα Πολύ	28	24,6	24,6	100,0
	Total	114	100,0	100,0	

Πίνακας 4-3Δ3 Η αξιοποίηση των βιωμάτων και των «ιστοριών» του θύτη και θύματος εντάσσεται στις ενέργειες διαχείρισης του σχ. Εκφοβισμού

Η ενεργός ακρόαση θύτη-θύματος θεωρεί το 86% (πολύ, πάρα πολύ) αποτελεί ενέργεια διαχείρισης.

Η ενεργός ακρόαση θύτη και θύματος εντάσσεται στις ενέργειες διαχείρισης του σχ.

Εκφοβισμού

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Καθόλου	2	1,8	1,8	1,8
	Ελάχιστα	1	,9	,9	2,6
	Λίγο	3	2,6	2,6	5,3
	Μέτρια	10	8,8	8,8	14,0
	Πολύ	39	34,2	34,2	48,2
	Πάρα Πολύ	59	51,8	51,8	100,0
	Total	114	100,0	100,0	

Πίνακας 4-4Δ3 Η ενεργός ακρόαση θύτη και θύματος εντάσσεται στις ενέργειες διαχείρισης του σχ. Εκφοβισμού

Τόσο η δημιουργία συμβουλευτικής ομάδας εκπαιδευτικού-θύτη-θύματος 64,9%, όσο και η συμβουλευτική ομάδα εκπαιδευτικού-θύτη-θύματος-φορέων 60,5%, αθροιστικά (πολύ, πάρα πολύ) πιστεύουν πως είναι ενέργειες διαχείρισης που θα πρέπει να εφαρμόζουν.

Η δημιουργία συμβουλευτικής ομάδας μεταξύ εκπαιδευτικού θύτη και θύματος εντάσσεται στις ενέργειες διαχείρισης του σχ. Εκφοβισμού

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Καθόλου	4	3,5	3,5	3,5
	Ελάχιστα	7	6,1	6,1	9,6
	Λίγο	9	7,9	7,9	17,5
	Μέτρια	20	17,5	17,5	35,1
	Πολύ	40	35,1	35,1	70,2
	Πάρα Πολύ	34	29,8	29,8	100,0
	Total	114	100,0	100,0	

Πίνακας 4-5Δ3 Η δημιουργία συμβουλευτικής ομάδας μεταξύ εκπαιδευτικού θύτη και θύματος εντάσσεται στις ενέργειες διαχείρισης του σχ. Εκφοβισμού

Η δημιουργία συμβουλευτικής ομάδας μεταξύ εκπαιδευτικού θύτη και θύματος και άλλων φορέων εντάσσεται στις ενέργειες διαχείρισης του σχ. Εκφοβισμού

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Καθόλου	5	4,4	4,4	4,4
	Ελάχιστα	7	6,1	6,1	10,5
	Λίγο	15	13,2	13,2	23,7
	Μέτρια	18	15,8	15,8	39,5
	Πολύ	39	34,2	34,2	73,7
	Πάρα Πολύ	30	26,3	26,3	100,0
	Total	114	100,0	100,0	

Πίνακας 4-6Δ3 Η δημιουργία συμβουλευτικής ομάδας μεταξύ εκπαιδευτικού θύτη και θύματος και άλλων φορέων, εντάσσεται στις ενέργειες διαχείρισης του σχ. Εκφοβισμού

Η ερώτηση που αφορά τη συνεργασία με το οικογενειακό περιβάλλον θύτη-θύματος, το 74,5% (πολύ, πάρα πολύ) απαντά πως εντάσσεται στις ενέργειες διαχείρισης.

Η συνεργασία με την οικογένεια θύτη και θύματος εντάσσεται στις ενέργειες διαχείρισης του σχ. Εκφοβισμού

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Καθόλου	3	2,6	2,6	2,6
	Ελάχιστα	4	3,5	3,5	6,1
	Λίγο	11	9,6	9,6	15,8
	Μέτρια	11	9,6	9,6	25,4
	Πολύ	33	28,9	28,9	54,4
	Πάρα Πολύ	52	45,6	45,6	100,0
	Total	114	100,0	100,0	

Πίνακας 4-7Δ3 Η συνεργασία με την οικογένεια θύτη και θύματος εντάσσεται στις ενέργειες διαχείρισης του σχ. Εκφοβισμού

Τα 83,3% (πολύ, πάρα πολύ) των ερωτηθέντων απάντησε πως πρέπει να εστιάσουν στην αυτοεκτίμηση του θύτη-θύματος ως ενέργεια διαχείρισης.

Η εστίαση στην αυτοεκτίμηση θύτη και θύματος εντάσσεται στις ενέργειες διαχείρισης του σχ. Εκφοβισμού

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Καθόλου	1	,9	,9	,9
	Ελάχιστα	1	,9	,9	1,8
	Λίγο	8	7,0	7,0	8,8
	Μέτρια	9	7,9	7,9	16,7
	Πολύ	44	38,6	38,6	55,3
	Πάρα Πολύ	51	44,7	44,7	100,0
	Total	114	100,0	100,0	

Πίνακας 4-8Δ3 Η εστίαση στην αυτοεκτίμηση θύτη και θύματος εντάσσεται στις ενέργειες διαχείρισης του σχ. Εκφοβισμού

Οι τρόποι που θα ληφθούν οι αποφάσεις για τους θύτη-θύμα θεωρούν 69,3%(πολύ, πάρα πολύ) των εκπαιδευτικών πως είναι ενέργειες διαχείρισης του σχολικού εκφοβισμού.

Η διδασκαλία τρόπων λήψης απόφασης θύτη και θύματος εντάσσεται στις ενέργειες διαχείρισης του σχ. Εκφοβισμού

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Καθόλου	3	2,6	2,6	2,6
	Ελάχιστα	4	3,5	3,5	6,1
	Λίγο	10	8,8	8,8	14,9
	Μέτρια	18	15,8	15,8	30,7
	Πολύ	40	35,1	35,1	65,8
	Πάρα Πολύ	39	34,2	34,2	100,0
	Total	114	100,0	100,0	

Πίνακας 4-9Δ3 Η διδασκαλία τρόπων λήψης απόφασης θύτη και θύματος εντάσσεται στις ενέργειες διαχείρισης του σχ. Εκφοβισμού.

4.8 Επαγωγική Στατιστική

Συσχετίσεις Ανεξάρτητων και Εξαρτημένων Μεταβλητών.

Για την διερεύνηση πιθανών συσχετίσεων μεταξύ ανεξάρτητων και εξαρτημένων μεταβλητών χρησιμοποιήθηκε το τεστ Pearson X^2 . Στους πίνακες διπλής εισόδου (Crosstab) η διαφορά της αναμενόμενης από την παρατηρηθείσα συχνότητα υποδηλώνει κάποια μορφή εξάρτησης χωρίς να δηλώνει και αιτιότητα. Το μέγεθος p στους πίνακες Chi-Square Tests είναι $<0,05$ δηλαδή σε επίπεδο στατιστικής σημαντικότητας 5%, όπου απορρίπτουμε την υπόθεση H_0 περί μη ύπαρξης συσχέτισης και δεχόμαστε την εναλλακτική H_1 . Στους πίνακες Chi-Square Tests υπάρχει η υποσημείωση για την παραβίαση του κανόνα του 25% για την εμφάνιση των αναμενόμενων συχνοτήτων. Για τις ανάγκες της παρούσης έρευνας αυτός ο κανόνας αγνοείται. **Οι συσχετίσεις που θα εξεταστούν αφορούν το φύλο και την ηλικία των ερωτηθέντων εκπαιδευτικών.**

4.8.1 Συσχετίσεις των Ενοτήτων με Φύλο.

Σε σχέση με το φύλο, δεν παρατηρήθηκαν συσχετίσεις στην ενότητα Γ1 «Πρόσληψη-Αντίληψη του Σχολικού Εκφοβισμού» και στην ενότητα Γ2 «Σε ποιο βαθμό θεωρείτε ότι επηρεάζει την εκδήλωση του φαινομένου του εκφοβισμού.....»

Παρατηρήθηκαν συσχετίσεις με το φύλο στην ενότητα Γ3 «Σε ποιο βαθμό θεωρείτε ότι οι παρακάτω παράγοντες ενισχύουν την εμφάνιση περιστατικών εκφοβισμού στο σχολικό χώρο;» Παρατηρήθηκαν συσχετίσεις επίσης στις ενότητες Δ1 «Πόσο συχνά επιλέγετε τους παρακάτω τρόπους διαχείρισης-παρέμβασης για την αντιμετώπιση περιστατικών εκφοβισμού στο σχολικό χώρο;», Δ2 «Σε ποιο βαθμό θεωρείτε ότι οι παρακάτω πτυχές-γνωρίσματα της διαχείρισης εμπερικλείονται στις υποχρεώσεις σας ως εκπαιδευτικού; » και Δ3 « Σε ποιο βαθμό εντάσσετε τις παρακάτω ενέργειες της διαχείρισής σας για την αντιμετώπιση του σχολικού εκφοβισμού;»

Γ. Πρόσληψη-Αντίληψη του Σχολικού Εκφοβισμού

Συσχετίσεις Ενότητας Γ3 με φύλο

Γ3. «Σε ποιο βαθμό θεωρείτε ότι οι παρακάτω παράγοντες ενισχύουν την εμφάνιση περιστατικών εκφοβισμού στο σχολικό χώρο;»

Το οικογενειακό περιβάλλον-γονεϊκά πρότυπα ενισχύουν την εμφάνιση του εκφοβισμού * Φύλο (Πίνακας 4-8.1) Η εξέταση του Πίνακα 4-8.1. διπλής εισόδου δείχνει ότι οι γυναίκες (πολύ 77,1%) πιστεύουν σε μεγαλύτερο ποσοστό από τους άνδρες (πολύ 22,9%) ότι το οικογενειακό περιβάλλον-γονεϊκά πρότυπα ενισχύουν την εμφάνιση του εκφοβισμού.

Πίνακας 4-8.1. Crosstab

			Φύλο		
			Ανδρας	Γυναίκα	Total
Το οικογενειακό περιβάλλον-γονεϊκά πρότυπα ενισχύουν την εμφάνιση του εκφοβισμού	Ελάχιστα	Count	5	0	5
		Expected Count	1,8	3,2	5,0
		% within Το οικογενειακό περιβάλλον-γονεϊκά πρότυπα ενισχύουν την εμφάνιση του εκφοβισμού	100,0%	0,0%	100,0%
		% within Φύλο	12,5%	0,0%	4,4%
		% of Total	4,4%	0,0%	4,4%
		Standardized Residual	2,5	-1,8	
	Λίγο	Count	2	2	4
		Expected Count	1,4	2,6	4,0
		% within Το οικογενειακό περιβάλλον-γονεϊκά πρότυπα ενισχύουν την εμφάνιση του εκφοβισμού	50,0%	50,0%	100,0%
		% within Φύλο	5,0%	2,7%	3,5%
		% of Total	1,8%	1,8%	3,5%
		Standardized Residual	,5	-,4	
	Μέτρια	Count	5	7	12
		Expected Count	4,2	7,8	12,0
		% within Το οικογενειακό περιβάλλον-γονεϊκά πρότυπα ενισχύουν την εμφάνιση του εκφοβισμού	41,7%	58,3%	100,0%
		% within Φύλο	12,5%	9,5%	10,5%
		% of Total	4,4%	6,1%	10,5%
		Standardized Residual	,4	-,3	

Πολύ	Count	20	38	58
	Expected Count	20,4	37,6	58,0
	% within Το οικογενειακό περιβάλλον-γονεϊκά πρότυπα ενισχύουν την εμφάνιση του εκφοβισμού	34,5%	65,5%	100,0%
	% within Φύλο	50,0%	51,4%	50,9%
	% of Total	17,5%	33,3%	50,9%
	Standardized Residual	-,1	,1	
Πάρα Πολύ	Count	8	27	35
Πολύ	Expected Count	12,3	22,7	35,0
	% within Το οικογενειακό περιβάλλον-γονεϊκά πρότυπα ενισχύουν την εμφάνιση του εκφοβισμού	22,9%	77,1%	100,0%
	% within Φύλο	20,0%	36,5%	30,7%
	% of Total	7,0%	23,7%	30,7%
	Standardized Residual	-1,2	,9	
Total	Count	40	74	114
	Expected Count	40,0	74,0	114,0
	% within Το οικογενειακό περιβάλλον-γονεϊκά πρότυπα ενισχύουν την εμφάνιση του εκφοβισμού	35,1%	64,9%	100,0%
	% within Φύλο	100,0%	100,0%	100,0%
	% of Total	35,1%	64,9%	100,0%

Πίνακας 4-8.1 Το οικογενειακό περιβάλλον-γονεϊκά πρότυπα ενισχύουν την εμφάνιση του εκφοβισμού * Φύλο

Πίνακας 4-8.2 Chi-Square Tests

	Value	df	Asymptotic Significance (2-sided)
Pearson Chi-Square	12,177 ^a	4	,016
Likelihood Ratio	13,542	4	,009
Linear-by-Linear Association	10,316	1	,001
N of Valid Cases	114		

a. 5 cells (50,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 1,40.

Τα μέσα μαζικής ενημέρωσης ενισχύουν την εμφάνιση του εκφοβισμού * Φύλο (Πίνακας 4-8.3). Η εξέταση του πίνακα διπλής εισόδου δείχνει ότι οι γυναίκες (πολύ 75,9%) πιστεύουν σε μεγαλύτερο ποσοστό από τους άνδρες (πολύ 24,1%) ότι τα μέσα μαζικής ενημέρωσης ενισχύουν την εμφάνιση του εκφοβισμού.

Πίνακας 4-8.3 . Crosstab

		Φύλο		Total	
		Ανδρας	Γυναίκα		
Τα μέσα μαζικής ενημέρωσης ενισχύουν την εμφάνιση του εκφοβισμού	Ελάχιστα	Count	7	1	8
		Expected Count	2,8	5,2	8,0
		% within Τα μέσα μαζικής ενημέρωσης ενισχύουν την εμφάνιση του εκφοβισμού	87,5%	12,5%	100,0%
		% within Φύλο	17,5%	1,4%	7,0%
		% of Total	6,1%	0,9%	7,0%
		Standardized Residual	2,5	-1,8	
Λίγο		Count	3	6	9
		Expected Count	3,2	5,8	9,0
		% within Τα μέσα μαζικής ενημέρωσης ενισχύουν την εμφάνιση του εκφοβισμού	33,3%	66,7%	100,0%
		% within Φύλο	7,5%	8,1%	7,9%
		% of Total	2,6%	5,3%	7,9%
		Standardized Residual	-,1	,1	
Μέτρια		Count	7	15	22
		Expected Count	7,7	14,3	22,0
		% within Τα μέσα μαζικής ενημέρωσης ενισχύουν την εμφάνιση του εκφοβισμού	31,8%	68,2%	100,0%
		% within Φύλο	17,5%	20,3%	19,3%
		% of Total	6,1%	13,2%	19,3%
		Standardized Residual	-,3	,2	
Πολύ		Count	16	30	46
		Expected Count	16,1	29,9	46,0
		% within Τα μέσα μαζικής ενημέρωσης ενισχύουν την εμφάνιση του εκφοβισμού	34,8%	65,2%	100,0%
		% within Φύλο	40,0%	40,5%	40,4%
		% of Total	14,0%	26,3%	40,4%
		Standardized Residual	,0	,0	

Πάρα Πολύ	Count	7	22	29
	Expected Count	10,2	18,8	29,0
	% within Τα μέσα μαζικής ενημέρωσης ενισχύουν την εμφάνιση του εκφοβισμού	24,1%	75,9%	100,0%
	% within Φύλο	17,5%	29,7%	25,4%
	% of Total	6,1%	19,3%	25,4%
	Standardized Residual	-1,0	,7	
Total	Count	40	74	114
	Expected Count	40,0	74,0	114,0
	% within Τα μέσα μαζικής ενημέρωσης ενισχύουν την εμφάνιση του εκφοβισμού	35,1%	64,9%	100,0%
	% within Φύλο	100,0%	100,0%	100,0%
	% of Total	35,1%	64,9%	100,0%

Πίνακας 4-8.3 Τα μέσα μαζικής ενημέρωσης ενισχύουν την εμφάνιση του εκφοβισμού * Φύλο

Πίνακας 4-8.4 Chi-Square Tests

	Value	df	Asymptotic Significance (2-sided)
Pearson Chi-Square	11,293 ^a	4	,023
Likelihood Ratio	11,239	4	,024
Linear-by-Linear Association	6,360	1	,012
N of Valid Cases	114		

a. 2 cells (20,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 2,81.

Τα φαινόμενα όπως ρατσισμός-ξενοφοβία ενισχύουν την εμφάνιση του εκφοβισμού * Φύλο. Η εξέταση του Πίνακα 4-8.5 διπλής εισόδου δείχνει ότι οι γυναίκες (πολύ 72,7%) πάρα πολύ) πιστεύουν σε μεγαλύτερο ποσοστό από τους άνδρες (πολύ 27,3%) ότι τα φαινόμενα όπως ρατσισμός-ξενοφοβία ενισχύουν την εμφάνιση του εκφοβισμού.

Πίνακας 4-8.5. Crosstab

		Φύλο		Total	
		Ανδρας	Γυναίκα		
Τα φαινόμενα όπως ρατσισμός-ξενοφοβία ενισχύουν την εμφάνιση του εκφοβισμού	Καθόλου	Count	2	0	2
		Expected Count	,7	1,3	2,0
		% within Τα φαινόμενα όπως ρατσισμός-ξενοφοβία ενισχύουν την εμφάνιση του εκφοβισμού	100,0%	0,0%	100,0%
		% within Φύλο	5,0%	0,0%	1,8%
		% of Total	1,8%	0,0%	1,8%
		Standardized Residual	1,5	-1,1	
		Ελάχιστα	Count	0	2
		Expected Count	,7	1,3	2,0
		% within Τα φαινόμενα όπως ρατσισμός-ξενοφοβία ενισχύουν την εμφάνιση του εκφοβισμού	0,0%	100,0%	100,0%
		% within Φύλο	0,0%	2,7%	1,8%
		% of Total	0,0%	1,8%	1,8%
		Standardized Residual	-,8	,6	
Λίγο		Count	6	1	7
		Expected Count	2,5	4,5	7,0
		% within Τα φαινόμενα όπως ρατσισμός-ξενοφοβία ενισχύουν την εμφάνιση του εκφοβισμού	85,7%	14,3%	100,0%
		% within Φύλο	15,0%	1,4%	6,1%
		% of Total	5,3%	0,9%	6,1%
		Standardized Residual	2,3	-1,7	
		Μέτρια	Count	5	11
		Expected Count	5,6	10,4	16,0

	% within Τα φαινόμενα όπως ρατσισμός-ξενοφοβία ενισχύουν την εμφάνιση του εκφοβισμού	31,3%	68,8%	100,0%
	% within Φύλο	12,5%	14,9%	14,0%
	% of Total	4,4%	9,6%	14,0%
	Standardized Residual	-,3	,2	
Πολύ	Count	18	36	54
	Expected Count	18,9	35,1	54,0
	% within Τα φαινόμενα όπως ρατσισμός-ξενοφοβία ενισχύουν την εμφάνιση του εκφοβισμού	33,3%	66,7%	100,0%
	% within Φύλο	45,0%	48,6%	47,4%
	% of Total	15,8%	31,6%	47,4%
	Standardized Residual	-,2	,2	
Πάρα Πολύ	Count	9	24	33
	Expected Count	11,6	21,4	33,0
	% within Τα φαινόμενα όπως ρατσισμός-ξενοφοβία ενισχύουν την εμφάνιση του εκφοβισμού	27,3%	72,7%	100,0%
	% within Φύλο	22,5%	32,4%	28,9%
	% of Total	7,9%	21,1%	28,9%
	Standardized Residual	-,8	,6	
Total	Count	40	74	114
	Expected Count	40,0	74,0	114,0
	% within Τα φαινόμενα όπως ρατσισμός-ξενοφοβία ενισχύουν την εμφάνιση του εκφοβισμού	35,1%	64,9%	100,0%
	% within Φύλο	100,0%	100,0%	100,0%
	% of Total	35,1%	64,9%	100,0%

Πίνακας 4-8.5 Τα φαινόμενα όπως ρατσισμός-ξενοφοβία ενισχύουν την εμφάνιση του εκφοβισμού * Φύλο

Πίνακας 4-8.6 Chi-Square Tests

	Value	df	Asymptotic Significance (2- sided)
Pearson Chi-Square	13,720 ^a	5	,017
Likelihood Ratio	14,708	5	,012
Linear-by-Linear Association	5,093	1	,024
N of Valid Cases	114		

a. 6 cells (50,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is ,70.

Δ. Διαχείριση-Αντιμετώπιση του Σχολικού Εκφοβισμού

Συσχετίσεις Ενότητας Δ1 με φύλο

Δ1. «Πόσο συχνά επιλέγετε τους παρακάτω τρόπους διαχείρισης-παρέμβασης για την αντιμετώπιση περιστατικών εκφοβισμού στο σχολικό χώρο;»

Στην ενότητα αυτή οι συσχετίσεις που βρέθηκαν αφορούσαν τη συζήτηση με το θύμα και τη συνεργασία με τους γονείς του θύτη και του θύματος.

Επιλέγω συζήτηση με το θύμα * Φύλο, ως τρόπος διαχείρισης για την αντιμετώπιση του σχολικού εκφοβισμού (Πίνακας 4-8.7). Η εξέταση του Πίνακα διπλής εισόδου, δείχνει πως οι γυναίκες (πολύ 68,8% πολύ) επιλέγουν τον συγκεκριμένο τρόπο παρέμβασης έναντι των ανδρών (πολύ 31,3%).

Πίνακας 4-8.7. Crosstab

		Φύλο		Total	
		Ανδρας	Γυναίκα		
Επιλέγω συζήτηση με το θύμα	Ελάχιστα	Count	0	1	1
		Expected Count	,4	,6	1,0
		% within Επιλέγω συζήτηση με το θύμα	0,0%	100,0%	100,0%
	Λίγο	Count	5	0	5
		Expected Count	1,8	3,2	5,0
		% within Επιλέγω συζήτηση με το θύμα	100,0%	0,0%	100,0%
	Μέτρια	Count	1	3	4
		Expected Count	1,4	2,6	4,0
		% within Επιλέγω συζήτηση με το θύμα	25,0%	75,0%	100,0%
	Πολύ	Count	15	33	48
		Expected Count	16,8	31,2	48,0
		% within Επιλέγω συζήτηση με το θύμα	31,3%	68,8%	100,0%
Πάρα Πολύ	Count	19	37	56	
	Expected Count	19,6	36,4	56,0	
	% within Επιλέγω συζήτηση με το θύμα	33,9%	66,1%	100,0%	
Total	Count	40	74	114	
	Expected Count	40,0	74,0	114,0	
	% within Επιλέγω συζήτηση με το θύμα	35,1%	64,9%	100,0%	

Πίνακας 4-8.7 *Επιλέγω συζήτηση με το θύμα * Φύλο*

Πίνακας 4-8.8 Chi-Square Tests

	Value	df	Asymptotic Significance (2-sided)
Pearson Chi-Square	10,313 ^a	4	,035
Likelihood Ratio	11,876	4	,018
Linear-by-Linear Association	1,859	1	,173
N of Valid Cases	114		

a. 6 cells (60,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is ,35.

Επιλέγω συνεργασία με γονείς θύτη και θύματος * Φύλο, επιλέγεται ως τρόπος παρέμβασης, όπως φαίνεται στον Πίνακα 4-8.9 διπλής εισόδου, όπου οι γυναίκες εκπαιδευτικοί με (πολύ 77,5%) θεωρούν περισσότερο σημαντική τη συνεργασία με τις οικογένειες των εμπλεκομένων από ότι οι άνδρες (πολύ 22,5%).

Πίνακας 4-8.9 Crosstab

		Φύλο		Total	
		Άνδρας	Γυναίκα		
Επιλέγω συνεργασία με γονείς θύτη και θύματος	Καθόλου	Count	0	2	2
		Expected Count	,7	1,3	2,0
		% within Επιλέγω συνεργασία με γονείς θύτη και θύματος	0,0%	100,0%	100,0%
	Ελάχιστα	Count	1	8	9
		Expected Count	3,2	5,8	9,0
		% within Επιλέγω συνεργασία με γονείς θύτη και θύματος	11,1%	88,9%	100,0%
	Λίγο	Count	6	0	6
		Expected Count	2,1	3,9	6,0
		% within Επιλέγω συνεργασία με γονείς θύτη και θύματος	100,0%	0,0%	100,0%
Μέτρια	Count	8	11	19	
	Expected Count	6,7	12,3	19,0	
	% within Επιλέγω συνεργασία με γονείς θύτη και θύματος	42,1%	57,9%	100,0%	
Πολύ	Count	9	31	40	
	Expected Count	14,0	26,0	40,0	

	% within Επιλέγω συνεργασία με γονείς θύτη και θύματος	22,5%	77,5%	100,0%
Πάρα Πολύ	Count	16	22	38
	Expected Count	13,3	24,7	38,0
	% within Επιλέγω συνεργασία με γονείς θύτη και θύματος	42,1%	57,9%	100,0%
Total	Count	40	74	114
	Expected Count	40,0	74,0	114,0
	% within Επιλέγω συνεργασία με γονείς θύτη και θύματος	35,1%	64,9%	100,0%

Πίνακας 4-8.9 Επιλέγω συνεργασία με γονείς θύτη και θύματος * Φύλο

Πίνακας 4-8.10 Chi-Square Tests

	Value	df	Asymptotic Significance (2- sided)
Pearson Chi-Square	18,468 ^a	5	,002
Likelihood Ratio	21,217	5	,001
Linear-by-Linear Association	,186	1	,667
N of Valid Cases	114		

a. 5 cells (41,7%) have expected count less than 5. The minimum expected count is ,70.

Συσχετίσεις Ενότητας Δ2 με φύλο

Δ2. «Σε ποió βαθμό θεωρείτε ότι οι παρακάτω πτυχές-γνωρίσματα της διαχείρισης εμπερικλείονται στις υποχρεώσεις σας ως εκπαιδευτικού; »

Εμπερικλείεται στις υποχρεώσεις ως εκπαιδευτικός η δημιουργία θετικού κλίματος με τους μαθητές * Φύλο, όπως φαίνεται στον επόμενο Πίνακα 4-8.11, διπλής εισόδου. Κατά την εξέταση του πίνακα φαίνεται ότι η άποψη των γυναικών (πολύ 75,7%) υπερτερεί των ανδρών (πολύ 24,3) πως είναι υποχρέωσή τους, η δημιουργία θετικού κλίματος.

Πίνακας 4-8.11. Crosstab

			Φύλο		Total
			Ανδρας	Γυναίκα	
Εμπερικλείεται στις υποχρεώσεις ως εκπαιδευτικός η δημιουργία θετικού κλίματος με τους μαθητές	Λίγο	Count	4	0	4
		Expected Count	1,4	2,6	4,0
		% within Εμπερικλείεται στις υποχρεώσεις ως εκπαιδευτικός η δημιουργία θετικού κλίματος με τους μαθητές	100,0%	0,0%	100,0%
	Μέτρια	Count	1	4	5
		Expected Count	1,8	3,2	5,0
		% within Εμπερικλείεται στις υποχρεώσεις ως εκπαιδευτικός η δημιουργία θετικού κλίματος με τους μαθητές	20,0%	80,0%	100,0%
	Πολύ	Count	9	28	37
		Expected Count	13,0	24,0	37,0
		% within Εμπερικλείεται στις υποχρεώσεις ως εκπαιδευτικός η δημιουργία θετικού κλίματος με τους μαθητές	24,3%	75,7%	100,0%
Πάρα Πολύ	Count	26	42	68	
	Expected Count	23,9	44,1	68,0	

	% within Εμπερικλείεται στις υποχρεώσεις ως εκπαιδευτικός η δημιουργία θετικού κλίματος με τους μαθητές	38,2%	61,8%	100,0%
Total	Count	40	74	114
	Expected Count	40,0	74,0	114,0
	% within Εμπερικλείεται στις υποχρεώσεις ως εκπαιδευτικός η δημιουργία θετικού κλίματος με τους μαθητές	35,1%	64,9%	100,0%

Πίνακας 4-8.11 Εμπερικλείεται στις υποχρεώσεις ως εκπαιδευτικός η δημιουργία θετικού κλίματος με τους μαθητές * Φύλο

Πίνακας 4-8.12 Chi-Square Tests

	Value	df	Asymptotic Significance (2-sided)
Pearson Chi-Square	10,078 ^a	3	,018
Likelihood Ratio	11,215	3	,011
Linear-by-Linear Association	,368	1	,544
N of Valid Cases	114		

a. 4 cells (50,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 1,40.

Εμπερικλείεται στις υποχρεώσεις ως εκπαιδευτικός η ενίσχυση της αυτοεκτίμησης του μαθητή
 * Φύλο, στον Πίνακα 4-8.13 τον παρακάτω πίνακα διπλής εισόδου, οι εκπαιδευτικοί θεωρούν υποχρέωσή τους την ενίσχυση της αυτοεκτίμησης του μαθητή. Οι γυναίκες (76,5%) και οι άνδρες (23,5%).

Πίνακας 4-8.13. Crosstab

			Φύλο		Total
			Άνδρας	Γυναίκα	
Εμπερικλείεται στις υποχρεώσεις ως εκπαιδευτικός η ενίσχυση της αυτοεκτίμησης του μαθητή	Λίγο	Count	4	0	4
		Expected Count	1,4	2,6	4,0
		% within Εμπερικλείεται στις υποχρεώσεις ως εκπαιδευτικός η ενίσχυση της αυτοεκτίμησης του μαθητή	100,0%	0,0%	100,0%
	Μέτρια	Count	1	6	7
		Expected Count	2,5	4,5	7,0
		% within Εμπερικλείεται στις υποχρεώσεις ως εκπαιδευτικός η ενίσχυση της αυτοεκτίμησης του μαθητή	14,3%	85,7%	100,0%
	Πολύ	Count	8	26	34
		Expected Count	11,9	22,1	34,0
		% within Εμπερικλείεται στις υποχρεώσεις ως εκπαιδευτικός η ενίσχυση της αυτοεκτίμησης του μαθητή	23,5%	76,5%	100,0%
	Πάρα Πολύ	Count	27	42	69
		Expected Count	24,2	44,8	69,0
		% within Εμπερικλείεται στις υποχρεώσεις ως εκπαιδευτικός η ενίσχυση της αυτοεκτίμησης του μαθητή	39,1%	60,9%	100,0%
Total	Count	40	74	114	
	Expected Count	40,0	74,0	114,0	
	% within Εμπερικλείεται στις υποχρεώσεις ως εκπαιδευτικός η ενίσχυση της αυτοεκτίμησης του μαθητή	35,1%	64,9%	100,0%	

Πίνακας 4-8.13 Εμπερικλείεται στις υποχρεώσεις ως εκπαιδευτικός η ενίσχυση της αυτοεκτίμησης του μαθητή * Φύλο

Πίνακας 4-8.14 Chi-Square Tests

	Value	df	Asymptotic Significance (2-sided)
Pearson Chi-Square	11,219 ^a	3	,011
Likelihood Ratio	12,532	3	,006
Linear-by-Linear Association	,059	1	,808
N of Valid Cases	114		

a. 4 cells (50,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 1,40.

Συσχετίσεις Ενότητας Δ3 με φύλο

Δ3. « Σε ποιο βαθμό εντάσσετε τις παρακάτω ενέργειες της διαχείρισής σας για την αντιμετώπιση του σχολικού εκφοβισμού;»

Η δημιουργία θετικού κλίματος αποδοχής και σεβασμού του άλλου εντάσσεται στις ενέργειες διαχείρισης του σχολικού εκφοβισμού * Φύλο (Πίνακας 4-8.15). Από την εξέταση του παρακάτω πίνακα διπλής εισόδου αποτυπώνεται η άποψη των εκπαιδευτικών τόσο των γυναικών (πάρα πολύ 58%), όσο και των ανδρών (πάρα πολύ 42%) ότι είναι απαραίτητο να εντάσσεται στις ενέργειες διαχείρισης του σχολικού εκφοβισμού, η δημιουργία θετικού κλίματος και αξίες όπως ο σεβασμός και η αποδοχή του άλλου

Πίνακας 4-8.15. Crosstabulation

			Φύλο		Total
			Ανδρας	Γυναίκα	
Η δημιουργία θετικού κλίματος αποδοχής και σεβασμού του άλλου εντάσσεται στις ενέργειες διαχείρισης του σχ. εκφοβισμού	Λίγο	Count	4	0	4
		Expected Count	1,4	2,6	4,0
		% within Η δημιουργία θετικού κλίματος αποδοχής και σεβασμού του άλλου εντάσσεται στις ενέργειες διαχείρισης του σχ. εκφοβισμού	100,0%	0,0%	100,0%
	Μέτρια	Count	0	6	6
		Expected Count	2,1	3,9	6,0
		% within Η δημιουργία θετικού κλίματος αποδοχής και σεβασμού του άλλου εντάσσεται στις ενέργειες διαχείρισης του σχ. εκφοβισμού	0,0%	100,0%	100,0%
	Πολύ	Count	7	28	35
		Expected Count	12,3	22,7	35,0
		% within Η δημιουργία θετικού κλίματος αποδοχής και σεβασμού του άλλου εντάσσεται στις ενέργειες διαχείρισης του σχ. εκφοβισμού	20,0%	80,0%	100,0%
	Πάρα Πολύ	Count	29	40	69
		Expected Count	24,2	44,8	69,0
		% within Η δημιουργία θετικού κλίματος αποδοχής και σεβασμού του άλλου εντάσσεται στις ενέργειες διαχείρισης του σχ. εκφοβισμού	42,0%	58,0%	100,0%
Total	Count	40	74	114	
	Expected Count	40,0	74,0	114,0	
	% within Η δημιουργία θετικού κλίματος αποδοχής και σεβασμού του άλλου εντάσσεται στις ενέργειες διαχείρισης του σχ. εκφοβισμού	35,1%	64,9%	100,0%	

Πίνακας 4-8.15 Η δημιουργία θετικού κλίματος αποδοχής και σεβασμού του άλλου εντάσσεται στις ενέργειες διαχείρισης του σχ. εκφοβισμού * Φύλο

Πίνακας4-8.16 Chi-Square Tests

	Value	df	Asymptotic Significance (2-sided)
Pearson Chi-Square	15,601 ^a	3	,001
Likelihood Ratio	18,820	3	,000
Linear-by-Linear Association	,196	1	,658
N of Valid Cases	114		

a. 4 cells (50,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 1,40.

4.8.2 Συσχετίσεις Ενοτήτων με Ηλικία

Οι συσχετίσεις που θα εξετάσουμε στη συνέχεια, έχουν σχέση με την ηλικία των ερωτηθέντων. Σε σχέση με την , δεν παρατηρήθηκαν συσχετίσεις στην ενότητα Γ1 «Πρόσληψη-Αντίληψη του Σχολικού Εκφοβισμού» και στην ενότητα Γ2 «Σε ποιο βαθμό θεωρείτε ότι επηρεάζει την εκδήλωση του φαινομένου του εκφοβισμού.....»

Παρατηρήθηκαν συσχετίσεις με το φύλο στην ενότητα Γ3 «Σε ποιο βαθμό θεωρείτε ότι οι παρακάτω παράγοντες ενισχύουν την εμφάνιση περιστατικών εκφοβισμού στο σχολικό χώρο;» Παρατηρήθηκαν συσχετίσεις επίσης στις ενότητες Δ1 «Πόσο συχνά επιλέγετε τους παρακάτω τρόπους διαχείρισης-παρέμβασης για την αντιμετώπιση περιστατικών εκφοβισμού στο σχολικό χώρο;», Δ2 «Σε ποιο βαθμό θεωρείτε ότι οι παρακάτω πτυχές-γνωρίσματα της διαχείρισης εμπερικλείονται στις υποχρεώσεις σας ως εκπαιδευτικού; » και Δ3 « Σε ποιο βαθμό εντάσσετε τις παρακάτω ενέργειες της διαχείρισής σας για την αντιμετώπιση του σχολικού εκφοβισμού;»

Γ. Πρόσληψη-Αντίληψη του Σχολικού Εκφοβισμού

Συσχετίσεις Ενότητας Γ3 με ηλικία

Γ3. «Σε ποιο βαθμό θεωρείτε ότι οι παρακάτω παράγοντες ενισχύουν την εμφάνιση περιστατικών εκφοβισμού στο σχολικό χώρο;»

- Στις συσχετίσεις της Γ3 ενότητας και εξετάζοντας τον Πίνακα 4-8.17, διπλής εισόδου προκύπτει ότι το οικογενειακό περιβάλλον-γονεϊκά πρότυπα ενισχύουν την εμφάνιση του εκφοβισμού * Ηλικία. Οι πιο μικροί σε ηλικία πιστεύουν περισσότερο από τους μεγαλύτερους ότι το οικογενειακό περιβάλλον-γονεϊκά πρότυπα ενισχύουν την εμφάνιση του εκφοβισμού.

Πίνακας 4-8.17.Crosstab

		Ηλικία				Total	
		25-35	36-45	46-55	56-65		
Το οικογενειακό περιβάλλον-γονεϊκά πρότυπα ενισχύουν την εμφάνιση του εκφοβισμού	Ελάχιστα	Count	0	0	1	4	5
		Expected Count	,7	,7	2,9	,8	5,0
		% within Το οικογενειακό περιβάλλον-γονεϊκά πρότυπα ενισχύουν την εμφάνιση του εκφοβισμού	0,0%	0,0%	20,0%	80,0%	100,0%
	Λίγο	Count	0	2	2	0	4
		Expected Count	,5	,5	2,3	,7	4,0
		% within Το οικογενειακό περιβάλλον-γονεϊκά πρότυπα ενισχύουν την εμφάνιση του εκφοβισμού	0,0%	50,0%	50,0%	0,0%	100,0%
	Μέτρια	Count	1	0	10	1	12
		Expected Count	1,6	1,6	6,8	2,0	12,0
		% within Το οικογενειακό περιβάλλον-γονεϊκά πρότυπα ενισχύουν την εμφάνιση του εκφοβισμού	8,3%	0,0%	83,3%	8,3%	100,0%
	Πολύ	Count	9	6	34	9	58
		Expected Count	7,6	7,6	33,1	9,7	58,0
		% within Το οικογενειακό περιβάλλον-γονεϊκά πρότυπα ενισχύουν την εμφάνιση του εκφοβισμού	15,5%	10,3%	58,6%	15,5%	100,0%
Πάρα Πολύ	Count	5	7	18	5	35	
	Expected Count	4,6	4,6	20,0	5,8	35,0	
	% within Το οικογενειακό περιβάλλον-γονεϊκά πρότυπα ενισχύουν την εμφάνιση του εκφοβισμού	14,3%	20,0%	51,4%	14,3%	100,0%	
Total	Count	15	15	65	19	114	
	Expected Count	15,0	15,0	65,0	19,0	114,0	
	% within Το οικογενειακό περιβάλλον-γονεϊκά πρότυπα ενισχύουν την εμφάνιση του εκφοβισμού	13,2%	13,2%	57,0%	16,7%	100,0%	

Πίνακας 4-8.17 Το οικογενειακό περιβάλλον-γονεϊκά πρότυπα ενισχύουν την εμφάνιση του εκφοβισμού * Ηλικία

Πίνακας 4-8.18 Chi-Square Tests

	Value	df	Asymptotic Significance (2-sided)
Pearson Chi-Square	25,910 ^a	12	,011
Likelihood Ratio	22,669	12	,031
Linear-by-Linear Association	4,289	1	,038
N of Valid Cases	114		

a. 13 cells (65,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is ,53.

Η χαμηλή αυτοεκτίμηση του θύτη ενισχύουν την εμφάνιση του εκφοβισμού * Ηλικία
Οι ηλικίες 46-55 πιστεύουν περισσότερο από τις ηλικίες 56+ ότι η χαμηλή αυτοεκτίμηση του θύτη ενισχύουν την εμφάνιση του εκφοβισμού, όπως φαίνεται στον παρακάτω Πίνακα 4-8.19.

Πίνακας 4-8.19. Crosstab

		Ηλικία				Total	
		25-35	36-45	46-55	56-65		
Η χαμηλή Καθόλου αυτοεκτίμηση του θύτη ενισχύουν την εμφάνιση του εκφοβισμού	Count	0	1	0	0	1	
	Expected Count	,1	,1	,6	,2	1,0	
	% within H χαμηλή αυτοεκτίμηση του θύτη ενισχύουν την εμφάνιση του εκφοβισμού	0,0%	100,0%	0,0%	0,0%	100,0%	
	Ελάχιστα	Count	1	0	0	6	7
		Expected Count	,9	,9	4,0	1,2	7,0
		% within H χαμηλή αυτοεκτίμηση του θύτη ενισχύουν την εμφάνιση του εκφοβισμού	14,3%	0,0%	0,0%	85,7%	100,0%
	Λίγο	Count	2	0	3	0	5
		Expected Count	,7	,7	2,9	,8	5,0
		% within H χαμηλή αυτοεκτίμηση του θύτη ενισχύουν την εμφάνιση του εκφοβισμού	40,0%	0,0%	60,0%	0,0%	100,0%
	Μέτρια	Count	4	1	9	3	17
		Expected Count	2,2	2,2	9,7	2,8	17,0
		% within H χαμηλή αυτοεκτίμηση του θύτη ενισχύουν την εμφάνιση του εκφοβισμού	23,5%	5,9%	52,9%	17,6%	100,0%
	Πολύ	Count	5	8	33	6	52
		Expected Count	6,8	6,8	29,6	8,7	52,0
		% within H χαμηλή αυτοεκτίμηση του θύτη ενισχύουν την εμφάνιση του εκφοβισμού	9,6%	15,4%	63,5%	11,5%	100,0%
	Πάρα Πολύ	Count	3	5	20	4	32
		Expected Count	4,2	4,2	18,2	5,3	32,0
		% within H χαμηλή αυτοεκτίμηση του θύτη ενισχύουν την εμφάνιση του εκφοβισμού	9,4%	15,6%	62,5%	12,5%	100,0%
	Total	Count	15	15	65	19	114
		Expected Count	15,0	15,0	65,0	19,0	114,0
		% within H χαμηλή αυτοεκτίμηση του θύτη ενισχύουν την εμφάνιση του εκφοβισμού	13,2%	13,2%	57,0%	16,7%	100,0%

Πίνακας 4-8.19 Η χαμηλή αυτοεκτίμηση του θύτη ενισχύουν την εμφάνιση του εκφοβισμού *
Ηλικία

Πίνακας 4-8.20 Chi-Square Tests

	Value	df	Asymptotic Significance (2-sided)
Pearson Chi-Square	40,802 ^a	15	,000
Likelihood Ratio	33,748	15	,004
Linear-by-Linear Association	,275	1	,600
N of Valid Cases	114		

a. 17 cells (70,8%) have expected count less than 5. The minimum expected count is ,13.

Δ. Διαχείριση-Αντιμετώπιση του Σχολικού Εκφοβισμού

Συσχετίσεις Ενότητας Δ1 με ηλικία

Δ1. «Πόσο συχνά επιλέγετε τους παρακάτω τρόπους διαχείρισης-παρέμβασης για την αντιμετώπιση περιστατικών εκφοβισμού στο σχολικό χώρο;»

Στην ενότητα αυτή οι συσχετίσεις που βρέθηκαν σχετικά με τους τρόπους παρέμβασης που επιλέγουν οι εκπαιδευτικοί, αφορούσαν τη συζήτηση με τους αυτόπτες μάρτυρες * Ηλικία .Οι ηλικίες 46-55 επιλέγουν περισσότερο από τις ηλικίες 56+ την συζήτηση με τους αυτόπτες μάρτυρες, όπως εξετάστηκε στον Πίνακα 4-8.21 διπλής εισόδου.

Πίνακας 4-8.21. Crosstab

		Ηλικία				Total	
		25-35	36-45	46-55	56-65		
Επιλέγω συζήτηση με τους αυτόπτες μάρτυρες	Ελάχιστα	Count	1	1	0	2	4
		Expected Count	,5	,5	2,3	,7	4,0
		% within Επιλέγω συζήτηση με τους αυτόπτες μάρτυρες	25,0%	25,0%	0,0%	50,0%	100,0%
	Λίγο	Count	0	0	2	4	6
		Expected Count	,8	,8	3,4	1,0	6,0
		% within Επιλέγω συζήτηση με τους αυτόπτες μάρτυρες	0,0%	0,0%	33,3%	66,7%	100,0%
	Μέτρια	Count	5	3	8	0	16
		Expected Count	2,1	2,1	9,1	2,7	16,0
		% within Επιλέγω συζήτηση με τους αυτόπτες μάρτυρες	31,3%	18,8%	50,0%	0,0%	100,0%
	Πολύ	Count	7	5	31	9	52
		Expected Count	6,8	6,8	29,6	8,7	52,0
		% within Επιλέγω συζήτηση με τους αυτόπτες μάρτυρες	13,5%	9,6%	59,6%	17,3%	100,0%
Πάρα Πολύ	Count	2	6	24	4	36	
	Expected Count	4,7	4,7	20,5	6,0	36,0	
	% within Επιλέγω συζήτηση με τους αυτόπτες μάρτυρες	5,6%	16,7%	66,7%	11,1%	100,0%	
Total	Count	15	15	65	19	114	
	Expected Count	15,0	15,0	65,0	19,0	114,0	
	% within Επιλέγω συζήτηση με τους αυτόπτες μάρτυρες	13,2%	13,2%	57,0%	16,7%	100,0%	

Πίνακας 4-8.21 *Επιλέγω συζήτηση με τους αυτόπτες μάρτυρες * Ηλικία*

Πίνακας 4-8.22 Chi-Square Tests

	Value	df	Asymptotic Significance (2-sided)
Pearson Chi-Square	27,881 ^a	12	,006
Likelihood Ratio	28,852	12	,004
Linear-by-Linear Association	,014	1	,907
N of Valid Cases	114		

a. 13 cells (65,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is ,53.

Επιλέγω λήψη απόφασης από τους υπόλοιπους μαθητές για τον τρόπο αντιμετώπισης * Ηλικία
Οι ηλικίες 46-55 επιλέγουν περισσότερο από τις ηλικίες 36-45 την λήψη απόφασης από τους υπόλοιπους μαθητές για τον τρόπο αντιμετώπισης. Πίνακας 4-8.23

Πίνακας 4-8.23 Crosstab

		Ηλικία				Total	
		25-35	36-45	46-55	56-65		
Επιλέγω λήψη απόφασης από τους υπόλοιπους μαθητές για τον τρόπο αντιμετώπισης	Καθόλου	Count	2	6	5	3	16
		Expected Count	2,1	2,1	9,1	2,7	16,0
		% within απόφασης από τους υπόλοιπους μαθητές για τον τρόπο αντιμετώπισης	12,5%	37,5%	31,3%	18,8%	100,0%
	Ελάχιστα	Count	5	3	5	3	16
		Expected Count	2,1	2,1	9,1	2,7	16,0
		% within απόφασης από τους υπόλοιπους μαθητές για τον τρόπο αντιμετώπισης	31,3%	18,8%	31,3%	18,8%	100,0%
	Λίγο	Count	2	1	8	3	14
		Expected Count	1,8	1,8	8,0	2,3	14,0
		% within απόφασης από τους υπόλοιπους μαθητές για τον τρόπο αντιμετώπισης	14,3%	7,1%	57,1%	21,4%	100,0%
Μέτρια	Count	4	2	14	1	21	
	Expected Count	2,8	2,8	12,0	3,5	21,0	

	% within	Επιλέγω	λήψη	19,0%	9,5%	66,7%	4,8%	100,0%
	απόφασης	από	τους					
	υπόλοιπους	μαθητές	για τον					
	τρόπο	αντιμετώπισης						
Πολύ	Count			0	2	18	4	24
	Expected Count			3,2	3,2	13,7	4,0	24,0
	% within	Επιλέγω	λήψη	0,0%	8,3%	75,0%	16,7%	100,0%
	απόφασης	από	τους					
	υπόλοιπους	μαθητές	για τον					
	τρόπο	αντιμετώπισης						
Πάρα Πολύ	Count			2	1	15	5	23
	Expected Count			3,0	3,0	13,1	3,8	23,0
	% within	Επιλέγω	λήψη	8,7%	4,3%	65,2%	21,7%	100,0%
	απόφασης	από	τους					
	υπόλοιπους	μαθητές	για τον					
	τρόπο	αντιμετώπισης						
Total	Count			15	15	65	19	114
	Expected Count			15,0	15,0	65,0	19,0	114,0
	% within	Επιλέγω	λήψη	13,2%	13,2%	57,0%	16,7%	100,0%
	απόφασης	από	τους					
	υπόλοιπους	μαθητές	για τον					
	τρόπο	αντιμετώπισης						

Πίνακας 4-8.23 *Επιλέγω λήψη απόφασης από τους υπόλοιπους μαθητές για τον τρόπο αντιμετώπισης * Ηλικία*

Πίνακας 4-8.24 Chi-Square Tests

	Value	df	Asymptotic Significance (2-sided)
Pearson Chi-Square	26,138 ^a	15	,037
Likelihood Ratio	27,571	15	,024
Linear-by-Linear Association	6,021	1	,014
N of Valid Cases	114		

a. 18 cells (75,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 1,84.

Συσχετίσεις Ενότητας Δ2 με ηλικία

Δ2. «Σε ποιά βαθμό θεωρείτε ότι οι παρακάτω πτυχές-γνωρίσματα της διαχείρισης εμπερικλείονται στις υποχρεώσεις σας ως εκπαιδευτικού; »

Εμπερικλείεται στις υποχρεώσεις σας ως εκπαιδευτικός η αξιοποίηση των βιωμάτων του μαθητή * Ηλικία .Οι ηλικίες 46-55 απαντούν πιο θετικά από τις ηλικίες 25-35 και 36-45

Πίνακας 4-8.25

Πίνακας 4-8.25 Crosstab

		Ηλικία				Total	
		25-35	36-45	46-55	56-65		
Εμπερικλείεται στις υποχρεώσεις ως εκπαιδευτικός η αξιοποίηση των βιωμάτων του μαθητή	Ελάχιστα	Count	0	2	0	0	2
		Expected Count	,3	,3	1,1	,3	2,0
		% within Εμπερικλείεται στις υποχρεώσεις ως εκπαιδευτικός η αξιοποίηση των βιωμάτων του μαθητή	0,0%	100,0%	0,0%	0,0%	100,0%
βιωμάτων του μαθητή	Λίγο	Count	2	2	1	3	8
		Expected Count	1,1	1,1	4,6	1,3	8,0
		% within Εμπερικλείεται στις υποχρεώσεις ως εκπαιδευτικός η αξιοποίηση των βιωμάτων του μαθητή	25,0%	25,0%	12,5%	37,5%	100,0%
	Μέτρια	Count	4	2	8	2	16
		Expected Count	2,1	2,1	9,1	2,7	16,0
		% within Εμπερικλείεται στις υποχρεώσεις ως εκπαιδευτικός η αξιοποίηση των βιωμάτων του μαθητή	25,0%	12,5%	50,0%	12,5%	100,0%
	Πολύ	Count	7	5	25	7	44
		Expected Count	5,8	5,8	25,1	7,3	44,0
		% within Εμπερικλείεται στις υποχρεώσεις ως εκπαιδευτικός η αξιοποίηση των βιωμάτων του μαθητή	15,9%	11,4%	56,8%	15,9%	100,0%
Πάρα Πολύ	Count	2	4	31	7	44	
	Expected Count	5,8	5,8	25,1	7,3	44,0	
	% within Εμπερικλείεται στις υποχρεώσεις ως εκπαιδευτικός η αξιοποίηση των βιωμάτων του μαθητή	4,5%	9,1%	70,5%	15,9%	100,0%	
Total	Count	15	15	65	19	114	
	Expected Count	15,0	15,0	65,0	19,0	114,0	
	% within Εμπερικλείεται στις υποχρεώσεις ως εκπαιδευτικός η αξιοποίηση των βιωμάτων του μαθητή	13,2%	13,2%	57,0%	16,7%	100,0%	

Πίνακας 4-8.25 Εμπερικλείεται στις υποχρεώσεις ως εκπαιδευτικός η αξιοποίηση των βιωμάτων του μαθητή * Ηλικία

Πίνακας 4-8.26 Chi-Square Tests

	Value	df	Asymptotic Significance (2-sided)
Pearson Chi-Square	26,603 ^a	12	,009
Likelihood Ratio	22,380	12	,033
Linear-by-Linear Association	4,853	1	,028
N of Valid Cases	114		

a. 11 cells (55,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is ,26.

Εμπερικλείεται στις υποχρεώσεις ως εκπαιδευτικός η ανάδειξη του "προσώπου" του μαθητή * Ηλικία Και εδώ οι ηλικίες 46-55 απαντούν περισσότερο θετικά ειδικά σε σχέση με τις ηλικίες 25-35, επίσης οι ηλικίες 36-45 εμφανίζονται περισσότερο θετικά στην πρόταση. (Πίνακας 4-8.27).

Πίνακας 4-8.27 Crosstab

		Ηλικία				Total	
		25-35	36-45	46-55	56-65		
Εμπερικλείεται στις υποχρεώσεις ως εκπαιδευτικός η ανάδειξη του "προσώπου" του μαθητή	Καθόλου	Count	2	0	1	0	3
		Expected Count	,4	,4	1,7	,5	3,0
		% within Εμπερικλείεται στις υποχρεώσεις ως εκπαιδευτικός η ανάδειξη του "προσώπου" του μαθητή	66,7%	0,0%	33,3%	0,0%	100,0%
	Λίγο	Count	3	0	0	4	7
		Expected Count	,9	,9	4,0	1,2	7,0
		% within Εμπερικλείεται στις υποχρεώσεις ως εκπαιδευτικός η ανάδειξη του "προσώπου" του μαθητή	42,9%	0,0%	0,0%	57,1%	100,0%
Μέτρια	Count	4	5	7	3	19	
	Expected Count	2,5	2,5	10,8	3,2	19,0	

	% within Εμπεικλείεται στις υποχρεώσεις ως εκπαιδευτικός η ανάδειξη του "προσώπου" του μαθητή	21,1%	26,3%	36,8%	15,8%	100,0%
Πολύ	Count	4	6	30	5	45
	Expected Count	5,9	5,9	25,7	7,5	45,0
	% within Εμπεικλείεται στις υποχρεώσεις ως εκπαιδευτικός η ανάδειξη του "προσώπου" του μαθητή	8,9%	13,3%	66,7%	11,1%	100,0%
Πάρα Πολύ	Count	2	4	27	7	40
	Expected Count	5,3	5,3	22,8	6,7	40,0
	% within Εμπεικλείεται στις υποχρεώσεις ως εκπαιδευτικός η ανάδειξη του "προσώπου" του μαθητή	5,0%	10,0%	67,5%	17,5%	100,0%
Total	Count	15	15	65	19	114
	Expected Count	15,0	15,0	65,0	19,0	114,0
	% within Εμπεικλείεται στις υποχρεώσεις ως εκπαιδευτικός η ανάδειξη του "προσώπου" του μαθητή	13,2%	13,2%	57,0%	16,7%	100,0%

Πίνακας 4-8.27 Εμπεικλείεται στις υποχρεώσεις ως εκπαιδευτικός η ανάδειξη του "προσώπου" του μαθητή * Ηλικία

Πίνακας 4-8.28 Chi-Square Tests

	Value	df	Asymptotic Significance (2-sided)
Pearson Chi-Square	34,275 ^a	12	,001
Likelihood Ratio	32,690	12	,001
Linear-by-Linear Association	7,389	1	,007
N of Valid Cases	114		

a. 11 cells (55,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is ,39.

Συσχετίσεις Ενότητας Δ3 με ηλικία

Δ3. « Σε ποιο βαθμό εντάσσετε τις παρακάτω ενέργειες της διαχείρισής σας για την αντιμετώπιση του σχολικού εκφοβισμού;»

Η αξιοποίηση των βιωμάτων θύτη και θύματος εντάσσεται στις ενέργειες διαχείρισης του σχολικού εκφοβισμού * Ηλικία. Οι ηλικίες 46-55 απαντούν πιο θετικά σε σχέση με τις ηλικίες 25-35 και 36-45 ότι η αξιοποίηση των βιωμάτων θύτη και θύματος εντάσσεται στις ενέργειες διαχείρισης του σχ. Εκφοβισμού.(Πίνακας 4-8.29)

Πίνακας 4-8.29 Crosstab

			Ηλικία				Total
			25-35	36-45	46-55	56-65	
Η αξιοποίηση των βιωμάτων θύτη και θύματος εντάσσεται στις ενέργειες διαχείρισης του σχ. εκφοβισμού	Ελάχιστα	Count	1	1	1	0	3
		Expected Count	,4	,4	1,7	,5	3,0
		% within Η αξιοποίηση των βιωμάτων θύτη και θύματος εντάσσεται στις ενέργειες διαχείρισης του σχ. εκφοβισμού	33,3%	33,3%	33,3%	0,0%	100,0%
Λίγο	Count	2	3	2	4	11	
	Expected Count	1,4	1,4	6,3	1,8	11,0	
	% within Η αξιοποίηση των βιωμάτων θύτη και θύματος εντάσσεται στις ενέργειες διαχείρισης του σχ. εκφοβισμού	18,2%	27,3%	18,2%	36,4%	100,0%	
Μέτρια	Count	5	8	7	2	22	
	Expected Count	2,9	2,9	12,5	3,7	22,0	
	% within Η αξιοποίηση των βιωμάτων θύτη και θύματος εντάσσεται στις ενέργειες διαχείρισης του σχ. εκφοβισμού	22,7%	36,4%	31,8%	9,1%	100,0%	
Πολύ	Count	6	2	34	8	50	
	Expected Count	6,6	6,6	28,5	8,3	50,0	
	% within Η αξιοποίηση των βιωμάτων θύτη και θύματος εντάσσεται στις ενέργειες διαχείρισης του σχ. εκφοβισμού	12,0%	4,0%	68,0%	16,0%	100,0%	
Πάρα Πολύ	Count	1	1	21	5	28	
	Expected Count	3,7	3,7	16,0	4,7	28,0	

	% within Η αξιοποίηση των βιωμάτων θύτη και θύματος εντάσσεται στις ενέργειες διαχείρισης του σχ. εκφοβισμού	3,6%	3,6%	75,0%	17,9%	100,0%
Total	Count	15	15	65	19	114
	Expected Count	15,0	15,0	65,0	19,0	114,0
	% within Η αξιοποίηση των βιωμάτων θύτη και θύματος εντάσσεται στις ενέργειες διαχείρισης του σχ. εκφοβισμού	13,2%	13,2%	57,0%	16,7%	100,0%

Πίνακας 4-8.29 Η αξιοποίηση των βιωμάτων θύτη και θύματος εντάσσεται στις ενέργειες διαχείρισης του σχ. εκφοβισμού * Ηλικία

Πίνακας 4-8.30 Chi-Square Tests

	Value	df	Asymptotic Significance (2-sided)
Pearson Chi-Square	33,573 ^a	12	,001
Likelihood Ratio	33,564	12	,001
Linear-by-Linear Association	8,277	1	,004
N of Valid Cases	114		

a. 13 cells (65,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is ,39.

Η ενεργός ακρόαση θύτη και θύματος εντάσσεται στις ενέργειες διαχείρισης του σχολικού εκφοβισμού * Ηλικία. Οι ηλικίες 46-55 απαντούν πιο θετικά σε σχέση με όλες τις ηλικιακές ομάδες και κυρίως με την ηλικιακή ομάδα 25-35 ότι Η ενεργός ακρόαση θύτη και θύματος εντάσσεται στις ενέργειες διαχείρισης του σχολικού εκφοβισμού.(Πίνακας 4-8.31).

Πίνακας 4-8.31 Crosstab

		Ηλικία				Total	
		25-35	36-45	46-55	56-65		
Η ενεργός Καθόλου ακρόαση θύτη και θύματος εντάσσεται στις ενέργειες διαχείρισης του σχ. εκφοβισμού	Count	1	0	0	1	2	
	Expected Count	,3	,3	1,1	,3	2,0	
	% within Η ενεργός ακρόαση θύτη και θύματος εντάσσεται στις ενέργειες διαχείρισης του σχ. Εκφοβισμού	50,0%	0,0%	0,0%	50,0%	100,0%	
	Ελάχιστα	Count	0	1	0	0	1
		Expected Count	,1	,1	,6	,2	1,0
		% within Η ενεργός ακρόαση θύτη και θύματος εντάσσεται στις ενέργειες διαχείρισης του σχ. Εκφοβισμού	0,0%	100,0%	0,0%	0,0%	100,0%
	Λίγο	Count	0	0	0	3	3
		Expected Count	,4	,4	1,7	,5	3,0
		% within Η ενεργός ακρόαση θύτη και θύματος εντάσσεται στις ενέργειες διαχείρισης του σχ. Εκφοβισμού	0,0%	0,0%	0,0%	100,0%	100,0%
Μέτρια	Count	3	3	4	0	10	
	Expected Count	1,3	1,3	5,7	1,7	10,0	
	% within Η ενεργός ακρόαση θύτη και θύματος εντάσσεται στις ενέργειες διαχείρισης του σχ. Εκφοβισμού	30,0%	30,0%	40,0%	0,0%	100,0%	
Πολύ	Count	9	3	23	4	39	
	Expected Count	5,1	5,1	22,2	6,5	39,0	
	% within Η ενεργός ακρόαση θύτη και θύματος εντάσσεται στις ενέργειες διαχείρισης του σχ. Εκφοβισμού	23,1%	7,7%	59,0%	10,3%	100,0%	
Πάρα Πολύ	Count	2	8	38	11	59	
	Expected Count	7,8	7,8	33,6	9,8	59,0	
	% within Η ενεργός ακρόαση θύτη και θύματος εντάσσεται στις ενέργειες διαχείρισης του σχ. Εκφοβισμού	3,4%	13,6%	64,4%	18,6%	100,0%	
Total	Count	15	15	65	19	114	
	Expected Count	15,0	15,0	65,0	19,0	114,0	
	% within Η ενεργός ακρόαση θύτη και θύματος εντάσσεται στις ενέργειες διαχείρισης του σχ. Εκφοβισμού	13,2%	13,2%	57,0%	16,7%	100,0%	

Πίνακας 4-8.31 Η ενεργός ακρόαση θύτη και θύματος εντάσσεται στις ενέργειες διαχείρισης του σχ. εκφοβισμού * Ηλικία

Πίνακας 4-8.32 Chi-Square Tests

	Value	df	Asymptotic Significance (2-sided)
Pearson Chi-Square	42,665 ^a	15	,000
Likelihood Ratio	38,072	15	,001
Linear-by-Linear Association	3,016	1	,082
N of Valid Cases	114		

a. 15 cells (62,5%) have expected count less than 5. The minimum expected count is ,13.

4.9 Έλεγχος T-Test

Το t-test (independent samples t-test) χρησιμοποιείται για την σύγκριση των μέσων όρων δυο συνόλων τιμών που διαφέρουν όσον αφορά ένα χαρακτηριστικό. Μηδενική υπόθεση (H0): οι μέσοι όροι των δυο ομάδων δεν διαφέρουν μεταξύ τους, Εναλλακτική υπόθεση (H1): οι μέσοι όροι διαφέρουν μεταξύ τους. Αρχικά γίνεται έλεγχος των διασπορών στις αρχικές στήλες. Πιο συγκεκριμένα ο έλεγχος του Levene που εμφανίζεται στην δεύτερη στήλη θεωρεί αρχικά ότι οι διασπορές μεταξύ των δύο πληθυσμών είναι ίσες. Η τιμή p που δίνεται από τη στήλη Sig συγκρίνεται με το επίπεδο σημαντικότητας 5%. Η τιμή p σε όλες τις προτάσεις είναι <0,05, ο έλεγχος συμπεραίνει ότι οι διασπορές δεν είναι ίσες και άρα επιλέγουμε την δεύτερη τιμή ως τιμή του δίπλευρου ελέγχου. Από τον πίνακα independent samples t-test μπορούμε να συμπεράνουμε τα εξής:

Σε όλες τις προτάσεις της **Γ3 ενότητας –Φύλο** οι μέσοι όροι των γυναικών είναι μεγαλύτεροι από των ανδρών αλλά στατιστικά σημαντική σε επίπεδο 0,05 είναι η διαφορά σε όλες εκτός από τις προτάσεις:

1. Η έλλειψη προγραμμάτων ενισχύουν την εμφάνιση του εκφοβισμού
2. Η χαμηλή αυτοεκτίμηση του θύματος ενισχύουν την εμφάνιση του εκφοβισμού
3. Η έλλειψη ενημέρωσης γονέων ενισχύουν την εμφάνιση του εκφοβισμού όπου το p(sig. 2-tailed)>0,05. (Πίνακες B-1, B-2. Παράρτημα)

Στη **Δ1 ενότητα– Φύλο** το t-test (independent samples t-test) έδειξε ότι υπάρχει στατιστικά σημαντική διαφορά (sig 2-tailed=0,031) ανάμεσα στους Μέσους όρους ανδρών και γυναικών για την πρόταση επιλέγω σωματική τιμωρία του θύτη (ΜΟ ανδρών=1,38, ΜΟ γυναικών=1,09).(Πίνακες B-3, B-4. Παράρτημα)

Στη **Δ2 ενότητα– Φύλο** το test independent samples t-test έδειξε ότι δεν παρατηρείται καμία στατιστικά σημαντική διαφορά στους ΜΟ σε επίπεδο 0,05, ανάμεσα στο φύλο και τις προτάσεις της ενότητας Δ2 (Πίνακας B-5. Παράρτημα)

Στη **Δ3 ενότητα– Φύλο** το test independent samples t-test έδειξε ότι δεν παρατηρείται καμία στατιστικά σημαντική διαφορά στους Μ.Ο σε επίπεδο 0,05, ανάμεσα στο φύλο και τις προτάσεις της ενότητας Δ3. (Πίνακας Β-6. Παράρτημα)

4.10 One way ANOVA - Ηλικία

Το One way ANOVA test (Ανάλυση διακυμάνσεων) χρησιμοποιείται για την σύγκριση των μέσων όρων δυο συνόλων τιμών που διαφέρουν όσον αφορά ένα χαρακτηριστικό:

Μηδενική υπόθεση (H0): οι μέσοι όροι των δυο ομάδων δεν διαφέρουν μεταξύ τους,

Εναλλακτική υπόθεση (H1): οι μέσοι όροι διαφέρουν μεταξύ τους.

Από τον πίνακα ANOVA μπορούμε να συμπεράνουμε τα εξής:

Σε όλες τις προτάσεις της **Γ3 ενότητας οι μέσοι όροι ανάλογα με την ηλικία** δεν διαφέρουν στατιστικά σημαντικά σε επίπεδο 0,05 μεταξύ τους σε όλες εκτός από τις προτάσεις:

1. Οι "σιωπηροί παρατηρητές" ενισχύουν την εμφάνιση του εκφοβισμού (F=8,586, sig=0,000)
2. Η χαμηλή αυτοεκτίμηση του θύτη ενισχύουν την εμφάνιση του εκφοβισμού (F=4,679, sig=0,004)

Η περαιτέρω ανάλυση με Post Hoc tests έδειξε ότι στατιστικά σημαντική είναι η διαφορά της πρότασης " Οι "σιωπηροί παρατηρητές" ενισχύουν την εμφάνιση του εκφοβισμού" για τις ηλικίες 36-45 και 56+ και 46-55 με την ηλικιακή ομάδα 36-45 να έχει τον μεγαλύτερο ΜΟ. Στην πρόταση " Η χαμηλή αυτοεκτίμηση του θύτη ενισχύουν την εμφάνιση του εκφοβισμού" υπάρχει στατιστικά σημαντική διαφορά στον ΜΟ ανάμεσα στις ηλικιακές ομάδες 46-55 και 56+ με την πρώτη να έχει τον μεγαλύτερο ΜΟ. (Πίνακας Β-7, Παράρτημα).

Το One way ANOVA test (Ανάλυση διακυμάνσεων) χρησιμοποιείται για την σύγκριση των μέσων όρων δυο συνόλων τιμών που διαφέρουν όσον αφορά ένα χαρακτηριστικό. Μηδενική υπόθεση (H0): οι μέσοι όροι των δυο ομάδων δεν διαφέρουν μεταξύ τους, Εναλλακτική υπόθεση (H1): οι μέσοι όροι διαφέρουν μεταξύ τους.

Από τον πίνακα ANOVA μπορούμε να συμπεράνουμε τα εξής:

Σε όλες τις προτάσεις της **Δ1 ενότητας οι μέσοι όροι ανάλογα με την ηλικία** δεν διαφέρουν στατιστικά σημαντικά σε επίπεδο 0,05 μεταξύ τους σε όλες εκτός από τις προτάσεις:

1. Επιλέγω συζήτηση με τους αυτόπτες μάρτυρες (F=3,496, sig=0,018)
2. Επιλέγω λήψη απόφασης από τους υπόλοιπους μαθητές για τον τρόπο αντιμετώπισης (F=5,252, sig=0,002)

Η περαιτέρω ανάλυση με Post Hoc tests(Tukey HSD) έδειξε ότι στατιστικά σημαντική είναι η διαφορά της πρότασης " Επιλέγω συζήτηση με τους αυτόπτες μάρτυρες " για τις ηλικίες 46-55

και 56+ με την ηλικιακή ομάδα 46-55 να έχει τον μεγαλύτερο ΜΟ. Στην πρόταση " Επιλέγω λήψη απόφασης από τους υπόλοιπους μαθητές για τον τρόπο αντιμετώπισης " υπάρχει στατιστικά σημαντική διαφορά στον ΜΟ ανάμεσα στις ηλικιακές ομάδες 46-55 και 36-45 με την πρώτη να έχει τον μεγαλύτερο ΜΟ. (Πίνακας Β-8, Παράρτημα).

Το One way ANOVA test (Ανάλυση διακυμάνσεων) χρησιμοποιείται για την σύγκριση των μέσων όρων δυο συνόλων τιμών που διαφέρουν όσον αφορά ένα χαρακτηριστικό. Μηδενική υπόθεση (H0): οι μέσοι όροι των δυο ομάδων δεν διαφέρουν μεταξύ τους, Εναλλακτική υπόθεση (H1): οι μέσοι όροι διαφέρουν μεταξύ τους.

Από τον πίνακα ANOVA μπορούμε να συμπεράνουμε τα εξής:

Σε όλες τις προτάσεις της **Δ2 ενότητας οι μέσοι όροι ανάλογα με την ηλικία** δεν διαφέρουν στατιστικά σημαντικά σε επίπεδο 0,05 μεταξύ τους εκτός από τις προτάσεις:

1. Εμπερικλείεται στις υποχρεώσεις ως εκπαιδευτικός η αξιοποίηση των βιωμάτων του μαθητή (F=5,011, sig=0,003)
2. Εμπερικλείεται στις υποχρεώσεις ως εκπαιδευτικός η ανάδειξη του "προσώπου" του μαθητή (F=7,034, sig=0,000)

Η περαιτέρω ανάλυση με Post Hoc tests έδειξε ότι στατιστικά σημαντική είναι η διαφορά της πρότασης " Εμπερικλείεται στις υποχρεώσεις ως εκπαιδευτικός η αξιοποίηση των βιωμάτων του μαθητή" για τις ηλικίες 46-55 και 25-35 και 36-45 με την ηλικιακή ομάδα 46-55 να έχει τον μεγαλύτερο ΜΟ. Στην πρόταση "Εμπερικλείεται στις υποχρεώσεις ως εκπαιδευτικός η ανάδειξη του "προσώπου του μαθητή" υπάρχει στατιστικά σημαντική διαφορά στον ΜΟ ανάμεσα στις ηλικιακές ομάδες 46-55 και 25-35 με την πρώτη να έχει τον μεγαλύτερο ΜΟ. Επίσης υπάρχει στατιστικά σημαντική διαφορά ανάμεσα στους ΜΟ στις ηλικιακές ομάδες 36-45 και 25-35 με την πρώτη να έχει τον μεγαλύτερο ΜΟ. (Πίνακας Β-9, Παράρτημα).

Το One way ANOVA test (Ανάλυση διακυμάνσεων) χρησιμοποιείται για την σύγκριση των μέσων όρων δυο συνόλων τιμών που διαφέρουν όσον αφορά ένα χαρακτηριστικό. Μηδενική υπόθεση (H0): οι μέσοι όροι των δυο ομάδων δεν διαφέρουν μεταξύ τους, Εναλλακτική υπόθεση (H1): οι μέσοι όροι διαφέρουν μεταξύ τους.

Από τον πίνακα ANOVA μπορούμε να συμπεράνουμε τα εξής:

Σε όλες τις προτάσεις της **Δ3 ενότητας οι μέσοι όροι ανάλογα με την ηλικία** δεν διαφέρουν στατιστικά σημαντικά σε επίπεδο 0,05 μεταξύ τους σε όλες εκτός από τις προτάσεις:

4. Η αξιοποίηση των βιωμάτων θύτη και θύματος εντάσσεται στις ενέργειες διαχείρισης του σχ. εκφοβισμού (F=8,491, sig=0,000).
5. Η ενεργός ακρόαση θύτη και θύματος εντάσσεται στις ενέργειες διαχείρισης του σχ. εκφοβισμού (F=3,869, sig=0,011).

6. Η δημιουργία συμβουλευτικής ομάδας μεταξύ εκ. θύτη και θύματος εντάσσεται στις ενέργειες διαχείρισης του σχ. εκφοβισμού ($F=4,064$, $sig=0,09$)
7. Η συνεργασία με την οικογένεια θύτη και θύματος εντάσσεται στις ενέργειες διαχείρισης του σχ. εκφοβισμού ($F=4,239$, $sig=0,007$)
8. Η εστίαση στην αυτοεκτίμηση θύτη και θύματος εντάσσεται στις ενέργειες διαχείρισης του σχ. εκφοβισμού ($F=6,185$, $sig=0,001$)
9. Η διδασκαλία τρόπων λήψης απόφασης θύτη και θύματος εντάσσεται στις ενέργειες διαχείρισης του σχ. εκφοβισμού ($F=3,838$, $sig=0,012$) (Πίνακας Β-10. Παράρτημα).

Η περαιτέρω ανάλυση με Post Hoc tests(Tukey HSD) έδειξε ότι:

1. Για την πρόταση " Η αξιοποίηση των βιωμάτων θύτη και θύματος εντάσσεται στις ενέργειες διαχείρισης του σχ. εκφοβισμού" υπάρχει στατιστικά σημαντική διαφορά ανάμεσα στις ηλικιακές ομάδες 46-55 και 36-45 και 25-35 με τον ΜΟ της πρώτης να είναι ο μεγαλύτερος.
2. Για την πρόταση " Η ενεργός ακρόαση θύτη και θύματος εντάσσεται στις ενέργειες διαχείρισης του σχ. εκφοβισμού " υπάρχει στατιστικά σημαντική διαφορά ανάμεσα στις ηλικιακές ομάδες 46-55 και 25-35 με τον ΜΟ της πρώτης να είναι ο μεγαλύτερος.
3. Για την πρόταση " Η δημιουργία συμβουλευτικής ομάδας μεταξύ εκ. θύτη και θύματος εντάσσεται στις ενέργειες διαχείρισης του σχ. εκφοβισμού " υπάρχει στατιστικά σημαντική διαφορά ανάμεσα στις ηλικιακές ομάδες 46-55 και 36-45 με τον ΜΟ της πρώτης να είναι ο μεγαλύτερος.
4. Για την πρόταση " Η συνεργασία με την οικογένεια θύτη και θύματος εντάσσεται στις ενέργειες διαχείρισης του σχ. εκφοβισμού " υπάρχει στατιστικά σημαντική διαφορά ανάμεσα στις ηλικιακές ομάδες 46-55 και 36-45 με τον ΜΟ της πρώτης να είναι ο μεγαλύτερος.
5. Για την πρόταση " Η εστίαση στην αυτοεκτίμηση θύτη και θύματος εντάσσεται στις ενέργειες διαχείρισης του σχ. εκφοβισμού " υπάρχει στατιστικά σημαντική διαφορά ανάμεσα στις ηλικιακές ομάδες 46-55 και 36-45 και 56+ με τον ΜΟ της πρώτης να είναι ο μεγαλύτερος.
6. Για την πρόταση " Η διδασκαλία τρόπων λήψης απόφασης θύτη και θύματος εντάσσεται στις ενέργειες διαχείρισης του σχ. εκφοβισμού " υπάρχει στατιστικά σημαντική διαφορά ανάμεσα στις ηλικιακές ομάδες 46-55 και 36-45 με τον ΜΟ της πρώτης να είναι ο μεγαλύτερος. (Πίνακας Β-6. Παράρτημα).

4.11 Pearson correlation

Το τεστ Pearson correlation δείχνει την τάση που ακολουθεί μια πιθανή συσχέτιση 2 μεταβλητών. Οι τιμές του δείκτη κυμαίνονται από -1 έως 1. Η δύναμη μιας συσχέτισης εξαρτάται από την τιμή του τεστ ενώ το πρόσημο δείχνει αν οι υπό εξέταση μεταβλητές παίρνουν τιμές προς την ίδια ή αντίθετη κατεύθυνση. Ο παρακάτω πίνακας P-1 εξετάζει την συσχέτιση της ανεξάρτητης μεταβλητής φύλο με όλες τις προτάσεις όπου το sig(2-tailed)<0,05 και επομένως υπάρχει συσχέτιση σε επίπεδο στατιστικής σημαντικότητας 5% και 1%. Παρατηρούμε ότι όλες οι συσχετίσεις είναι θετικές και πολύ αδύναμες(κοντά στο 0,3) εκτός από την τελευταία πρόταση όπου η συσχέτιση είναι αρνητική. Αυτό σημαίνει ότι όσο αυξάνεται η τιμή της μεταβλητής φύλο(1=άνδρας, 2=γυναίκα) τόσο αυξάνεται και η τιμή των προτάσεων(1-6), εκτός από την τελευταία πρόταση.

Πίνακας P-1. Pearson Correlations

Φύλο

	Pearson Correlation	Sig. (2-tailed)	N
Το οικογενειακό περιβάλλον-γονεϊκά πρότυπα ενισχύουν την εμφάνιση του εκφοβισμού	,302**	,001	114
Τα κοινωνικά πρότυπα-κουλτούρα ενισχύουν την εμφάνιση του εκφοβισμού	,247**	,008	114
Τα μέσα μαζικής ενημέρωσης ενισχύουν την εμφάνιση του εκφοβισμού	,237*	,011	114
Οι "σιωπηροί παρατηρητές" ενισχύουν την εμφάνιση του εκφοβισμού	,230*	,014	114
Τα φαινόμενα όπως ρατσισμός-ξеноφοβία ενισχύουν την εμφάνιση του εκφοβισμού	,212*	,023	114
Η χαμηλή αυτοεκτίμηση του θύτη ενισχύουν την εμφάνιση του εκφοβισμού	,212*	,024	114
Η έμφαση στην σχολική επίδοση ενισχύουν την εμφάνιση του εκφοβισμού	,246**	,008	114
Η έλλειψη ενημέρωσης γονέων ενισχύουν την εμφάνιση του εκφοβισμού	,189*	,044	114

Επιλέγω σωματική τιμωρία του θύτη	-,203*	,031	114
-----------------------------------	--------	------	-----

** . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

* . Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed).

Πίνακας P-1 Φύλο - Pearson Correlations

. Ο πιο κάτω πίνακας P-2 εξετάζει την συσχέτιση της ανεξάρτητης μεταβλητής ηλικία με όλες τις προτάσεις όπου το $\text{sig}(2\text{-tailed}) < 0,05$ και επομένως υπάρχει συσχέτιση σε επίπεδο στατιστικής σημαντικότητας 5% και 1%. Παρατηρούμε ότι οι μισές συσχετίσεις είναι θετικές και πολύ αδύναμες (κοντά στο 0,3) και οι μισές αρνητικές. Αυτό σημαίνει ότι όσο αυξάνεται η τιμή της μεταβλητής ηλικία (1-4) τόσο αυξάνεται και η τιμή των προτάσεων (1-6) στις θετικές συσχετίσεις, και αντίστοιχα στις αρνητικές, όσο αυξάνεται η τιμή της μεταβλητής ηλικία τόσο μειώνεται η τιμή στις προτάσεις.

Πίνακας P-2 Pearson Correlations

Ηλικία

	Pearson Correlation	Sig. (2-tailed)	N
Πόσο συχνά παρακολουθείτε στο σχολικό χώρο προσβολές	-,199*	,033	114
Πόσο συχνά παρακολουθείτε στο σχολικό χώρο χειρονομίες	-,228*	,015	114
Το οικογενειακό περιβάλλον-γονεϊκά πρότυπα ενισχύουν την εμφάνιση του εκφοβισμού	-,195*	,038	114
Οι "σιωπηροί παρατηρητές" ενισχύουν την εμφάνιση του εκφοβισμού	-,273**	,003	114
Επιλέγω λήψη απόφασης από τους υπόλοιπους μαθητές για τον τρόπο αντιμετώπισης	,231*	,013	114
Εμπερικλείεται στις υποχρεώσεις ως εκπαιδευτικός η αξιοποίηση των βιωμάτων του μαθητή	,207*	,027	114
Εμπερικλείεται στις υποχρεώσεις ως εκπαιδευτικός η ανάδειξη του "προσώπου" του μαθητή	,256**	,006	114
Η αξιοποίηση των βιωμάτων θύτη και θύματος εντάσσεται στις ενέργειες διαχείρισης του σχ. εκφοβισμού	,271**	,004	114

** . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

* . Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed).

Πίνακας P-2 Ηλικία - Pearson Correlations

Ο πιο κάτω πίνακας P-3 εξετάζει την συσχέτιση της ανεξάρτητης μεταβλητής χρόνια υπηρεσίας, με όλες τις προτάσεις όπου το $\text{sig}(2\text{-tailed}) < 0,05$ και επομένως υπάρχει συσχέτιση σε επίπεδο σημαντικότητας 5% και 1% . Παρατηρούμε ότι οι μισές συσχετίσεις είναι θετικές και πολύ αδύναμες(κοντά στο 0,3) και οι μισές αρνητικές. Αυτό σημαίνει ότι όσο αυξάνεται η τιμή της μεταβλητής χρόνια υπηρεσίας(1-4) τόσο αυξάνεται και η τιμή των προτάσεων(1-6) στις θετικές συσχετίσεις, και αντίστοιχα στις αρνητικές, όσο αυξάνεται η τιμή της μεταβλητής χρόνια υπηρεσίας τόσο μειώνεται η τιμή στις προτάσεις.

Πίνακας P-3. Pearson Correlations

Χρόνια υπηρεσίας

Πόσο συχνά παρακολουθείτε στο σχολικό χώρο προσβολές	Pearson Correlation	-,228*
	Sig. (2-tailed)	,015
	N	114
Πόσο συχνά παρακολουθείτε στο σχολικό χώρο εξευτελισμούς	Pearson Correlation	-,242**
	Sig. (2-tailed)	,009
	N	114
Οι "σιωπηροί παρατηρητές" ενισχύουν την εμφάνιση του εκφοβισμού	Pearson Correlation	-,188*
	Sig. (2-tailed)	,045
	N	114
Επιλέγω συνεργασία με τους γονείς του θύματος	Pearson Correlation	,197*
	Sig. (2-tailed)	,035
	N	114
Επιλέγω αυξημένη επιτήρηση θύτη και θύματος	Pearson Correlation	,207*
	Sig. (2-tailed)	,027
	N	114
Επιλέγω λήψη απόφασης από τους υπόλοιπους μαθητές για τον τρόπο αντιμετώπισης	Pearson Correlation	,256**
	Sig. (2-tailed)	,006
	N	114
Εμπερικλείεται στις υποχρεώσεις ως εκπαιδευτικός η	Pearson Correlation	,282**

αξιοποίηση των βιωμάτων του μαθητή	Sig. (2-tailed)	,002
	N	114
Εμπερικλείεται στις υποχρεώσεις ως εκπαιδευτικός η ανάδειξη του "προσώπου" του μαθητή	Pearson Correlation	,263**
	Sig. (2-tailed)	,005
	N	114
Η αξιοποίηση των βιωμάτων θύτη και θύματος εντάσσεται στις ενέργειες διαχείρισης του σχ. εκφοβισμού	Pearson Correlation	,349**
	Sig. (2-tailed)	,000
	N	114
Η συνεργασία με την οικογένεια θύτη και θύματος εντάσσεται στις ενέργειες διαχείρισης του σχ. εκφοβισμού	Pearson Correlation	,214*
	Sig. (2-tailed)	,022
	N	114
Η εστίαση στην αυτοεκτίμηση θύτη και θύματος εντάσσεται στις ενέργειες διαχείρισης του σχ. εκφοβισμού	Pearson Correlation	,229*
	Sig. (2-tailed)	,014
	N	114
Η διδασκαλία τρόπων λήψης απόφασης θύτη και θύματος εντάσσεται στις ενέργειες διαχείρισης του σχ. εκφοβισμού	Pearson Correlation	,231*
	Sig. (2-tailed)	,013
	N	114

** . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

* . Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed).

Πίνακας P-3. Χρόνια υπηρεσίας- Pearson Correlations

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5

5.1- Παρουσίαση-ανάλυση-σχολιασμός αποτελεσμάτων

Μορφή επιδημίας έχει λάβει τα τελευταία χρόνια το φαινόμενο του σχολικού εκφοβισμού στην Ελλάδα, καθώς αυξάνονται εντυπωσιακά τα κρούσματα βίας, απειλών, εκβιασμών και παρενοχλήσεων μεταξύ μαθητών. Ο προβληματισμός μας ταυτίζεται πλήρως με το σκοπό της έρευνάς μας, η οποία διαρθρώνεται ως εξής: α) τη διερεύνηση των γνώσεων των εκπαιδευτικών σχετικά με το φαινόμενο β) την προσλαμβάνουσα οπτική και την καταγραφή των εμπειριών τους σε σχέση με την εμφάνιση του φαινομένου στο σχολικό χώρο και γ) τους τρόπους διαχείρισης και αντιμετώπισης του σχολικού εκφοβισμού από τους εκπαιδευτικούς. Τα ερευνητικά ερωτήματα που τέθηκαν για τις ανάγκες της έρευνας, μας προσκόμισαν ενδιαφέροντα αποτελέσματα:

- i) Είναι επιστημονικά ενημερωμένοι οι εκπαιδευτικοί για το φαινόμενο του σχολικού εκφοβισμού;
- ii) Ποια είδη σχολικού εκφοβισμού εκδηλώνονται συχνότερα στο σχολικό χώρο;
- iii) Ποιοί παράγοντες πιστεύουν οι εκπαιδευτικοί ότι συμβάλλουν στην εμφάνισή του σχολικού εκφοβισμού;
- iv) Ποιές πρακτικές αντιμετώπισης και διαχείρισης θεωρούν οι εκπαιδευτικοί κατάλληλες για την αντιμετώπισή του;
- v) Ποιες ενέργειες διαχείρισης του φαινομένου θεωρούν οι εκπαιδευτικοί ότι εμπερικλείονται στις υποχρεώσεις τους;
- vi) Ποιές είναι οι ανάγκες των εκπαιδευτικών για επιμόρφωση και υποστήριξη από ειδικούς και φορείς;

Στην παρούσα εργασία έχει χρησιμοποιηθεί η ποσοτική έρευνα, διότι αυτή παράσχει σαφήνεια και ευκολία στον εντοπισμό όλων των μεταβλητών που σχετίζονται με το θέμα, ενώ υπάρχει καθορισμένη διαδικασία που πρέπει να ακολουθηθεί και έχει υψηλό βαθμό αξιοπιστίας, λόγω των ελεγχόμενων συνθηκών της έρευνας. Ο πληθυσμός της παρούσας έρευνας αποτελείται από τους εκπαιδευτικούς Α/βάθμιας εκπαίδευσης της Ανατολικής Θεσσαλονίκης οι οποίοι/ες εργάζονται την στιγμή κατά την οποία διεξήχθη η έρευνα. Η συλλογή των ερευνητικών δεδομένων έγινε με την καταγραφή των απαντήσεων των εκπαιδευτικών πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης των σχολείων του Δήμου Πυλαίας-Χορτιάτη και του Δήμου Θεσσαλονίκης.

Τα ερωτηματολόγια που συνελέγησαν ήταν **114**. Η αποστολή του συνδέσμου του ερωτηματολογίου έγινε μέσω email στους εκπαιδευτικούς. Για την καταγραφή χρησιμοποιήθηκε η υπηρεσία Google forms, για την κατασκευή του ερωτηματολογίου και στη

συνέχεια το αρχείο Excel που δημιουργήθηκε, χρησιμοποιήθηκε για την εισαγωγή των δεδομένων στο SPSS. Για την συλλογή των στοιχείων χρησιμοποιήθηκε ένα διαδικτυακό ερωτηματολόγιο. Οι ερωτήσεις ήταν συνολικά **78** από τις οποίες προέκυψαν και οι αντίστοιχες μεταβλητές του SPSS. Για το σύνολο του ερωτηματολογίου, αλλά και ξεχωριστά για κάθε υποενότητα του ερωτηματολογίου έγινε έλεγχος εσωτερικής αξιοπιστίας και συνοχής των ερωτήσεων, με χρήση του **δείκτη εσωτερικής αξιοπιστίας/συνοχής Crombach's alpha**.

Η εννοιολογική κατασκευή του στηρίζεται σε τέσσερις θεματικούς άξονες, ο καθένας εκ των οποίων περιλαμβάνει ερωτήσεις. Συγκεκριμένα οι άξονες του ερωτηματολογίου είναι οι ακόλουθοι:

Ο **πρώτος άξονας** περιλαμβάνει τα δημογραφικά στοιχεία των συμμετεχόντων: φύλο, ηλικία, οικογενειακή κατάσταση, βαθμίδα εκπαίδευσης, χρόνια υπηρεσίας, μορφωτικό επίπεδο, θέση και σχέση εργασίας. Ο **δεύτερος άξονας** περιλαμβάνει ύπαρξη ή μη επιμόρφωσης πάνω στο θέμα. Τα στοιχεία αυτά μας επιτρέπουν να ελέγξουμε την αντιπροσωπευτικότητα του δείγματος και να διαπιστώσουμε την ύπαρξη σχετικής επιμόρφωσης. Οι ερωτήσεις είναι δυαδικού τύπου ΝΑΙ, ΟΧΙ. Ο **τρίτος άξονας** περιλαμβάνει τις ερωτήσεις τύπου Likert και διερευνά τις απόψεις των εκπαιδευτικών σχετικά με το φαινόμενο του σχολικού εκφοβισμού, αναφορικά με την εκδήλωσή του στα σχολεία τους, τις συχνότερες μορφές του και τους παράγοντες που τον προκαλούν, καθώς και τον βαθμό αντίληψής τους για το τι είναι ο σχολικός εκφοβισμός. Ο **τέταρτος άξονας** ερωτήσεων περιλαμβάνει τις ερωτήσεις και διερευνά τις απόψεις των εκπαιδευτικών σχετικά με τη διαχείριση του φαινομένου του σχολικού εκφοβισμού, αναφορικά με την πρόληψη και την αντιμετώπισή του καθώς και την ικανότητα των εκπαιδευτικών να διαχειριστούν το φαινόμενο και τις ανάγκες τους για επιμόρφωση και στήριξη.

Οι απαντήσεις είναι διατυπωμένες σε διαβαθμισμένη κλίμακα Likert, όπου ο εκπαιδευτικός καλείται μέσω έξι (6) συγκεκριμένων επιλογών (1 καθόλου, 2 ελάχιστα, 3 λίγο, 4 μέτρια, 5 πολύ, 6 πάρα πολύ) να επιλέξει αυτή που τον εκφράζει περισσότερο. Έγινε **Περιγραφική Στατιστική** των Ενοτήτων: Α. Δημογραφικά στοιχεία, Β. Το φαινόμενο του σχολικού Εκφοβισμού, Γ. Πρόσληψη-Αντίληψη του Σχολικού Εκφοβισμού, Δ. Διαχείριση-Αντιμετώπιση του Σχολικού Εκφοβισμού, και των υποενοτήτων αυτών καθώς και λεπτομερή αποτύπωση των στοιχείων που συνελέγησαν.

Σε σχέση με την **επιμόρφωση** των εκπαιδευτικών σχετικά με το φαινόμενο του σχολικού εκφοβισμού, παρατηρήθηκε ότι ένα μεγάλο ποσοστό της τάξεως του 70,2% δεν έχει λάβει κάποιου είδους επιμόρφωση κατά τη διάρκεια των βασικών σπουδών και ένα ποσοστό της τάξεως του 73,7% οι οποίοι ούτε στις μεταπτυχιακές τους σπουδές παρακολούθησαν μαθήματα

σχετικά με τη πρόληψη ή διαχείριση του σχολικού εκφοβισμού. Αντίθετα, παρατηρούμε πως οι διορισμένοι εκπαιδευτικοί, επιλέγουν και επιδιώκουν οι ίδιοι να παρακολουθούν σεμινάρια ή επιμορφώσεις για τα θέματα του σχολικού εκφοβισμού. Εδώ ανατρέπεται το προηγούμενο ποσοστό. Το **νέο στοιχείο** είναι ότι ένα ποσοστό 78,1% εκπαιδευτικών επιλέγει και παρακολουθεί, κατά τη διάρκεια της επαγγελματικής ζωής σεμινάρια bylling, ενώ ένα ποσοστό 21,9% δεν επιλέγει να παρακολουθήσει.(Πίνακας 4-1B).

Αρχικά οι εκπαιδευτικοί ρωτήθηκαν αν παρατηρούν κάποιες **μορφές συμπεριφοράς στο σχολικό περιβάλλον** στο οποίο εργάζονται. Από τα συνολικά αποτελέσματα φαίνεται ότι πιο συχνά παρατηρούνται: προσβολές, χειρονομίες, σπρωξίματα, χτυπήματα και πολύ λιγότερο αποκλεισμούς, απειλητικές ματιές, φτυσίματα και ακόμη πιο σπάνια προσβλητικές επιστολές ή μηνύματα. Από την ανάλυση των απαντήσεων προέκυψε πως στο σχολικό περιβάλλον, παρατηρούνται σε μεγάλο βαθμό λεκτικές προσβολές 47,4 % και χειρονομίες 36,8% . Ενώ σπανιότερα παρατηρούνται απειλητικές ματιές 14% και εξευτελισμοί 10,5%. Παρατηρούμε ότι υψηλό ποσοστό στο σχολικό χώρο, κατέχουν το σπρώξιμο 32,5% και τα χτυπήματα 29,8%. Μικρότερα ποσοστά κατέχουν : το τράβηγμα των μαλλιών 9,6% και το φτύσιμο 4,4%. Όπως προκύπτει από την αποτύπωση των απαντήσεων των ερωτηθέντων, σπανιότερα παρουσιάζονται: η αρπαγή αντικειμένων, που κατέχει ένα 12,3% και η καταστροφή αντικειμένων 6,1 % και η διάδοση φημών 7,9%. Δε συμβαίνει όμως το ίδιο με τους αποκλεισμούς, όπου το φαινόμενο κατέχει το 21,9%. Οι προσβλητικές επιστολές παρουσιάζονται με 4,4% και τα ενοχλητικά μηνύματα με 6,1%.(Πίνακας 4-1Γ1).

Από τη συνολική αποτύπωση φάνηκε ότι **περισσότερο επηρεάζει την εκδήλωση του φαινομένου**, η ηλικία του θύτη και του θύματος και λιγότερο το φύλο. Αξίζει να σημειωθεί ότι και η χώρα προέλευσης του θύματος, παρουσιάζει σημαντικό ποσοστό, για την εκδήλωση του φαινομένου. Στη συνέχεια διαπιστώνουμε πως οι εκπαιδευτικοί δε θεωρούν το φύλο του θύτη 25,4% ή το φύλο του θύματος 17,5% σημαντικό για την εμφάνιση του φαινομένου. Η ηλικία τόσο του θύτη 33,3% όσο και του θύματος 30,7%, παίζει πιο σημαντικό ρόλο και επηρεάζει στην εκδήλωση του εκφοβισμού. Σε σχέση με τη χώρα προέλευσης, προκύπτει πως οι εκπαιδευτικοί δίνουν βαρύτητα, στη χώρα προέλευσης του θύματος 30,7% και λιγότερο του θύτη 23,7%. (Πίνακας 4-1Γ2).

Στην ερώτηση μας, **ποιοι πιστεύετε ότι είναι οι συχνότεροι παράγοντες που ενισχύουν την εμφάνιση του φαινομένου**: το οικογενειακό περιβάλλον, ο ρατσισμός, η χαμηλή αυτοεκτίμηση του θύματος, τα κοινωνικά πρότυπα, η χαμηλή αυτοεκτίμηση του θύτη, η έλλειψη ενημέρωσης των γονέων, οι «σιωπηροί» παρατηρητές, τα Μ.Μ.Ε. Παρατηρούμε υψηλά ποσοστά σε ορισμένους δείκτες. Τούτο είναι πιθανό να οφείλεται, στην ανάγκη για

επιμόρφωση και ενός πλαισίου δράσεων, όχι μόνον για τους εκπαιδευτικούς, αλλά κυρίως για τους γονείς. Το οικογενειακό περιβάλλον ενισχύει τον εκφοβισμό με ότι αυτό συνεπάγεται σε ποσοστό 50,9%, καθώς και τα κοινωνικά πρότυπα 53,5%. Στα παραπάνω συγκαταλέγονται και τα Μ.Μ.Ε. που ενισχύουν το φαινόμενο, κατά την άποψη των ερωτηθέντων σε ποσοστό 40,4%. Η έλλειψη προγραμμάτων ενημέρωσης επηρεάζει αρνητικά, όπως πιστεύει το 41,2%. Οι σιωπηροί παρατηρητές, όπως αναφέρει η βιβλιογραφία, τάσσονται με το μέρος του θύτη και ενισχύουν με τη στάση τους το φαινόμενο. Γεγονός που προκύπτει και από την έρευνα στο 44,7%. Ο ρατσισμός-ξενοφοβία, γεγονός που διχάζει την ελληνική κοινωνία δυστυχώς επιβεβαιώνει την εμφάνιση του σχολικού εκφοβισμού σε ποσοστό 47,4%.

Αναζητούμε και επιδιώκουμε εμείς οι εκπαιδευτικοί, ψυχικά υγιείς μαθητές, με πίστη στον εαυτό τους, διότι σε αντίθετη περίπτωση, μαθητές με χαμηλή αυτοεκτίμηση, κινδυνεύουν να γίνουν θύτες, γεγονός που αποτυπώνεται σε ποσοστά για τους θύτες : 45,6% και τα θύματα : 40,4%. Η ενημέρωση των γονέων είναι απαραίτητη, διότι όπως φαίνεται, η έλλειψή της ενισχύει το φαινόμενο σε ποσοστό 42,1%.(Πίνακας 4-1Γ3).

Από τις απαντήσεις των εκπαιδευτικών και τους **τρόπους διαχείρισης για την αντιμετώπιση του φαινομένου**, κυρίαρχο ρόλο παίζει η συζήτηση με το θύμα, το θύτη, η συζήτηση με το σύνολο της τάξης και η κάθε είδους συνεργασία με το θύτη- θύμα και τις οικογένειες αυτών. Σε σχέση με τους τρόπους διαχείρισης του σχολικού εκφοβισμού, οι εκπαιδευτικοί απάντησαν: 90,4% ότι δεν επιλέγουν τη σωματική τιμωρία. Στη συνέχεια θα εξετάσουμε τους τρόπους διαχείρισης του φαινομένου, που επιλέγουν οι εκπαιδευτικοί. Επιλέγουν με ένα 50% την παραπομπή του θύτη στο Διευθυντή/ντρια, την παραπομπή θύτη και θύματος 43% συγχρόνως στο Διευθυντή/ντρια. Γνώμονας και επιδίωξη των εκπαιδευτικών είναι η άριστη συνεργασία με την οικογένεια, σε τούτο είναι πιθανόν να οφείλεται το υψηλό ποσοστό των απαντήσεών τους. Επιλέγουν συνεργασία με τους γονείς του θύτη 79,8%, επιλέγουν συνεργασία με τους γονείς του θύματος 80,7%, επιλέγουν συνεργασία με τους γονείς θύτη-θύματος 68,4%. Η συνεργασία με το Σχολικό Σύμβουλο αποτυπώνεται μέτρια 35,1%. Ενώ η ανάγκη στήριξης από ειδικούς προκύπτει με 52,6%. Επιλέγουν την επιτήρηση θύτη και θύματος 81,6% Όπως φαίνεται στη συνέχεια, επιλέγουν υποστήριξη του θύτη από συμμαθητή του 23,7% και του θύματος από συμμαθητή του 38,6%. Η συζήτηση με όλη την τάξη, προφανώς κατά την άποψη των ερωτηθέντων, είναι το αποδοτικότερο μέσο διαχείρισης και αποτυπώνεται με 86,8%. Η επιλογή της λήψης απόφασης από τους μαθητές 41,33%.(Πίνακας 4-1Δ1).

Στην ερώτηση: Σε ποιά βαθμό θεωρείτε ότι οι παρακάτω πτυχές-γνωρίσματα της διαχείρισης εμπερικλείονται στις υποχρεώσεις σας ως εκπαιδευτικού; Απαραίτητη και σημαντικότερη υποχρέωση του εκπαιδευτικού, θεωρούν οι ερωτηθέντες, είναι πρωτίστως η

δημιουργία θετικού κλίματος, η ενίσχυση της αυτοεκτίμησης του μαθητή, η ενεργός ακρόαση και η ενσυναίσθηση από μέρους των εκπαιδευτικών, των προβλημάτων του μαθητή και στη συνέχεια οι συμβουλευτικές δραστηριότητες, η αξιοποίηση των βιωμάτων του μαθητή. Στους πίνακες της επόμενης ενότητας, αναδεικνύονται υψηλά θετικά ποσοστά, στις απαντήσεις των εκπαιδευτικών που αφορούν τις υποχρεώσεις τους ως πτυχές διαχείρισης του εκφοβισμού. Θεωρούν ότι το θετικό κλίμα 59,6% είναι υποχρέωσή τους καθώς και οι συμβουλευτικές δραστηριότητες 47,4%. Οι εκπαιδευτικοί δείχνουν να αξιοποιούν τα βιώματα των μαθητών στο 38,6%. Θεωρούν υποχρέωσή τους (πάρα πολύ) 57,9% την ενεργητική ακρόαση των προβλημάτων των μαθητών τους. Η ενίσχυση της αυτοεκτίμησης, εμπερικλείεται στις υποχρεώσεις τους σε μεγάλο ποσοστό 60,5%. Τόσο η αυθεντικότητα του εκπαιδευτικού απέναντι στους μαθητές του 50,9% όσο και η ενσυναίσθηση που θα πρέπει να τον διακρίνει 54,4%, είναι παράγοντες που θεωρούνται σημαντικοί, όπως φαίνεται από τις απαντήσεις τους. Ο μαθητής είναι ένα δυναμικό σύστημα κατά την άποψη του 43,9%, όπως επίσης το 55,3% πιστεύει πως και η σχολική τάξη είναι ένα δυναμικό σύστημα. (Πίνακας 4-1Δ2).

Στις ενέργειες διαχείρισης που εντάσσονται και αφορούν την αντιμετώπιση του φαινομένου, σύμφωνα πάντα με τις απόψεις των εκπαιδευτικών, είναι η δημιουργία θετικού κλίματος, η ενεργός ακρόαση θύτη και θύματος, η καλλιέργεια της αυτοεκτίμησης θύτη και θύματος και η συνεργασία με τις οικογένειες των θύτη, θύματος. Υψηλά ποσοστά προκύπτουν επίσης από την επιλογή της συζήτησης, ως μέσο διαχείρισης του σχολικού εκφοβισμού. Έτσι 89,5% συζητούν με το θύτη, 91,2% συζητούν με το θύμα, 83,3% επιλέγουν να συζητήσουν και με τους δύο (θύτη-θύμα), 77,2% συζητούν και με τους αυτόπτες μάρτυρες. Η διαχείριση του φαινομένου του σχολικού εκφοβισμού, προβληματίζει την εκπαιδευτική κοινότητα. Οι απόψεις των εκπαιδευτικών για τις ενέργειες και τις στρατηγικές διαχείρισης συγκλίνουν και παρουσιάζουν υψηλά ποσοστά.

Κομβική ερώτηση της έρευνας, είναι αν η δημιουργία θετικού κλίματος αποδοχής και σεβασμού του άλλου, εντάσσεται στις ενέργειες διαχείρισης του σχολικού εκφοβισμού. Το 91,2% απάντησε ΝΑΙ. Στην ερώτηση αν τα βιώματα θύτη-θύματος εντάσσονται στις ενέργειες διαχείρισης του σχολικού εκφοβισμού, απάντησαν θετικά 68,5%. Η ενεργός ακρόαση θύτη-θύματος θεωρεί το 86% αποτελεί ενέργεια διαχείρισης. Τόσο η δημιουργία συμβουλευτικής ομάδας εκπαιδευτικού-θύτη-θύματος 64,9%, όσο και η συμβουλευτική ομάδα εκπαιδευτικού-θύτη-θύματος-φορέων 60,5%, πιστεύουν πως είναι ενέργειες διαχείρισης που θα πρέπει να εφαρμόζουν. Η ερώτηση που αφορά τη συνεργασία με το οικογενειακό περιβάλλον θύτη-θύματος, το 74,5% απαντά πως εντάσσεται στις ενέργειες διαχείρισης. Τα 83,3% των ερωτηθέντων απάντησε πως πρέπει να εστιάσουν στην αυτοεκτίμηση του θύτη-θύματος ως

ενέργεια διαχείρισης. Οι τρόποι που θα ληφθούν οι αποφάσεις για τους θύτη-θύμα θεωρούν 69,3% των εκπαιδευτικών πως είναι ενέργειες διαχείρισης του σχολικού εκφοβισμού. (Πίνακας 4-1Δ3).

Στη συνέχεια ακολούθησε **Επαγωγική Στατιστική**, Συσχετίσεις Ανεξάρτητων-Εξαρτημένων Μεταβλητών. Εξετάσαμε συσχετίσεις με το Φύλο και την Ηλικία των ερωτηθέντων εκπαιδευτικών, τα αποτελέσματα των οποίων παραθέτουμε παρακάτω.

Στη συνέχεια εξετάσαμε τις **Συσχετίσεις ανεξάρτητων-εξαρτημένων Μεταβλητών**. Οι συσχετίσεις με το **Φύλο** μας έδωσαν τα εξής αποτελέσματα:

Το οικογενειακό περιβάλλον-γονεϊκά πρότυπα ενισχύουν την εμφάνιση του εκφοβισμού: οι γυναίκες (πολύ 77,1%) πιστεύουν σε μεγαλύτερο ποσοστό από τους άνδρες (πολύ 22,9%) ότι το οικογενειακό περιβάλλον-γονεϊκά πρότυπα ενισχύουν την εμφάνιση του εκφοβισμού. (Πίνακας 4-8.1)

Τα μέσα μαζικής ενημέρωσης ενισχύουν την εμφάνιση του εκφοβισμού: οι γυναίκες (πολύ 75,9%) πιστεύουν σε μεγαλύτερο ποσοστό από τους άνδρες (πολύ 24,1%) ότι τα μέσα μαζικής ενημέρωσης ενισχύουν την εμφάνιση του εκφοβισμού. (Πίνακας 4-8.3).

Τα φαινόμενα όπως ρατσισμός-ξενοφοβία ενισχύουν την εμφάνιση του εκφοβισμού: οι γυναίκες (πολύ 72,7%) πάρα πολύ πιστεύουν σε μεγαλύτερο ποσοστό από τους άνδρες (πολύ 27,3%) ότι τα φαινόμενα όπως ρατσισμός-ξενοφοβία ενισχύουν την εμφάνιση του εκφοβισμού. (Πίνακας 4-8.5).

Επιλέγω συζήτηση με το θύμα: οι γυναίκες (πολύ 68,8% πολύ) επιλέγουν τον συγκεκριμένο τρόπο παρέμβασης έναντι των ανδρών (πολύ 31,3%).(Πίνακας 4-8.7).

Επιλέγω συνεργασία με γονείς θύτη και θύματος: οι γυναίκες εκπαιδευτικοί με (πολύ 77,5%) θεωρούν περισσότερο σημαντική τη συνεργασία με τις οικογένειες των εμπλεκόμενων από ότι οι άνδρες (πολύ 22,5%). (Πίνακα 4-8.9).

Εμπερικλείεται στις υποχρεώσεις ως εκπαιδευτικός η δημιουργία θετικού κλίματος με τους μαθητές: η άποψη των γυναικών (πολύ 75,7%) υπερτερεί των ανδρών (πολύ 24,3) πως είναι υποχρέωσή τους, η δημιουργία θετικού κλίματος. (Πίνακα 4-8.11).

Εμπερικλείεται στις υποχρεώσεις ως εκπαιδευτικός η ενίσχυση της αυτοεκτίμησης του μαθητή: οι εκπαιδευτικοί θεωρούν υποχρέωσή τους την ενίσχυση της αυτοεκτίμησης του μαθητή. Οι γυναίκες (76,5%) και οι άνδρες (23,5%). (Πίνακας 4-8.13).

Η δημιουργία θετικού κλίματος αποδοχής και σεβασμού του άλλου εντάσσεται στις ενέργειες διαχείρισης του σχολικού εκφοβισμού: η άποψη των εκπαιδευτικών και των δύο φύλων συγκλίνει, τόσο των γυναικών (πάρα πολύ 58%), όσο και των ανδρών (πάρα πολύ 42%) ότι

είναι απαραίτητο να εντάσσεται στις ενέργειες διαχείρισης του σχολικού εκφοβισμού, η δημιουργία θετικού κλίματος και αξίες όπως ο σεβασμός και η αποδοχή του άλλου.

Οι Συσχετίσεις με τη Ηλικία μας έδωσαν τα εξής αποτελέσματα:

Στην ερώτηση αν το οικογενειακό περιβάλλον-γονεϊκά πρότυπα ενισχύουν την εμφάνιση του εκφοβισμού; Οι πιο μικροί σε ηλικία πιστεύουν περισσότερο από τους μεγαλύτερους ότι το οικογενειακό περιβάλλον-γονεϊκά πρότυπα ενισχύουν την εμφάνιση του εκφοβισμού. (Πίνακας 4-8.17)

Η χαμηλή αυτοεκτίμηση του θύτη ενισχύουν την εμφάνιση του εκφοβισμού: Οι ηλικίες 46-55 πιστεύουν περισσότερο από τις ηλικίες 56+ ότι η χαμηλή αυτοεκτίμηση του θύτη ενισχύουν την εμφάνιση του εκφοβισμού,(Πίνακας 4-8.19).

Στην ερώτηση ποιούς τρόπους παρέμβασης που επιλέγουν οι εκπαιδευτικοί:

Η συζήτηση με τους αυτόπτες μάρτυρες: Οι ηλικίες 46-55 επιλέγουν περισσότερο από τις ηλικίες 56+ την συζήτηση με τους αυτόπτες μάρτυρες. (Πίνακας 4-8.21).

Επιλέγω λήψη απόφασης από τους υπόλοιπους μαθητές για τον τρόπο αντιμετώπισης: Οι ηλικίες 46-55 επιλέγουν περισσότερο από τις ηλικίες 36-45 την λήψη απόφασης από τους υπόλοιπους μαθητές για τον τρόπο αντιμετώπισης. (Πίνακας 4-8.23).

Εμπερικλείεται στις υποχρεώσεις σας ως εκπαιδευτικός η αξιοποίηση των βιωμάτων του μαθητή: Οι ηλικίες 46-55 απαντούν πιο θετικά από τις ηλικίες 25-35 και 36-45. (Πίνακας 4-8.25).

Εμπερικλείεται στις υποχρεώσεις ως εκπαιδευτικός η ανάδειξη του "προσώπου" του μαθητή: Και εδώ οι ηλικίες 46-55 απαντούν περισσότερο θετικά ειδικά σε σχέση με τις ηλικίες 25-35, επίσης οι ηλικίες 36-45 εμφανίζονται περισσότερο θετικά στην πρόταση.(Πίνακας 4-8.27).

Η αξιοποίηση των βιωμάτων θύτη και θύματος εντάσσεται στις ενέργειες διαχείρισης του σχολικού εκφοβισμού: Οι ηλικίες 46-55 απαντούν πιο θετικά σε σχέση με τις ηλικίες 25-35 και 36-45 ότι η αξιοποίηση των βιωμάτων θύτη και θύματος εντάσσεται στις ενέργειες διαχείρισης του σχ. Εκφοβισμού.(Πίνακας 4-8.29).

Η ενεργός ακρόαση θύτη και θύματος εντάσσεται στις ενέργειες διαχείρισης του σχολικού εκφοβισμού: Οι ηλικίες 46-55 απαντούν πιο θετικά σε σχέση με όλες τις ηλικιακές ομάδες και κυρίως με την ηλικιακή ομάδα 25-35 ότι η ενεργός ακρόαση θύτη και θύματος εντάσσεται στις ενέργειες διαχείρισης του σχολικού εκφοβισμού.(Πίνακας 4-8.31).

Στη συνέχεια έγινε ο έλεγχος **T-Test - Μέσων Όρων (M.O.)**. Χρησιμοποιήθηκε και το **One – way-ANOVA** για την ηλικία.

Θεωρήσαμε ότι καλό θα ήταν συμπληρωματικά να αξιοποιήσουμε και το τεστ **Pearson correlation** το οποίο δείχνει την τάση που ακολουθεί μια πιθανή συσχέτιση 2 μεταβλητών.(Πίνακες P1-Φύλο, P2-Ηλικία, P3-Χρόνια υπηρεσίας).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6

6.1 Συμπεράσματα – προτάσεις

Στην παρούσα έρευνα έγινε μια προσπάθεια διερεύνησης των απόψεων που έχουν οι εκπαιδευτικοί πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης Ανατολικής Θεσσαλονίκης για το φαινόμενο του σχολικού εκφοβισμού, πώς το προσλαμβάνουν, τις πρακτικές διαχείρισής του και τις ανάγκες επιμόρφωσης και υποστήριξής τους. Με βάση τα ευρήματα της έρευνας θα επιχειρήσουμε να εξάγουμε κάποια γενικότερα συμπεράσματα και παράλληλα να ελέγξουμε τα ερευνητικά ερωτήματα της μελέτης μας. Όσον αφορά το **πρώτο** ερευνητικό ερώτημα «*Είναι επιστημονικά ενημερωμένοι οι εκπαιδευτικοί για το φαινόμενο του σχολικού εκφοβισμού;*» Από την έρευνα διαφαίνεται ότι η πλειονότητα των εκπαιδευτικών (73,7%) δεν έχει λάβει επιμόρφωση σχετική με το φαινόμενο του σχολικού εκφοβισμού. Παρ' όλ' αυτά, οι περισσότεροι γνωρίζουν τι είναι ο σχολικός εκφοβισμός και μπορούν να τον διακρίνουν από άλλες μορφές συμπεριφοράς των μαθητών οι οποίες είναι απλά αρνητικές και ανεπιθύμητες, διότι φροντίζουν οι ίδιοι να επιμορφώνονται. Αυτό δείχνει, κατά τη γνώμη μας, το μεγάλο ενδιαφέρον τους γι' αυτό το φαινόμενο και την ευαισθησία τους. Συμπερασματικά θα λέγαμε και είναι πολύ σημαντικό στοιχείο, πως κατά τη διάρκεια της διδακτικής πράξης, γεννιέται η ανάγκη επιμόρφωσης και στήριξης του εκπαιδευτικού έργου. Γεγονός που κατά την άποψή μας θα έπρεπε να προβλέπεται στην αυγή των ακαδημαϊκών σπουδών. Όσον αφορά το **δεύτερο** ερευνητικό ερώτημα «*Ποια είδη σχολικού εκφοβισμού εκδηλώνονται συχνότερα στο σχολικό χώρο;*» Από τις απαντήσεις των υποκειμένων της έρευνας διαπιστώνεται ότι στα σχολεία τους εντοπίζουν την ύπαρξη περιστατικών σχολικού εκφοβισμού, κυρίως με τη μορφή υβριστικών και κοροϊδευτικών σχολίων. Ωστόσο, έρευνες στην Ολλανδία και στον Καναδά έδειξαν ότι οι εκπαιδευτικοί αντιλαμβάνονται ένα μικρό μόνο μέρος από το σύνολο των περιστατικών σχολικού εκφοβισμού που λαμβάνουν χώρα στα σχολεία τους (Αρτινοπούλου, 2001· Craig, Pepler & Atlas, 2000). Οι μορφές του σχολικού εκφοβισμού που κυριαρχούν είναι αρχικά ο λεκτικός εκφοβισμός, γεγονός που επιβεβαιώνεται και από την Ευρωπαϊκή Έρευνα που διεξήχθη στην Ελλάδα με συντονιστή το «Χαμόγελο του Παιδιού», (Ευρωπαϊκή Έρευνα για τον Σχολικό Εκφοβισμό, 2012) και την έρευνα του ΕΨΥΠΕ (2012). Παρόμοια αποτελέσματα παρατηρήθηκαν σε έρευνες στη Γερμανία, έρευνα του Schwind και μαθητική έρευνα της Νυρεμβέργης το 1994 (Nuremberg Pupils Survey), αλλά και στη Γαλλία, όπου διαπιστώθηκε ότι συχνότερη είναι η λεκτική βία (Αρτινοπούλου, 2001). Όσον αφορά το **τρίτο** ερευνητικό ερώτημα «*Ποιοί παράγοντες πιστεύουν οι εκπαιδευτικοί ότι συμβάλλουν στην εμφάνισή του σχολικού εκφοβισμού;*» Είναι επιτακτική η ανάγκη για επιμόρφωση και ενός πλαισίου

δράσεων, όχι μόνον για τους εκπαιδευτικούς, αλλά κυρίως για τους γονείς, αλλά εξίσου σημαντική είναι και η επίδραση που ασκούν στους μαθητές τα ΜΜΕ και το διαδίκτυο, καθώς και το οικογενειακό τους περιβάλλον. Και η έρευνα του Πανεπιστημίου της Βιέννης το 1994 στην Αυστρία εντοπίζει τις αιτίες της επιθετικότητας των μαθητών στο κοινωνικό τους περιβάλλον και στα ατομικά χαρακτηριστικά τους. Το οικογενειακό περιβάλλον ενισχύει τον εκφοβισμό με ότι αυτό συνεπάγεται καθώς και τα Μ.Μ.Ε. που ενισχύουν το φαινόμενο, κατά την άποψη των ερωτηθέντων. Η έλλειψη προγραμμάτων ενημέρωσης επηρεάζει αρνητικά και ενισχύει το φαινόμενο. Οι σιωπηροί παρατηρητές, όπως αναφέρει η βιβλιογραφία, τάσσονται με το μέρος του θύτη και ενισχύουν με τη στάση τους το φαινόμενο. Το φαινόμενο του ρατσισμού -ξενοφοβίας, που διχάζει την ελληνική κοινωνία δυστυχώς επιβεβαιώνει την εμφάνιση του σχολικού εκφοβισμού. Όσον αφορά το **τέταρτο** ερευνητικό ερώτημα *«Ποιές πρακτικές αντιμετώπισης και διαχείρισης θεωρούν οι εκπαιδευτικοί κατάλληλες για την αντιμετώπισή του;»*. Η διαχείριση του φαινομένου του σχολικού εκφοβισμού, προβληματίζει την εκπαιδευτική κοινότητα. Οι απόψεις των εκπαιδευτικών για τις ενέργειες και τις στρατηγικές διαχείρισης συγκλίνουν. Κυρίαρχο ρόλο παίζει η συζήτηση με το θύμα, το θύτη η συζήτηση με το σύνολο της τάξης και η κάθε είδους συνεργασία με το θύτη- θύμα και τις οικογένειες αυτών, όπως δείχνει και η έρευνα των Λαμπροπούλου και Μάνεση (2014). Επιλέγουν επίσης την παραπομπή του θύτη-θύματος στο Διευθυντή/ντρια. Στην κομβική ερώτηση της έρευνας, είναι αν η δημιουργία θετικού κλίματος αποδοχής και σεβασμού του άλλου, εντάσσεται στις ενέργειες διαχείρισης του σχολικού εκφοβισμού, η συντριπτική πλειοψηφία απάντησε θετικά. Η διερεύνηση των βιωμάτων θύτη-θύματος, η ενεργός ακρόαση θύτη-θύματος καθώς και η δημιουργία συμβουλευτικών ομάδων εκπαιδευτικού-θύτη-θύματος και εκπαιδευτικού-θύτη-θύματος-φορέων, αποτελούν ενέργειες διαχείρισης που θα πρέπει να εφαρμόζονται. Σημαντικότερες ενέργειες διαχείρισης όλων και με διαφορά είναι η συνεργασία με το οικογενειακό περιβάλλον θύτη-θύματος και η καλλιέργεια της αυτοεκτίμησης του θύτη-θύματος. Όσον αφορά το **πέμπτο** ερευνητικό ερώτημα *«Ποιες ενέργειες διαχείρισης του φαινομένου θεωρούν οι εκπαιδευτικοί ότι εμπερικλείονται στις υποχρεώσεις τους;»* Απαραίτητη και σημαντικότερη υποχρέωση του εκπαιδευτικού, θεωρούν οι ερωτηθέντες, είναι πρωτίστως η δημιουργία θετικού κλίματος, η ενίσχυση της αυτοεκτίμησης του μαθητή, η ενεργός ακρόαση και η ενσυναίσθηση από μέρους των εκπαιδευτικών, των προβλημάτων του μαθητή και στη συνέχεια οι συμβουλευτικές δραστηριότητες, η αξιοποίηση των βιωμάτων του μαθητή. Η ενεργητική ακρόαση των προβλημάτων των μαθητών τους, η ενίσχυση της αυτοεκτίμησης, η αυθεντικότητα του εκπαιδευτικού απέναντι στους μαθητές του και η ενσυναίσθηση που θα πρέπει να τον διακρίνει εμπερικλείονται στις υποχρεώσεις. Όσον αφορά το **έκτο** ερευνητικό

ερώτημα «Ποιές είναι οι ανάγκες των εκπαιδευτικών για επιμόρφωση και υποστήριξη από ειδικούς και φορείς;» Φαίνεται ότι έχουν συνειδητοποιήσει την ανάγκη παρέμβασης τους προκειμένου να προληφθούν περιστατικά σχολικού εκφοβισμού, αλλά δεν είναι σίγουροι για το αν και κατά πόσο είναι κατάλληλα εφοδιασμένοι να διαχειριστούν το φαινόμενο. Γι' αυτούς τους λόγους δηλώνουν ότι χρειάζονται επιμόρφωση και βοήθεια από ειδικούς χρειάζονται στήριξη σ' αυτή τους την προσπάθεια, επιμόρφωση και βοήθεια από επιστήμονες που θα πλαισιώνουν υπεύθυνα και μόνιμα τα σχολεία και από αρμόδιους φορείς. Προκύπτει, επομένως, η ανάγκη σχεδιασμού και υλοποίησης επιμορφωτικών προγραμμάτων που να τους προετοιμάζουν και να τους παρέχουν τα κατάλληλα εφόδια, ώστε να αντιμετωπίσουν τα περιστατικά σχολικής βίας και εκφοβισμού στα σχολεία τους, κυρίως όμως, ώστε να αναπτύξουν τρόπους και τεχνικές πρόληψης του φαινομένου. (Πολυδώρου, Α) Επιπροσθέτως χρήσιμο θα ήταν η διερεύνηση των επιμορφωτικών αναγκών των εκπαιδευτικών σε συνδυασμό με την τρέχουσα πολιτισμική και κοινωνικό-οικονομική κατάσταση της Ελλάδας η οποία έχει προκαλέσει πληθώρα αλλαγών στο σχολικό περιβάλλον.

Σχολείο και οικογένεια, ανάμεσα στα άλλα, μπορούν και πρέπει να προσφέρουν μια σειρά συναισθηματικών βιωμάτων και αξιακών ασκήσεων, οι οποίες να εξασφαλίζουν μια ειρηνική διευθέτηση των σχέσεων επικοινωνίας και την ικανοποίηση που απορρέει απ' αυτές. Αυτό μπορεί να πραγματοποιηθεί μέσα σε ένα αμφίδρομο πλαίσιο επικοινωνίας και συνεργασίας, το οποίο είναι σημαντικό όχι μόνο για τη γνωστική ανάπτυξη του παιδιού, αλλά και για τη συμπεριφορά του και την κοινωνικοποίησή του (Γεωργίου, 2000 stop bullying, 2014).

Οι **προτάσεις μας** για περαιτέρω έρευνα, θα μπορούσαν να είναι:

α) Έρευνα με ποιοτικές μεθόδους διερεύνησης, που θα μπορούσε να βασισθεί σε περιορισμένο αριθμό εκπαιδευτικών (focus group), αναλύοντας μελέτες περίπτωσης (case studies) με στόχο τη συγκέντρωση λεπτομερών στοιχείων σχετικά με τους τρόπους αντιμετώπισης του σχολικού εκφοβισμού και την αποτελεσματικότητά τους.

β) Έρευνα για τη στρατηγική της μαθητικής διαμεσολάβησης και αν η εφαρμογή της είναι αποτελεσματική σε σχέση με τον σχολικό εκφοβισμό.

γ) Έρευνες οι οποίες να εστιάσουν σε συγκεκριμένες μορφές του σχολικού εκφοβισμού, όπως για παράδειγμα στη λεκτική εκδήλωσή του, που όπως φάνηκε από τα αποτελέσματα της έρευνας συμβαίνει σε μεγαλύτερη έκταση ή στον ηλεκτρονικό εκφοβισμό που τα τελευταία χρόνια λαμβάνει όλο και μεγαλύτερη έκταση.

δ) Έρευνες που να αφορούν στην εκτίμηση των μαθητών για τους τρόπους με τους θα επιθυμούσαν το σχολείο να παρέμβει ώστε να βοηθήσει στην αντιμετώπιση του φαινομένου.

Η πολυπλοκότητα του φαινομένου του σχολικού εκφοβισμού κάνουν επιτακτική την ανάγκη της συστηματικής διερεύνησής του, καθώς και τον πρωταγωνιστικό ρόλο του εκπαιδευτικού της σχολικής μονάδας στην άμεση λήψη μέτρων για την πρόληψη και την αντιμετώπισή του.

Ο εκφοβισμός, ωστόσο, δεν περιορίζεται στα στενά όρια του σχολείου αλλά αποτελεί ένα σύνθετο, μάλλον σύγχρονο και επιτεινόμενο πρόβλημα και χρήζει πολυεπίπεδης και οργανωμένης αντιμετώπισης. Ειδικότερα, η επίσημη πολιτεία χρειάζεται να νομοθετήσει το θεσμικό πλαίσιο αναφορικά με το ρόλο που πρέπει να διαδραματίσει το σχολείο ενεργά, απέναντι στους τρόπους πρόληψης και αντιμετώπισης του σχολικού εκφοβισμού. Επιπλέον, με πρωτοβουλία της πολιτείας χρειάζεται να διοργανωθούν επιμορφωτικά σεμινάρια μέσω των οποίων οι εκπαιδευτικοί θα ανανεώσουν τις γνώσεις τους και τις πρακτικές τους στο ζήτημα του σχολικού εκφοβισμού και να γίνουν ικανότεροι στη διαχείρισή του.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ελληνόγλωσση

- Ανανιάδης Π.(2016).Πανελλήνιο Συνέδριο «Σχολική Βία και Εκφοβισμός», Θεσσαλονίκη.
- Ανδρέου, Ε. (2011). *Χορεύοντας με τους λύκους – Διαδικασίες και μηχανισμοί θυματοποίησης εντός και εκτός του σχολείου*. Θεσσαλονίκη: Επίκεντρο.
- Αρτινοπούλου, Β. (2001). *Βία στο σχολείο. Έρευνες και πολιτικές στην Ευρώπη*. Αθήνα: Μεταίχμιο
- Ασημόπουλος, Χ., Χατζηπέμος, Θ., Σουμάκη Ε., Διαρεμέ Σ., Γιαννακοπούλου Δ., & Τσιάντης Γ. (2008). *Το φαινόμενο του εκφοβισμού στο δημοτικό σχολείο. Απόψεις μαθητών απόψεις εκπαιδευτικών*.Ανακτημένο από:http://iamnotscared.pixelonline.org/data/database/publications/484_fainomeno_ekfovismou.pdf [πρόσβαση στις 10-5-2015]
- Βουϊδάσκη, Κ. Β. (1986). *Η επιθετικότητα σαν κοινωνικό πρόβλημα στην οικογένεια και στο σχολείο*. Αθήνα: Γρηγόρη
- Γάκη, Α. & Αντωνίου, Α.-Σ. (2014). *Σύγχρονες μορφές διαδικτυακής παρενόχλησης σε παιδιά και εφήβους-Προτάσεις αντιμετώπισης του φαινομένου*. Στα Πρακτικά του 4ου Πανελληνίου Συνεδρίου Επιστημών Εκπαίδευσης, 20-22 Ιουνίου. Αθήνα: ΕΚΠΑ, Τομέας Ειδικής Παιδαγωγικής και Ψυχολογίας Π.Τ.Δ.Ε. & Κέντρο Μελέτης Ψυχοφυσιολογίας και Εκπαίδευσης.
- Γιαννακοπούλου, Δ., Διαρεμέ, Σ., Σουμάκη, Ε., Χατζηπέμου, Θ., Ασημόπουλος, Χ. & Τσιάντης, Ι. (2010): *Καταγραφή αναγκών και ευαισθητοποίηση για το φαινόμενο του εκφοβισμού σε σχολεία της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης στην περιοχή της Αθήνας*. *Ψυχολογία*, 17(2), 156–175.
- Γιαννακοπούλου, Ε, (2014). *Ο σχολικός εκφοβισμός ως βιωμένη εμπειρία: οι αφηγήσεις των εκπαιδευτικών Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης του Ν. Αχαΐας*. Διπλωματική Εργασία. Πανεπιστήμιο Πατρών.
- Γιωτοπούλου – Μαραγκοπούλου, Α. (2010). *Ομαδική βία και επιθετικότητα στα σχολεία*. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη
- Ερευνητικό Πανεπιστημιακό Ινστιτούτο Ψυχικής Υγιεινής (ΕΠΨΥ) (2015), *Οι έφηβοι στο σχολικό περιβάλλον,πανελλήνια έρευνα για τις συμπεριφορές που συνδέονται με την νυγεία των εφήβων μαθητών 2014*, online διαθέσιμο από:http://www.epipsi.gr/Tekmiriosi/epid/Epidimiologikes_erevnes/PDF/HBSC2_014GR_02_sxoleio.pdf[πρόσβαση 01/04/2016].
- Ευρωπαϊκή Έρευνα για τον Σχολικό Εκφοβισμό, (2012). *Europe's Antibullying Campaign Project*. Συντονιστής έργου: «Το Χαμόγελο του Παιδιού». Ανακτήθηκε στις 17-3-2015 από <http://www.e-abc.eu/gr/ereuna/>

- Ε.Ψ.Υ.Π.Ε, (2010). *Ενδοσχολική Βία και Εκφοβισμός. Αιτίες, Επιπτώσεις, Αντιμετώπιση*. ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΔΑΦΝΗ ΙΙ «Needs Assessment and Awareness Raising Program for Bullying in Schools». Ε.Ψ.Υ.Π.Ε. «ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ ΣΤΗΝ ΤΑΞΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΛΗΨΗ ΤΟΥ ΕΚΦΟΒΙΣΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΒΙΑΣ ΜΕΤΑΞΥ ΤΩΝ ΜΑΘΗΤΩΝ – ΕΓΧΕΙΡΙΔΙΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ ΠΡΩΤΟΒΑΘΜΙΑΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ» ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΔΑΦΝΗΙΙΙ.
- ΕΨΥΠΕ, (2012). Δελτίο Τύπου. 7-12-2012. Ανακτήθηκε στις 16-3-2015 από http://epsype.blogspot.gr/p/blog-page_16.html
- Καλλιώτη, Π. (2005). *Η Σχολική Βία στην Προοπτική της Παγκοσμιοποίησης: Η φύση και η έκταση του προβλήματος στη χώρα μας*. Ανακτημένο από: http://www.pee.gr/wp-content/uploads/praktika_synedrion_files/pr_syn/s_nay/c/3/mer_g_th_en_3/kalliotis.htm [πρόσβαση στις 10-5-2015]
- Καραβόλτσου, Α. (2013). *Συνοπτικό εγχειρίδιο αντιμετώπισης σχολικού εκφοβισμού εκπαιδευτικών δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης*. Διπλωματική εργασία του Μεταπτυχιακού Προγράμματος στην Προαγωγή και Αγωγή Υγείας, της Ιατρικής Σχολής, του Εθνικού & Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών, online διαθέσιμο από: http://blogs.sch.gr/kyriakou/files/2013/02/scholikos_ekfovismos.pdf [πρόσβαση 01/04/2016]. ρόληση και αντιμετώπιση. Αθήνα.
- Κοκκέβη Α., Ξανθάκη Μ., Φωτίου Α. & Καναβού Ε. (2012). *Οι έφηβοι στην Ελλάδα σε σύγκριση με τους συνομηλίκους τους στις χώρες της έρευνας HBSC*. Σειρά θεματικών τευχών: Έφηβοι, Συμπεριφορές & Υγεία. Ερευνητικό Πανεπιστημιακό Ινστιτούτο Ψυχικής Υγιεινής. Αθήνα.
- Λαμπροπούλου, Α. & Μάνεσης, Ν. (2014). *Σχολικός εκφοβισμός: Ενέργειες εκπαιδευτικών για την πρόληψη και την αντιμετώπισή του*. PEDAGOGY theory & praxis, 12/2014. σ.83-89.
- Ματσαγγούρας, Η. (2008). *Ομαδοσυνεργατική διδασκαλία και μάθηση*. Αθήνα: Γρηγόρη.
- Μαραγκοπούλου, Α. (2010). *Ομαδική βία και επιθετικότητα στα σχολεία*. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη
- Ματσαγγούρας, Η., (2008). *Σχέσεις σχολείου και οικογένειας: Εναλλακτικές θεωρήσεις του περιεχομένου και του πλαισίου των σχέσεων*. Επιστημονική Επετηρίδα της Ψυχολογικής Εταιρείας Βορείου Ελλάδας. Τόμος 6, 68-95: Ελληνικά Γράμματα.
- Ματσόπουλος, Α. (2009). *Επιθετικότητα και βία στα σχολεία: στρατηγικές αντιμετώπισης*. Εργαστήριο ποινικών και εγκληματολογικών ερευνών, 11. Ανακτήθηκε από 15/12/2015 από: <http://www.theartofcrime.gr/index.php?pgtp=1&aid=1247494497>
- Μέλλου, Ευσ. & Αντωνίου, Α.-Σ. (2013). *Η επίδραση των μέσων κοινωνικής δικτύωσης και του ηλεκτρονικού εκφοβισμού στην ψυχική υγεία παιδιών και εφήβων*. Στα Πρακτικά του Συνεδρίου: Παιδική Ηλικία- Κοινωνιολογικές, Πολιτισμικές, Ιστορικές και Παιδαγωγικές Διαστάσεις, 11–14

Απριλίου (Επιμ. Χ. Μπαμπούνης, σελ. 1145-1151). Αθήνα: Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης, Εργαστήριο Κοινωνικών Επιστημών.

- Μπότσαρη- Μακρή, Ε. (2010). *Εκφοβισμός, Επιθετικότητα, Θυμός. Θεωρητικές προσεγγίσεις και πρακτικές διαχείρισης*. Αθήνα: Παπαζήση.
- Νόβα-Καλτσούνη Χριστ.(2005).*Μορφές Αποκλίνουσας συμπεριφοράς στην εφηβεία: Ο ρόλος της οικογένειας και του σχολείου*. Αθήνα.
- Παπαγεωργάκης, Π.,(2013). *Σύνδεση σχολείου και τοπικής κοινωνίας: Η συνεργασία του διευθυντή με το σύλλογο γονέων και κηδεμόνων ως παράγοντας αποτελεσματικής λειτουργίας της σχολικής μονάδας*. Διδακτορική διατριβή, Πανεπιστήμιο Αιγαίου
- Παπαδόπουλος, Σ., Ασλανίδου, Σ., Γεωργιάδης, Μ., Μενεξές, Γ., Οικονόμου, Α., Πάντα, Δ. & Σταυρίδης, Φ. (2008). *Η Διαχείριση του Χρόνου στην Εκπαιδευτική Διαδικασία*. Ερευνητική Μελέτη. Θεσσαλονίκη
- Παραδεισιώτη, Α. & Τζιόγκουρος, Χ. (2008). *Η εκφοβιστική συμπεριφορά μεταξύ των μαθητών στο σχολείο*. Εγχειρίδιο για τους εκπαιδευτικούς. Ευρωπαϊκό Πρόγραμμα Daphne. Λευκωσία. Ανακτήθηκεστις3-3-2015από http://www.moec.gov.cy/edu_psychology/pdf/dafni_teachers.pdf
- Παρασκευά, Φ., & Παπαγιάννη, Α. (2008). *Επιστημονικές και παιδαγωγικές δεξιότητες για τα στελέχη της εκπαίδευσης*. Αθήνα: Υπ.Ε.Π.Θ. – Π.Ι.
- Πολυδώρου Α. «*Στάσεις και τρόποι αντιμετώπισης από τους διευθυντές των σχολικών μονάδων της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης φαινομένων εκφοβισμού (bullying) στο χώρο του σχολείου*»
- ΠΗΓΗ: European Antibullying Campaign (2012) Ευρωπαϊκή Έρευνα για το φαινόμενο του σχολικού εκφοβισμού: Τελική έκθεση Copenhagen.
- Σμυρναίου, Ζ.,(χ.χ). *Εννοιολογική οριοθέτηση του φαινομένου της σχολικής βίας και του εκφοβισμού και σύγχρονες ερμηνευτικές προσεγγίσεις Στο Διδακτικό Εγχειρίδιο του μαθήματος, Σύγχρονες Θεωρίες Μάθησης*. Εθνικό Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών.
- Στεφάνου, Σ.,(2007). *Δυσλειτουργικές μορφές συμπεριφοράς στο σχολείο-επιθετικότητα: αίτια, εκδηλώσεις, συνέπειες, τεχνικές χειρισμού*. Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων. Παιδαγωγικό Ινστιτούτο. Επιμ. Μακρή-Μπότσαρη Ευ. Αθήνα. σ. 190-202.
- Σώκου, Κ. (2003). *Η προαγωγή της ψυχικής και κοινωνικής υγείας ως πολιτική πρόληψης της βίας στο σχολείο*. Ανακτήθηκε από: <http://www.klimaka.org.gr/newsite/downloads/afieromata5.pdf> [23/11/2014]
- ΥΠ.ΠΑΙ.Π Κύπρου (2015).*Πρόληψη, αντιμετώπιση και διαχείριση περιστατικών σχολικού εκφοβισμού*. Λευκωσία.
- Χηνάς, Π. & Χρυσafiδης, Κ. (2000). *Επιθετικότητα στο σχολείο. Προτάσεις για πρόληψη και αντιμετώπιση*. Αθήνα: ΥΠΕΠΘ, Παιδαγωγικό Ινστιτούτο.

- Χρυσαφίδης, Κ. (1997). *Η αρνητική εικόνα στο σημερινό σχολείο ως αποτέλεσμα της έλλειψης επικοινωνίας και αποσύνδεσης του από τη ζωή*. 2ο Πανελλήνιο Παιδαγωγικό συνέδριο με θέμα: Ψυχοκοινωνικά προβλήματα, Κομοτηνή.
- Ψάλτη, Α., & Κωνσταντίνου, Κ. (2007). *Το φαινόμενο του εκφοβισμού στα σχολεία της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης: Η επίδραση του φύλου και της εθνο-πολιτισμικής προέλευσης*. *Ψυχολογία*, 14(4), 329-345.
- Ψάλτη, Α., Κασάπη, Σ., & Δεληγιάννη-Κουϊμτζή, Β. (2012). *Σύγχρονα Ψυχοπαιδαγωγικά Ζητήματα: Ο Εκφοβισμός στα Ελληνικά Σχολεία. Ερευνητικά δεδομένα και προτάσεις για παρεμβάσεις*. Αθήνα: Gutenberg

Ξενόγλωσση

- Andreou E. (2000). «*Bully/Victim problems and their association with psychological constructs in 8- to 12-year-old Greek schoolchildren*». *Aggressive Behavior*, 26,4956.
- Apter, S. J. & Conoley, J. (1984). *Childhood behavior disorders and emotional disturbance: An introduction to teaching troubled children*. NJ: Prentice Hall.
- Barone, F.J. (1997). *Bullying in schools*. *Phil Delta Kappan*, 79 (1), 80–8
- Benitez, J. L., Justicia F., (2006). *Bullying: Description and Analysis of the Phenomenon*. *Electronic Journal of Research in Educational Psychology*, v4 n2 p151170
- Beran, T. N. (2005). *A new perspective on managing school bullying: Pre-service teachers' attitudes*. *Journal of Social Sciences*, 8, 43-49.
- Beran, T. (2006). *Preparing Teachers to Manage School Bullying: The Hidden Curriculum*. *The Journal of Educational Thought (JET)*, 40(2), 119-128
- Boulton MJ, Flemington I. (1996). *The effects of a short video intervention on secondary school pupils' involvement in definitions of and attitudes towards bullying*. *Sch Psychol Int.*;17:331-345.
- Boulton, M. (1997). *Teachers' views on bullying: definitions, attitudes and ability to Cope*. *British Journal of Educational Psychology*, 67, 223-233.
- Boulton M.J., Hardcastle K., Down J., Fowles J., Simmonds J.A. A (2013). *Comparison of Preservice Teachers' Responses to Cyber Versus Traditional Bullying Scenarios: Similarities and Differences and Implications for Practice*. *Journal of Teacher Education XX(X) 1-11*
- Bjorkqvist K., Lagerspetz K.M.J, Kaukiainen A. (1992) *Do Girls Manipulate and Boys Fight? Developmental Trends in Regard to Direct and Indirect Aggression*. *Aggressive Behavior Volume 18*, pages 117-127

- Clemence, A. (2001). *Violence and security at school: The situation in Switzerland*. En E. Debarbieux y C.Blaya (ed.), *Violence in schools. The approaches in Europe*. Issy – les – Moulineaux: ESF editeur.
- Cohen, L. (2008) *Μεθοδολογία Εκπαιδευτικής έρευνας*. Αθήνα: Μεταίχμιο
- Coloroso, B. (2003). *The bully, the bullied and the bystander*. New York: Harper Collins Publishers
- Coloroso, B. (2004). *The bully, the bullied, and the bystander: From preschool to high school : how parents and teachers can help break the cycle of violence*. New York: Quill..
- Craig, W., Pepler, D. & Atlas, R., (2000). *Observations of Bullying in the Playground and in the Classroom*. *School Psychology International*, v.21 n.1, Feb 2000, p. 22-36.
- Creswell, J. (2011). *Η έρευνα στην εκπαίδευση. Σχεδιασμός, διεξαγωγή και αξιολόγηση της ποσοτικής και ποιοτικής έρευνας* (μτφ. Ν. Κουβαράκου). Αθήνα: Ίων/ Έλλην.
- Dafne (2012). *Ευρωπαϊκή έρευνα για το φαινόμενο του σχολικού εκφοβισμού*. Ανακτημένο από: http://www.e-abc.eu/files/1/PDF/Research/School_Bullying_Greek.pdf [πρόσβαση στις 10-5-2015]
- «European Anti-Bullying Certification (ABC)» DAPHNE III (2012) Amsterdam.
- Farrington, D. (1993). Understanding and preventing bullying. In M. Tonry (Ed.), *Crime and justice: A review of research*. Vol. 17 (pp.348-458). Chicago: University of Chicago Press.
- Fortin, J. (1998). Κατάρτιση των εκπαιδευτικών στην πρόληψη των καταστάσεων βίας. Στο Λ. Μπεζέ (επιμ.). *Βία στο Σχολείο, Βία του Σχολείου* (σ σ. 101-115). Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Gleason, K. (2011). *How Teachers Deal with Bullying: Best Practices for Identifying and Dealing with Bullying Behaviors among High School Students*. Ανακτήθηκε στις 53-2015 από <http://eric.ed.gov/?q=bullying&ft=on&id=ED518580>.
- Glew, M.G., Fan, M., Katon, W., Rivara, F.P. Kernic, M.A. (2005). «*Bullying, psychosocial adjustment and academic performance in elementary school*», *Archives of Pediatrics and Adolescent Medicine*, 159, 1026 – 1031.
- Hamarus, P., & Kaikkonen, P. (2008). *School bullying as a creator of pupil peer pressure*. *Educational Research*, 50(4), 333-345.
- Harrest, S. and Petrie, G.F. (2003). *Bullying. The bullies, the victims, the bystanders*. The Scerecrow Press, Inc, Oxford.
- Hawker, D., & Boulton, M. (2000). Twenty years' research on peer victimization and psychosocial maladjustment: A meta-analytic review of cross-sectional studies. *Journal of Child Psychology & Psychiatry & Allied Disciplines*, 41, 441-455.
- Holt, Kaufman και Finkelhor, (2008). *Parent/Child Concordance about Bullying Involvement and Family Characteristics Related to Bullying and Peer Victimization i*

- Javeau, C. (2000). *Η Έρευνα με Ερωτηματολόγιο. Το εγχειρίδιο του καλού ερευνητή*. Αθήνα: Τυπωθήτω. Γιώργος Δάρδανος.
- Jimerson, S., Swearer, S., & Espelage, D. (2010). *International Handbook of School Bullying: An International Perspective*. New York : Routledge
- Kumpulainen, K. and Rasanen, E. (2000). «*Children involved in bullying at elementary school age: their psychiatric symptoms and deviance in adolescence*». An epidemiological sample. *Child Abuse & Neglect*, 24, 1567-1577 .
- Nansel, T.R., Overpeck, M. and Pilla, R.S. (2001). «Bullying behaviors among US youth: Prevalence and association with psychosocial adjustment». *JAMA*, 285, 2094 - 2100. *n Journal of School Violence*
- NoBullying.com (2015). *Students Bullying Teachers: A New Epidemic*. Retrieved from: <http://nobullying.com/students-bullying-teachers-a-new-epidemic> [access 5-5-2015]
- O'Connell, P., Sedighdeilami, F., Pepler, D., Craig, W., Connolly, J., Atlas, R., Smith, C. & Charach, A. (1997). *Prevalence of Bullying and Victimization among Canadian Elementary and Middle School Children*. Ανακτήθηκε στις 5-3-2015 από <http://eric.ed.gov/?q=Craig%2c+Pepler%2c+%26+Atlas%2c+2000&id=ED427834>
- Olweus, D. (1993). *Bullying at school*. Oxford. England: Blackwell
- Olweus, D. (1994) Bullying at schools: Basic facts and effects of a school-based intervention program *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 35, 1171-1190
- Olweus, D. (1996). *Bully/Victim Problems at School: Facts and Effective Intervention*. Retrieved from: https://reclaimingjournal.com/sites/default/files/journal-article-pdfs/05_1_Olweus.pdf [access 5-5-2015]
- Olweus, D. (1997). Bully/victim problems in school: facts and intervention. *European Journal of Psychology of Education* 12, 495-510.
- Olweus, D. (2007). *Bullying Prevention Program*, Olweus Bullying Questionnaire- Standard School Report. U.S.A: Hazelden - PDA
- Olweus, D. (2009). *Εκφοβισμός και Βία στο Σχολείο. Τι γνωρίζουμε και τι μπορούμε να κάνουμε*. Αθήνα: Ε.Ψ.Υ.Π.Ε.
- Rigby, K. (1996). *Bullying in schools: And what to do about it*. Melbourne: Ace.
- Rigby, K. (2002). *New Perspectives on Bulling*, UK: Jessica Kingsley Publishers Ltd
- Rigby, K. (2008). *Σχολικός εκφοβισμός: Σύγχρονες απόψεις*. (μετάφρ. Β. Δόμπολα & Α. Γιοβαζολιάς). Αθήνα.
- Rigby, K. (2011). *Bullying in Schools: Addressing Desires, Not Only Behaviours*. *Educ Psychol Rev*, 24, 339–348
- Sharp, S., & Smith, P. (1993). *School Bullying: Insights and Perspectives*. Retrieved from: <http://www.google.gr/books?hl=el&lr=&id=xbWHAgAAQBAJ&oi=f>

nd&pg=PP1&dq=peter+smith+bullying&ots=PdfIy8uXKH&sig=mDRzxwOLDDobAeAPv6sRcS45ec&redir_esc=y#v=onepage&q=peter%20smith%20bullying&f=false [access 5-5-2015]

- Tsang, S.K.M., (2008). School bullying and the mental health of junior secondary school students in Hong Kong. *Journal of School Violence*, vol. 7, no. 2, p. 3-21.
- Van der Wal, M.F., de Wit, C.A.M. and Hirasing, R.A. (2003). «*Psychosocial health among young victims and offenders of direct and indirect bullying*», *Pediatrics*, 111, 1312-1317.
- Unnever & Cornell (2003). The Culture of Bullying in Middle School. *Journal of School Violence*, v2,n2,p.5-27. Ανακτήθηκε στις 4-3-2015 από <http://eric.ed.gov/?q=Unnever+and+Cornell+&id=EJ677689>
- Ziegler, S. & Rosenstein- Manner, M. (1991). *Bullying at School: Toronto in an International Context*. Research Services No. 196.
- Yoneyama, S. & Naito, A. (2003). Problems with the Paradigm: the school as a factor in understanding bullying (with special reference to Japan). *British Journal of Sociology of Education*, 24 (3), 317-330.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Α

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ

Αξιότιμοι Συνάδελφοι.

Ονομάζομαι Δράκου Φανή και το Ερωτηματολόγιο που ακολουθεί, δημιουργήθηκε στο πλαίσιο της έρευνας που απαιτείται, για τη Διπλωματική μου Εργασία, με τίτλο:

«Η πρόσληψη του Σχολικού Εκφοβισμού και η διαχείρισή του στο πλαίσιο της σχολικής κοινότητας. Στάσεις και απόψεις των εκπαιδευτικών της Π.Ε. Ανατολικής Θεσσαλονίκης», για το Μεταπτυχιακό πρόγραμμα σπουδών «Οργάνωση και Διοίκηση Εκπαιδευτικών Μονάδων» του τμήματος Διοίκησης Επιχειρήσεων του ΑΤΕΙ Θεσσαλονίκης.

Ο σχολικός εκφοβισμός είναι ένα συχνό φαινόμενο, το οποίο λαμβάνει μεγάλες διαστάσεις τα τελευταία χρόνια, ειδικά στους σχολικούς χώρους και περιλαμβάνει πράξεις παραβατικού χαρακτήρα, οι οποίες τελούνται από ανήλικους εναντίον ανηλίκων και είναι σκόπιμες και επαναλαμβανόμενες.

Στόχος του ερωτηματολογίου, που ακολουθεί, είναι η διερεύνηση του τρόπου κατανόησης και αντίληψης του φαινομένου του σχολικού εκφοβισμού, καθώς και των τρόπων διαχείρισης- αντιμετώπισής του, από τους εκπαιδευτικούς.

Αποτελείται από ερωτήσεις πολλαπλής επιλογής και απαιτεί ελάχιστο χρόνο για να συμπληρωθεί. Είναι ανώνυμο και τα δεδομένα θα χρησιμοποιηθούν αυστηρά και μόνο για τους σκοπούς της έρευνας.

Σας ευχαριστώ θερμά για τη συμβολή σας και το χρόνο που θα διαθέσετε.

Με εκτίμηση,

Φανή Δράκου

Διευθύντρια 1^{ου} Δ.Σ. Πανοράματος

ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ

Α. Δημογραφικά στοιχεία

Φύλο:

- Άνδρας
- Γυναίκα

Ηλικία

- 25-35
- 36-45
- 46-55
- 56-65

Οικογενειακή Κατάσταση

- Άγαμος/η
- Έγγαμος/η
- Διαζευγμένος/η
- Χήρος/α

Τύπος Σχολείου που υπηρετείτε

- Γυμνάσιο
- Γενικό Λύκειο
- Δημοτικό
- Νηπιαγωγείο

Ειδικότητα (π.χ. Π.Ε. 70 Δάσκαλοι)

.....

Χρόνια υπηρεσίας

- 0-10
- 11-20
- 21-30
- 31 και άνω.

Μορφωτικό επίπεδο

- ΑΕΙ-ΤΕΙ
- Διδασκαλείο
- Μεταπτυχιακό
- Διδακτορικό

Θέση εργασίας

- Διευθυντής/ρια
- Υποδιευθυντής/ρια
- Δάσκαλος/α
- Καθηγητής/ρια

Σχέση εργασίας

- Μόνιμος/η
- Αναπληρωτής/α
- Ωρομίσθιος/α

B. Το φαινόμενο του Σχολικού Εκφοβισμού

	ΝΑΙ	ΟΧΙ
Έχετε παρακολουθήσει κατά τη διάρκεια των βασικών σπουδών σας (Παιδαγωγική Ακαδημία ή Π.Τ.Δ.Ε., Εξομοίωση, Διδασκαλείο) μαθήματα, σχετικά με το φαινόμενο του εκφοβισμού (bullying) στο σχολικό χώρο;		
Έχετε παρακολουθήσει κατά τη διάρκεια των μεταπτυχιακών σας σπουδών (Μεταπτυχιακό ή Διδακτορικό Δίπλωμα) μαθήματα , σχετικά με το φαινόμενο του εκφοβισμού (bullying) στο σχολικό χώρο;		
Έχετε παρακολουθήσει κατά τη διάρκεια της υπηρεσίας σας, επιμορφωτικά μαθήματα (σεμινάρια, συνέδρια, ημερίδες) σχετικά με το φαινόμενο του εκφοβισμού (bullying) στο σχολικό χώρο;		

Γ. Πρόσληψη- Αντίληψη του Σχολικού Εκφοβισμού

Γ1. Πόσο συχνά παρακολουθείτε στο σχολικό χώρο τα παρακάτω είδη εκφοβισμού;

	Καθόλου	Ελάχιστα	Λίγο	Μέτρια	Πολύ	Πάρα πολύ
Προσβολές						
Χειρονομίες						
Απειλητικές ματιές						
Εξευτελισμοί						
Σπρώξιμο						
Χτύπημα με χέρια και πόδια						
Τράβηγμα μαλλιών						
Φτύσιμο						
Αρπαγή προσωπικών αντικειμένων						
Καταστροφή προσωπικών αντικειμένων						
Διάδοση άσχημων φημών						
Αποκλεισμός από παρέες						
Ανώνυμες προσβλητικές επιστολές						
Αποστολή ενοχλητικών μηνυμάτων						

Γ2. Σε ποιο βαθμό θεωρείτε ότι επηρεάζει την εκδήλωση φαινομένου εκφοβισμού

	Καθόλου	Ελάχιστα	Λίγο	Μέτρια	Πολύ	Πάρα πολύ
Το φύλο του θύτη						
Το φύλο του θύματος						
Η ηλικία του θύτη						
Η ηλικία του θύματος						
Η χώρα προέλευσης του θύτη						
Η χώρα προέλευσης του θύματος						

Γ3. Σε ποιο βαθμό θεωρείτε ότι οι παρακάτω παράγοντες ενισχύουν την εμφάνιση περιστατικών εκφοβισμού στο σχολικό χώρο;

	Καθόλου	Ελάχιστα	Λίγο	Μέτρια	Πολύ	Πάρα πολύ
Οικογενειακό περιβάλλον –γονεϊκά πρότυπα						
Κοινωνικά πρότυπα –κουλτούρα						
Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης						
Έλλειψη προγραμμάτων πρόληψης - αντιμετώπισης του εκφοβισμού						
«Σιωπηροί παρατηρητές» περιστατικών εκφοβισμού						
Φαινόμενα που ενισχύουν αντικοινωνικές συμπεριφορές (ρατσισμός, ξενοφοβία κτλ)						
Χαμηλή αυτοεκτίμηση του θύτη						
Χαμηλή αυτοεκτίμηση του θύματος						
Έμφαση στην υψηλή σχολική απόδοση						
Έλλειψη ενημέρωσης γονέων για χειρισμό ανάλογων κρίσεων						

Δ. Διαχείριση- Αντιμετώπιση του Σχολικού Εκφοβισμού.

Δ1. Πόσο συχνά επιλέγετε τους παρακάτω τρόπους διαχείρισης- παρέμβασης για την αντιμετώπιση περιστατικών εκφοβισμού στο σχολικό χώρο;

	Καθόλου	Ελάχιστα	Λίγο	Μέτρια	Πολύ	Πάρα πολύ
Σωματική τιμωρία του θύτη						
Παραπομπή του θύτη στο Δ/ντή						
Παραπομπή θύτη και θύματος στο Δ/ντή						
Συζήτηση με το θύτη						
Συζήτηση με το θύμα						
Συζήτηση και με το θύτη και με το θύμα						
Συζήτηση με τους αυτόπτες μάρτυρες						
Συνεργασία με τους γονείς του θύτη						
Συνεργασία με τους γονείς του θύματος						
Συνεργασία με γονείς θύτη και θύματος						
Συνεργασία με το Σχολικό Σύμβουλο						
Συνεργασία με ειδικούς (ψυχολόγοι κ.λπ.)						
Αυξημένη επιτήρηση θύτη και θύματος						
Υποστήριξη του θύτη από ένα συμμαθητή						
Υποστήριξη του θύματος από ένα συμμαθητή						
Συζήτηση με όλη την τάξη για το φαινόμενο του σχολικού εκφοβισμού						
Λήψη απόφασης από τους υπόλοιπους μαθητές για τον τρόπο αντιμετώπισης του περιστατικού						

Δ2. Σε ποιά βαθμό θεωρείτε ότι οι παρακάτω πτυχές-γνωρίσματα της διαχείρισης εμπερικλείονται στις υποχρεώσεις σας ως εκπαιδευτικού;

	Καθόλου	Ελάχιστα	Λίγο	Μέτρια	Πολύ	Πάρα πολύ
Δημιουργία θετικού κλίματος με τους μαθητές						
Συμβουλευτικές δραστηριότητες με σκοπό την αυτοοργάνωση της μάθησης από το μαθητή						
Αξιοποίηση των βιωμάτων του μαθητή κατά τη μαθησιακή διαδικασία						
Ενεργός ακρόαση στα προβλήματα των μαθητών						
Ανάδειξη του «Προσώπου» του μαθητή						
Ενίσχυση της αυτοεκτίμησης του μαθητή						
Θετική και άνευ όρων αποδοχή του μαθητή						
Αυθεντικότητα απέναντι στους μαθητές						
Ενσυναίσθηση απέναντι στους μαθητές						
Αντίληψη του μαθητή ως δυναμικού συστήματος						
Αντίληψη της τάξης ως ένα δυναμικό σύστημα						

Δ3. Σε ποιο βαθμό εντάσσετε τις παρακάτω ενέργειες της διαχείρισής σας για την αντιμετώπιση του σχολικού εκφοβισμού;

	Καθόλου	Ελάχιστα	Λίγο	Μέτρια	Πολύ	Πάρα πολύ
Δημιουργία θετικού κλίματος αποδοχής και σεβασμού του άλλου						
Αξιοποίηση των βιωμάτων και των «ιστοριών» του θύτη και του θύματος						
Ενεργός ακρόαση της άποψης τόσο του θύτη και του θύματος						
Δημιουργία συμβουλευτικής ομάδας μεταξύ εκπαιδευτικού, θύτη και θύματος						
Δημιουργία συμβουλευτικής ομάδας μεταξύ εκπαιδευτικού, θύτη και θύματος και άλλων εμπλεκόμενων φορέων (ψυχολόγων κ.λπ.)						
Συνεργασία με την οικογένεια θύτη και θύματος						
Εστίαση στο επίπεδο αυτοεκτίμησης θύτη και θύματος						
Διδασκαλία τρόπων λήψης απόφασης στους θύτες και στα θύματα						

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Β

Επαγωγική Στατιστική

Συσχετίσεις ανεξάρτητων-εξαρτημένων μεταβλητών

Συσχετίσεις με ΦΥΛΟ

Πίνακας Β-1. Ενότητα Γ3- Φύλο Διαφορές ΜΟ

	Φύλο	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean
Το οικογενειακό περιβάλλον-γονεϊκά πρότυπα ενισχύουν την εμφάνιση του εκφοβισμού	Άνδρας	40	4,60	1,236	,195
	Γυναίκα	74	5,22	,727	,084
Τα κοινωνικά πρότυπα-κουλτούρα ενισχύουν την εμφάνιση του εκφοβισμού	Άνδρας	40	4,55	1,239	,196
	Γυναίκα	74	5,05	,757	,088
Τα μέσα μαζικής ενημέρωσης ενισχύουν την εμφάνιση του εκφοβισμού	Άνδρας	40	4,33	1,347	,213
	Γυναίκα	74	4,89	,973	,113
Η έλλειξη προγραμμάτων ενισχύουν την εμφάνιση του εκφοβισμού	Άνδρας	40	4,43	1,412	,223
	Γυναίκα	74	4,73	,997	,116
Οι "σιωπηροί παρατηρητές" ενισχύουν την εμφάνιση του εκφοβισμού	Άνδρας	40	4,48	1,240	,196
	Γυναίκα	74	4,96	,818	,095
Τα φαινόμενα όπως ρατσισμός-ξενοφοβία ενισχύουν την εμφάνιση του εκφοβισμού	Άνδρας	40	4,60	1,277	,202
	Γυναίκα	74	5,07	,881	,102
Η χαμηλή αυτοεκτίμηση του θύτη ενισχύουν την εμφάνιση του εκφοβισμού	Άνδρας	40	4,50	1,396	,221
	Γυναίκα	74	5,00	,922	,107
Η χαμηλή αυτοεκτίμηση του θύματος ενισχύουν την εμφάνιση του εκφοβισμού	Άνδρας	40	4,75	1,256	,199
	Γυναίκα	74	4,96	,851	,099
Η έμφαση στην σχολική επίδοση ενισχύουν την εμφάνιση του εκφοβισμού	Άνδρας	40	3,30	1,400	,221
	Γυναίκα	74	3,96	1,164	,135
Η έλλειψη ενημέρωσης γονέων ενισχύουν την εμφάνιση του εκφοβισμού	Άνδρας	40	4,53	1,414	,224
	Γυναίκα	74	4,96	,867	,101

Πίνακας Β-2. Ενότητα Γ3-Φύλο Independent Samples Test

		Levene's Test for Equality of Variances		t-test for Equality of Means						
		F	Sig.	t	df	Sig. (2-tailed)	Mean Difference	Std. Error Difference	95% Confidence Interval of the Difference	
									Lower	Upper
Το οικογενειακό περιβάλλον-γονεϊκά πρότυπα ενισχύουν την εμφάνιση του εκφοβισμού	Equal variances assumed	11,813	,001	-3,354	112	,001	-,616	,184	-,980	-,252
	Equal variances not assumed			-2,894	53,921	,005	-,616	,213	-1,043	-,189
Τα κοινωνικά πρότυπα-κουλτούρα ενισχύουν την εμφάνιση του εκφοβισμού	Equal variances assumed	15,960	,000	-2,696	112	,008	-,504	,187	-,875	-,134
	Equal variances not assumed			-2,347	55,101	,023	-,504	,215	-,934	-,074
Τα μέσα μαζικής ενημέρωσης ενισχύουν την	Equal variances assumed	8,748	,004	-2,585	112	,011	-,567	,219	-1,001	-,132

εμφάνιση του εκφοβισμού	Equal variances not assumed			- 2,351	61,492	,022	-,567	,241	- 1,049	-,085
Η έλλειξη προγραμμάτων ενισχύουν την εμφάνιση του εκφοβισμού	Equal variances assumed	9,778	,002	- 1,340	112	,183	-,305	,227	-,755	,146
	Equal variances not assumed			- 1,211	60,509	,231	-,305	,252	-,808	,198
Οι "σιωπηροί παρατηρητές" ενισχύουν την εμφάνιση του εκφοβισμού	Equal variances assumed	12,166	,001	- 2,504	112	,014	-,484	,193	-,868	-,101
	Equal variances not assumed			- 2,223	57,807	,030	-,484	,218	-,921	-,048
Τα φαινόμενα όπως ρατσισμός-ξеноφοβία ενισχύουν την εμφάνιση του εκφοβισμού	Equal variances assumed	7,992	,006	- 2,299	112	,023	-,468	,203	-,870	-,065
	Equal variances not assumed			- 2,065	59,544	,043	-,468	,226	-,921	-,015
Η χαμηλή αυτοεκτίμηση του θύτη ενισχύουν την εμφάνιση του εκφοβισμού	Equal variances assumed	15,221	,000	- 2,295	112	,024	-,500	,218	-,932	-,068
	Equal variances not assumed			- 2,038	57,826	,046	-,500	,245	-,991	-,009

Η χαμηλή αυτοεκτίμηση του θύματος ενισχύουν την εμφάνιση του εκφοβισμού	Equal variances assumed	10,563	,002	-1,056	112	,293	-,209	,198	-,602	,183
	Equal variances not assumed			-,944	58,834	,349	-,209	,222	-,653	,234
Η έμφαση στην σχολική επίδοση ενισχύουν την εμφάνιση του εκφοβισμού	Equal variances assumed	6,720	,011	-2,686	112	,008	-,659	,246	-1,146	-,173
	Equal variances not assumed			-2,542	68,489	,013	-,659	,259	-1,177	-,142
Η έλλειψη ενημέρωσης γονέων ενισχύουν την εμφάνιση του εκφοβισμού	Equal variances assumed	17,262	,000	-2,033	112	,044	-,434	,214	-,858	-,011
	Equal variances not assumed			-1,772	55,245	,082	-,434	,245	-,926	,057

T-test

Το t-test (independent samples t-test) έδειξε ότι υπάρχει στατιστικά σημαντική διαφορά (sig 2-tailed=0,031) ανάμεσα στους Μέσους όρους ανδρών και γυναικών για την πρόταση επιλέγω σωματική τιμωρία του θύτη (ΜΟ ανδρών=1,38, ΜΟ γυναικών=1,09).

Πίνακας Β-3 . Ενότητα Δ1-Φύλο . Διαφορές ΜΟ

	Φύλο	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean
Επιλέγω σωματική τιμωρία του θύτη	Άνδρας	40	1,38	,838	,132
	Γυναίκα	74	1,09	,528	,061
Επιλέγω παραπομπή του θύτη στο Δ/ντή	Άνδρας	40	4,25	1,410	,223
	Γυναίκα	74	4,08	1,372	,160
Επιλέγω παραπομπή θύτη και θύματος στο Δ/ντή	Άνδρας	40	3,95	1,535	,243
	Γυναίκα	74	3,95	1,403	,163
Επιλέγω συζήτηση με το θύτη	Άνδρας	40	5,20	,911	,144
	Γυναίκα	74	5,30	,823	,096
Επιλέγω συζήτηση με το θύμα	Άνδρας	40	5,20	,992	,157
	Γυναίκα	74	5,42	,702	,082
Επιλέγω συζήτηση και με το θύτη και με το θύμα	Άνδρας	40	5,08	1,023	,162
	Γυναίκα	74	5,20	1,033	,120
Επιλέγω συζήτηση με τους αυτόπτες μάρτυρες	Άνδρας	40	5,13	,966	,153
	Γυναίκα	74	4,88	1,006	,117
Επιλέγω συνεργασία με τους γονείς του θύτη	Άνδρας	40	5,10	,928	,147
	Γυναίκα	74	5,14	,970	,113
Επιλέγω συνεργασία με τους γονείς του θύματος	Άνδρας	40	5,13	,992	,157
	Γυναίκα	74	5,09	1,009	,117
Επιλέγω συνεργασία με γονείς θύτη και θύματος	Άνδρας	40	4,83	1,196	,189
	Γυναίκα	74	4,72	1,340	,156
Επιλέγω συνεργασία με τον σχολικό σύμβουλο	Άνδρας	40	4,13	1,453	,230
	Γυναίκα	74	3,62	1,382	,161
Επιλέγω συνεργασία με ειδικούς (ψυχολόγοι κτλ)	Άνδρας	40	3,90	1,630	,258
	Γυναίκα	74	4,28	1,504	,175
Επιλέγω αυξημένη επιτήρηση θύτη και θύματος	Άνδρας	40	5,10	,982	,155
	Γυναίκα	74	4,96	1,013	,118
Επιλέγω υποστήριξη του θύτη από ένα συμμαθητή	Άνδρας	40	3,58	1,551	,245
	Γυναίκα	74	3,36	1,458	,169
Επιλέγω υποστήριξη του θύματος από ένα συμμαθητή	Άνδρας	40	4,00	1,432	,226
	Γυναίκα	74	3,86	1,437	,167
Επιλέγω συζήτηση με όλη την τάξη για το φαινόμενο του σχ. εκφοβισμού	Άνδρας	40	5,18	1,035	,164
	Γυναίκα	74	5,24	1,018	,118
Επιλέγω λήψη απόφασης από τους υπόλοιπους μαθητές για τον τρόπο αντιμετώπισης	Άνδρας	40	3,85	1,748	,276
	Γυναίκα	74	3,76	1,711	,199

Πίνακας Β-4. Ενότητα Δ1-Φύλο. Independent Samples Test

Επιλέγω σωματική τιμωρία του θύτη

		Equal variances assumed	Equal variances not assumed
Levene's Test for Equality of Variances		16,495	
	Sig.	,000	
t-test for Equality of Means	T	2,189	1,921
	Df	112	56,149
	Sig. (2-tailed)	,031	,060
	Mean Difference	,280	,280
	Std. Error Difference	,128	,146
	95% Confidence Interval of the Difference		
		Lower	,027
	Upper	,534	,573

Δ2 T-test

Το test independent samples t-test έδειξε ότι δεν παρατηρείται καμία στατιστικά σημαντική διαφορά στους ΜΟ σε επίπεδο 0,05, ανάμεσα στο φύλο και τις προτάσεις της ενότητας Δ2

Πίνακας Β-5. Ενότητα Δ2-Φύλο. Διαφορές ΜΟ

	Φύλο	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean
Εμπερικλείεται υποχρεώσεις ως εκπαιδευτικός η δημιουργία θετικού κλίματος με τους μαθητές	Ανδρας	40	5,43	,958	,151
	Γυναίκα	74	5,51	,602	,070
Εμπερικλείεται υποχρεώσεις ως εκπαιδευτικοί συμβουλευτικές δραστηριότητες	Ανδρας	40	5,10	1,277	,202
	Γυναίκα	74	5,27	,782	,091
Εμπερικλείεται υποχρεώσεις ως εκπαιδευτικός η αξιοποίηση των βιωμάτων του μαθητή	Ανδρας	40	5,18	,874	,138
	Γυναίκα	74	4,99	1,040	,121
Εμπερικλείεται υποχρεώσεις ως εκπαιδευτικός η ενεργός ακρόαση στα προβλήματα	Ανδρας	40	5,38	,897	,142
	Γυναίκα	74	5,41	,843	,098
Εμπερικλείεται υποχρεώσεις ως εκπαιδευτικός η ανάδειξη του "προσώπου" του μαθητή	Ανδρας	40	5,00	1,177	,186
	Γυναίκα	74	4,93	1,051	,122

Εμπειρικλείεται στις Άνδρας	40	5,45	,959	,152
υποχρεώσεις ως εκπαιδευτικός Γυναίκα	74	5,49	,646	,075
η ενίσχυση της αυτοεκτίμησης του μαθητή				
Εμπειρικλείεται στις Άνδρας	40	4,88	1,285	,203
υποχρεώσεις ως εκπαιδευτικός Γυναίκα	74	4,78	1,185	,138
η θετική και ανευ όρων αποδοχή του μαθητή				
Εμπειρικλείεται στις Άνδρας	40	5,10	1,236	,195
υποχρεώσεις ως εκπαιδευτικός Γυναίκα	74	5,35	,784	,091
η αυθεντικότητα απέναντι στους μαθητές				
Εμπειρικλείεται στις Άνδρας	40	5,20	1,114	,176
υποχρεώσεις ως εκπαιδευτικός Γυναίκα	74	5,43	,704	,082
η ενσυναίσθηση απέναντι στους μαθητές				
Εμπειρικλείεται στις Άνδρας	40	5,25	1,006	,159
υποχρεώσεις ως εκπαιδευτικός Γυναίκα	74	5,20	,758	,088
η η αντίληψη του μαθητή ως δυναμικού συστήματος				
Εμπειρικλείεται στις Άνδρας	40	5,30	1,018	,161
υποχρεώσεις ως εκπαιδευτικός Γυναίκα	74	5,43	,664	,077
η η αντίληψη της τάξης ως δυναμικό σύστημα				

Δ3 T-test

Το test independent samples t-test έδειξε ότι δεν παρατηρείται καμία στατιστικά σημαντική διαφορά στους Μ.Ο σε επίπεδο 0,05, ανάμεσα στο φύλο και τις προτάσεις της ενότητας Δ3

Πίνακας Β-6. ΕνότηταΔ3- Φύλο. Διαφορές ΜΟ

	Φύλο	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean
Η δημιουργία θετικού κλίματος αποδοχής και σεβασμού του άλλου εντάσσεται στις ενέργειες διαχείρισης του σχ. εκφοβισμού	Άνδρας	40	5,53	,933	,148
	Γυναίκα	74	5,46	,645	,075
Η αξιοποίηση των βιωμάτων	Άνδρας	40	4,98	,891	,141

θύτη και θύματος εντάσσεται στις ενέργειες διαχείρισης του σχ. εκφοβισμού	Γυναίκα	74	4,68	1,061	,123
Η ενεργός ακρόαση θύτη και θύματος εντάσσεται στις ενέργειες διαχείρισης του σχ. εκφοβισμού	Ανδρας	40	5,35	,893	,141
	Γυναίκα	74	5,24	1,057	,123
Η δημιουργία συμβουλευτικής ομάδας μεταξύ εκ. θύτη και θύματος εντάσσεται στις ενέργειες διαχείρισης του σχ. εκφοβισμού	Ανδρας	40	4,75	1,296	,205
	Γυναίκα	74	4,58	1,365	,159
Η δημιουργία συμβουλευτικής ομάδας μεταξύ εκ. θύτη και θύματος και άλλων φορέων εντάσσεται στις ενέργειες διαχείρισης του σχ. εκφοβισμού	Ανδρας	40	4,50	1,468	,232
	Γυναίκα	74	4,47	1,367	,159
Η συνεργασία με την οικογένεια θύτη και θύματος εντάσσεται στις ενέργειες διαχείρισης του σχ. εκφοβισμού	Ανδρας	40	5,13	1,265	,200
	Γυναίκα	74	4,86	1,317	,153
Η εστίαση στην αυτοεκτίμηση θύτη και θύματος εντάσσεται στις ενέργειες διαχείρισης του σχ. εκφοβισμού	Ανδρας	40	5,20	1,018	,161
	Γυναίκα	74	5,15	1,002	,117
Η διδασκαλία τρόπων λήψης απόφασης θύτη και θύματος εντάσσεται στις ενέργειες διαχείρισης του σχ. εκφοβισμού	Ανδρας	40	5,00	1,086	,172
	Γυναίκα	74	4,69	1,323	,154

Συσχετίσεις με ΗΛΙΚΙΑ

Πίνακας Β-7.Ενότητα Γ3- Ηλικία ANOVA

		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Το οικογενειακό περιβάλλον-γονεϊκά πρότυπα ενισχύουν την εμφάνιση του εκφοβισμού	Between Groups	5,050	3	1,683	1,799	,152
	Within Groups	102,950	110	,936		
	Total	108,000	113			
Τα κοινωνικά πρότυπα-κουλτούρα ενισχύουν την εμφάνιση του εκφοβισμού	Between Groups	2,736	3	,912	,951	,419
	Within Groups	105,544	110	,959		
	Total	108,281	113			
Τα μέσα μαζικής ενημέρωσης ενισχύουν την εμφάνιση του εκφοβισμού	Between Groups	4,402	3	1,467	1,122	,343
	Within Groups	143,852	110	1,308		
	Total	148,254	113			
Η έλλειξη προγραμμάτων ενισχύουν την εμφάνιση του εκφοβισμού	Between Groups	2,984	3	,995	,730	,536
	Within Groups	149,797	110	1,362		
	Total	152,781	113			
Οι "σιωπηροί παρατηρητές" ενισχύουν την εμφάνιση του εκφοβισμού	Between Groups	21,809	3	7,270	8,586	,000
	Within Groups	93,138	110	,847		
	Total	114,947	113			
Τα φαινόμενα όπως ρατσισμός-ξενοφοβία ενισχύουν την εμφάνιση του εκφοβισμού	Between Groups	7,622	3	2,541	2,362	,075
	Within Groups	118,316	110	1,076		
	Total	125,939	113			
Η χαμηλή αυτοεκτίμηση του θύτη ενισχύουν την εμφάνιση του εκφοβισμού	Between Groups	16,353	3	5,451	4,679	,004
	Within Groups	128,138	110	1,165		
	Total	144,491	113			
Η χαμηλή αυτοεκτίμηση του θύματος ενισχύουν την εμφάνιση του εκφοβισμού	Between Groups	1,464	3	,488	,471	,703
	Within Groups	114,054	110	1,037		

	Total	115,518	113			
Η έμφαση στην σχολική επίδοση ενισχύουν την εμφάνιση του εκφοβισμού	Between Groups	5,959	3	1,986	1,210	,310
	Within Groups	180,611	110	1,642		
	Total	186,570	113			
Η έλλειψη ενημέρωσης γονέων ενισχύουν την εμφάνιση του εκφοβισμού	Between Groups	7,957	3	2,652	2,248	,087
	Within Groups	129,797	110	1,180		
	Total	137,754	113			

Πίνακας Β-8. Ενότητα Δ1- Ηλικία ANOVA

		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Επιλέγω σωματική τιμωρία του θύτη	Between Groups	,970	3	,323	,729	,537
	Within Groups	48,784	110	,443		
	Total	49,754	113			
Επιλέγω παραπομπή του θύτη στο Δ/ντή	Between Groups	6,103	3	2,034	1,067	,366
	Within Groups	209,651	110	1,906		
	Total	215,754	113			
Επιλέγω παραπομπή θύτη και θύματος στο Δ/ντή	Between Groups	2,935	3	,978	,462	,709
	Within Groups	232,749	110	2,116		
	Total	235,684	113			
Επιλέγω συζήτηση με το θύτη	Between Groups	5,640	3	1,880	2,704	,049
	Within Groups	76,465	110	,695		
	Total	82,105	113			
Επιλέγω συζήτηση με το θύμα	Between Groups	3,716	3	1,239	1,894	,135
	Within Groups	71,942	110	,654		
	Total	75,658	113			
Επιλέγω συζήτηση και με το θύτη και με το θύμα	Between Groups	5,411	3	1,804	1,744	,162
	Within Groups	113,747	110	1,034		
	Total	119,158	113			
Επιλέγω συζήτηση με τους αυτόπτες μάρτυρες	Between Groups	9,738	3	3,246	3,496	,018
	Within Groups	102,121	110	,928		
	Total	111,860	113			
Επιλέγω συνεργασία με	Between Groups	1,415	3	,472	,515	,673

τους γονείς του θύτη	Within Groups	100,865	110	,917		
	Total	102,281	113			
Επιλέγω συνεργασία με τους γονείς του θύματος	Between Groups	3,029	3	1,010	1,012	,390
	Within Groups	109,707	110	,997		
	Total	112,737	113			
Επιλέγω συνεργασία με γονείς θύτη και θύματος	Between Groups	5,869	3	1,956	1,187	,318
	Within Groups	181,254	110	1,648		
	Total	187,123	113			
Επιλέγω συνεργασία με τον σχολικό σύμβουλο	Between Groups	14,983	3	4,994	2,575	,058
	Within Groups	213,377	110	1,940		
	Total	228,360	113			
Επιλέγω συνεργασία με ειδικούς (ψυχολόγοι κτλ)	Between Groups	4,429	3	1,476	,606	,613
	Within Groups	268,036	110	2,437		
	Total	272,465	113			
Επιλέγω αυξημένη επιτήρηση θύτη και θύματος	Between Groups	8,838	3	2,946	3,112	,029
	Within Groups	104,153	110	,947		
	Total	112,991	113			
Επιλέγω υποστήριξη του θύτη από ένα συμμαθητή	Between Groups	8,437	3	2,812	1,280	,285
	Within Groups	241,633	110	2,197		
	Total	250,070	113			
Επιλέγω υποστήριξη του θύματος από ένα συμμαθητή	Between Groups	19,122	3	6,374	3,307	,023
	Within Groups	212,001	110	1,927		
	Total	231,123	113			
Επιλέγω συζήτηση με όλη την τάξη για το φαινόμενο του σχ. εκφοβισμού	Between Groups	5,333	3	1,778	1,743	,162
	Within Groups	112,185	110	1,020		
	Total	117,518	113			
Επιλέγω λήψη απόφασης από τους υπόλοιπους μαθητές για τον τρόπο αντιμετώπισης	Between Groups	41,718	3	13,906	5,252	,002
	Within Groups	291,230	110	2,648		
	Total	332,947	113			

Πίνακας Β-9. Ενότητα Δ2- Ηλικία ANOVA

	Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Εμπερικλείεται στις υποχρεώσεις ως εκπαιδευτικός η δημιουργία θετικού κλίματος	4,179	3	1,393	2,629	,054

με τους μαθητές	Within Groups	58,286	110	,530		
	Total	62,465	113			
Εμπερικλείεται στις υποχρεώσεις ως εκπαιδευτικός οι συμβουλευτικές δραστηριότητες	Between Groups	8,309	3	2,770	3,027	,033
	Within Groups	100,639	110	,915		
	Total	108,947	113			
Εμπερικλείεται στις υποχρεώσεις ως εκπαιδευτικός η αξιοποίηση των βιωμάτων του μαθητή	Between Groups	13,188	3	4,396	5,011	,003
	Within Groups	96,496	110	,877		
	Total	109,684	113			
Εμπερικλείεται στις υποχρεώσεις ως εκπαιδευτικός η ενεργός ακρόαση στα προβλήματα	Between Groups	4,674	3	1,558	2,181	,094
	Within Groups	78,563	110	,714		
	Total	83,237	113			
Εμπερικλείεται στις υποχρεώσεις ως εκπαιδευτικός η ανάδειξη του "προσώπου" του μαθητή	Between Groups	21,695	3	7,232	7,034	,000
	Within Groups	113,086	110	1,028		
	Total	134,781	113			
Εμπερικλείεται στις υποχρεώσεις ως εκπαιδευτικός η ενίσχυση της αυτοεκτίμησης του μαθητή	Between Groups	3,198	3	1,066	1,855	,142
	Within Groups	63,223	110	,575		
	Total	66,421	113			
Εμπερικλείεται στις υποχρεώσεις ως εκπαιδευτικός η θετική και ανευ όρων αποδοχή του μαθητή	Between Groups	4,996	3	1,665	1,130	,340
	Within Groups	162,135	110	1,474		
	Total	167,132	113			
Εμπερικλείεται στις υποχρεώσεις ως εκπαιδευτικός η αυθεντικότητα απέναντι στους μαθητές	Between Groups	7,434	3	2,478	2,762	,045
	Within Groups	98,672	110	,897		
	Total	106,105	113			
Εμπερικλείεται στις υποχρεώσεις ως εκπαιδευτικός η ενσυναίσθηση απέναντι στους μαθητές	Between Groups	5,494	3	1,831	2,503	,063
	Within Groups	80,471	110	,732		
	Total	85,965	113			
Εμπερικλείεται στις υποχρεώσεις ως εκπαιδευτικός η αντίληψη του μαθητή ως	Between Groups	4,067	3	1,356	1,925	,130
	Within Groups					

δυναμικού συστήματος	Within Groups	77,451	110	,704		
	Total	81,518	113			
Εμπερικλείεται στις υποχρεώσεις ως εκπαιδευτικός η η αντίληψη της τάξης ως δυναμικό σύστημα	Between Groups	4,246	3	1,415	2,264	,085
	Within Groups	68,771	110	,625		
	Total	73,018	113			

Πίνακας Β-10. Ενότητα Δ3 -Ηλικία ANOVA

		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Η δημιουργία θετικού κλίματος αποδοχής και σεβασμού του άλλου εντάσσεται στις ενέργειες διαχείρισης του σχ. εκφοβισμού	Between Groups	2,049	3	,683	1,204	,312
	Within Groups	62,416	110	,567		
	Total	64,465	113			
Η αξιοποίηση των βιωμάτων θύτη και θύματος εντάσσεται στις ενέργειες διαχείρισης του σχ. εκφοβισμού	Between Groups	21,721	3	7,240	8,491	,000
	Within Groups	93,797	110	,853		
	Total	115,518	113			
Η ενεργός ακρόαση θύτη και θύματος εντάσσεται στις ενέργειες διαχείρισης του σχ. εκφοβισμού	Between Groups	10,788	3	3,596	3,869	,011
	Within Groups	102,229	110	,929		
	Total	113,018	113			
Η δημιουργία συμβουλευτικής ομάδας μεταξύ εκ. θύτη και θύματος εντάσσεται στις ενέργειες διαχείρισης του σχ. εκφοβισμού	Between Groups	20,182	3	6,727	4,064	,009
	Within Groups	182,072	110	1,655		
	Total	202,254	113			
Η δημιουργία συμβουλευτικής ομάδας μεταξύ εκ. θύτη και θύματος και άλλων φορέων εντάσσεται στις ενέργειες διαχείρισης του σχ. εκφοβισμού	Between Groups	12,431	3	4,144	2,191	,093
	Within Groups	208,033	110	1,891		
	Total	220,465	113			
Η συνεργασία με την οικογένεια θύτη και θύματος εντάσσεται στις ενέργειες διαχείρισης του σχ. εκφοβισμού	Between Groups	19,772	3	6,591	4,239	,007
	Within Groups	171,008	110	1,555		
	Total	190,781	113			
Η εστίαση στην αυτοεκτίμηση θύτη και θύματος εντάσσεται στις ενέργειες διαχείρισης του σχ. εκφοβισμού	Between Groups	16,429	3	5,476	6,185	,001
	Within Groups	97,404	110	,885		
	Total	113,833	113			
Η διδασκαλία τρόπων λήψης απόφασης θύτη και θύματος εντάσσεται στις ενέργειες διαχείρισης του σχ. εκφοβισμού	Between Groups	16,710	3	5,570	3,838	,012
	Within Groups	159,650	110	1,451		
	Total	176,360	113			